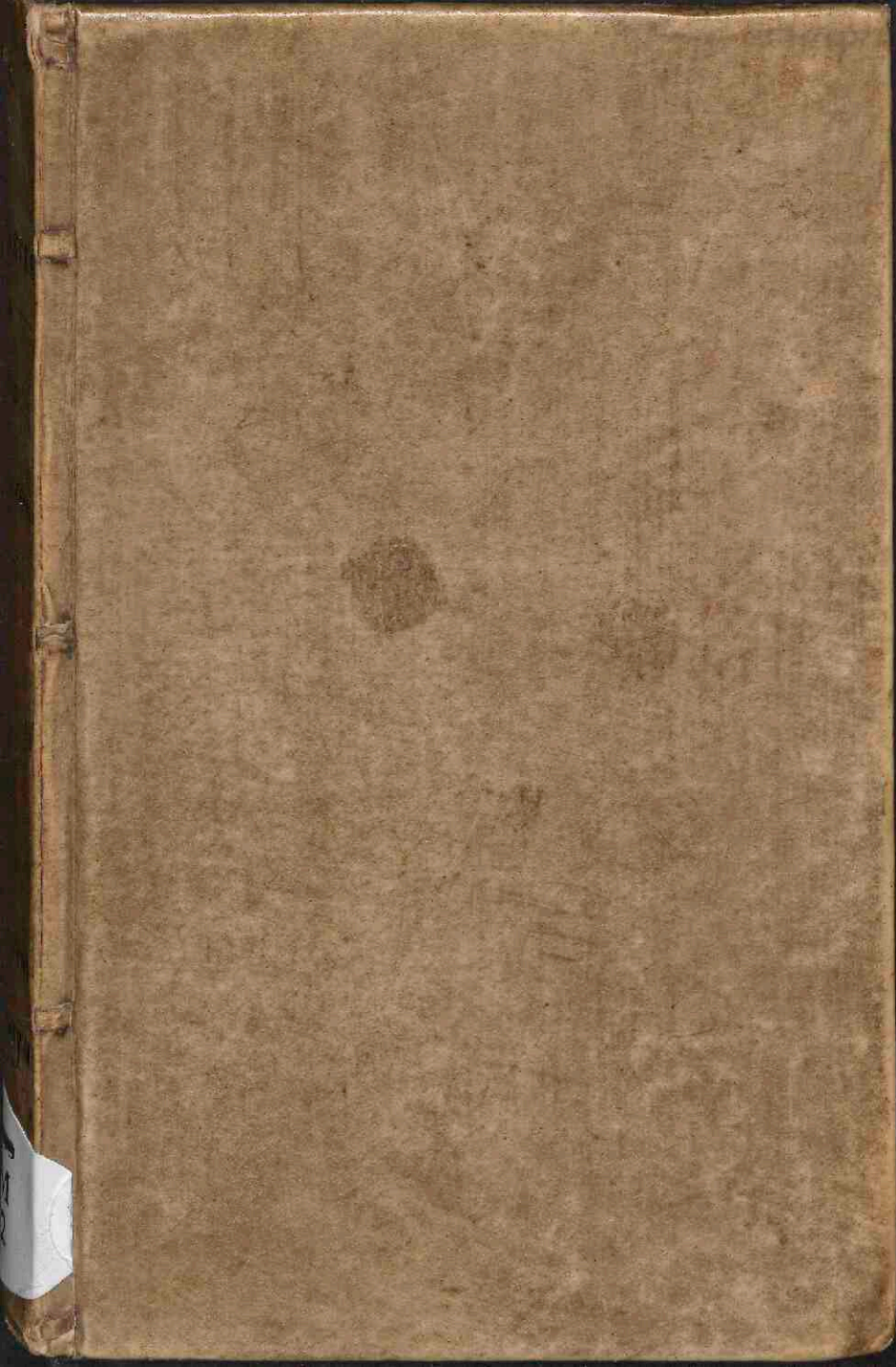
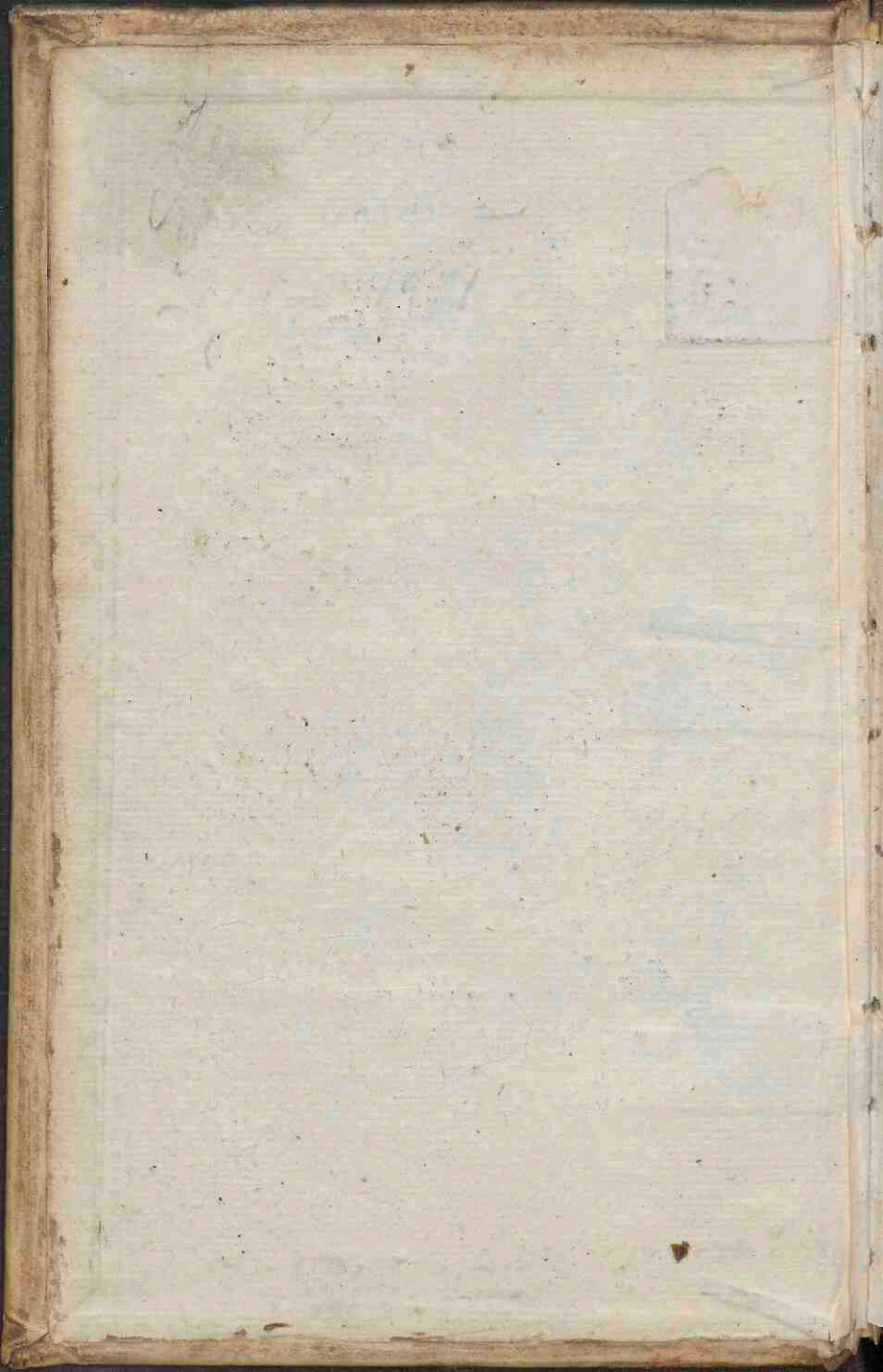

**De secreten van den eerwaardighen heere Alexis Piemontois:
inhoudende seer excellente ende wel gheapprobeerde
remedien, teghen veel-derhande cranckheden, wonden, ende
andere accidenten, met de maniere van te van distilleren,
perfumeren, confituren maken,**

<https://hdl.handle.net/1874/276289>

EX LIBRIS

E. GRENDEL

Zaar Leidszang. (Catal. t. 7 Mill
bibliothek J. A. Merklote
A. 19 9-14 Dec. 1872.)

DE SECRETEN VAN-
DEN EERVVEERDIGEN
HEERE ALEXIS
PIEMONTOIS.

Inhoudende seer excellente ende wel gheappro-
beerde Remedien / teghen veel-derhande cranck-
heden / wonden / ende andere accidinten : Met de
maniere van te distilleren / persumeren / constiuren
maken / te verwen / coletren / ende gieten.

Vvt den Françoise ouergeset.

ATHANTVERPEN,
By Christoffel Plantijn / inden gulden Eenhozen.

1561.

MET PRIVILEGIE.

VAN DE SECRETEN VAN
DE ERVEN VAN
HERRN
Cople wter Privilegicn.

De Koninckliche Majesteit heeft toegelaten ende gepermitteert Chynstoffelen Plantijn / te moghen drucken / oft doen drucken / vercoopen ende distribueren dit tegenwoordich Boeck / gheeten De Secreten vanden Eeruyverdighen Heere Alexis Piemontois. Verbiiedende allen anderen Druckers en Boeckvercoopers // dit selfde in vier jaren tijds na te drucken / oft te doen na drucken / in gheender manieren / (in dese dry talen / te weten in franchons / Duytsch / ende in Spaensch) op de pene ende confiscation vanden seluen Boecken / ende noch daer en houen twintich Carolus gulden : ghelijck dat noch breeder int Originael der Bueuen verclaert staet. / Ghegeuen te Wttrickel / den seften Octob. Anno 1557.

Onderteekent

Ph. de Lens.

Noch heeft de Koninckliche Majesteit gheconsenteert / ende ghepermitteert den seluen Chynstoffelen Plantijn / de selue Boecken bouen ghementioneert / in dnye talen als bouen / te mogen drucken / doen drucken / ende vercoopen / ende alomne desen nederlander van herwaeris suer . Interdicterende doch / ende verbiiedende de selue op . allen anderen Boeckpinters tselue na te moghen drucken / oft conterfeyten / den tijdt van vier jaren / ende op de pene als bouen.

Onderteekent

M E R R E V T W A N T De la Torre.

Handwritten text at the bottom of the page, likely a signature or date.

1557

Handwritten text at the bottom of the page, likely a signature or date.

DEN DOORLVCHTI-
GHEN PRINCE EMANVEL
Philibert, Hertoge van Sauoyen,
Prince van Piemont, Graue
van Ast, &c.

Gouverneur van desen Nederlanden/ende Bes-
nerael der Armeeyen van de Conincs-
lijke Majestejt.

HDe wel dat ick ouer lanighen tydt/ ghebrons-
gen zynde door de heerlijcke saine der door-
luchtigher deuchden van uwer hoocheyt/ be-
geert hadde met mynē oneyndelijcken diens-
ste haer te presenteren eenighe van myne wercken : so
en soude ick nochtans dat nu noch niet berren. bestaen
hebben / haer te dediceren oft wyden de ouersettinghe
ende druck van desen teghenwoordighen wercke (aen-
ghesien oock dattet ouer lange hter gheweest is in sijn
natuerlijcke sprake) en hadde ghewest/ dat veel gheleer-
de ende wyse personen/ die dese secreten versoecht had-
den/ my toesyden/ datse niet alleene warachtich/maer
oock so sonderlinghe ende profistelijcken waren/ dat-se
wel verdient hadden wt gheghenen te wordene onder
den name/ bescherminghe/ ende authoriteyt van eeniz-
ghen groten Prince/ liefhebber des ghemeynen welua-
rens. Dit bedacht hebbende/ ende dat den naem van
den Rutheur/ Piemontois was/ met oock daer toe u-
we natuerlijcke gheneghentheynt totter liefden van alle
scientien en deuchden: so en soude ickse onder gheenen
anderen name int licht berren geuen hebben/ dan van
uwer hoocheyt. Want this wel een redene/ dat de ges-
neuchte ende het profist / dat een yegellick t' alder tyde
scheypen sal wt het lesen ende oeffenen deser Secreten/
A 2 comenz

comende van eenen Piemontons / gheheelijken oners
ghedragen werde totter liberaliteyt ende gonsie vans
den doozluchtighen Prince ende warachtich erfghes
naem van Piemont : om daer dooz tweenuoudich vers
bonden te zyne God te biddene om sijn weluaren /
ende den Heere te dancken / niet alleen van het goedt /
Pens / ende langhe verheyde ruste / dooz sijne so seere
ghelucktighe victozien / maer oock van het profist dat
se al te samen vercrygen sullen dooz deel-achtich-mas
kinghe deser seltsamer Secreten : wiens publicatie
oft wt-gheuinghe gheschiet onder den doozluchtighen
Naem van uwer hoocheyt sal velen doen wassen den
lust ende begheerte om haer te vermaken metten gros
ten schat dijer inne begrepen is : ende ic (siende dat
desen mynen cleynen arbeyt haer aenghenaem geweest
is) salse vermeerderen / dien blaeckenden ryffer om my
te schicken / so wel totten ghemeynen profiste / als tots
ten ootmoedighen dienste uwer hoocheyt : Der weles
ter wille onser alder Schepper dooz sijn gratie gons
nen het gheluckich volbrzenghen van haer deuchdelijes
ke ende edele begheerten. Chantwerpen den 15. dach
van Octob. Int iaer 1557.

Van uwer hoocheyt

**Seer ootmoedich dienaer
Christoffel Plantyn.**

DE ghene die my eertydts ghekent hebben/
 oft om beter te seggen/ die in voorleeden ty
 den met my verkeert en gemeynschap ghes
 hadt hebben/die weten by auontueren wel/
 hoe dat ick door de grote goetheyt Gods van edelen
 bloede en stamme geboren ben (na de gemeyne/op dat
 ick niet en segge ydele maniere van spreken des volcx/
 die welcke rekenen den edeldom meer na eens anders
 verdienste/dan na haer eygene) en dat ick daer en boue
 altydt goede gelegentheynt gehadt/ende vander fortun
 nen met ryckdom begaest hebbe gheweest meer dan ick
 verdient hadde: en ick segge noch meer (niet door beroe
 minge/maer om den goetwilligen Lesere doorsake te ge
 uen God daer af te dankene) datter vele sijn die wel
 weten/hoe dat ick van mynder seucht op begeten heb
 be gheweest totter studeringhen/ ende de kennisse heb
 be vereregen van de Latynsche/ Griecsche/ Hebreeus
 sche/ Chaldeenische/ Arabische/ en meer ander talen.
 Ende hebbe my bouen al van natueren seer begheuen
 ende groten luste gehadt in alle Philosophien/ en secre
 ten der naturen. Ick hebbe ghewandelt vif. taren/en
 de werlt besocht om kennisse te cryghen met gheleerde
 personen van alle manieren: ende vorwaert ick hebbe seer
 veel schone secreten vererege/ niet alleen van treffelicken
 en geleerde personagien ende heren/maer oock van ar
 me lieden/vroukens/ambachts lieden/ boeren/ en alle
 soorten van volcke. Also dat ick bymael in Leuanten
 geweest hebbe / en hebbe seer na alle hoeken der werlt
 door lope/en mach metter waerheyt wel segge/dat ick
 ouer de vif maenden erghens op een plaetse bleuen en
 ben. Dese myn studeringe en begheerte te weten so wel
 de Vniuersale scientien/als de particuliere secreten/bo
 uen dien dat ick dese van nature hadde (gelijc de meeste

Deel der menschen van natueren tot kennisse der dingē
geneycht zyn) so isser altoos een eeghiericheyt ende v
del glozie in my geweest/ om dat ick wiste het gene dat
een ander onbekent was: en hebbe altyt so gierich daer
na gheweest/ dat ick niemanden myne secreten/ia soek
myn beste vrienden niet en hebbe willen mede deelen:
ende seyde altoos: waert dat yeghelijck de secreten wis
sien/so en soudent gheen secreten heeten/ maer gemeyn
ne dinghen. So ist hier na ouer sommighe maenden
ghebeurt/ Ick binnen Milanen wesende/ oudt zynde
lxxxij. jaren ende vij. maenden/ datter een arm am
bachts man seer ghequelt was vanden steene/also dat
hy twee dagen gheweest was sonder sijn water te ma
ken. De Chirurgien die ouer hem ginck/wel wetende
dat ick veel secreten hadde/ ende principlijcken vooz
den steen/ so coompt hy my besoecken/ ende begheerde
dat ick hem leeren wilde/oft de recepte gheuen om den
siecken daer mede te helpen. Ick merckende dat hy
met eens anders arbeydt sijn eyghen profijt ende eere
soeckende was/ so hebbe ick hem gheweyghert/ seg
ghende dat hy my by den siecken leyden soude/ ende
dat ick hem selue de remedie gheuen soude sonder daer
yet vooz te begheren. De Medecyn duchtende dat hy
daer by veracht soude worden/dat hy hulpe by andere
sochte/en hy auontueren hem beroemt hadde dat hy sel
ue het secreet hadde/ oft dat hy wat daer by begheerde
te verdienē/ ginck wech: ende d'een en d'ander den siec
ken inde handt stotende/ als nu dit/ als dan dat seg
ghende/ heeft hem also noch twe daghen opgehouden/
ende ten lesten heeft hy my daer gebzacht. Als ick daer
quam/ so vandt ick hem so na sijn wterste/ dat hy sijn
ogen eens opslaende/en my deerlijcken aenstende/ sijnē
geest gaf/sonder meer te behoeuē dese remedie oft eenig
ge andere om hem te ghenesen. Hier dooz werde ick so
seer tot compassien beroert/ en dede my so wee in myn
herte/

4
herte/dat ic my seluē daerom haette/en begeerde te ster-
uen/siēde dat myn eergiericheit en ydelse glorie oorsaeck
gewees was/dat dees goede Christen mensche niet ge-
holpē en was dooz dit secreet/ende dese gratie/die my
de sachtmoedige God ende onser alder Vader es. Here
verleent hadde. So dat my myn conscientie hier dooz
so seere gewzoecht heeft/dat ick my hebbe willen af swy-
den van deser werelt: ende my also gheuoelende dat ick
niet en soude connen leuen in een eloffere / onder religie-
gieuse personen/ beter ende bat gesicht zynde dan ick/
so hebbe ick gedacht my een plaetse te kiesē verre buys-
ten der stadt/ daer ick een luttel landts hebbe/ om den
tydt te verdryuen/daer by doek sonnyge boecken/ende
een studeerplaetse: en leyde daer so een leuen op my seluē
uen/dwelck ick heete een mouitex en religieus leuē/ met
eenē knicht by my/die inde stadt gaet/ niet om bedelē/
maer om ons den cost te copen/ en ander nootsakelike-
ke dingen om onser beyder leuen te onderhouden/ so lan-
ge als God de ghebenedijde Here belieuen sal my hier
te laten. Ende om dat my dit so swaer op myn herte
lach dat my dochte dat ick de doodtslagher was / om
dat ick desen Medecyn gewengert hadde dit secreet en
remedie om desen armen mensche te ghenesen/so hebbe
ick voor my genomen dese wt te gheuen/ en der werelt
deelachtich te maken/so veel als icker hebbe: en geloue
wastelijcken datmer luttel inder werelt vinden soude /
dijer so veel hebben als icke. Maer om dat icker geene
en hebbe willen int licht gheuen/dan warachtige ende
gheexperimenteerde/ so hebbe ick dese dagen ghegaen/
ende hebbe (nemende een deel wt myne gheschrieten /
ende eensteels wter memozien/ die my te voren gheco-
men zyn) by een vergadert de ghene daer af ick verses-
fert was warachtich en versoecht te zyn/luttel achtēde
oster eenige onder zyn diemē ergens elders geschreuen
oft gedruet vint in andere boeckē: wāt de Leser sal ten

minsten die proffist van my hebben/ dat daer hy te vos
ren in twiffel stont/ oft de secreten van andere geschre
uen warachtich oft leugen waren/ die sal nu versetert
zyn/ dat beloue ick hem op myn trouwe : want voorsz
waer ick en soude my niet willen moeyē (inden ouders
dom ende staet van leuen daer ick nu in ben) met bues
selen te schryuen/ die behoordē altoos te dueren. Van
een dinghen moet ick den Leser vermanen/ dat hy sijne
saken neerstelijcken beschicke/ ende dat hy inde recepten
het menschelijck lichaem aentreffende altydt besighe
de hulpe eens Medecyns : hoe wel dat nochtans vele
onder haer door haer botticheyt/ oft haet ende nyt/ als
tydt ghenegen zyn te lachteren het ghene dat niet van
haer en coompt. Ende voorts in andere dinghen/ dat
de ghene die dese secreten te wercke stellen wille / hem
duncke datse hy aumontueren niet wel na sijnen sume en
comen/ bedencke dat hy in eenich dinghen mach ghes
faelgeert hebben/ ende beghinne noch eens op een nieu
met meerder neersticheyt/ ick versetere hem (gelijck ick
te voren gheseyt hebbe) datter niet in desen boeck en
is/ het en zy warachtich ende gheprobeert. Ende voor
dit al/ laet ons de glorie alleen God toe schryuen/ ende
hoopt dat ick na desen v noch dienen sal met al het

goedt/ dat ick in so veel jaren met so groter
moeyten/ met so veel reysen / met so
grotten oncosten/ ende neerstij
ghe studeringhen
vercreghen
hebbe.

5

D E R G E E R T E N V A N

den eertweerdigen Heere Alexis Piemontois /

H E T E E R S T E B O E C K .

Om de ionckheyt te conserueren / ende den onderdom te doen verspaepen: om den mensche altydt in synen fleur ende in syn ieuucht onderhouden / als oft hy noch int beste van synen leuen ware.

Ende is dooz langhe ondersoechingen ende veel experientien by eenen treffelijcken persoon warachtich beuonden / die welcke iselue inden dienst van eender edeler landvrouwen ghebruyet heeft. Ende een ondt man van lxx. iaren / die seer cranch / grys / ende ongenallich was / is dooz middelē van desen tot sulcher ieuucht ghecomen / Dattet een man siceen van xxxij. oft xxxviij. iaren.

Voorrede.

Den eersten behoortmen altydt te dencken ende vastelijcken voor oghen te hebbene / dat ter gheen gratie noch gheen dencht te hopen en is / dan alleenlijck van God almachtich.

In wiens goedertierenheyt met een verskerde consciencie / ende met een vast gheloue / de Conincklijcke Propheet Dauid plach te roepene / hem verblydende in hem seluen / ende segghende: Renouabitur sicut aquila iuuentus mea. Dooz de selfde goedertierenheyt des heren wert den Propheet Ezechias het leuen vā so vele iare verlengt: Doek dat Moyses meer dan hondert en xx. iaren gheleest heeft / sonder dat hem de tanden eenichs sins loterende werden / oft dat hem tghesichte eenichs sins vercrencte / oft sonder eenighe pyne des hoofts te gheuelene. De selue alnoghende ende goedertieren Schepper / Daber der gantscher werlt / hebbende den mensche den ghetermineerden tydt des menschen ghegeuen / ende voort in sinen vziē wille ghelaten / heeft hy oock daer na alle dinghen hun crachten ende

Dat eerste Boeck

proprieteyten ghegheuen. Doek heeft hy den mensche de macht ghelaten hem seluen te ghesondtheyt mogen bewaren / tot den gheordincerden termyn ons leuens. Maer om des-wille dat wy alle dinghen niet gebruyken en kunnen na datse onser natueren accidenten / ende nootdrifticheit bequaem zyn / so geschiedt dat ons ongheschickt leuen ons meestendeel doet leuen in siekten / onse macht verbruytende / ende ons leuen seer.

Hebbende dan altydt een vast betrouwen op hem / segghen wy met eenen vasten ghelouen tot ons seluen: *Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutarem meum.* Des sullen wy als van hem gheinspireert zynde / ende altydt het ghemeyn profijt soeckende / den mensche mede deelachtich maken van sommighe dinghen / die ick selue ghesocht ende dooz langhe experientie beuonden hebbe / ende die ick nu onlanx van eenen mynen vrient vercregen hebbe / die welcke oock met grote neersichheit ende experientien seuen laren lanc dese maniere van de ghesontheit ende longhe ieuucht te restitueren beproeft heeft. In den eersten sullen wy een wonderlijck wazterken beschryuen / het welcke de natuerlijcke hitte ende de radicale vochticheit cōserueert ende restaureert. In die welcke twee dinghen principelijck ghelegghen zyn tot ghesondtheyt / de crachte / ende het leuen des menschelijcken lichaems.

Om een costelyck ende seer crachtich watterken te maken / d'welck dooz den mont inghenomen / versterct ende vermeerderet de natuerlycke hitte / ende de radicale vochticheit / purgeert het bloet / ende sijnuet de maghe van alle oueruloedicheit der humeuren: en in dier manieren onderhoudet de ghesondtheyt ende ieuucht / ende doet het leuen verlenghen.

In den May sult ghy des mozghens ter Sonnen opganck in een glazen vat / oft in eenich ander sijnuet ende gheloyt vat / den daw vergaderen die opten roosmaryn / ende goede cruyden gheuallen sal

sal zyn/ weghenomen op de sautie : want altydt op de sautie sommighe feynighe beesten comen / die welcke sulcx souden moghen besmetten . Want hoe wel datmen de sautie-bladeren wel ghewasschen ende van hun sennin gherennighen can / nochtans en ist niet moghelicken den daw te moghen purgeren / na datz tet eens sijn sinette daer op ghenomen heeft . Ende na dat ghy also veel daws vergadert sult hebben/ als v goedt duncken sal/ sult ghy dzy phiolen ghereet maken van sulcker grootten als ghy wilt / die welcke ghy een wennich meer dan half sult vullen/ d'een met suycker/ d'ander met manna/ en de derde met honich : daer na sult ghyse voort op vullē met den voorszeyde daw / daer na stoptse seer vaste toe met wit was / ende binster alsdan voort een doercken ouer : daer na sult ghyse in v schappzaeye bewaren/ oft in eenighe andere plaetse se wter Sonnen / tot dat ghyse sult willen te wercke stellen / als wy hier na segghen sullen . Daer na neemt het sap van queappelen / ende hebt goeden agaricum in een cleyne phiole/ slechts tot stoot-stucken/ ende niet tot poeder ghebrocken / den welcken agaricum ghy met den voorszeyden sappe van queappelen bedecken sult / ende sulter mede leuen als met de dzy voorszeyde phiolen . Daer na neemt het sap van alle dese dinghen : te weten/ van rode rosen / van cicoraye/ van endiuē/ van gryficum/ van buglossa/ van bozago/ van maluwe / van hoppe / vande bloemmen ende bladeren van Neertische violetten/ van d'een also veel saps als van d'ander/ ende menget wel al te samen. Daer na neemt aloē epaticum een pont oft twee oft also vele als ghy wilt/ wāt hoe dat ghys meer sult hebben/ hoe beter: om deswille dat den voorszeyden aloē in sulcker manieren gheprepareert als wy segghen sullen/ is een seer sonderlinge medecyne om by hem te bezwaren/ en om daer alle weten een stucken af te nemen/

des

Dat eerste Boeck

des aubts als men slapē gaet: want het p̄serueert blis
 chaem van putrefactien ende van alle quade humore.
 Doek ist seer p̄ofitelijck tot alle p̄yne der canckeren /
 ende tot de poeken / als wy hier na claerlijcken segghen
 sullen. Neempt dan goeden eñ verschen aloē also veel
 als ghy wilt / ende legten in een glazen schale oft schone
 schotele / als voozseyt is / in een venster / oft elders in de
 sonneshyn: maket nat met alle de tsamen ghemengde
 sappē / eñ genes hem t'elcker reysen so vele tot dattet ge
 noech zyn sal om tselfde vochtich te houdē / eñ daer een
 dieck papkē af te maken. Daer na dect de schale oft scho
 tel met eenen schonen doeck / datter gheen stof inne en
 vliege / ende latet also inde sonne staen. Alst dan by na
 droghe geworden zyn sal / maket wederomme nat als
 bouen / ende latet inde sonne staen. Dit sult ghy so diez
 wils doen tot dattet in ghewichte also veel saps ghes
 dzoncken sal hebben / als de helst vanden aloē ghewe
 gen heest: dat is / waerder te vozē twee pont aloē / laetz
 ter een pont vāde voozseyde sappen inne dzinckē. Daer
 na neempt dese nabeschreueene dingen: turbit een half
 once / sine cancel / spica nardi / asarum squināthum / car
 po-balsamum / xilo-balsamum / lignū aloē / bdellium /
 myrre / mastich / van elcx een once / met een half once
 saffraen. Alle dese dinghen wel gepulueriseert / ende in
 een siyuere wel gheloyde panne ghedaen zynde / sult
 ghyter also veel ghemeyn waters by doen / dattet was
 ter bouen de vooz-seyde dinghen meer dan een palme
 hoghe staet / ende latet also op een cleyen viercken sieden
 een vze lanck oft meer: daer na sult ghy dese decoctie af
 ghieten / ende sulter allenstems den voozseyden aloē me
 de beghieten die inde sonne staet / als ghy te vozen ghe
 daen hebt: dit sult ghy so lange ende so diekwils doen /
 tot dattet alle de decoctie inne ghedzoncken sal heb
 ben. Daer na sult ghyt van wter sonnen nemen / ende
 tsal een seer sonderlinghe dinct zyn om in huys te heb
 ben /

ben/als wy gheseyt hebben:het onderhoudet dlichaem
ghesondt / tsuueret het hoost / het doet een goedt co-
leur / een vrolijck ende een seuchdich leuen hebben den
ghenen diet nutten . Ende wie de macht niet en
heeft tselue te bereyden als voozseyt is / die macht op
de maniere maken : bewaert neerstelijcken den vooz-
seyden aloë in cleyne houten schotelkens / om daer mes-
de te leuen als wy hier na segghen sullen . Neempt
desghelijcx ghebzanden wyn / die niet te sijn noch doek
vander eerster distillatie en zy / maer ten alderhoochste
twee oft dzy mael ghedistilleert . Daer na sult ghy in
diuersche cleyne phiolē (d'een groter dan d'ander) dese
nabeschreyten dinghen wel gepulueriseert vergaderen /
timmers de selue die men pulueriseren can / ende sult in
elcke phiolē so vele ghebzanden wyn ghieten / dat hy
twee oft dzy vingheren bouen swemme / doende als
hier na volcht : Neempt een once cleyne sijne peerle
twee oft dzy reysen in schone claer water af ghewas-
schen / daer na wel ghedwoocht / ende gelent int sap van
limoenen oft citroenen dat wel door ghedaen zy / ende
laetse also dzy daghen lanck : daer na sult ghyse leg-
ghen int voozseyde sap datter noch inde phiolē gheble-
uen sal zyn / daer also veel gebzanden wyns toe doens-
de / datse wel dzy vingheren ouerswommen ligge / als
voozseyt is . Daer na neempt een once sincozael / ende
legghet desghelijcx int sap van limoenen oft citroenen /
doende in alle manieren als ghy metten peerlen ghes-
daen hebt : ende houdet desghelijcx doek bysondert in
een phiolē met ghebzanden wyn / ende doetter toe vier
oncen Roomschen oft Hongerschen vitriol wel ghes-
rubiniceert: daer na neempt de bloemen ende de bouens-
ste soppen vanden roosmaryn / bozago / buglossa / sa-
nie / calidonia oft gheel wortel / ysopē / scabiosa / runte /
hypericon / ende pzemula veris oft tyloosen / met doek
alle rederste bladerkens der voozseyder cruyden: daer

Dat eerste Boeck

na stampet een weynich al te samen in eenen houtten
 oft steenen moztier/ ende legghet al te samen in een oft
 meer phiolen/ met also veel ghebzanden wyns/ dat de
 cruyden dzy oft vier yingheren ouerswommen liggen/
 ende latet also staen/de phiole met was oft met catoen
 ghesloopt zynde. Neemt daer na een half once sassa
 fraens wel gepulteriseert in een phiole bysondert/ en
 de met ghebzanden wyn ouergoten/ als van d'andere
 gheseyt is: daer na neemt vier once tyriaca in een an
 der phiole/ met gebzanden wyn ouergotē op de vooz
 seyde maniere. Dan neemt sinen caneel een once/
 groffelsnaghelen een quaert once/ligni aloē een once/
 anyssaet ende venckelsaet elc een once/tsaet van Josa
 froumenc een half once/ geneuer besites vier oft ses on
 cen/atmos een half once/ tsaet ende schozisse van cedē/
 van elc twee once/myrrhe een half once/styrax liquis
 da een quaert once/benjoin een once/sandali een once/
 van elke specie van myzabolani dzy oncen/pynteernē
 wel ghesuyuert dzy oncen/gheelen ammer/byden Aps
 tekens carabe ghehecten/twee oncen/ de wortelen van
 witten dictamum/ dzoghe oft versche / dzy oncen/ het
 achtste deel van eender oncen muscus/oft also vele als
 ghy wilt. Alle dese dingē wel gestampt ende onder een
 ghemengt/ sult ghy in een phiole doen/ende met ghes
 bzanden wyn ouerghieten / als van d'andere gheseyt
 is. Daer na moet men alle de vooz-seyde phioolen/
 oft ander vaetkens/ met was oft met catoen stoppen/
 ende dan een francynten ouer-treeken/ dan sal men se
 eenen dach lang inder sonnen schyn / ende des nachts
 inde locht laten staen. Des anderen dach sult ghy
 een groot ende dief ghelassen vat nemen sonder deks
 sel/om t'elken daer inne te moghen sien: hier inne sult
 ghy suyuertrecken alle den ghebzanden wyn ghieten/
 die in alle de vooz-seyde phioolen sal zyn / Elc van
 sijnder substantien ghecolozert in sulcker voeghen /
datz

Datter niet met allen vander substantien / dier in den
 grondt ligghen/mede en volghe. Alle den ghezand-
 den wyn aldus int vooz-seyde vat ghegoten hebbens-
 de/ sult ghyt erghens wt der sonnensghyn te bewarent
 legghen:maer slaet wel gade dat de day eerste phiolen/
 te weten/metten swycker/ manna/ ende honich / inden
 voozseyden daw gheleyt/nimmermeer inde sonne moe-
 ten comen/ maer men moetse beware tot datmensel sal
 willen te wercke stellen/als hier na gesent sal worden.
 Ende na dat ghy alle den gebzandē wyn wt de vooz-
 seyde phiolen ghegoten sult hebben/ so ghietter weder
 anderen oppe / sdytse alle wel vast toe / ende doetse
 weder inde Sonne / ende des nachts inde locht / als
 vooz-seyt is. Daer na sult ghy al desen ghezanden
 wyn int voozseyde gefasen vat ghieten/doende in elcke
 phiole anderen ghezanden wyn/ ende werckende als
 voze. Dit salmen continueren tot seuen ofte thien reys-
 sen/ tot dat ghy sien sult dat den gebzanden wyn geen
 verive met allen aen en neemt / en dattet alle de sub-
 stantie te hemwaert ghenomen sal hebben van tghene
 dat in elcke phiole is. Men soude den voozseyden ghe-
 bzandē wyn niet te dickwils kunnen veruersschen/om
 datmē naerder hant sal moeten dooz-doen per halve
 marte/als wy hier na seggen sullen: in welcke manies-
 ren ghier also lichtelike een grote als ee cleyne quan-
 tityt sult kunnen dooz-ghedoen : oock en sult ghy in
 dier voeghen gheen crachte oft substantie der voozsey-
 der dinghen verliesen/midts dat ghyse al inden vooz-
 seyden ghezanden wyn sult ghetrocken hebben/ waer
 of men aldereerst sal moeten promise maken vā vier oft
 vijf stopen. Daer na sult ghy alle den gebzanden wyn
 nemen/die ghy int vooz-seyde vat sult vergadert heb-
 ben/ en menghenen seer wel met de day eerste phiolen/
 dat is/daer het swycker/manna/ende honich in is/met
 den dauwe ouergoten: daer na oock de phiole met den

agarium/ ende dzy oncen vanden voozseyden alsoe be
 reyrt ende begoten als voze. Daer na doet alle dese din
 ghen in een grote ende dicke phiole van goeden gelase
 ghemaect/ op datse niet lichtelijcken en bzeke als mens
 se sal willen handelen. Ende om des te sekerlijcker te
 wercken / na dat ghy alle dinghen wel te samen ghes
 menght sult hebben/so menicht ghy urwe substantien in
 vele cleyne phiolen doen/ om tot versheyden reysen te
 mogen distilleren / oft oock al op eenen tydt met divers
 sche sozneyen/ende dat in deser manieren: Ghy sult de
 phiolen met stro oft met werck in eenen ketel ondersets
 ten / daer ghy water in ghedaen sult hebben/ ende sal
 den voozseyden ketel op een sozneys staen: dit heetmen
 ghemeenlijcken balneum marie : daer na gheeft dese
 phiolen glazen alembicum met den recipient / om alle
 tghene te ontfanghen/ al datter af distilleren sal: maer
 ghy moet alle de iuncturen vanden alembicum ende
 vanden recipient seer nauwe toe stoppen / op datter de
 crachte niet wt en vlieghe : oock moet ghy v vier in
 sulcker manieren maken / dat het water inden ketel al
 suctkens siede : ende in sulcker manieren sult ghy alle
 urwen ghebzanden wyn distilleren/ alsoe claer als oftet
 kristal ware : die weleke misdien dat hy so dickwils
 dooz ghedaen gheweest sal hebben / so sal hy oock seer
 excellent zyn/ en bysondert om dat hy een partie vande
 crachte behouden sal hebben vade selue substantie daer
 hy by gheweest sal hebben. Oock moet ghy wel vers
 staen/ datmen alleenlijck vande vijf deelen/ de dzy oft
 vier deelen van alle de substantien/ die inde phiole oft
 phiolen is/ behoort te distilleren/ ende de reste salmen
 in den gront der voozseyder phiolen laten. Dit ghes
 daen zynde/ laet het sozneys ende den ketel coude wor
 den : daer na ontdoet den alembicum ende den recipi
 ent / doet de phioolen wte/ende bewaert desen ghes
 distilleerden wyn om v te helpen / als gheseyt is .

Daer na sult ghy alle tghene datter inde vooresyden phioolen ongedisileert gebleuen is/in een andere grote ende dicke phiole vergaderē / die welcke seer wel met stroo oft met teenen beschermt zy : de phioole suldy seer wel met was ende catoen toe stoppen / ende daer na met een dubbel francijn ouertrecken / daer na legts se ergens te bewaren vander sonnen schijn ende van alle hitten. Dit sal so excellent ende van sulker crachte zyn datmen ter werelt sijns gelijk niet en sal cunnen vinden: want als men daer af eens oft twentael ter weken telcken enen lepel neemt / so onderhoudet de ghesondthert / het verdriffet alle quade complexien des menschelijcken lichaems / het onderhoudt ende versieret de natuerlijcke hitte ende de radicale vochticheyt / het onderhoudt den mensche in sinen fleur / het ghee t den aensichte een goede verwe / het maect goeden adem / het lichaem ionck ende sterck / so datmen sine deucht niet en soude cunnen volprijsen: ende noch veel te min sondemen de grote goetheyt des almogenden Gods genoech cunnen gelouen ende gedancien / die den geschapenen dingen sulcke crachte verleent / ghesuende den mensche tverstant diet mogen kennen ende weten te gebruncken tot hulpe ende bystant tot sijnen naesten . In sulcker manieren salmen gebruncken: In den Lenten machient alleen inne nemen oft met een luttel sop van hamelen vlesch / oft van ionge drinckens / oft van kieckens / oft met maletysape / oft met eenigen anderen goeden witten wijn . In den Sommer salmen nemen met water van buglosse / oft met de decoctie van borago / buglossa / lactuca / cicorene / enz / diuen / oft van eenige vande vooresyde cruden: ende in allen tiden des iaers ist goet genomē een lepel vol in een half gelas vrouwen melck die eenen sone ghesbaert heeft oft opgeuo t / oft oock in genten melck: doe moetmen aengaende de quantiteyt ende het dieckwils

Dat eerste Boeck

nutten der personen / ende oock den tijdt anmercken
want enen ouden ende crancken man / oft de onlanck
sick gheueest heeft / moetment in meerder quantiteyt
ende dickwilder geuen dan enen iongen weluarende
man. Oock machment meer ende dickwilder inden
winter ghebruycken dan inden somer. Nu moet ghy
oock verstaen dat alle die bloemen / cruyden / ende an-
dere voozseyde dinghen niet al op eenen tydt niet te
winden en zyn / so datmen die voozseyde complexie niet
al tot eender reyse volbrengen en can / maer beginnend
de de eerste oft tweede weke in May / so salt wel int
eynde van September oft October wesen eer ghy sult
ghedaen hebben: daer om sult ghy teleken elck dinct in
sijnen tydt vergaderen / ende bewarent elck alleen / oft
ghy menghet by tghene doen daert by hoozt / als bo-
uen verhaelt is. Ende by geualle dat ghyt niet al beco-
men en cunt / neemt tghene dat ghy gecrygen cunt /
by also verre datter niet merckelijck en gebreke : maer
het beste waer datmen van elck name / aengesien dat
elck dinct goeden coop ende oock licht om becomen is.
Wilt ghy nu al uwe saken met een sonderlinghe pers-
fectie volbrengen / so en derst ghyt dan een phocale dis-
solutie maken van sinen goude : ende als ghy sult
willen nutten / so neemt tweemaels also veel vander
voozseyder confectien als vanden gedissolueerde gou-
de / die welcke dissolutie wy hier namaels noch leren
maken sullen / maer in desen boeck en sullen wy van de
perfecte maniere van dissolutien te maken niet spreken /
die welcke wy met grote neersticheyt / obseruatiën / en-
de met dickwil te beproeuenen vercregen hebben: ende
dat om datmense alleenlijck met schriften ende sonder
demonstratiën niet en soude kunnen geexprimere / en-
de voozt ons andere redene daer toe mouerende.
Maer wy sullen der sommige leren maken die so goet /
so warachtich / ende so excellent sullen wesen / datmen
by

by attenturen des gelijcx tot noch toe niet beschreuen gevonden en heeft.

Eenen goeden dzanch/die goet is om te gebuyken inde stede van syrope/eenen iegelijcken bequaem die hem purge ten wil/van waer ouderdom oft coplecie dat hy zy/die welke genomen op sulken dach als ghy wilt/de quade humore ver dzijft/sonder de goede te mouere oft eenighe schade te doen: ende is oock seer goet voo: de grote pocken/ende voo: alle vranchheyt so wel der magen als des hoofts: desgelijcx oock den genen proficelijch die gelondt syn, om tweemaal tsaers te nutten in maniere van purgatie/te weten inden Lenten/ ende in September.

Nempt maluwe ende laetse alsoo moztwe in water sieden alst moghelijcken is: daer na giet die decoctie af / ende neemt senepoeder ende scozse van lignum Indicum/ datmen lignum sanctum oft gatacum noemt/ van elcx seuen oncen wel gepulueriseert ende gesift/ sal armoniacum twee dzachmen/ ter wijlen sult ghy de decoctie vandē maluwe opt vier doe met een half pont honichs/van der decoctien sult ghy omtrent twee gemeine dzinck gelafen nemen / daer toe sult ghy een half pondt wijnsteen toe doen/ daer na latet al suetkens siede een half vze lanck/den honich seer wel af broemende. Daer na moetment afgieten/ende so allenskens werm in eenen pot gieten / inden welken ghy de voorszeyde dinghen ghedaen sult hebben/te weten het senepoeder/gatacum/ ende sal armoniacum. Ende al gietende de voorszeyde dinghen wel rueren / hy met eenen lepel oft met eenen stock. Daer na salmen den pot met syn deeffel decken/ seer nauwe toe stoppende/ ende die iuncturen al ronden om laterende datter gheen lucht in en come/ ende als dus sult ghy den pot twee Water noster lanck opt vter doen/ende niet langher. Daer na sult ghyen vanden piere doen ende in een oozcussen winden / dat eerstien wel gewermt zy / oft in een tobbe vol wel gewerinde semelen / oft in eenich ander wel gewermt sceedt / op

Dattet wel stoue/ ende latet alsoo staen tien oft twaelf
 yren lanck: daer na moeten den pot opdoen/ ende la-
 ten alle die substancien dooz eenen teemst oft dooz een
 ydel canefas laten/ ende men moet een half glas wit-
 ten wijn al ghereet hebben/ inden welcken dzy oft vier
 oncen rebarbare in cleyne sturckens gesneden eenen
 dach oft twee gheweict hebben/ den welcken wijn ghy
 gieten sult met de decoctie der voorszeyder dingen ter-
 front na dattet afgeleken sal zyn/ als voorszeyt is/ en-
 de ghy sultter noch toe doen een once aloë epaticum/ be-
 reyt als bouen geseyt is (oft immers gelijcken de ap-
 tekens vercopen/ ende wort by humlieden aloë lotū ge-
 heten) met het sap van rosen oft anderssins / diwelck
 wel gepulueriseert met een half once cassia daer inne
 ghedaen sal worden: alle dese compositie salmen in een
 phioole oft in eenich ander vat bewaren wel nauwe
 toegesopt. . De maniere om dat in te nemen is deser
 Des mozgēs indē dageraet salmē daer een half glas
 af nemen oft wat meer/ na die gelegentheit der siectē
 oft des persoons/ ende verwerment. Ende na datmēt
 ingenomen sal hebben/ moeten een weynich int bed-
 de bliuen ende slapen/ ist mogelijck: daer na salmen
 opstaen/ ende lanx den huysē oft na syne affairen wan-
 delen: maer het beste waer datmen in huys bleue/ om
 de beroerte des lichaems wil: ende men macht nutter
 v. vii. ix. oft xj. mozgēstonden/ want het diekwils nut-
 ten en mach niet schaden. Desen dzantē is so goet
 ende so excellent / datmen gheen andere maniere van
 purgatie oft medecinen en dersē gebzuycken.

En recepte seer licht om maken/ ende seer goet om alle
 manieren van pockē te ghencken/ ende en cost niet vele/ noch
 men derf hem niet te bedde houdē/ noch in huys/ maer men
 macht natten achtee straten gaende: ende daer en bouen ist
 seer goet teghen alle pyne der knghelen in wat deel des li-
 chaems dattet zy.

Nempt dzy pondt onghesoden honich / een pondt saps van pzemula veris / daer na neemt een half pondt lignum sanctum gepulueriseert met een raspe / ende na dat ghyt een wyle tijts in gemeyn water sult ghesoden hebben / so suldyt af gieten / ende sult dit voorszeyde sap met den honich in eenen pot doen / daer toe doende dzy oncen aloë epaticum bereyt als bouen / oft gelijck hy by den aptekers verly is / te weten met den sappe van rose ghe wasschen. Daer na op den voorszeyden gepulueriseerden aloë moetmen so veel vanden watere gieten / int welcke het lignum gaiacum ghesoden sal hebben / datz tet inden voorszeyden pot vier oft ses vingeren hooch zy: daer na sult ghyt twee oncen edick van sauille toe doen / ende latet al smuerlijck sieden een half vze oft meer / den honich altydt wel af broemende: ende alst hy na ghenoech ghesoden heeft / so moetmen daer twee oft dzy oncen finen caneel toe doen / ende latent noch wat opt vier staen / daer na salment af doen ende so te rade legghen. Als ghyt gebruycken wilt / so sult ghyt er des morgens een drinck-gelas vol doen verwarmen / ende na dat ghyt ingenomen sult hebben / sult ghy knoutwen een stuck van eenen queappel oft groene wijnbesien / oft een stuck van eenen granaet appel / oft vā het anders dat amper en te samen treckēde is: daer na blyst op v bedde ende slaept so lange als ghy wilt / daer na staet op ende doet uwe affairen / ia ooc wt den huys / comet v also te passe. Maer als wy hier bouen gheseyt hebben / in huys te blyuen is altydt het beste den ghenen die medicijne ingenomen heeft. Desen drinck moetmen oueranderen dach nutten / maer en is tgebreck niet groot / so salt ghenoech zyn datment tweemaal ter weten neme: Dit doende sult ghy een wonderlijcke operatie gewaer wordē: noch ten sal van gheenen node zyn lignum sanctum oft yet anders te

ghebruicken. Dese recepte alleen is goet tot alle: ende is beproeft gheweest tot vele reysen ende diuersche personen.

Om t'gout te dissolueren ende so te reduceren dattet portabel zy: dwelck conserueert de ionckheyt ende de ghesontheyt/so wel alleen ingenomen/als met de boorzeyde decoctie ghemengt/ daer wy af ghesproken hebben int tweede capittel van desen boecke: ende ghenect alle manieren van sieckē diemen booz ongheneelike acht/binnen seuen daghen ten alderlancten.

Neeemt een gelas vol sayz van linoenen / ende doeget te viere tot dattet by na begint te sieden/ daer na suldyt weder af doen/ende de lekent tot dzy oft vier reysen dooz eenen doect/distilleret daer na. Daer na neemt twee pont onghesoden honichs / dien suldy in enen pot te viere doen/ daer mede mengende t'boorzeyde say vande linoenen/ neemt noch een half pont ghemein soudts/ dat wel synner/wit/en gepulueriseert zy: mengt wel al te samē/ende latet al suetkens sieden/ so langhe tot dat den honich niet meer en schymme. Daer na sult ghy al t'ghene datter inde pot gebleuen sal zyn te distilleren setten in een gelasen distilleer-vat / makende int beginsel een cleyne viercken / daer na meerder ende meerder/int eynde groot ende seer heet bernende/ ende alst al coudt gewordē sal zyn/doet de phiole open/ ende ghiet het water vanden recipient in een ander phiole seer nauwe toe stoppende datter geen lucht in en come/ dit ghedaen zynde/salmen dat distilleer-vat haken/ende t'ghene datmen noch inden gront vinden sal/dat salmen in enen ouerdecktē pot doen/den welesken men luterer moet op dat hy den viere wederstaen mach/ daer na salmen den seluen pot in enen gelaesmakers / potbackers/ oft calcouen doen/ soo dat hy twee oft dzy daghen lanck in een groot vier ligghe/ daer na sult ghy dese substantie wt trecken / ende seer
we

wel stampen/ ende voor elck pondt van dese substans-
 tie sult ghy vier oncen manna toe doen / ende twee
 oncen sunckercandijs / altyde nauwelijck dese proportie
 obseruerende . Daer na sult ghyt al in een dis-
 stilleer-vat doen van goeden gelase/ende wel gheleu-
 tert/daer toe doende het water dat ghy te voren inde
 phioole bewaert hebt/met noch also vele goeden ghes-
 brandē wijn/ ende na dat ghy het distilleerde vat ope-
 forneys geschiet sult hebben met synen alembicum en-
 de recipient/ alle de iuncturen wel nauwe toeghestopt
 ende geleutert / so latet niet een cleyen viercken distil-
 len/want het distilleert lichtelijck: en siende dattet niet
 meer en distilleert/ so maect v vier groter om te doen
 distilleren al tghene dattet sal willen volghen. Maer
 ghy moet het water opt forneys latē niet de phioole/
 sonder yet te rueren tot dat ghyt te wercke siellē wilt.
 Daer na neemt bladerē vā tgestagē gout van xxiij.
 caraten in sulcker quantiteyt als ghy wilt in een gela-
 sen schale/ de seer wel menghende met honich/ oft met
 rosen/oft violetten inlep/ gelijck dattet gemeynlijck be-
 reyrt wordt om daer mede te schrijue/waer af wy seer
 perfectelijcken alle de maniere beschrijue sullen in ons
 vijfde boeck. Ende na dattet wel onder malcanderen
 gemengt ende vanden voorszeyde honich met wermen
 watere gepregeert sal wesen / als tot sinder plaetsen
 geseyt sal worden/so suldyt te distillieren leggen in een
 gelasen boeael: ende den recipient af ghebden heb-
 bende / suldyt voorszeyde water in een phioole met een
 nen langhen halse doen/ wel toe ghestopt met witter
 wasse/ hebbende al voren opt voorszeyde goudt vande
 voorszeyden watere ghegoten/ dattet vijf vingeren ho-
 ghe ouergoten zy: daer na sult ghyer den alembi-
 cum op legghen met synen recipient / alle de iunc-
 turen seer wel leutereende / so dat dwater dattet bo-
 ven voorszeyde goudt leyt / met een cleyen viercken

distillere ende meerderet het vier niet int eynde om al te
 doen distilleren: want al blijft het gout wat vocht-
 rich/daer en leyt niet aen:dit gedaen zynde/suldy den
 voor-seyden alembicum van den voor-seyden bocael
 doen/sonder nochtans den recipient vanden alembic-
 co te separeren/ende sonder het water te rueren dat in
 den recipient is. Naer ghy moetter eenen tot v nemē
 om v te helpen / die weseke die wyle ghy den alembic-
 cum afheffen sult / opt voorseyde goudt noch vanden
 voorseyden water gieten sal datter inde phioole is die
 ghy niet witten was gestopt hadt: ende doeter so vele
 ingieten als mertē eersten/te wetene de hoochde van
 vijf vingeren/ende terysont suldy den alembicus op de
 bocael doen/de uncturen wederomme wel nauwe toe
 stopp/nende lenterende / ende voort distillerende als
 bouen / dit suldy so dickwils ende so langhe doen tot
 dat alle twater der voorseyder phioolen op voorseyde
 de gout gedistilleert zy . Ten lesten sult ghy tgout
 vanden bocael in een phioole ghieten die wat grotach-
 rich zy/so datter alle twater in gaē mach/ dat ghy tot
 diuersche reysen ghedistilleert sult hebben/ als wy int
 voorgaende capittel gheseyt hebben:daer na sult ghy
 er den alembicus op doen met synen recipient / ende
 maectt dat ghy het water dat inden ketel is vyfthien
 oft twintich daghen lanck werm onderhoudt sonder
 sieden/so datter noch niet en distillere. Daer na suldy
 dwater doen sieden / ende laten distilleren al watter
 volghen wil: ende inde grondt der phioolen sal tgout
 in een seer costelijcke liqueur ghedissolueert liggen/het
 welke ghy in een gelaesken wel vast toegestopt bewa-
 ren sult. Ende wilt ghyt noch subtiilder hebben/ so
 moecht ghyt doen/ latende tselue goudt inde voorsey-
 de phioole/ ende voorseyde water daer weder op gies-
 tende/ om wederomme gedistilleert te worden/ maer
 ghy en moet het water niet sonder sieden houden als

ghy te voren ghedaen hebt / maer ghy sullet doen siez den/ende latent al met eenen af distilleren/ dit mach men so diekwils herdoen als men wilt/ want hoe dieck wil der hoe beter: het welcke doende/ sulby een warachtich/natuerlijck/ ende seer excellent potabel goudt hebben / vanden welcken ist dat ghys eens oft tweemaelfter maent neemt/ zy alleen/oft met die selue confectie daer wy int tweede capittel af ghesproken hebben/ soo ist seer excellent om den mensche in syne ieucht ende gesondtheyt t'onderhouden/ende om in cozte dagen alle siecten te genesen die vooz ongeneselijck geacht worden. Troozseyde goudt sal ooc tot vele andere operastien bequaem zyn/ ghelijck lichtelijcken de edele gheestien ende neerstighe ondersoekers der secreten merken sullen. Op de selue maniere alle dinghen van puncte tot puncte obseruerende/ machment ooc vant gheslaghen siluer maken/om desgelijcx potabel siluer te hebben/ dat ooc van wonderlijcke crachte zyn sal/ maer gheensins by tgout te ghelieken. Tis nu vijftiaren geleden dat ick eenen Enghels-man ghesien hebbe/die welcke een siluer waterken hadde/ diwelck by auenturen op een ander maniere ghemaect was/ na dat de natuere veel wegen heeft die welcke al tot eenen eynde strecken/metten welcken water die voozseyde Engelsman veel dinghen dede / die vooz mirakel gehouden werden / daer mede veel siecten ende crancheden des menschelijcken lichaems genesende.

Om eenen wt-was van bleesche te ghenesen / die in des mans roede ghetwassen is / niet teghenstaende datter daer van langher handt in ghewortelt is.

Nempt droessem van gedistilleerde honich / oft by ghebrake van dien moechdy honich in eenen pot branden/daer na doen den swertē droessem dier inden grōt ghebleuen sal zyn/ in eenen anderen pot/oft in een yseren panne/ende leg ghet te calcinerē in een gelaesbackers oft anderē ouen/

Dat eerste Boeck

soo dattet dzy oft vier dagen lanc in een groot glosed
 yende vier ligghe/ende daer salt also geel worden als
 goudt/ dit sal seer excellent zyn/ om op alle manieren
 van wonden te legghen / want het bit tquaet vleesch
 af / ende versterckt ende sijnert tgoedt vleesch sonder
 eenighe pisne oft weedom: waeromme dattet oock veel
 beter is tot alle wonden dan den precipitatum / daer
 ghemeynlicke de chirurgijns mede werken. Neempt
 dan van dit poeder een ounce / honstroot twee ounces/
 tartarium van wyne een half dragma/ sijn sijncker een
 dragma/ ghebranden rootsse allwyn een dragma/tutia
 een dragma: alle dese dinghen wel gepulueriseert ende
 door een sijn sifte doorgedaen/daer na neempt groene
 olijf-bladeren/ ende stoot die in eenen stenen mortier/
 die met witten wyn bespyngende/ ende alst wel ghes-
 stoten is / so suldyt in een persse oft tusschen twee hoo-
 ten telioopen pzaangen/ om daer tsap af te hebben / tot
 den welcken ghy also veel saps van weechzackbladeren
 doen sult: daer na sult ghyt te samen in een cleyn pots-
 telen te viere doen/ ende daer na allenskens de voorz-
 seyde poederen inne doende/ moet ghyt wel al te samen
 rueren: daer na doeter wat groen was by/ ende een
 wemich rosen honich / so dattet ghelike een dunne
 salften worde/ende is ghemaect. Dese salue is seer
 costelic om alle wt-was van vleesche te genesene/ dat
 in eenighe tedere plaetsen gecomen is/ als aen die scha-
 meltheyt/ oft inden neuse/ daer men gheen stercke noch
 bytende substantien appliceren en wil. Als ghyt sult
 willen te wercke stelle om eenighen wt-was inde roes-
 de te ghenesen/so suldy ten eersten een siringhe nemen
 daer men de grote caetsballen mede op te blasen plach/
 ende vult die met witten wyn/ inden welcken gesoden
 zyn droge rosen en weechzack bladeren/ oock sult ghyet
 wat vrouwen oft geyten melck mede mengen: daer na
 sult ghy met de hulpe der voorzeyder siringhe het bin-
 nenste

nenste der roeden metten voorszeyden wyne wel wasschen. Daer na neemt een cleyne ende lanckachtich keersken/van sulcker diecke datse inde roede gaet mach/ en aen deynde sult ghy een weynich vader voorszeyder saluen doen/een weynich verwermt zynde/en steket so diep inde roede als ghy eundt/tot dat ghy aen de carnositent coompt/ en laetter de voorszeyde salue een luttel tydts aen blyuen / ende daer na suldyt weder af doen: dit suldyt t'auondts ende smorgens doen/ liggende op v bedde met den buyck om hoghe/ als ghyer het keersken met de salue inne steken sult / ende ghy sult wat wonders sien / want ghy sult v seluen binnen cozten daghen helpen / ende sonder eenich peynrijckel.

Om alle in ammatten ende quade dispositien der leuere te ghenesen: ende voor dit secrete zynder sommighe personē ghenesen/die het aensicht ghestelt hadden als melactische/de beenen opgheswollen/ de handen ontficken/ ende seer ruydich van binnen.

Neeft gersten meel/ghelijck altydt genoegh by den aptekers te cope is/ ende latet en half vze in gemeyn water sieden: daer na suldyt dooz doe / en doent in eenē anderen nieuwen en reynen pot/daer by doende en luttel maluwe/ cicozraye/hoppe/endiuilen/en hozago: dit suldyt al te samen laten sieden tot dattet al ghedissolueert zy / ende doet ter noch by een onse sandalum: daer na suldyt dooz doen/ ende neemt in een doek vier nootshelpen vol wtgelesen cassia/ en de wyle dattet water noch werm is/so doet de cassia met twee vingeren wt/ so dat alle de substantie van de voorszeyde cassia int voorszeyde water come: dan sult ghyer suycker oft penyt-suycker inne doen also vele als ghy wilt: van desen dranc/die seer heftich int smaken is/ salmen oueranderen dach nutten/des morgens een cleyne gelaesten vol/liggende int bedde

bedde met de borste om hoghe : daer na salmen een
doeck op sijn borste legghē/ ende vallen in slape so ver
re alsinen ghedoen can/daer na machmē opstaen/ en/
de doen tghene datmen te doene heeft: dit also doende
salmen binnen cozten tydt ghenesen. Maer aemneret
datmen dit inden somer behoort te doene/ende niet in
den winter:ende de seer coudt van maghe is/de mach
voor de borst een stuck scharlaken oft wat anders dra
ghen:ooe mach hy de borste met olie strijcken/ de wel
cke bereyt is voor de cranckheyt der maghen / als wy
hier na leren sullen.

Om de spenen binnen eenen nacht tho ghenelen: dwelck
een wonderlijck ende seitsaem secreteer is.

N Eempt groene vlier-bladeren/ende laetse so
langhe in water sieden / tot datse by na ghe
dissolueert zyn: daer na neeyt een root stuck
lakens wat groter dā de palme vāder handt
ende spreynet op de palme van v handt. Ende die pa
tient moet op sijn bedde ligghen den buyck om leghe /
om hem de voorseyde bladeren somense wt den ketel
getrocken sal hebben op de spene tho legghen / maer
men moeter te vozen wat olie van olifuen opgheleyt
hebben. Daer na neempt een ander stucken lakens
met andere versche bladeren : dit aldus continuerens
de/ende versche bladeren daer op leggende/ist den he
len nacht niet/timmers so langhe alsinen can. Doek
moetmen den patient ter wysen late slapen so hy wilt:
die welcke hem des morgens so wel genesen sal vint
den/als oft hy noyt de spene gehadt en hadde.

Een sonderlinghe salue om alle verbrantheyt te genesen/
so daer ter gheen luteeken na en blyue.

N Eempt het wit van twee eyeren/twee oncen
tutia alexandrina / twee oncen ongeblust
calet/in neghen-wateren ghewasschen/ een
once nieuwe was/met also veel olie van roz
sen alst van node wesen sal; ende maectter een salsten
af/

af/ diwelck seer wtneemende wesen sal teghen tghene /
dat voorszeyt is.

Een excellentie ende beproefde recept vooz die een seer
tranche maghe hebben/ ende die hun spylt qualijck ingehou
den cunnen sonder van bouen wt te worpen.

Ghenomen hebbende twee pont roodt was/
ende ghereet hebbende een schotele vol olie
van olyuen/so neemt alabaster stucken/ en
de legt die int vier tot datse geloyende wozz
den / daer na suldyse inde voorszeyde olie bluffehen :
daer na maectse weder gloyende/ende bluffse weder
omme/dit tot dzy oft vier reysen continuerende . Die
ghedaen zynde/pulueriseert den alabaster/ende mēg
ten met woorszeyde was / ende niet met de voorszeyde
olie/daer ghy den alabaster in geblust sult hebbē: daer
na latet distilleren dooz een retozte gheluteert/ den bo
den onghedeckt: ende maect v vier in sulcker mantel
ren dat de olie distillere met alle tghene datter volgen
wil. Daer na bewaret/ende doeter by een half ounce ge
pulueriseerden myrre. Ende als ghyt te wercke stel
len wilt/so nemes een luttel in een koperen/yseren/ oft
wel gelooden aerden pannelen/ ende wozyt daer inne
de soptens ende de bladeren van alsene/latet wel te sa
men sieden oft scristen : daer na nemet al werm/ende
scryckter v borste mede totter kelen toe des auōts als
ghy te bedde zyt / ende ghy sult bewinden dattet v de
maghe seer stercken sal : doek moetmen rosemayn in
sijn eten nutten so vele alsinen can/zy gesoden oft an
dersins / doek moetmens eensdeels in sijnen dzanck
legghen. Men moet doek vanden excellenten ghebrant
den wyn nutten/daer wy hier af spreken sullen.

Een seer excellentie medecijne/ daer een vrouwe van sullen
derrich iaren mede ghenelen is gheweest / die welcke haer
maghe als bedouwen hadde / datse in twee iaren ende een
half gheen natuerlijcke purgatie ghehadt en hadde / maer
werp terkont dooz den mont alle tghene datse inghenomen
hadde/ so datse geel gheworden was/ ende wtghedwoocht/
ghelijck eenen stock.

Enen monick van sinte Augustijns ordene
 een seer ghelcort man/ ende vol wonderlijcke
 secretē/ heeft de voorszeyde vrouwe met de na
 uolgende medecijne ghenesen/ ende binnen ses
 uenthiē daghen maecte hyse also ghesonde/ schoon/
 ende van goeder verwen / als sy voor den tydt haer
 der siecten gheweest hadde. Inden eersten hadde hy
 een ouenken ghemaect / ghesijet daermen broodt in
 ne backet/ ende hentēt met rosemaryn/ daer in leyde hy
 te backet cleyne brokens oft focxtens/ die welcke hy
 alleene / ende sonder eenighe toespysē / der voorszeyder
 vrouwen te eten gaf/ acht oft thien daghen lanck/ en
 de gaf haer witten ongewaterden wijn. Doct gaf hy
 haer lichte spysē met caneel ende siycker: ende alle mo
 ghen gaf hy haer in een ghelas omtrentt een duymē
 hoghe een maniere van waterken op sulcker manieren
 ghemaect als hier na volcht: Ghebranden wijn een
 half bocael / inden welcken hy leyde de geheele schelle
 van eenen haluen citrangel/ oft van eenen arange app
 pel in stucken ghesneden/ een handt vol bloemen van
 rosemaryn/ sinen caneel een once/ saffraen twierendēel
 van een dragma/ benjoin een dragma/ met een wey
 nich muscus : ende dedese geheelijck wasschen oft stoz
 tich inde decoctie van rosemaryn/ ende ander wel riec
 kende cruyden/ eens ter weken/ ende alle avonden dede
 de hy haer de borsten strycken met die olie int naest
 voorzagede capittel verhaelt. Ende bouen al beual hy
 haer datse tsnachts een custen op de borste houdē sou
 de/ ende dedese smorghens spade op haer bedde blyuē
 oock beual hy haer somtijds vande decoctie van
 Stambza te nutten. In deser manieren maecte hyse
 binne xvij. dagē also schoon en gesont/ als sy voor dē
 tydt haerder siecten geweest hadde/ nochtans en had
 de daer noyt medecin raedt kunnen gheuinden/ den ge
 durende tydt van haerder siecten.

Dzy recepten die seer goetd zyn teghen de woymen der
cleynder kinderen.

N Eempt terwen blomme seer sijn wt gebu-
delt/so vele alsser op dzy goude croncn gaen
soude:dit doct in een gelas/ende gietter put
water oft fonteyn water op/datter genoegh
zyn / om voozseyde meel te temperen / als ofset meelck
ware/ende geuet het kindt te dzuicken/so sult ghy sien
dat hem de woymen tsamen met den dzeck al doodt af
gaen sullen/dwelck een seer schoon secret is.

Het tweede.

N Eempt eenen citrangel/ oft eenen arange ap-
pel/ ende maectter een gaetken inne vander
grootten van eender corten oft dzy miltten/
dooz dwelck ghy alle het sap wt douwen
sult / maeckende tgat tot inde middel oft noch vooz-
der/ende giet daer inne laurier olie/het sap van ruyte/
van alsene/dzlake/ bloemen van lupinen/ laet dit een
luttel tydt te samen sieden/ daer na gietet in een scho-
tele/ende strijcter mede den navel/die maghe/het slaep
vanden hoofde / de neusgaten/ende dwterste vanden
pols der kinderen/ende ghy sult haest een wonderlijes
te operatte sien.

Het derde.

V Doz de so cleyen zyn datmen haer gheef me-
decijne inne geuen en mach/ neempt goedē
ghebzanden wijn/daer ghy des kindts bor-
ste ende maghe mede wasschen sult / ende
daer na sult ghyer myrthe seer wel ghestoten op swos-
pen: laet het kindt een luttel tyts met de borste om ho-
ge ligge/ en sult tersiont sien dat hem de woymē tsam-
men met den dzecke al doodt af gaen sullen.

Om de kinderen vander maen-siecten te genesen/dwelck
haer alderreest aencompt van eenen woym met twee hoof-
den/de welcke in hun lichaem groept/ en comede tot ane hec-
te/doet hun sieden sulcke pyne/ dat sijder dicke als steruen.

Neempt

N Eempt de tedere steekens van Arbutus / en
 dzoochtse inde sommere : daer na stampse
 wel / en doetse door een sife: daer na neemt
 poeder van gentiaen ende van langhe pioz
 nie wortelen van elcx een once / ende myrehe een half
 vierendeel once: alle dese dinghen wel ghepulueriseert
 suldyt in een schotel oft ander vat doen / ende bespoez
 det met een weynich waters: daer na neemt met twee
 vingeren / ende strijcket an des kindts mont ende
 lippen . Dit sult ghy dzy oft viermael doen / ende ghy
 sult den wozm doot met den dzecke sien wt comen.
 Dit hebbe ick dieck wils by experientien warachtich be
 wonden / ende oock veel kinderen gesien dyer af ghes
 storuen waren / die welcke alsmese open sneed / so vantz
 men hun den wozm ant herte. Hier toe sullen oock
 goet wesen de dzy voorgaende recepten die wy tegen
 de wozmen ghegeuen hebben.

Teghen de vallende steecten.

N Eempt chamedris inden Mey gepluct als
 daer die bloem op staet / dzoochtse inde som
 mere / ende pulueriseertse / ende als ghy de te
 wercke wilt stelle / so neemt den doyer van
 een ey oft twee / ende breekt de met eenen lepel vant
 voorszende poeder / ende die ghebraden zynde / dan
 geestse den patient t'etene : doet dit des auonts ende
 des mozghens acht daghen lanck : maer men moet
 hem te wyle wel wachten van wijn te dzincken / van
 hy slapen / van erten ende bonen / van salaet / van ghes
 fonten vleesch / ende van alle andere groue ende onuer
 douwelijcke spys / een seer excellent secret.

Om solfer olie te maken daermen alle maniere van can
 ker / fistulen / ende oude wonden mede gheueet.

N Eempt solfer ghepulueriseert / den welcken
 met ghemeyne olie ghetempert hebbende /
 doett n in een distilleer-coluc / so dattet ghes
 worde zy als oft degh ware / die welcke ghy
 distillez

distilleren sult dooz den mondt der voozseyder colue /
 ende de olie die daer af comen sal / suldy in een phiole
 doen tot datse half vol is : daer na suldy de phiole
 met weechbze water op vullen / met het sap van car-
 duus-benedictus / ende latet also een wernich te sa-
 men op sieben / daer na wasschet die wonde met ghez-
 branden oft met witten wyn / daer na appliceerter
 van dese olie op / ende sultse binnen cozten tydt ghez-
 nesen.

Om tfeijn van eenighe wonde wech te nemen / de met
 eenich feijnich yser gheslaghen oft ghesteken is.

Nempt asa foetida ende galbanum van eler
 een once / ende latet te samen in azyn wernich
 eenen nacht lanck. Daer na latet opt vier
 dissolueren / ende doeget dooz eenen docek /
 daer mede mengende twee oncen ynguētum diabaz-
 silicum: daer na appliceret op de wōde / ende de vooz-
 seyde salue sal terstondt doden / ende te hemwaerts
 trecken alle tfeijn / so datmen de wonde daer na ghez-
 lijk alle andere manieren van wonden sal moghen cu-
 reren. Ende by gebzete van andere dinghen sal asa foe-
 tida genoegh zyn om tfeijn wt de voozseyde wonde
 te trecken.

Teghen de beten van alle feynighe beesten.

Terstont als men hem ghebeten sal gheencult
 hebben van eenighe feynighe beeste (oft im-
 mers also haest alst moghelijck zyn sal) soo
 salmen de groene tacken nemen van vighes-
 bouen / ende dzucken daer wt het melck / ende latent
 dzyn oft vier mael inde wonde dzuppen. Hier toe is
 oock goet mostaertsact met edick ghemenct.

Om eenich yser oft ander dinck wt de wonde te trecken.

Nempt tsap van valeriana / ende daer een
 tente ofte wiecke in ghenet hebbende / steect
 de inde wonde / ende legter voozt vanden
 voozseyden cruyde op al ghestoten: daer na
 C verbindt

Dat eerste Boeck

Verbindt de wonde alst behozen sal/ so sult ghyer tghene wt trecken datter inne was. Dit gedaen zynde/geueest de wonde soot behozen sal.

Teghen den scherpen hoest der cleynder kinderen.

Nempt sap van petercelie/comyn/ vrouwen melck/ menghet wel al te samen/ ende geuet het kindken te drincken: daer na maect een alsulcke salwinghe: neempt lijnsaet/ scenum graecum / ende latet tsamen in ghemeyn water op siedden/daer na nemet wt den waterre/ende dout met den handen het sap daer wte/dwelcke ghy met een deel boteren menghen sult/ ende sulter des kindts borste mede strycken.

Voor den ghenen die eenighe buylen int hooft heeft / tzy van vallen/oft andersins.

Nempt een once ghemeyn soudts/ ongesode honich dzy oncen/comyn dzy once/ termens tyn twee oncen/menghet wel al te samen boteren twier: daer na sreyet op een lijnwaedt/ ende maect ter een plaester af/ die welcke ghy al wern op thoost legghen sult/ende het sal daer mede ontswillen/ende gehelicken ghenesen.

En seer goede recepte voor de doofheyt.

Nemt nunte/saue/polyu/rosemaryn/hfop/hyuoet/mentastrum/calamentum/camomille/mulle folium oft gerwe/sint-Janscruydt/ alsene/auerone/centorie/ van elix een handt vol: latet al te samen in een schoon panne opsieden/met also veel witten wyn alst van node wesen sal/ende latet sieden tot op twee derden-delen: daer na suldy tot den apteker dese nauolgende olie doen maken: oude olie twee oncen/ pozayn olie/ ende olie van amandelen/ van elix een once/ tsap van runte een half once/ males ueseye anderhalf once: doet dit al te samen in een phiole met eenen langhen halse/ ende latet soo langhe ouer

een cleyn viercken sieden/dattet voorszeyde sap ende ma
 leuesere by na inghesoden zy: daer na suldyt vanden
 viere doen/ ende doender de nauolghende dinghen in
 wel ghepulueriseert: te weten/ spica-nardi/coloquin/
 ten/castorium/mastich/van eler anderhalf grein/daer
 na stopt de phiole wel dicht toe/ daer na doetse in een
 panne vol waters / ende latet dzy vzen lanck wel siez
 den. Daer na doeghet vanden viere/ende giet alle des
 se vochtighe substantie in een schotel/ en latet also in de
 sonne staen tot dattet al claer gheworden sal zyn/ende
 na dat ghyt dooz eenen sijnen doeck doozghedaen sult
 hebben/alle de substantie wel wt wzingede/so neemt
 in een schotel anderhalf greyn muscus/ ende menghet
 allensfens wel met die voorszeyde olie / ende bewaret
 in een phiole met was ende francijn seer dicht toeges
 stopt. Daer na neemt de panne met de voorszeyde crit
 den/ende doeghet te viere tot datse wel werm zy: daer
 nae doetter ouer eenen blecken trestet / den welken
 ghy des auondts als ghy slapen gaet ouer die panne
 doen sult: ende alle dinghen wel heet ghemaect heb
 bende / dan sult ghyer dooz tgaetken vanden trestet
 den roeck af ontfanghen in v oze omtrent een half vze
 lanck. Dit ghedaen zynde/sult ghy de voorszeyde olie
 laew maken / en later twee oft dzy dzuppen inde oze
 dzuppen: daer na stoppet met een weynich cattoen dat
 na muscus rieke/daer na valt aldus in slape. Ende de
 wyle ghy den roeck ontfanckt/so moet ghy dzoghe bo
 nen knouwen/ende daer na weder wt spouwē/ op dat
 ghy al knouwende de conduiten der ozen opent: dit
 doende/sult ghy metter gratten Gods binnen cozten
 tydt ghenesen zyn / soo verre v sieckte curabel is .
 Ende en helpt v dit niet / soo en derst ghy gheen an
 der remedie soecken: oft hebt ghy eenich gherucht in
 de ozen/doedt als voorszeyt is/ ende sult wonderlijc
 ke operatje bewinden / want het sal v die doornichey

Dat eerste Boeck

verdzijuen al hadt ghyse dertich taren lanck ghehadt/
so verre ghy daer niet mede ghebozen en zyt: gebuyet
doek pillen om thoost mede te purgeren/ ende eedt als
tydt goede spysen.

Om een vrouwe te genesen dien de moedere wt haer na-
tuurlijke plaecte is.

N Eempt eenen leuenden steen / die inde aerde
geleghen heeft/ sonder de lucht te gheuoelen
ne/ doet dien in eenen gedeckten cozse/ ende
wozpten also in een groot vier: ende als hy
wel heet sal zyn / so legten in een tonneken/ ende bes-
spoyten met ediel/ ende doeter de vrouwe ouer come/
dat sy daer den roock af ontfanghe/ daer na doetse te
bedde gaen/want dit moetmen des auonds doen.

Daer na neemt tsap van ruyte / ende maect eenen
appel van cattoen/ aen den welken ghy een coordcke
binden sult / ende dan maect den voorszeyden appel
nat int voorszeyde sap/ daer na doet den appel voor in
den mondt van de moedere/ die welcke terstondt den
appel te hennwaerts trecken sal / ende sal also in haer
natuerlijke plaecte gaen. Maer ghy moet den appel
wel vast binden/dat hy daer niet in en blyue. Daer
na maect dese nauolgende salue/daer ghy der vrou-
wen lendenen mede strijcken sult. Neempt verckens
hroode/ende ruyte/ van eler euen veel/ ende stampse
wel te samen/ daer na latet met oude olie in een panne
ne opsieden tot dat het derdendeel in ghesoden zy.

Daer na suldyt laten vercouwen/ ende douwen met
ten handen alle de substantie in een nieuwe panne /
ende doetter wat nieuwen was by / latet te samen
ververmen tot dattet al wel ghemengt zy: daer na
sult ghyer haer de lendenen mede strijcken / ende leg-
ghen daer op werm werck/daer na sult ghyse winden
ghelijckmen de kinderkens te winden plach. Doek
moet sy int bedde ligghen met den buyet om hoghe /
thoost

thooft leggher dan de beenen / dit suldy oteranderen
nacht doen tot dzy rensen toe / ende sy sal ghenesen
zyn. Doek moet sy herte spijs eten / als duyftens / kieck
kens met specertien / ende andere diergelijcke dinghen /
sy sal ghenesen worden sonder pyne oft wedom / al
hadde sy de siecte dertich jaren lanck ghehadt.

Om den vrouwen het melck te doen comen.

Neeemt groene venckel bladeren / en maect
ter een decoctie af in wyn oft in water: geef
ter de vrouwe af te drincken / so wel ouer
maectydts als andersins / so dickwils al ghy
euidt / ende sy sal oueruloedich van melck worden.

Doek ist seer goecht om de maenstonden te doen heb
ben tot haren behoorzlijcken tydt.

Om de puisten te veedyben / die vande pocken ouer ghe
bleuen zyn / so wel de oude als andere.

Neeemt bolum armenicum / edick / ende olie
van rosen / ende maectter een defensijf af / en
de strecket rondtomme die puisten dzy oft
vier vingeren int ronde: daer na neemt twee
delen olie van euphorbium / ende een deel olie van vio
letten / menghet dese al te samen / ende strecket de pui
sten mede / na dat ghyse met seer roden wel ghewern
den wyn sult ghestooft hebben. Daer na verbintse met
eenen gheboterden doek / ende latet also dzy oft vier
vren lanck / oft also langhe als ghy selue wilt. Daer
na neemt den doek af / ende en siet ghyer noch gheen
clare puisten / doet wederome als voze / tot dat ghyser
doen comen sult. Daer na moecht ghyse wt sicken / oft
van selfs laten wt hzeken / ende dan met eenich heillenz
de salue ghenesen.

Een ander teghen selue.

Sooft de puisten / ende maectt het defensijf voorsz
seydt / daer na neemt dzy delen vnguentum au
reum / en een deel wel gebroek sublimaet: mengt
dit al te samen / ende daer na een plaester af ghe

Dat eerste Boeck

maectt hebbende/ sult ghyse op de puisten legghen/ en laten se daer op ligghen eenen dach oft meer / so verre als ghy comdt / ende sult alle dinghē seer en gheuesen vintē. Ende ist dattet de eerste reyse noch niet wel ghepercet en heeft/so moet ghy noch de tweede oft de derde reyse doen/na dat de bottē herdt en oudt zyn. Ende als de botten al ghebissolueert zyn/so neemt boter in wyne ghewasschen/ende legtet de op met eenē doeck/so sult ghy alle dinghē perfectelike genesen. Nota. Dat de voorzeyde salue met den sublimaet alle de waterachticheyt ende quade humoren te hemwaerts trecke sal/so dat niet alleenlike de botten/ maer oock de ghehele partie gheuesen ende suueren sal/ daert op gheleyt sal worden/van alle quade humoren die inne zyn mochten. Daeromme maectmen daer een waterken af om alle quade seken te gheuesen / als wy hier na segghen sullen. Oock gheueset alle andere accidenten/daermen het van buten appliceren mach. Als ghyt dan op de botten oft andere ghecorrompeerde plaetsen doe wilt/so maectet den doeck wel nat in/ die ghyer op legghen wilt/ende wascht de gheinfecteerde plaetse seer wel/ en ghy sult beuindē dattet seer costelike is tot alle dingē/so verre het alle gheapliceert worde.

7 Een remedie die licht om doen is/en seer profitelike boorden genen die met eenen stocke/steen / oft ander instrument geslagen is/al waer hy oock groteliken gewondt.

Nemmt sap van tarus-barbatus / ende ist dat de wonde bloedich is / reinicht-se wel/ ende wast-se met witten wijn/ oft met water / daer nae sult ghy vanden voorzeyden sappe inde wonde doen / ende appliceert bouen op/ het ghestoten cruydt / daer ghy dat voorzeyde sap wt ghebracht sult hebben : daer na verbindet met eenen doeck / ende laet dat also eenen gheheelen dach lanc staen/

staen / ghy sult / mitter hulpen Gods / een wonderlijck werck ghewaer worden.

Water om alle manieren van wonden binnen seer corten tydt te ghenesen/het welcke een vezelijck altydt in sijn huys behoorde te hebben/ reghen alle accidenten die een aencomē machten: aenghestien darment lichtelijcken, ende met cleyne colste ghemaken can/ende darter oock van so wonderlijcke oerasten is.

Nempt een pondt nieuwe geel was / oft also vele als ghy wilt / ende settet te smilten in een schoon panne / daer na gietet in een ander panne oft schotele / op malenesey / oft op anderen stercken witten wyn / daer na sult ghyt weder afnemen / her smilten / ende wederom opten voorszenden wyn gieten / also doende tot seuen reysen toe. Daer na neemt het was / ende latet wederom smilten / daer mede menghende een handt vol careel steenen die wel cleynekens ghestoten zyn: incozporeret wel te samen / ende legghet daer na te distilleren in een gelasen retorte / die wel gheluteert zy totten haluen halse: daer na latet met een cleyne viercken distilleren acht vzen lanc / daer na maeckt v vier wat groter / ende int einde seer groot. Daer bouen al moctmen de iuncturen vanden voorszenden vate ende recipient wel nauwe toestoppen / ende de recipient moet wat grootachtich zyn. Ende na dat het fornais ende alle andere dinghen coudt gheworden zyn / dan sult ghy het water vanden recipient nemen / ende gietent in een phioole / die weleke ghy wel dicht met was ende met ghewast lijnwaet toestoppen sult. Ende en laet dese phioole in gheen placse staen / daer eenighe hitte der sonnē oft vande viere ancomen can / want voorszende water is van so subtyl der substantien / dattet lichtelijcken verdwijnē soude / het is seer goet tot alle manieren van wonden: men moeter de wonde mede wasschen /

Dat eerste Boeck

ende leggender dan eenen doeck op/ die int selue water
 nat ghemacckt zy: ende onder andere experientie dies
 men daer af ghesien heeft/so ist gheexperimenteert ghe
 weest aen den dienaar des doozluchtichsten Here Leo-
 nello Pio van Carpe/ residerende binnen Venegien/
 int iaer M. cccc. xlviii. die welcke dienaar met eenen
 poignaert bouen thol vanden voete ghesteken hadde
 gheweest/die welcke wonde seer periculens was/ ende
 hy en deder anders niet toe dan vanden voorseyden
 watere/dwelck hem gegheue was van eenen van syns
 heren Edelmans / ende binnen twee daghen wert hy
 daer af ghesent/datmen daer nauwelijcx blittcken af
 ghesien en conde. Doek ist sonderlinghe seer goet tot
 alle vererompen sennwen. Ende ist datmen tvoozsey-
 de water seer natuerlijcken vooz de tweede reyse distil-
 leert / het sal van so subtyl der substantien zyn/ dat so
 wannecermen daer een weinich af leyt inde palm van
 der handt / het sal binnen eenen oghenblict in sulcker
 vliegghen dooz dzinghen / datment niet en sal cunnen
 ghesien waer dattet gheweest sal hebben. Daer omme
 de ghene die eenich verstant hebben/ sullent mogen ge-
 hzuicken tot diuersche ghebzeken / daer by doende een
 sulcke andere substantie / als sy inden vlesseche willen
 doen dooz gaen.

Om alle olie van hypericon te maken / die voelcke men te
 Venegien / ende tot sommighe andere plaecten rode olie
 noempt: ende is van sulcke crachten datter niet lichtelicken
 om te legghen en waer / so wel tot wonden als tot andere
 diuersche ghebzeken te gheneene: waer af wy de mercke-
 lyckste verhalen sullen / ende die meest by experientien be-
 wonden zyn.

Inden Mey oft in Junio salmen teuidt pluckē /
 dat by den Grieken Hypericon/ende by den La-
 tinschen Perforata genaempt is / eer dattet be-
 ghinne te bloeyen / ende stampent seer wel in eenē
 reynen marmozen oft houten moztier:ende doent also
 ghes

ghestampyt in een phioole oft andere gelasen vat/ daer op so veel witten wyns gietende dattet heel ouerdeekt ligghet/ daer na salment twee vingeren dieck goede olie van olyue op gieten/ende latent also wel dicht toe ghestopt staen. Daer na salmen tvoorseyde cruidt met synne bloemen op sint-Jans dach plucken des morgens na der sonnen opganck/ ende legghen de bloemen bysonder: daer na salmen teruidt met de tacken te samen stampen/na datment wel cleinkens ghescheeft sal hebben: daer na nement wt den mortier/ ende stampē ooc een weinich vanden bloemen die ghy bysonder gheleyt hebt / ende doet de oock by haer ghestampyt cruidt.

Maer daer moeten by na viermael so vele bloemen in ghewichte zyn als tvoorseyde cruidt/ dat ghy vooz sint-Jans dach ghepluckt ende inde phioole ghedaen sult hebben/als voozseyt is . Daer na moeten alle dese dinghen te samen menghe/ende doet wederom me te samen in eenighe phiole oft ander wel gheloodt vat/met al den voozseyden wyn/met olien van olyue/ ende ghy sulter noch so veel wyns ende olie van olyue toe doen/tot dattet al ouerswommen ligghet / daer na salment wel dicht toe stoppen/ende inde sonne setten.

Daer na als het saedt van Hypericon rijp sal zyn/ so salment plucken des morgens na der sonnen opganck/ ende stampent seer wel: daer na salment met tvoorseyde cruidt ende bloemen menghen : maer men moetter geen ander wyn toe doen/ maer alleenlijcken noch olie van olyuen toe gieten . Ende daer moet also veel saets wesen int gewichte als het derde oft vierde deel vant voozseyde cruidt/ eer datter den wyn ende de olie by waren : oock moet de olie in sulcker quantiteit zyn/ datse bouen de voozseyde substantie een palm oft twee ouerswemme . Daer na doet eenen ketel met water te viere met hoy oft stro opten bodem/daer na doetter de voozseyde phioole inne/in sulcker vuegen datse in geen

perfectel en sta van ghebroken te worden/als het wa-
 ter sieden sal. Dese maniere van also te distilleren/
 is by de Modernen gheheeten *Baheum Marie* /
 ende het dient so wel om also met den alembicum te
 distilleren/als om putrefaction/evaporazion/ oft disso-
 lutien te maken/waer af wy hier namaels om de ma-
 niere van distilleren mentie makē sullen. Daer na als
 men het water dat inden ketel is met alle de voorszey-
 de substantien doen sieden dzy oft vier vzen lanck/ nae
 de quantiteyt der voorszeyder substantien / tot dat het
 meestedeel vanden wijn evaporzeert zy / dweck men
 in sulcker maniere sal mogē gewaer wordē. Neemt
 een weynich vande voorszeyde substantie aen d'eynde
 van een stoerken/ende steekt int vier:ist dattet beghint
 te bernen sonder yet te craken/so en isser gheenen wijn
 meer inne. Ende de voorszeyde phioole oft ander vat
 moet onghestopt int siedende water staen/ op dat den
 wijn evaporzere mach. Ende ist sake datter so veel sub-
 stantien int voorszeyde ghelassen vat is/ dattet ouer de
 vijf oft ses ponden weecht/ so sult ghyer de naevolgende
 dinghen by doen/volgende tghewichte ende maten
 hier na beschreue/ alstij goede proportie houdende nae
 de quantiteyt der substantien/ dyer meer oft min dan
 vijf pondē zyn sal. Inden eersten neemt leuendē solz-
 fer een half pont/wit ghemeyn sout viij. oncen/ pierin-
 gen eē schotel vol/eerstmael wel ghewasschē in schoon
 water/ende daer na in wyn/ honich van rosen oft an-
 dert (maer hy moet ghesodē ende wel af ghebroent
 zyn) vier oncen: thien oncen termentijn/eens oft twee
 mael in schoon water ghewasschen/een half pont wel
 gheslaghen verckēs sineer/ tsap van *taxus barbatus* /
 tsap van swerten oft witten dictamum / van elcx vier
 oncen/dzy oncen saffraens/ wortelen van dictamum/
 gentiaen wortelen / mayster wortelen/ wortelen van
 carlina/ valeriane wortelen/ ende celidonic wortelen/

van elcx twee oncen. Ende zyn de voozseynde woortelen
 noch groen / soo salmense wel stampen/ maer zynse
 droghe/soo moctmense pulueriseren : een once myr-
 rha/twee oncen root was / twee oncen stincken dyaakel/
 een once cedar saedt / dzy oncen veyl saedt dat wel rijs
 zy/vier oncen laurier saedt dat oock wel ryp zy/ses on-
 cen ghehzanden wijn/ een once caneels/ een half once
 lignum aloë. Alle dese dinghen wel ghestoten zynde/
 sult ghy int voozseynde vat met voozseynde cruïdt/ bloe-
 men/ende olie doen / daer na salment wel dicke toes-
 stoppen/datter geen lucht in en come. Daer na suldy
 vier onder den ketel stoken / datter twater werm af
 worde sonder siecken/ ende onderhoudet also twee ofte
 dzy daghen lanck/oft hoe langher hoe beter. Ende al
 ist dat het vier des nachts wt gact/ daer en leynt geen
 groodt verlanghen aen / ghy sullet des morgens wes-
 beromme moghen stoken/ maer ghy sullet des te lans-
 gher moeten onderhouden. Ende na dat ghy de phioz-
 le oft ander gelassen vat wt den ketel getrockē sult heb-
 ben/ende voozt in de sonne laten staen al de reste ghez-
 durende vandē somer/so mencht ghyt wel dicke toes-
 ghestopt in v huys bewaren / want hoe dattet ouder
 is/hoe dattet oock des te beter is. Maer tis goet dat
 men daer alle iaer versch sap by doe vandē voozseynde
 cruyde/ desgelijcx oock vanden bloemen ende sade wel
 ghestampt/ende viif oft ses yzen lanck in olie van oly-
 uen ghesoden: daer na moctmen de voozseynde olie met
 alle de voozseynde substātie in eenen com oft schotel gie-
 ten: ende de bloemen mettē cruyde wel stijf wtgedout
 hebbende/ salmen de substantie wech worpen/ en daer
 wederomme verffsche op gieten: ende al bedemē dit als
 le iaren eens/ ten soude maer des te beter wesen.
 Ende al is het datmen alle die vooz-seynde dinghen
 niet al op eenen tijdt en can becomen / daer en leyde
 niet aen / men machse bereyden t'eleken alsmen-se
 ghez

Dat eerste Boeck

ghecreghen sal hebben/ ende en canmense niet al beco-
 men / so machmen tselue te wercke stellen datmen sal
 cinnen ghecreghen. De crachten van dese olie zyn son-
 der ghetal / wy sullen alleenlijck van de principaelste
 schryuen / ende de meest dooz ons oft dooz onse ozdiz-
 nantie hy experientien warachtich beuonden zyn. In
 den eerste/ sy heeft also veel oft oock meer crachten als
 den warachtighen Balsam:ende is sonderlinge goedt
 tot alle quade coude accidenten/so wel van binnen in-
 ghenomen/ als van buiten gheapplicceert. Sy is seer
 goedt teghen het crathica ende sledgeryn/alsmensse ver-
 wermt en daer na mede stryct: teghē de vierdachse/
 derdedaechse/ende dagelijesche coztse/ alsmen de len-
 denen daer mede bestrijct / een vze eer de coztse aen-
 coompt. Sy is seer wonderlijcken goet teghen de col-
 lijcke passie. Sy gheneest wonderlijcken wel de collij-
 ke passie/ alsmen hem daermede de bozste ende de mas-
 ghe strijct/na datmensse verwermt heeft/ende alsme-
 se in clisterien ghebruickt met andere substantien daer
 wy hter namaels af spzeken sullen int capittel vande
 collijcke passie. Ende alsmen daer mede de roede strijct/
 so doctse wel water lossen. Ist dat de vzwuwe met een
 dode vzwucht ghegozt is / nuttende dzyn oft vier dzag-
 men van deser olien/ sy salder terstondt af verlost wor-
 den. Sy is wonderlijcken goet thegen alle pyne der
 bozsten ende der maghen. Ende bouen al is sy wterz-
 maten seer goet teghen de peste: men moetter hem de
 lendenē mede strifcken/ende een dzagnie oft twee dzag-
 men ende een half met goeden witten wyne inne nemē/
 maer men noettet dzincken vooz de seste vze na dat de
 sieckte begonst heeft/ ende men moetter de plaetse mede
 strifcken daermen de sieckte heeft. Teghen alle quetsu-
 ren noit beter ter werelt / alsmensse verwermt ende op
 de quetsure strijct. Sy gheneest oock alle manieren
 van vleeren/so wel de oude als de nieuwe/ desgelijcs
 oock

oock alle manieren van contusien. Daer en bouen is sy oock noch goedt tot andere ontallijcke gebreken / gelyckmen wel claerlijck by expertentien beuinden sal: ende bouen al is sy oock goedt teghen alle vertreckinghe van wonden.

Om olie te maken van eenen rossen hondt / waer mede bouen andere ontallijcke deuchden die sy heeft) ick eenen Retti groot gheuefen hebbe vander orden van sinte Onofre / die welke twaelf jaren lanck met eenē arm ghegaen hadde die wt der leden was / ende droech als eenen stock / so datter de natuere geen hoedtsel toe en sandt.

Nempt eenen iongen rossen hondt / ende nadat ghy-en dzy daghen lanck sonder eten sult ghehouden hebben / verworzchten met een coozde / ende laetten een quaert vander yzen doodt ligghen. Ter wysen doet eenen ketel olien te viere / ende als die olie siedet / worzpter den hont in ne / sy geheel oft met stucken tsamen / met de huidt oft met den hare: ende laetten so langhe sieden tot dat hy al van een is / houdende altydt den ketel wel ghebeckt / die wyle sult ghy tachtentich oft hondert scozpienenz nemen / ende doen die in een becken te viere tot datse al verbzandt zyn. Daer na sult ghyse inden voorseyden ketel by den hondt worzen / daer by doende een goede schotele vol aerdtwozmen / een groot handt vol Hype rion / een handt vol bismalua / een handt vol ebulus / met een ounce saffraens: laet alle dese dinghen so lange te samen sieden tot dat alle volcesch vanden hondt versoden is. Ende midts dien datter te veel olien toe gaē soude / so moecht ghy met den eersten tweemaal so veel ghemeyn waters nemen als olie / ende voort moecht ghyer water toe gieten / tot dat den hondt al versoden is: daer na sult ghyen laten vercouwen. Dit ghebacc zynde / sult ghyer de benen ende cruiden wt nemen / ende de bouwense wel stijf wt metter handt / so dat alle hum substantie inde olie blyue / daer na moecht ghyt te sa-
men

Dat eerste Boeck

men wech worpen . Dit ghedaen zynde/suldy af nes
 men tghene datter bouen dwater swemt/te wetene de
 olie ende het vet : ende is daer veel waters/ soo gietet
 wech / maer en is daer niet veel waters/ soo datmen
 die olie nauwelijcx van het water ghescheydē en can/
 so meucht ghyt daer by laten/want een luttel waters
 en can niet dan deucht ghedoen . Daer na sult ghyt
 doen dooz eenen teemst oft ydel canefas / dwelck eerst
 met witten wijn nat ghemaect zy: daer na neemt vn
 guentum agrippe seuen oft acht oncen/ een pont hespē
 merch/ende merch van verkens benen/ merch van es
 sels benen/ende van d'achterste benen vanden esel een
 pont/oft also veel als ghy becomen cundt . Alle dese
 dinghen suldy inden ketel worpen by de voorseyde o
 lie ende vet/ ende latet te samen sieden/ daer by doens
 de een schotel oft een halue schotel olie van rosen. Alst
 int sieden is/so doeter noch by dzy oncen mastich/twe
 oncē gomme elemi/ acht oncē root was/maer de gom
 me ende de mastich moetē wel gepulueriseert ende ges
 sifft wesen . Ende als alle dese dinghen een half vze
 lanck wel te samen ghesoden hebben/ latet vercouwē/
 en latet daer na sekere daghē lanck inde hitte der son
 nen in eenich vat wel dicht toeghestopt staen. Ende
 ghy sult een seer excellēte substantie hebbē/tot alle cou
 de gebreke/ende tot vele andere sake. Ende als ick bo
 uen verhaelt hebbe/ so hebb'ick d'experientie daer af be
 uonden an eenen Religieus vander orden van sinte
 Dnofer/ dat is van de ghene die rauwaes habijt dra
 gen/ maer (so hy my seyde) hy en was in syn clooster
 niet/ om tgebreck dat hy aen sijnē sijnckē arm hadde/
 die welcke also droghe was als eenen droghen stoek.
 Doek seyde hy my dat hy niet geweten en conste oftet
 hem dooz siecten oft by quetsuren aengecomen was :
 ende d'een arm was de helst dunder dan den anderē/
 so dat hyen gheensins ghebruycken en conde . Ick
 dede

dede hem den arm strijcken met de voorseyde olie / die ick inde Sonne gheset hadde / inden somer des iaers M. cccc. xlvij. den tydt gheduerende van twee Missereren : daer na dede ick hem inde Sonne blyuen tot dat alle de olie inden arm ghebzonghen was / ende binnen ly. daghen sachmen beseheedelijcken dat de anderen den voorseyden arm begonsten te voeden / neghen daghen daer na wert dien arm met vleesch gemult ghelijck den anderen / ende bleef metter hulpen Gods alsoo ghesondt als oft hyer noyt ghebzeck aen ghehadt en hadde. Dit is sonderlinghe goet tot alle vercoude ghebzecken / teghen podagra / ende bysondert tot alle contractien en wonden / ia al waer de mensche oock ghewondt totten haluen lichame / doende allecnlijck een weynich van dese olie inde wonde / sal hy wonderlijcke dinghen sien : ende is oock seer goet voor de seuwen. Als ick van Jerusalem quam int iaer M. cccc. xviii. int schip van eenen geheeten Peter de Chisoggia / wy werde aengheuochte van sekere zeeuouers / op dese syde van Corphu : ende een vanden schiplieden wert daer in sulcker vuegen met eenen cloot gequetst / dat hijer den arm af ghebzoken hadde / ende de selene cloot quetste noch eenen anderen in de borste. De Medecijn wilde hem den erm af setten / maer ick vant by my noch een weynich vander voorseyder olien / daer mede ick hem den erm dede strijcken : ende binnen ses oft seuen daghen wert hijer wonderlijcken af ghenesen. Van dese olie oft substantie hebbe ick veel experientien beuonden / soo wel aen my seluen / als aen ander lieden / die welcke my gheseyt hebben dat sijer oock een wonderlijck werck inne ghenonden hebben. Ist dat ghy dese olie maectt inden tydt dat Hypericon in sinen fleur is / soo sult ghy het cruyt / de bloemen / ende het saedt oock daer inne ghebruycken ; oft by ghebzecke van dien / na dat ghy die eerste

Dat eerste Boeck

eerste decoctie vanden hondt ghemaeckt sult hebben/
ghelijck voorszeyt is/so sult ghy de olie ende het vet we
deromme te viere doen/ daer by doende olie van Hys
pericon / daer wy te vozen af ghesproken hebben/ oft
also ghyt sult moghen becomen : te weten de helst so
vele als alle d'ander vet ende olie te samen. Ende by
ghebrake van bismalia/ so moecht ghyer toe nemē vn
guentum Sialthca / dwelck ghemincelijcken hyde ap
tekers beuonden wort . Ende als men den voorszeyden
hondt doet sieden/so waert goedt datmen daer by des
de dzy schiltpadden / maer ten moghen gheen water
schiltpadden wesen: so salt oock seer goedt wesen tegen
die podagra . Ick hebbe eenen vziert gehad/oude
xxxvij. iaren/die seer met podagra gequeelt was : Ick
bede hem de plaetse / daer hy de pyne hadde / met de
voorszeyde olie rondtomme strijcken / daer by doende
twee delen olie van rosen / ende een deel olie van vio
letten tot twee delen der voorszeyder olien/ende hy seyz
de my dat hyt wonderlijcken goet vant. Ende so hem
de pijne tot vier reisen/ende tot diuersche tijden weder
ghecomen was / so streect hyer hem t'elken dzymael
mede (als voorszeyt is) ende binnen dzy iaren tijds
dat wy te samen by malcanderen waren binnen de
stadt Romen/te wetē int iaer M. cccc. xiiij. en quam
hem de pijne noit weder : dese was gheheeten Diego
een Portugaloysse/Procureur/ende was wonachtich
aenden berch Jordaan. Van daer ben ick na Venez
gien ghecomen/ende en hebber sint dien tijdt van hem
niet ghehoort : God de Here wil hem altijdt behoes
den/want twas voozwaer een deuchdelijck man/ en
de van goede manieren.

Om een salue te maken die excellenste diemen te werelt
hebben mach/wiens crachten ontallich zyn/ als wy hier nae
segghen sullen. Ende die Princen behoorden wel te beuelen
dat sulcke salue altyt in elcke ghemeynte bewaert werde/ en
darmenle maechte in presentie vanden medecynē / ghelyck
men

men den dyabel maect : ende een yegelijck behoordet by hem te bewaren / ende bysondert om datmēt in groter quanteyt maken mach / ende het wordt altydt hoe ouder hoe beter.

Nempt eerst olie van rosen/ olie von violetten/van nenipher/ spijck olie/ olie van costshunn/ van lauwcrboom/ van noten muscatten/van de bloemen van Jesemin/ van elck een pont. De olie van noten muscatten ende van casneel wozt al siedende ghemaect/ de noten oft den casneel wel cleyn ghestoten in olie van oluuen. Ende op de selue maniere sult ghy de olie oft decoctie makē van xilo-balsamum/ carpo-balsamum/ van lignum aloef van myrrehe/ van wierdoeck/ vande veil gomme / van mastich/ende van groffels nagelen. Ende tsal ghesnoech zyn datmen vander voorszeyder specerien/ olien/ de helft also veel neme als van d'andere / te weten een half pondt. Desgelijcx moetmen oock de olie van campher maken / maer men moetse niet laten sieden/ dan alleenlijcken de olie van oluuen in een panneken verwerme: daer na gietense al werm opten campher/wel verre vandē viere/ ende terstondt daer na vast toe deeten: want den campher is so subtyl/ dat hy terstondt euapozeren soude: daer om blyft hy bouen aent deeksel ende aende cante vander pannen hanghen/om dat hy niet wt vliegen en can. Men moet alleenlijck een half ounce campher olie nemen tot elcke twee oft dzy pondē van alle d'ander olie te samen:daer na salmen daer by doen een pondt fermentijn olie ghedistilleert/ende dzy oncen olie van styrax liquida: daer na salmen alle desse tsamen ghemengde olie in eenen groten geloyden ketel gieten die hoghe ende smal zy / op dat alle tghene datmen daer na hier inne worpen sal/ niet de voorszeyde olie ouerdeet moghen ligghen:ende de voorszeyde ketel moet een deeksel hebben datter wel dicht op sluyt: daer na salmen dien ouer een licht vier doen/ende worpende

pender inne dzy swerte senijnighe viperen/dzy serpens
 ten/dzy slanghen/dzy aspides/ dzy viperen/ dzy pads
 den/thien tarantollen/ende viiftich scorpionen. Ende
 voor al/de senijnighe beesten die ghy sult moghen bes
 conen/ sult ghyer al leuende in wozen/ en ist ter eer
 ster reysen niet / wozytser inne als ghyse vercreghen
 hebt . Ende den ketel wel dicht toe ghesloten hebbens
 de/so maectter een licht vier onder/vier oft viif daghe
 lanck. Doek salt goedt zyn den voorszeyden ketel als
 op een maniere vā forncis te schickē/als om Cal ni
 trum te maken/oft ghelick de seepsteyders ketels staen.
 Daer na maect eenen dach lanc v vier wat groter/tot
 dat alle de voorszeyde senijnige beesten inde voorszeyde
 olie al versoden zyn/ ende tsal goedt zyn daer te vozen
 eenen pot goeden witten wyn in ghegoten te hebben.
 Daer na den ketel vanden viere ghenomen hebbende/
 suldy alle de senijnighe beesten in een canefas wel stuyf
 wzinghen/ dwelck ghy te vozen in witten wyn nat ge
 maect sult hebben. Neempt daer na olie van Hyper
 ricon bereyt als wy hier vozen gheseyt hebbē/ de helft
 so vele als alle de voorszeyde senijnighe beesten / ende
 het derde deel rossen honts olie: menghet wel al te sa
 men/ende doeter noch toe bloemen van Celidonic/ens
 de bloemen van Hypericon / in sulcker quantiteit als
 ghy wilt/ niet noch een handt-vol wit souls/ het sap
 van taxus barbatus/ ende van witten dietamm: tot
 goeder discretien / het sap van roben crespino/ist dat
 ghys vinden cunt. Dit is een cruide den distelen ghes
 lijck/maer veel minder ende teerder van bladeren/ ens
 de men etet by na al Italien voor metten salaet: In
 sommighe plaetsen heeten sijn Cardonello/ende te Ve
 negien Sigone. Den roden is den witten ghelick/
 dan alleenlijck van coloure / ende is een seer costelijck
 cruide. Ick hebbe eens eenē man ghesien/die een geyte
 thoost by na half ouernidts sloof / daer na applicers

de hier terstoude oppe tsap vande voorszeyden cruyde/
 ende voechdet weder aen maleanderē/ daer na verbāt
 hrt met eenen doecke/twe daghē daer na was de gey-
 te also heel ende ghesondt/ als sy ort te vorē gheweest
 hadde. Doek ist seer goet in tyden van pestē/ als wy
 hier namaels segghen sullen. Ist sake dan dat ghy
 vande sappe van dit cruidt ghecraygen eunt/ ghy sulles
 een pont by de voorszeyde dingē doen/ ende effen so vez-
 le saps van carduus-benedictus/ een pont vanden bloe-
 men van carduus-benedictus/ een once gepulueriseer-
 den aloē/ met een once saffraens. Alle dese dinghen
 wel tsamen ghemengt / suldy inde forme doen alle den
 somer door in veel gelafen oft aerde-vaten/ die wel ge-
 loot zyn / met papier oft met lijnwæet wel nauwe toes-
 ghedect. Dit bewaert als een costelijcke substantie/
 wiens crachten niet om wtspreken en zyn. Dese olie is
 sonderlinghen goet tot alle manieren van vercrumpē
 ledē/ tot oude ende nieuwe wonden/ teghen de fistulē/
 cancker/ ende spenen/ als men de plaetse daer mede bes-
 strijct/ oft kenpen werck daer op appliceert / dat inde
 voorszeyde olie nat gemaect is. Ende beginnende met
 het bzekende quartier / de voorszeyde accidenten sullen
 (metter hulpen Gods) ghenesen zyn voor de nieuwe
 mane. Doek is de voorszeyde olie goet tegen alle maz-
 nieren van senijn rondtom therte gesteken/ ist dat men
 senijn door den mond inne ghenomen heeft. Naer
 ist dat men van eenighe sentinghe beeste ghebeten is /
 oft met eenich senijnich instrumēt gequetst is / so moets-
 men tbloet wel stijf wt de wonde douwen/ ende daer
 na de geaffecteerde plaetse / ende al rontomme met de
 voorszeyde olie strijcken. Desgelijck ist oock seer goet
 tot alle vercoude leden/ ende by na tot alle ghebreken/
 die den mensche aencomen mogen/ ende daermen van
 buyten yet op te appliceren plach.

Dat eerste Boeck

Een warachtighe ende wel beproefde remedie teghen de
bierdaechse coztse.

MEn moet indē eersten den patiēt wel wern
op een bedde decken / onttrent een half vze
eer hem de coztse aencomt / ende men sal ge
loeyēde colen voor syn bedde doen: daer na
salmen een ghelas maleueseye nemen / met also vele af
saraback poeder als men ten twee reysen op een gouden
crone soude cunnen gheleggen / oft een weynich meer:
de wijn moet wern oft laew zyn / ende de patiēt moet
op syn bedde wel ligghen sweten / die welcke hoe hy
meer ghenegē sal zyn tot bzaken / des salt te beter zyn:
want dat sal een teken zyn van goede wercken . Doek
moet hy het sweten verdzaghen also vele als hy sal
cunnen / ende hy sal hem met eenē doec af dzogen. Na
dat de coztse ouer sal zyn / so mach de patiēt op syn bed
de blyuen / ist dat hy wilt / oft hy mach op staen / ende
doen syn affairen. Daer na salmen nemen sauie / ruyz
te / ende bursa pastozis / van elcx euen vele / dit salmen
wel te samē stampen / ende bespoeyent met goedē witz
ten wyn a zyn: dit salmen met een doeckten op des pa
tients pols binden / onder de iuncture vander handt /
ende latent daer op eenen gehelen dach . Ende als de
coztse weder sal willen comen / so suldy de voorseyde
groene cruden nemen / ende bindense op den pols / als
bouen / ende doen den patient wel sweten / hem geuens
de den assaraback te dzincken / als voor verhaelt is.
Dit salmen aldus tot dzy reysen doen / ende de patient
sal metter hulpen Gods heel ghenesen zyn. Daer isser
veel dner af ghenesen gheweest hebben de tweede reyse /
ende vele en hebbent maer eens deruten doen. Dese ma
nicre is seer licht om doene / ende is oock goedt voor
de derdedaechse coztse / sommighe en hebben vvoorseyde
de poeder niet inne ghenomen / maer alleenlijck bindē
de vvoorseyde cruyden op haren polst / ende sonder te
bedde

bedde te ligghen/ zynse ghesondt gheworden: d'ander
zyn ghenesen gheweest met alleenlijck het poeder met
den wyne te nemen/sonder de voozseyde cruyden te ge-
bruycken.

Om de wzatten te verduyen een seer excellent secreet /
seer licht om doen/ ende is dicke wils by experientien warach-
tich bevonden.

Nempt een goude crone / oft gouden rince
sonder steen/ oft eenich ander stuck goudts/
maket wel gloeyende / ende cauteriseerter de
wzatten mede. Ende hebt ghy gheen goudt/
so meucht ghyt met een gloeyende yser doen / oft met
een gloeyende cole/ est een luttel tijts daer na sult ghy-
se met sterke loge wasschen . Doet dit tot dry reysen
op eenē dach/ende op diuersche daghen. Neempt daer
na eenen groten radys/ ende maecter een gat in also
groot als ghy cunt/dwelck ghy met gemein sout vul-
len sult / daer na bedeckt voozseyde met een stuck dat
ghyer wt gesneden sult hebben / ende laet dit aldus te
samen eenen nacht lanck in een schotel ligghen / ende
tsanderdaechs suldy bevinden dat tsout in water ges-
dissolueert sal wesen / ende sal alle de crachte vanden
radys te hemwaert ghetrocken hebben : met dit was-
schen/ende leggender voozt op een doeckē oft cattoen
int voozseyde water nat ghemaect: est binne eenē dach
oft twee sullen de wzatten wt vallen/ oft men salse ten
minsten lichtelijcken cunnē wt getrecken. Dit ghedaen
zynde / bestrijct de plaetse met vnguentum aureum/
oft wasschet met het voozseyde waterken: en hebt ghy
geenen grooten radys/ so meucht ghy kleine radys al
in ronde schijfens snijden/ ende leggende al met lagen
in een schotel/ende tusschen elke lage salmē wat souts
spreyen/ so salmen oock tselue waterken vinden: welck
oock seer goet sal wesen teghen de doosheyte / als wy
hier namaels segghen sullen.

Teghen het pleuris een seer profijtelijsche ende lichte reme die/daer eenen luidt mede gheueken is gheueest/die welke alreede by na doot was/ende en hadde binnen twee nachten niet gheslappen.

Nempt eenen appel/by de Italianen melo ap pto ghenempt/die welck geel ende wel riecs kende is/ oft by ghebreke van die neempt eenen van de alder excellenste appelen diemen eet/ en maectter een gat inne/treckende een deel wt den voorszeyden appelen/ in sulcker manieren nochtans dat t'gat niet heel dooz en ga. In dit gat suldy dzij oft vier graenē wteroox mannekē steken/ dwelck men olibanū noempt: daer na deekt tyvoorszeyde gat met syn selfde stueken/ en laet den appel also brade dat hy niet en verberne/ en dat hy wel plat brade. Daer na suldy den appel met den wterooxte in vierē sniden/ en geesten den patient t'eten/ hy sal hem terstont de apostheune doen breken/ en voort perfectelijcken ghenesen. De voorszeyde snidt hadde alreede also den mondt gheslotē/ datmen hem dien met eenē lepel moeste op brekē. En men staect hem de voorszeyde recepte inden mont somen best mochte/ ende terstont werp hy hem metter borsten op syn bedsponde/ ende hem quam dooz den mondt een groot deel etters datter wt de apostheune gelopē was: daer na sloop hy meer dan neghen vzen lanck/ ende ontwaectt zynde/begeerde hy t'eten/ende beuant hem seluen gheheelijcken wel te passe.

Een ander recepte teghen het voorszeyde pleuris.

Nempt farina volatilis met wat waters/ ende maectter deech af/ daer na sult ghiser cleyn roeckens af maken vander grootten van een gouden crone/ oft wat meerder: ende na dat ghyse in eenen yseren lepel/ oft in een pannesken met scozptoen olie ghesoden sult hebben/ legter een op de plaetse daer de patient de pijnē gevoelt/ also heet als hyt sal cunnē verdrage/ ende striscten doct met de

voorzeyde scozpioen olie : en als d'een koecken by na
coudt sal zyn/ ghy sulter een ander al wern op leggē/
ende sulst het eerste koecken wederomme inde voorszey
de olie verwarmen/ dit suldy tot x. oft xv. reysen doen/
de apostheime sal wt-breken/ ende de patient sal met
ter hulpen Gods geheelijck ghenesen zyn.

Een ander goede remedie teghen de selue siecke.

TReckt een nieu-baeken witten broot de cozz
sten van malcanderen/ en sineert de crumme
met goeden dzinkel/ ende verweertse aent
vter: daer na appliceert d'ee helst op de plaet
se daer hy de pijn gheuoelt/ ende d'ander helst recht
teghen ouer op d'ander sijde des lichaems/ende bint
se daer beyde wel vaste/dat syder eenen dach oft eenen
nacht lanck op bliue ligghen/oft also lange tot dat de
apostheime wt-ghebrokē sal zyn/dwelck ick somtijdts
binnen min dan twee vzen heb weten gheschieden.
Daer na suldy thzoodt af nemē/ende terstont sal de pa
tient het etter vander apostheimē wt spouwē: ende na
dat hy gheslapen sal hebben/geuet hem t'eten/ende hy
sal hem geheelijck ghenesen vinden.

Een ander recepte teghen de voorszeyde sieckten.

NEmpt een wilt verckens tant/ ende ist dat
de siecke aen de slincke sijde is/ so suldy den
tant wt het slincke kaecken trecken: oft an
ders/treecten wt het rechte kaekke: hoe wel
dattet by experientien beuonden is/dattet alleleens is
van welcker sijde men den tant neme/ serapt den tant
op een papier/ ende neemt van dat serapsel also veles
als daer ten twee reysen op een goude crone gaen sou
de/ende geuet den patiēt met een weynich gersten wa
ter/ oft pectozael water/oft met het sopke van rode ei
ceren/oft met witten wyn/ende een weynich waters te
dzincken. Dese recepte heestmen altydt wter maten
goet ende warachtich beuonden.

Dat eerste Boeck

Om pectorael water te maken / dwelck men te drincken
geeft den ghenē die met pijn inde sijde oft met pleuretycke
apostheunen ghequet is: dit water is van seer goeden sma-
ke/ende suueret de bozste wonderlijcken wel.

NEmpt de wortelen van Bismalua/ en doet
de buteste schozse wel reyn af/ daer na de et
doeck de herde substantie wt dyer inne is /
scherstse wel cleyn/ ende na dat ghyse wel ge-
stamyt sult hebben/ so nemes een half pondt/ ende la-
tet in een grote panne met dese uanofghende dinghen
op sieden : homich van rosen een half pondt/ ghepelde
gerste anderhalf pondt/ iuuben vier oncen/droge vijs-
ghen dzy oncen/ geperste rosijnen dier keernen wt ghe-
trocken dzy oncen/ scabiose met de wortelen wel ghe-
mondifieert twee ponden/dzy mala appia oft rosaten/
oft ander dierghelijcke soete appelen diemen eet/in cleyn
ne stueckens ghesneden/ olibanum een once/ ende cunt
ghy carduus-benedictus gecryghen / zy groen oft dro-
ghe/so nemes een cleyn handt vol: laet alle dese dingē
te samen in stuecken sieden/ daer na nemet tsap af / en-
de doet de cruden ende de gerste wel wte/ ende gheuet
den patient te drincken/ so wel ouer maeltijdt als an-
dersins / ende doock des auondts eer hy slapen gaet /
hoe hys meer drinckē sal/ hoe beter/ maer hy en mach
niet veel tseffens nemen / op dattet niet met groten ge-
welbe en sincke. Dit water salmen mogen ghebruiken
al ist datmen de voozseyde remedie niet nutten en wil/
want van selfs suueret de bozste / het rijpt ende doet
wtbreken de Apostheunen / ende men behozet noch
eenen dach oft twee in te nemen/ na dat de apostheme
wtgezoken sal zyn/ om de bozste ende de mage des te
beter te suueren. Dit water is doock wonderlijcken
goedt tot alle maniere van hoeste/ende tot alle ghebre-
ken der bozsten ende der maghen. Dit water wert ny
ghegeuen tot Boulonien/int iaer 1543. van eenen he-
re ghenampt Sirol alino Ruffeli/ met het welcke hy
int

mit selue iaer vander seluer sieecten hadde ghenesen ge
weest / sonder hem te doen laten / ende sonder eenighe
andere medecyne / dan alieenlijck dit waterken inne te
nemen.

Teghen alle gebreken des mondts / des gehemels / der he
len / ende ranbrees.

N Eempt bladeren van olhyen / ende stampse
met weechbze-water / daer na doutsse wt / enz
de ontfangter also veel saps af als ghy cuint.
Dweleck sap alieen ick tot anderen tijden sel
ue ghebruickt hebbe / ende hebt andere lieden gheghe
uen teghen alle gebreken des mondts / ende hebbe
daer altydt een wonderlijcke operatie gheuonden.
Maer ist dat tghebreck so verre ghecomen is / datter
quaet vleesch in zy / dweleck altydt voozder ende vooz
der gaet / so neme ick vanden voozseyden sap van oliff
bladeren een half gelas / met also veel oft weinich mint
rooswaters / honich vā rosen een once / vā het binneste
vā cassia fistula / de grootte van eener bonē / rootsse als
luyt ghebrandt twee drachmen / tartarum van wyne
het achtste deel vander oncen / suiker een half once /
weechbze-water een once / vande decoctie van Biss
malua een ghelas vol . Alle die welecke ick al suet
kens late te samen siede twee Pater noster lanck / daer
na late ickt coudt worden / en geuet dan den patient /
om daer mede diekwils des daechs te gozelen . Het
is een seer excellente medecyne / maer alst ghebreck seer
wt nemēde quaet is / so doe icker noch by eē once spaes
groen . Doek is dit waterken wonderlijcken goet om
alle cankerachtighe accidentien in secreete plaetsen te
ghenesen.

Teghen alle woonden oft ghebreken der benen / tzy datse
oudt oft versly zy / al waer oock tghehele been ouerdeckt /
ende totten ghebeente toe af gheknacht.

N Sempt Agrimonia / stampt de een wernich /
 ende laetse met witten wyn op-sieden: daer
 na doetter also veel ghestampete oliif-bladerē
 by / een wernich dzoghe rosen : laet alle dese
 dinghen te samen sieden / den tydt van twee Miseres
 re. Daer na sult ghyer de wonde des beens / en voort
 al rontsomme mede wasschen / makende t'cleken den
 voorszeyden wyn lawachtich. Daer na neemt dese na-
 volgende poederen: te weten / Aristhologia longa et ro-
 tunda / mastich / myrrha / sanguis Draconis / aloē epa-
 ticum / tusa / ghebrande canvoorzde-schorssen / van eler
 een once / Nomie ende Bolum Armenicum / van eler
 een quaert once / wel ghestampete ende gesift / legt dit te
 samen opt gebreck: daer na neemt de cruiden die indē
 wyn gesodē zyn / als voorszeyt is / ende hintse met cenē
 doct op de wonde / het been tweemaels / oft ten alder-
 minsten eens daechs vermakēde / ende het been sal bin-
 nen cozten tyden al ghenesen zyn.

Om de knyen ende beenen te ghenesen / die gheswollen /
 roode / ende vol humoren zyn / een seer goede medecyne /
 liche om maken met cleyen costē / ende is dickwils beproeft
 gheweelt.

N Sempt een hondts huyt / oft by ghebrecke van
 dien / een wit lammeren / oft een wit geytē
 huyt / ende snijt daer een stuck wt een palme
 groot / oft wat meerder inde breedte / ende
 noch een ander stuck een palme lanck zynde / oft wat
 bat: daer suldy alle dese nauolgende dingē in een pans-
 ne smiltē: te weten / pijnkeernen twee ponden / Galba-
 num vijf oncen / Mastich een once / Muscus / ammer /
 cyuette / van eler vijf karatē oft also vele als ghy wilt /
 ende breekt den mastich tusschē twee papyren. Daer
 na laet de voorszeyde rysina vanden pijn-keernē / ende
 Galbanum op een cleyen viercken smiltē / ende alst al
 wel ghesmolte is / doetter den mastich by / ende roeret
 wel omme met een stoerken / op dattet niet aen en ber-
 ne:

ne: daer na suldyt op de voorszende huidt eenen haluen vingher dieck al werm bryndē. Daer na neemt twaelf oft vijftien cleyne surghen (der welcker men met grote menichten vint onder de steenen in vochtighe plaetsen) Dese suldy in eenen mortier met een weynich bergheinsneer stoten / daer na maectter een salvinghe af ouer de voorszende plaester / die welcke men al werm op de knen / oft op het dieck vanden benen wel vaste binden sal / ende latent also twee oft dzy daghen lanck.

Maer is het been rouwachtich / so salmen thayt met een scheermes wt scheren / want die plaester sonder anbaeken. De plaester af ghenomen hebbende / siet ghy datse cleyne punstkens opgheworpen hebbe / so steectse wt / ende dructse af met eenen doecke. Dit ghedaent zynde / waschse met den wyn / inden welcken ghy de decoctie van Agrimonie / olijf-bladeren / rosen / ende weechbe-bladeren gemaeckt hebt / daer na droochtse af. Smuert doec de voorszende plaester / ruert de salue een weynich / verwermtse aent vier / ende appliciertse wederom op haer eerste plaetse. Dit doet alle dzy oft vier daghe eens / ende ghy sult sien dat de plaester een grote aquositeit na haer sal ghetrocken hebben / ende salder alle de roothert / inflammatie / ende gheswil wt ghetrocken hebben. Iffer een wonde / die suldy genesen als bouen verhaelt is.

Een seker medecyne teghen het eytica / dwelch in vele ende diuersche personen warachtich beuonden is.

Inden eersten maect dese nanolghende confectie: Neemt dzy ponden onbereyden honich / ende doet die in een panne met twee ghelassen waters / daer na latet al suetkens sieden / ende alst tydt is / so doeter het schuym af. Neemt daer na wortelē van gelen lis / swuertse wel / snijtsē in cleyne stuekens / ende stampse wel. Hier af sult ghy een pont nemen teghen de voorszende dzy ponden honichs / en doetse als
len

lenkens in de voozsende phioole/ ende altydt om ruy-
 rende/sult ghyt een grote yze lancet laten si den. Daer
 na sult ghyer een once sinen ghestotē canjel by doen :
 als dan suldyt vanden viere nemen/ ende bewarct ins
 de selue panne/ oft in een sulck ander vat/ als ghy wilt.
 Geest den patiēt vier oft viif lepelen/ oft meer van des-
 se conserue des auondts als hy slaven goet / ende des
 morggens wel vzoech: geuet hem oock vooz ende na de
 maectydt: hoe hys meer eten sal/ hoe beter. Ist inden
 winter/ so verwermet hem wat : ende te wyle dat hyt
 nut/ so doet hem altydt de selue plaester/ die int vooz
 gaende capittel beschzeuē is/ op de plaetse houdē/ daer
 hy het cratica in heeft . Daer na ten eynde van thien
 daghen suldy de plaester af nemen/ ende leggensē noch
 x. daghē onder de dghen. Daer na neemse weder af/
 suruertse/ruertse een weynich omme/ ende appliceertse
 se onder het dieck / oft onder de bzayen vanden beenen
 desgelijck thien daghen lancet: ende ghy sult t'elefē sien
 datse cleyne puistkens opghewozpen sal hebben/ ende
 alle de aquositeit na heur ghetrocken/so dat sy de pijs-
 ne wechneme / ende het accident ghehelick gheuesen
 sal. Dit is een sonderlinghe medecyne teghen sulcke
 maniere van ghebzeken / daer de medecynen tot noch
 toe seer luttel raedts toe hebben cunnen gheuen. Ende
 ist sake dat het accident seer verouderet is/so suldy hem
 dese nauolgende clisterie setten: Neempt maluwe/mer-
 curiael/ groenen oft droghen venckel/ alsene/ ruyte /
 wilde concommers ghestoten/van elcx euen vele/daer
 by suldy twee handtyol semelen doen:laet dit al te sa-
 men in ghemeyn water op sieden/ tot op de twee der-
 dendelen/ende latet dan coudt werden. Daer na sul-
 dy anderhalue schotel van dese decoctie nemen/dry les-
 pels gheschuynden honich/ olie van camomille/ ende
 olie van ruyte/van elcx anderhalf ounce : menghet wel
 al te samen/ ende maectter een clisterie af/die ghy den
 patient

patient des morgens setten sult / latende hem op syn
bedde ligge/op de selue syde daer hy het cyatica heeft.
Twee daghen daer nae suldy hem noch een chysterie
setten/binnen dry daghen noch eene/ende daer na bin
nen vier daghen noch eene / een maendt lanck aldus
continuerende. Is hem het ghebreck so seer ingewoz
telt/ dattet niet de voozsende remedie niet te helpen en
is/ so gheeft hem de nauolghende pillen/ ten tweeden
daghe / daer na ouer den derden / daer na ouer den
vierden/daer na ouer den vijsden dach/ende also ver
uolghende tot ses oft seuen reysen toe. Maer de pillen
en sullen den patiēt niet helpe/ten zy dat hy hem wach
te van gesouten oft suere dingē t'eten. Desgelijck oock
van alle manieren van erten en bonen/ van water oft
witten wyn te drincken: Sommige hebben ghenesen
gheweest met de voozsende plaester alleene/ ende en lie
ten haer werck oock niet te doene: Andere hebbender
oock de voozsende conferue by ghenomen. Maer bin
nen so veel taren en heb teker noyt maer twee gehad/
den welken (om des wille dat de siecte so verwoztelt
was) ick de voozsende pillen ende chysteren haer hebbe
moeten geuen/ met die welcke ickse ten lesten ghenesen
hebbe. Ick hebber oock eenen ghesien/ die welcke an
ders niet dan de plaester ende de conferue en gebzute
te/inden welken het been daer het cyatica in stuck/ wt
ghecome/ouergewassen/ en heel verhardt was: ende
met de voozsende recepte wert hy binnen tseuentich da
ghen volcomelijcken ghenesen/also dat het been in syn
behoorzijcke plaetse keerde. Maer hy seyde my dat de
wyle hy de voozsende plaester appliceerde/en de cōferue
nuttede/ en Nōne hem gerade hadde/altyt ouerādere
dach/telecte tot vier reysen toe/termētijn in water van
Bozago gewassehe / de grootte van eender notē in te
slicken/ en dat hyt my niet seggen en soude: en binnen
corren tyt vandt hy hem volcomelijcken genesen.

Een

Dat eerste Boeck

En waterken om binnen vijf daghen ten alder lance-
 sten alle groote seeren te ghenesen / so wel inwendich als we-
 wendich: ende dit waterken is claer / wit: ende weltriecken-
 de / so datmen een Coninghinne wel mochte gheuen te ghe-
 bruycken.

NEmpt weechhze-water twee gelasen / roos-
 water een glas / water van citrangelost / of
 rainge bloemen een half glas / ofst noch min:
 doet dit al te samen in een suruer panne / ofst
 in eē glazen vat: daer na doeter by een once sublimaet /
 dat is quicksiluer ghesublimeet / ghelijckmē gemer-
 lijck by den Aptekers vindt / maer hy moet wel gepul-
 ueriseert zyn. Daer na latet al suetkens sieden een
 quartier vander vzen lanck / daer na nemet vanden
 viere / ende latet coudt worden / ende ghietet in een
 phirole. Hier mede sult ghy tsauondts de ruidighe
 plaetsen wasschen / ende laetse van self dzogen / ofsander
 daechs sult ghyse onghewasschē late / daer na ten der-
 den daghe wederom wasschen / en ten vierden daghe
 niet. Met die twee eerste reyse te wasschen / suldy alle
 de ruidicheyt wt dzuiuen / die ghy ouer het gansche li-
 chaem sult hebbē / ende met de derde reyse sult ghyse al
 doen verdzuiuen / ende sult gansch genesen zyn / so wel
 van binnen als van buyten. Ter werelt en isser gheen
 beter noch gheen lichter recepte dan dit / achterlatende
 alle manieren van stinckende saluingsē / van baden / sto-
 uen / ofst andere dingē diemen soude kunnen in-
 nemen. Dit water maect wit vleesch / ende aenghesten dattet
 te hemwaerts alle de quade soute ende gecozrumpeert
 de vochticheden treckt / so wel de inwēdige als de wt-
 wendige / dattet seer goet is teghē de pocken / podagra /
 ende veel ander manieren van gebzeken / na het aduys
 vanden ghenen diet te wercke sal willen stellen / ende
 besouder om dat den voozseyden sublimaet seer goede
 is om alle doodt ende ghecozrumpeert vleesch te ver-
 terren / ende om alle wonden te ghenesen / diemen

ongheneſelick achtet te weſen / als wy hier nae ſeggen ſullen.

Teghen de pyne der ſyden/ende teghen het colycompas / een ſonderlinghe goede remedie / welch dickwils gheet perimentceert is.

O M dattet ſchijnt dat altijt met de piene der ſyden oock de piene der lendenen / oft oock de pyne vanden ſteene mede ghemengt is / ſoo ſalt goet weſen deſe twee preſeruatiën altijt te ghebruicken / die eenen regelijcken ſeer ghemackelijck om maken zyn / van wat conditie dat hy zyn . Het eerſte is / dat men altijt perſeſteenen in huys hebbe / en dat men mer telcker maeltijt vijf oft ſeſſe ete met ſout ende broot / die welcke bouen dien datſe van de pyne der ſyden preſerueren / ſo beſchermen ſy van dronckē te worden / ende doen dat den wyn geenen grote hoofſweere en doet : ſy doen goeden appetijt hebben / ſy helpen der maghen ende der borſten ſeer : ſy verdrucken dieſghelijck alle manieren van wozmen wten menſchelijcken lichame. Het ander preſeruatiſ is / dat men dickwils in ſijn portagie / ſalaet / ende andersins byzuoet nutte / ende ſonnighe in Italië / inde plaetſe van byuoet / nuttē het cruidt *Matricaria* ghenoeupt. Iſt dat ghyſe niet altydt groen ghehebben en cunt / ghy menchtſe altydt droghe in poeder / oft ghediſtilleert gebruicken / hoe ghyt meer nutten ſult / hoe beter. Deſe bouē dien datſe preſerueert vande pyne der ſyden ende der lendenen / ſo is ſy oock goet teghen alle ſiecten des lichaems. Als hem dan yemant met de pyne der ſyden ghequelt yint / ſo ſalt goet weſen clyſterie te ſetten / en byſondert het nauolghēde : Neeupt dreck van eenē ſwerten eſel / mencht ghyt becomen / oft by gebreke van dien / nemet van eenē witten eſel / ende dē dreck moet verſch zyn / ende laet hem in witte wyn ſieden / met een handt vol amsſaet / een weynich olien van

Camos

Camomille / een weynich olie van cappers / met een handt vol semelen. Latet al te samen sieden eenen Weiserere lanck / oft wat langher: Daer na doetet vanden viere / ende douter de substantie wte / die welcke inden wyne blyuen sal / daer ghy een chysterie af maken sult / also heet alst den patient sal moghen verdragen / ende dat hyt int lys houde also langhe als hy can / hy salt seer excellent vinden.

Een ander medecyne teghen de pyne der sijden / oft tegen het colicompas.

NEmpt een half glas / oft wat min saps van berberis greynē / als sy wel roodt zyn / daer na docter also veel gepulueriscert cozaels bi alsinen twemael op een crone houden soude / ende geuet den patient te drincken.

Een ander wtneemende goede medecyne teghen de selue hechte / ende om den persoon te doe watter lossen / die dzy oft vier daghen cranch gheweest heeft sonder water te lossen / ende dat binnen een half vze / ende sal den steen breken binne thien oft twaelf daghen.

NEmpt sijn gestoten poeder van Virga aurea / ende nemes een lepel vol met een versche ey mozw ghebraden / ende gheuet den patient te drincken des morggens tot sijne ontbijte / ende doet hem daer na tē minstē vier vze lanck vastē / hy sal daer na in min dan een half vze water lossen. Doet ghy dit thien oft twaelf daghen achter een / ghe liect voorszeyt is / ghy sult hem den steen sonder eenighe pijnē doen breken.

Een ander medecijne teghen den steen / ende pijnē der endruen.

NEmet tsaedt van blauwe meerts-bloemen / oft violetten / met tsaedt van grote clissen / met sijne huistens / oft clissen alsse wel rijp zyn / ende latet inden ouen droghen (anders waert te moeyelijck om te stampen) stotet daer na met alle sijn saet. Dit ghedaen zynde / neemt eenen leuendē

den hase/ende verworchten met een coozde/ op datter niet vanden bloede verlozen en gaerlegten aldus heel/ oft in stucken in eenich vat/ tsamen met de huyt/tingewandt / &c. ende laetten so langhe inden onen drooghen tot hy te poeder ghebracht zy/ alsmer met de vingeren aen comyt. Dit ghedaen zynde/suldyt seer wel stampen/ende dat poeder daer af comende/met de twe voozschreuen poederen menghen/drooghe eycke-bladeren wel ghepulueriseert vier oncen / drooghe saxifragga een half pondt/bakeleer vijf oncen. Alle dese dinghen wel ghepulueriseert/ ghesift/ ende ghemengt/ sals men den patient daer af gheuen also veel alsser op een crone gaen soude/ des mozzghens tsinen ontbyte met witten wijn dit dickwils continuerende/ het is de excellenste medecyne ter werelt / so wel teghen het graueel/ als teghen den steen : maer teghen het graneel moetmens min nemē/ ende doek niet so dickwils nutzen/ als teghen den steen.

De leste ende alder wtmenenste medecyne van allen/ teghen den steen/ is dat hy inde nieren zy/ oft inde blasen/ van wat grootte ofk van wat qualiteyt dat hy zy.

Inden Mey als de offen inde weyde gaen/suldy van haren drecke nemē/ niet te oudt noch doek te versch : Desen suldy al suetkens laten distilleren (op dat hy na den roock niet en sinake) in eenich glazen oft wel geloyt vat / ende daer sal een waterken af distilleren sonder eenighē reuck oft smaect/die welcke alle vleckē des aensichts verdrift/ alsmer hem des auondts ende des mozzghens mede wascht. Dit waterken suldy in een phiole bewaren/wel dichte toeghesloopt: Daer na suldy dzy oft vier sulcke radisen nemē als daermen salaet af maectt / snijse in cleyne stucckens/ende doetse in een phiole/ende vult de phiole met maleuseye oft met anderen goeden witten wijn. Laet dit aldus inde sonne ende in de lucht/ eenen dach ende

Dat eerste Boeck

eenē nacht. Neempt daer na een deel van desen wijn/
 twee delen vanden voorszeyuen water vandin off en
 dzecke/een half deel eerdbesie water/ dzy oft vier dzup
 pelen vanden sap van limoenen / oft van citrangulen/
 so datter van alle dese voorszeyuen wateren aldus ge
 proportioneert een half glas oft wat meer zy/int welc
 ke ghy een stuck suycfers/ oft wat honichs van rosen
 doen sult:want so wel d'een als d'ander dienen so wel
 totten smake als tot nutheyt der substantien. Daer na
 suldyer vanden poeder des voorzgaenden capittels / in
 doen/so veel alffer op een crone gaen soude / geuet den
 patient te drincken/ en ghy sult terstot een wonderlicke
 operatie sien. Want daer isser wel dien iekt inne gege
 uen hebbe / die eer een half vze water gheloft hebben/
 int welcke hy so veel steentens geuenden hebben/ datse
 by den sommigen wel te samen een ofernote/ by d'anz
 der een hasenote groot ware/ende tselue continueren/
 de/zyne ten lesten ghenesen gheweest. **I**ck hebbs wel
 eertydts eenen Edelman van D. elanen inne gheghez
 uen twaelf daghen lancet / den welcken de Doctoren
 dliif ontseydt hadden/ende woude hem snyder/maer
 binnen de voorszeyuen twaelf daghen dede ick hem
 so veel steenen lossen / datse al te samen wel een ey
 grootd waren. **I**ck dede hem sijn water maken op
 eenen doeck die ouer den vzinacel ghespreyt was / om
 de steentens te vergaderen/ ende den derden mozzens
 stondt wilde hy tglas luttel min dan vol inne nemen/
 ende coztis daer na willende water lossen / beghonste
 hy te roepen/om der groter pynen wil/die hy inde roe
 de gheuoelde. **N**a dat dese pyne ouer was/ sach hy
 inden doeck / ende vandter eenen steen in lancworpich
 ende groot als een bone / een weynich ghepuint aen
 d'een syde/ die welcke by auontneren dweers dooz die
 roede passerende / hem dese grote pyne aenghedacn
 hadde. Ende hoe wel datter vele gheweest zyn/ so wel
onder

onder de ouders als onder de Modernen / die vande
voorzcheuen sieckte geschzeuen hebben / sy en hebben
nochtans noyt beteren / sekerder / noch ghemackelijcker
ren raecht gheuonden dan desen. Het voorzcheuen wa
ter ende poeder machmen wel langen tydt verwaren /
maer men moet t'elcker reysen tvoozschzitten sap van
limoenen oft citrangulen veruerschen / want binne twee
dagen so geestet (ende besunder den wyn) eenen so gro
ten stanck van hem / dat mens nauwelijcx en soude cun
nen verdraghen.

Teghen het bloet spoutwen / comende van eenighe ghe
broken adere aen de borste.

N Eempt musen dreck ghepulueriseert / so veel
alsser op een crone gaen soude / sende doet dat
in een half glas weechbze sap / met wat suyer
kers / ende gheuet den patient des morgens
michterren te dzincken / ende des auonds eer hy slapen
gaet / dwelck continuerende / het sal hem gansch gesont
ende wel te passe maken.

Teghen de ptyliche oft verdraghtinghe een sekerre ende
lichte remedie.

N Eempt hoefblaren cruyt / ende incozpozeret
met gheslaghen verckens vet / ende met een
versch ey / latet al te samen in een panne sie
den / daer na geuet den patient te dzincken /
albus continuerende ix. morghestonden lanck / ende
ghy sult wat wonders sien. Dit is oock goet om eenē
mensch mede vet te maken.

Teghen de pyne der lijden / ende alle andere manieren
van weedom.

N Eempt dzy vierendeel vander oncen styrax
liquida / cappuynen oft himnen vet / gansen
smout / eynden smout / van elcx vijf dzagme /
olie van rosen vier dzagmen / root was twe
E 2 drage

Dat eerste Boeck

Dragmen ende een half/ daer toe een half dragme boters/laet alle het smout/ vet/olie/ ende boter te samen smilten/sekende dit daer na/ende onderruerede. Daer na als ghy den styrax daer by gedaen sult hebbe/spree yet op eenen doeck/ ende appliceret aldus al wern op de plaetse daer de pijn is/ ende ghy sult terstondt den patient genesen sien.

Teghen den stinckenden adem.

NEmpt rosemaryn bladeren metten bloemē/ cunt ghyse gheerighen/ ende laetse sieden in een weynich witten wijn / met een weynich myrre/caneel/benjoin/ende nemende vanden voozschreuen wyn diekwils inden mont / ghy sult een wonderlijck effect ghewaer worden.

Teghen den beet van dulle honden/ende teghen de rartere die den mensche aencompt.

NEmpt die bloemen van wilde distelen/ inde sonnere ghedroocht ende ghepulueriseert. Geest hem van dit poeder te drinckē met also veel wittē wyn alsser in een half okernote schelpe gaen soude/en ten derden male sal hy ghenesen zyn. Dit is by experientien warachtich beuonden.

Om het door bleekh wech te nemen/dat inde neuse compt.

NEmet tsay van ayun/ die niet herplāt en zy/ ende doeter by een weynich groen was/ende maecker een salstken af / daer by doende een weynich sijn poeder van tartarum van wyne/ ende steeckt van dit salstken diekwils in des patiēts neuse/ende ghy sult een wonderlijck werck sien.

Voor eenen die van eenighe hoghe plaetse gheuallen hebende/ vreekt dat hy inden lichaeme yet mochte gheboosten hebben.

NEmpt een half glas olie van olyuen/doeter by tsaet van kerse ghepoedert / eē half okernote schelpe vol: daer na geniet den patient tot eender oft twee reysen te drincken. Het sal

sal goet wesen datmen hem doe laten/ also haest als men gheuallen heeft / oft also haest als men can : ende terstont na het laten den voorschreuen dranc in nemen. Ende so wie dit voorschreuen poeder met gheen olie int lijf ghenemen can / dat hvt met wijn in nome.

Ende en cannen gheenen Masturcium gheerighen / gheeft hem poeder van Mesue / dwelekt althdt genoech by den Aptekers ghenonden wort. Ende is hy van buiten ghequets oft gheblutst / strijckt hem de gheffecteerde plaetse met olie van rosen / ende doeter oppe Mirris bladeren / ende bladeren van dzoghe rosen / so sult ghy hem perfectelicken ghenesen.

Teghen de clieren der scrofulen een seer goede ende lichte remedie

Nempt een cruyt gheheeten hoefs-bladeren met haer wortelen / wel ghestampt / ende ghemengt met lijnsaet-meel / ende met berghensmeer / maeckter een plaester af / die ghy ope ghebzeek appliceren / ende tweemaal des daechs veranderen sult / ende alle de clieren sullen in sweet verandert wordē: na datse ghenesen sullen syn / wascht diekwils de plaetse met wermes wijn thien oft vijftien daghen lanck.

Een ander remedie teghen die voorschreuen sieckte.

Nempt de cullen van een peert / ende legt de met een panne tusschen de gloeyende colen / laetse daer so langhe / datmense ghepuluerisen can. Daer na gheeft hem van desen poedere in witten wijn te drincken / in ghewichte van twee reuel van een loot. Dit aldus continuerende xxi. daghen lanck / sult hy hem alle de vuilicheyt door de mont doen wespouwen.

Om te weten oft een vrouwe sal moghen begordt worden / oft niet.

N Eempt rinsel van eenē hase/het welck na dat ghyt in werm water sult ghedissolueert hebben / ghetēt de vrouwe des mozghens tot haren ontbyte / doetsē daer na in een werm badt staen / ende coompt haer een pyne inden buyck ouer / so falsē moghen ontfanghen/ anders nimmermeer.

Een seer sonderlinghe remedie om den groten crop vanden halse te verdyuen / binnen vyftich daghen ten alderlaestē.

N Eempt de wortelen van Ebulus wel gheswasschen/ēn in witten wyn gesoden/ ēn ooc dese nabeschreueue dingen : ghebzande spongien een half pondt/ende tweehōdert pepercooznen . Alle dese dinghen wel ghepulueriscert hebende / laetsē inden voorszeyden wyn met de wortelen van Ebulus wel op sieden / daer na suldy den wyn doorszūghen / ende bewaerten in een phiole wel dicht toeghestopt/in eenighe seer vochtighe plaetsē. Daer na gheeft den patient dzymael des daechs van desen wyn te drincken/t' elcker reysen een glas vol: te wten/ des mozghens/noemens/ende auondts/die welcke ter wylen hy dit nut/ anders gheen broodt dan ghersten broot eten en mach/noch sūnen wyn wateren . Doek moet hy hem wachten van cruyden/ oft visch / loock/ moes/oft ander diergelijcke dinghen t'etene. Sulck regiment behoortmen metter volder manen te beginnē / continuerende totten eynde der seluer manen/ ēn daer na / tot het wassende quartier vander ander manen / dat is xlv. daghen/ende sonder eenich twiffel/ de patient sal ghenesen.

Een ander remedie veel lichter om doene.

Ghy sult nemen droghe Camonille ghemēgt met honich / daer na nemes des mozghens een lepel vol inde mondt/ ende euen veel des auondts / ende laettet alsoo van selfs inne gaen:

gaen : continueert dit so langhe / tot dat ghy ghe-
sen zyt / maer houdt goet regiment / als bouen oers-
haelt is.

Teghen de selue siecte een gheexperimēteerde ende
warsachtighe remedie.

N Eempt boomwaren / die aenden voet van een
nen castaneboom wast / cunt ghys gecrygē /
oft anders / neempt andere / pulueriseert dit /
ende geues den patient met wijn oft homich /
tweemaal daechs / t'elcken also veel alffer op een goute
den crone gaen soude. Continueert dit xxi. dagē lanck /
beghinnde aent bzekende quartier / houdende altydt
goet regiment / also voorszreuen is.

Om de huydt weder natuerlijck te doen comen / na dat
den crop ghelesen sal zyn.

N Eempt rosetknoppen die opten rosenboom bly-
uen / na dat de rosen gheresen zyn / met het
saet datter inne leyt / rootsse alwyn / balanstij /
van elcx euen vele / laet dit in witten azyn op
sieden tot op de helft . Daer na doeter by de helft also
veel ghestoten sinnach / als alle de voorszreuen sub-
stantien / latet weder op sieden tot dat den azyn by na
alle versoden zy : met het ghene datter ouerblijuen sal /
suldy de plaetse al rondts-onnue mede stricken / al-
dus sult ghy de huydt daer natuerlijcken doen ouer-
comen.

Teghen de Squinantie een seer sonderlinghe
remedie.

N Eempt water van scabiose een pont / gebaren
den wijn een once / mengt dit al te samen /
ende legget opt ghebreck / ende ghy sult bin-
nen daz vzen ghelesen zyn.

Een ander teghen selue gebreck.

N Eempt swaluwen/ende laetse inden ouen ba
cken/ daer na pulueriseertse/ ende appliceret
dooz den mondt opt ghebzeck ist mogelijket/
anders suldyt met rosen honich menghen /
ende een luttel Amidon meel : daer na salment inden
mont nemē/ende latent van selfs inne gaen/so salmen
wat wonderlijck ghewaer worden.

Een ander teghen tselue ghebzeck.

N Eempt olie van Vitriolum Romanū/ ende does
ter twee oft daz druppelen af in witten wyn/daer
ghy dickwils mede sult gozelen.

Een goede remedie teghen de scrofulen.

G hy sult nemen wel ghestampte ceruse vier
oncen/olie van olyuen acht oncen . Laet dit
vijs oft ses vzen te samen sieden/ altydt sonz
der ophouden ommernende/ ende alst heel
swert ghewordē is/so salt genoegh zyn / bzydes daer
na een weynich op eenen doeck/ende appliceret opt ge
bzeck. Ende ist sake dat de scrofulen wtghebzoken zyn/
sullen sy haest ghenesen/anders sullen sy gheresolueert
worden/ende sullen geheelijck ghenesen.

Om tselue ghebzeck te ghenesen met een substantie die
men dooz den mondt inne nemen sal.

D et een hinne bereyde als om te eten/ maer
laetse in eenen groten pot / oft in eenen ketel
met veel waters / ende sonder soubt sieden/
laetse so langhe sieden/tot dat alle de beenen
lichtelijcken vanden vleessche gaen . Daer na neemt
de voozschzenē beenen/est droochtse inden ouē oft aent
vier/ maer siet toe datse niet en verbernen/ noch oock
swert en worden/ pulueriseertse daer na / ende neemt
tsaet van Sesanum / oock wel ghepulueriseert / ende
met voozsende poeder ghemengt/ dat vanden hinnen
benen ghecomen is/van elcx euen veel. Neempt daer
na van dese twee poederen te samen eenen lepel vol/ens
de mengtse met honich / daer na gheeftse den patient
des

des auonds als hy slapen gaet/ ende des mozghens
tsijnen opstaen. Dit salmen doen vant dbeginfel des
bzekenden quartiers/ totten eynde toe / ende men salt
een seer excellent secret beuinden. Het is my oock wel
gebeurt datter sommige geweest hebben / dien dit niet
gheholpen en heeft / om dat haer vwoorschzeuen ghe-
breeck te seer verouderet was/ den welckē ick de olie hier
na ghespecificiert/inne ghegheuen hebbe/ diwelck inder
manieren nauolgende ghemaect wort: Neempt een
seker cleynt serpentken dat blint is/ ende wort meesten-
deel tusschen thoy gheuonden/ het heeft een dicke ende
herde huydt/ en wort in sommighe plaetsen van Ita-
lien Lucengola geheeten: dit serpent suldy so langhe in
olie van olhuen laten siedē/ tot dattet al van een gae/
daer na strijckt de vwoorschzeuen olie op de gebreeckelij-
ke plaetse/ ende appliceerter wat werck oppe / diwelck
ghy dzij oft vier daghen daer op sult late liggen: daer
na strijckte noch eens/ ende legter weder werck oppe/
als vozen. Met dese remedie hebb' ickse alle ghenesen/
danck hebbe God den here almachtich.

Om aqua celestialis / oft hemelwater te maken / diwelck
bele ende diueersche crachten ende virtuyten heeft / als wy
hier na segghen sullen.

N Neempt groffels naghelen/ noten muscaten/
gengebaer/ Zeduaris/ lancet peper/ ront pe-
per/ geneuer besien/ ozaenge schellen/ saue
bloemen/ basilicum/ rosemaryn/ margiolen/
ne/ rōde munte/ bafeleer/ polium/ gentiana/ calamen-
tum/ vlierbloemen/ rōde ende witte rosen/ spica nardi/
lignum aloes/ wilde cubeben/ cardamonum/ sijnen ca-
neel/ calamus aromaticus/ sicados/ chamedrios/ cha-
nepithos/ melligetta/ mastich/ wierooct manneken/
aloe epaticum/ anys saet/ saet van matricaria/ dzoghe
vyghen/ dzooch rosin/ dayen/ suete amandelen/ van
elcx een once/ witten honich ses onck. Daer na neempt

E 5 also

also veel suyckers als de gheheele compositie/ menget
wel al te samen met also veel ghebzanden wyn/ als als
te de voorzchreuen substantien/ maer den ghebzanden
wyn moet vijf mael door den alembicus ghedistilleert
zyn/ ende datmen altdyt het beste ghenomen hebbe.

Daer na gietet al te samen in een phiole/ ende stopt de
wel vast toe/ ende latet also twee daghen lanck staen.

Daer na suldyt met sinen alembicus ende recipient
opt forneys stellen/ ende latent ouer een cleyn viercken
distilleren/ so salder een claer ende seer costelick water-
ken af distilleren: continueert in sulcker manieren het
vier/ tot dat het water van coloure beghint te verande-
ren/ ende dattet wit worde. Alsdan sult ghy eenen
anderen recipient nemē/ ende ontfanghen het wit wa-
terken op hem eluen/ want dit nerghens toe en dient/
dan om d'aensicht mede wit te maken. Ende daer en
is sinette noch sproet int aensichte so groot/ men cant
lichtelick met dit waterken verdryuen/ alsinē hem daer
veerthien daghen lanck mede wascht: oec maectt het
aensicht claer/ effen/ ende wel rieckende/ so dattet seer
goedt ende excellent is voor grote vrouwe ende Prinz-
cerffen. Het eerste waterken (welck seer claer is/ ende
wort mel balsami gheheeten) suldyt met also veel ghez-
bzanden wyn menghen alsser water is. Alle dese dinc-
ghen in een phiole vast toe ghestopt twee daghen lanck
ghelaten hebbende/ laetse daer na ouer een cleyn vier-
cken distilleren. Daer na ontfangt ende bewaert op
hem seluen het eerste waterken/ het welck seer claer ende
wel rieckende distilleren sal. Ende als ghy sien sult
dat het water als reghenwater sal beginnen te siene/
so doeter eenen anderen recipient aen / ende bewaert
dat sefde diesgelijc alleene / tot dat ghyer het derde
water sult sien af distilleren / het welck bloetverwich
van coloure zyn sal. Dit suldyt in een phiole gieten/
ende stoppet wel dichte toe met een luttel was.

Bew-
waert

waert dit als een seer costelijcke ware / wāt het is van
veelderley crachten ende operatien / waer af wy de no
tabelste hier na verhalen sullen. D'eerste is / so wan
neer ghys een weynich in een versche wonde doet / so
en behoefter gheen ander medecyne by . De tweede
is / sy is goedt tot alle oude wonden / teghen den cance
fer / teghen den wolf / teghen Noli me tangere / ende
tot alle andere anwassende ghebreken / als men de daer
mede wascht / altyt ouer den tweeden oft derde dach
dwelck doende / men hem ghenesen vinden sal binnen
vijftien oft twintich daghen. De derde is / so wie de
Fole heeft / oft sint Anthonis / oft sinte Steuens siecte /
oft oock eenigherhande pestilētiale siecte / ende hy hem
met het voozschreuen water wascht / het sal het selfde
binnen een vze wt eten . De vierde is / dat het goedt
is teghen de pyne der oghen / by also verre dat de oghe
niet wtgestekē noch gansch verlozen en zy : laetter een
druppel des mozghens inne druppen / ende diesgelijck
des auondts / ghy sult binnen vijftien daghen ghe
nesen zyn . Ende al ist een weynich bytende / het ver
gaet haestelijcken / so dattet den oghen gheensins ghe
schaden en can . De vijfde is / so wie den steen inde
nieren oft inde blase heeft / ende hys dzy druppelen oft
een dragne met een luttel wyne / oft met het sopken
van rode ciceren inne neemt / hy sal binnen cozten
tydt ghenesen zyn . De sesste is / dat het de speenen
doedt ghenesen / als men hem een mael des daechs
daer mede wascht. De seuende is / dattet alle ghebre
ken der moederen / ende de colijcke gheneest / als men
eenen lepel vol dzinck met coolen oft met kleecken soys
ken. De achtste is dattet de herde oft vercrompen zes
nuwen restitueert / als men de daer mede bant / ende
gheneest de binnen cozten tydt . De neghende is /
dattet de loopende ooghen gheneest / des mozz
ghens een druppel daer af inde ooghen ghedaen .

De tiende is / dattet seer excellent is / om alle manieren van sericheyt / ruydicheyt / ende andere diergelicke ghebreken te ghenesen / alsmer hem dickwils daer mede wascht . De elfste is / dat so wanneer men daer een druppel af inde ozen doet / is des auchts oft des moztghens / so nemet alle weedom wech / ende verdozift als le manieren van wozenen dier inne moghen ghegeneereert zyn. De twaelfste is / dattet alle senijnighe ghesdierten beet ghenest / alsmer de ghebeten plaetse mede wascht / ende is tot sulcker sake veel beter dan de druzakel. De xiiij. is / dattet alle gewozente dodet / dat hem in des menschen lichaem genereert / alsmer hem die neusgaten mede strickt / ende alsmer een weynich inne neemt. Ende ten lesten so ist seer goet teghen alle senijnighe wonden / ende tot alle incurabele wonden / het ghenest de scrofulen / de sieckte ghemeynlijcken geheeten sint Gielis sieckte / ende voort alle andere wtwendige sieckten / ende men machger hem mede waschen / oft oock inne nemen. Oock ist seer goet teghen alle coude sieckten / om oude lieden / oft oock die ghente restaureren / die met hongher ende conner t'ouder comen zyn. Het onderhoudt de radicale vochticheyt / ende de natuerlijcke hitte / het voedt de ghesondtheyt / ende doet den ghenen langhe leuen / diet met reden ende de maniere ghebruycken can.

Pillulen die van wonderlijcker cracht ende operatië zyn / teghen het opatica / die welcke wy hier bouen beloofte hebben / int selde capittel / daer van het opatica ghesproken is.

Nemmt pillulen allephangine / hermodactili maioris et minoris / van elcx een scrupulus / daz cozenkens Sal gemma / ende clopt de met het sap van rosen / daer na maect van alle dese substantien vijf pillulen : ende int beginsel als de pyne seer groot is / so neemt vijf vande voorszeyden pillulen ouer den vierden dach. Ende als de pyne
be

beghint te versoeten/ so nemet ouer den vijsden dach/
 daer na ouer den vi. dan ouer den viij. dan ouer den
 viij. ende so veruolghende/ tot dattet al ghedaen zy /
 ende neemtse altydt inden dagheraet / daer na sesse
 oft seuen vzen lanck vastende. Ende hoe wel de voorsz
 schreuen pillulen gheenen sonderlinghen camergaenck
 en maken / noch het lichaem en moueren / nochtans
 moeten hem wachten van witten wyn oft water te
 drincken/van ghesouten dinghen/erten/bonen/ayun/
 loock / ende andere grillighe dinghen t'etene / ist sake
 dat het gebzeck veroudert is.

Een sonderlinghe secret om eenen rasenden mensche te
 gheueken/het zy dat hem de raserye aenghecome zy by cranc-
 heyt van heruenen/oft anderlins.

Inden eersten suldy hem vier morgenstonden ach-
 ter een chysterien setten. De eerste chysterie sal sim-
 pel zyn/ dat is/ van water / int welcke ghesoden
 sal hebben terwen semelen / ghemeyne olie/ ende
 sout. De tweede zy van water met maluwe/mercu-
 riale/parietaria/ende violetten bladeren met olie ende
 sout ghesoden. De derde zy van water ghesoden met
 olie/sout/ghesoden wyn/ende honich. Die vierde chy-
 sterie zy van sulker decoctien/als de derde/ daer noch
 by doende endyuen / buglossse / en de opperste sopkens
 vade tacken van Ebulus. En na dat ghy dese decoctie
 doorghesijpt sult hebben/so doeter by een once cassia si-
 stula/ende het vierde deel vander oncen metridaet. En
 de na dat ghy hem dese vier chysterien vier morgen-
 stonden achter malcanderen sult ghegheuen hebben /
 gheeft hem daer na dese medecyne: Verssche boomvas-
 ren/die aen het onderste vander eycken ghestaen heb-
 ben/wel ghestampt/ een handt vol oft twee / daer na
 douter het sap wte/ende gietet in een glas de hoochde
 van twee vingeren dick/ daer by doende twee once ho-
 nich van rosen/ ende het vierendeel vander oncen elec-
 tuarium

tuartum rosatum/ met euen veel dyasenicon. Alle dese dinghen wel te samen gheincorpozeert/ gheestse den patient lauwe te drincken des auondts als hy slapen gaet/twee oft dry vzen na der Sonnen onderganck. Ende en wilt hyt niet innemen / so doet hem bindene ende met ghewelt eenen stoet tusschen sijn tanden ghesleken hebbende/ ghietet hem aldus inne/ ghelijckmen den peerden doedt. Dit aldus ghedaen zynde/ist in den winter / soo suldy hem aldus een half vze op zyn bedde doen sitten / rondtonne wel werm ghedeckt/ op dat hy niet en vercouwe: ende ist inden Somer/ laetten lanx den huysse gaen / so hy sal willen / maer siet wel toe dat hy niet wt en gae. Als dese medecyne haer operatie ghemzacht sal hebben/ neemt dese nauolghende salue: Anderhalf pondt vanden sap van radiees ebull/daer by also veel boter doende: laet dit een wyle tydts te samen sieden/tot dat alle het sap by na versoden zy: daer na doeter by olie van Camomille/olie van rosen/olie van hypericon/ van elcx een once. Laet alle dese dinghen wel incorpozeren bouen het vier/ende maectter een salfken af/ daer ghy den patient mede strijcken sult vanden halse totten voeten/armen/beene/ende al te male: maer de salue moet werm wesen / ende men moetter hem so wel mede strijcken / dat de salue penetreren mach. Continuert dit een maendt lanck / aldus hem strijckende des morghens ende des auondts / oft ten alberminsten eens des daechs. Den derden oft vierden dach na dat ghy hem sult begoft hebben te strijcken/so cauteriseerten met een gloeyende yser boue de iuncture des hoofts/ende met ten eersten suldy op de voorszeyten ghecauteriseerde plaetse eenen doeck legghen met berghen sineer / dien daer op latende acht oft thien vzen lanck. Daer nae sult ghy een erte in een vch bladt winden / ende binden hem dat met een dun soolken van een schoene/est mee

met eenen doeck wel vaste onder de keele / soo dattet niet af en valle / ende veruersschet altydt des auonds ende des morgghens . Ende blijft de patient vier maenden lanck sonder ghenesen / soo salmen hem weder van nieuws aen die voorszeyden chysterien setten / die voorszeyden medecynen gheuen / ende scrijfsen als bouen verhaelt is : ende sonder eenich achterdencken sal hy (metter hulpen Godes) perfecte lijken ghenesen . Die eerste daghen moet hy ticesen / schapen / ende ghebraden calfs vleesch eten . Daer na salmen hem ghesoden ende ghebraden gheuen / met een pottagie van ameldonck / van moes / van maluwe / ende verssche eyeren / specerijen in sin spise doende / ende doende hem somtydts eten (zy in pottagie / oft anderssins) betonie / saute / marisleyne / ende minne : hem alle ghesoute siere spissen / hoonen / erten / armin / loeck / ende dierghelijcke grillighe spissen ontreckende : men sal hem ghewaterden wyjn te drincken gheuen : oock salmen hem altydt eenighen goeden rueck ouer hem doen draghen / mussticke hooren / dickwils wisselicken aen spreken / hem tot wijsheit ende gheschicktheit vermanende / ende hem van sothert berispende / als hys eenichsins beghint voort te stellen . In sulcke sate dient seer wel de autoritent van eenighe schone wise vrouwe / die hem aenconte / als voorszeyde is : want goede vermaninghen zyn van seer groter crachten / om de beruerde herstennen te stellen / zy datse door siecte oft eenige andere passie gheturbeert zyn.

Pillulen van M. Michiel den Schor / die welcke so wel de ande als de nieuwe pyne des hoofts ghenesen / sy purgeren de herstennen / verclarent gheschiet / manen goede memorie / goede berouwe des aensichts / ende zyn seer goet tot vele andere ghebraken.

Neemst

N Sempt ghewasschen alsoe dzy scrupulē / woz telen van wilde cauwoorden / mirabolanen van alle sozten / diagridij / mastich / bakteleer / ende rosen / van elcx eē half dzagme / een scrupule saffraens / een half scrupule myrthe / stamp dit wel al te samen / ende maeckter pillen af met coolfap / ende neempter dzy oft vier ais ghy slapen gaet / altydt ouer den derden oft vierden dach.

Teghen de pyne der vrouwen tepelen een sonderlinge medecyne.

N Sempt twee versche doyers van eyerē / nieu was / weghende twierendeele van een loot / eē weynich olie van rosen / een weynich tutia geprepareert in rosenwater: laet alle dese dinghen in een reyn panneken ouer vier smiltē / ende alst weder cout geworden is / hzeydet op eenen doeck / ende appliceret op die tepels / maer men moetse te vozen gewasschen hebben met witten wyn op rose bladeren / weechbze bladeren / groene oft dzoge oliif bladeren gesoden / daer na salmensē weder af dzoghen / ende voort appliceren als voorszeyuen is / ende terstont sullen de tepels ghenesen zyn.

Om eenen bloetsweer / ende alle ander maniere van Apolthemen te doen rypen.

Ghy sult nemen eruymen vanden brode / rosinen inden ouen ghebzoocht / oft anderstins / ende daer na wel ghestamp / botere / berghen smeer / heefdeech / koeyen meelc / een weynich saffraens: maeckt van alle dit een salften / ende appliceret op tgebzeck / stroyende met den eersten een weynich ghepulueriseerden saffraen / op de selfde plaetse / daer ghy een gaecten ghemaeckt wilt hebben / ende de plaester daer bouen oppe / latet also tot tsauondts toevruerschet des auondts ende des mozghens / so sult ghyt terstondt doen rypen ende wt hzeken: daer na vermaket met olie van rosen / ende met doyers van eyeren

eenen geheelen dach lancē / ende purgeret daer na met een attractiue salue. Ten lesten suldyer salue van alsoe ende tutia op appliceren / oft eenighe andere consoliderende salue.

Om eenen bloetswere oft gheswul int beghinsel te resoluereen.

N Eempt eene citrangel / oft eenen araenge apppel / ende snydt dien dweers ouermidts: daer na neemt een luttel wercx in een schotel / ende de pister oppe : daer na doutsē wte met de handt / ende woꝝpter wat ghemeyn souts oppe wel gepulueriseert / ende appliceret aldus al werm opt ghesbreck / ende bouen op het vooꝝschzeuen werck den haluen appēl / maect uwe ligatuere / ende vernerschet tsa uondts ende smozghens / ende terstont sal de ghecoꝝrumpeerde materie gheresolueert woꝝden.

Om het Emplastrum aureum te maken / dwoelch seer costelijck is tot alle manieren van wonden.

N Eempt pix græca / oft colosonia / solfer / wittē wieroock / van elcx enen veel. Alle dese dinghen wel ghestamppt / ende met doyers van eyeren ghemēgt / daer na bꝝeyt van dese bescoette op een stuck francyn / ende doudt de wonde wel stijf met twee vingeren wte / om dbloet wt te dꝝyuen / ende bindter dese vooꝝschzeuen salue metten francinne / ende met eenen doeck oppe: de wonde salder haest af genesen zyn. Dit secreet hadde een Chirurgyn van Napsels / ende en wilbet nemanden leren: dan hy selue gesquetst zynde / beualt sinen knecht alsoo te maken / om op sin quetsuere te appliceren / die hy aen de handt hadde.

En ander seer excellent secreet / dwoelch wt Indien gebꝝacht is / ende is seer goet tot veeldehande accidēten / die des menschen lichaem aencomen moghen.

CArduus-benedictus ghegheten/gheneest alle
 pyne des hoofts/maectt goet ghehoor/goe
 de memorie/verdriift de swymelinghe/cons
 forteert de herffenen/maectt goet gesicht/
 niet alleelijc alsment eet/maer ooc alsment d'oghē metz
 ten sape strijct/oft alsment vandē watere oft poedere des
 voorzcheuen cruyts inde oghen doet. Doet purgeret
 de maghe/de kele/en de phlegmone. Hy doet goeden
 appetijt hebben/hy cōsforteert de bozste/doet de caterrē
 verdwynen/ende gheneest de pyne des buycx. De wyn
 van syne decoctie / ende het water datter af ghedistil
 leert wort/verdzoocht alle quade humeuren en inuēsel/
 geneest de milte en den steen/en alsment daer een clisterie
 af maectt met vzyne/so gheneest de alle windicheyt/az
 postemen/ende pestilētie/by also verre men tsap oft poe
 der inne neemt/so haest alsment de siecke gheuoelt.
 Ende alsment van sijn wit ende rou cattoen (dwelck
 daer op comt na dat hy ghebloyt is) op eenighe won
 de leyt / die niet doottelijc en zy/ so salder de wonde
 binnen dzy daghen af gheuesen / sonder eenighe pyne
 oft schade te gheuoelen. Het voorzcheuen cruydt
 maectt goeden adem/ ende stercke tanden/ ende goet
 tandvleesch/ alsment knout/ het gheneest de pyne der
 moederen/het verheuyget therte/alsment daer een clister
 ie af maectt met eens knechtens vzyne: het gheneest
 de vallende siecke/ende de pyne der sijden/alsment met
 witten gewerandē wyn/ende met werm water dzinet.
 Het gheneest alle manieren van cozisen / alsment inne
 neemt vier vzen eer de cozise aen comt / maer men
 moet hem wel decken/so datmen sweete. Als den naz
 ael vanden clynnen kindertens valt / so suldy vvoor
 zcheuen cruyt in wyn sieden/ende den nauel daer mes
 de wasschen: oock ist seer goet tegen alle beten van ser
 penten ende ander seijtinghe ghedierten.

Teghen alle manieren van haest/so soel oudē als nieu-
wen/een sekere medecyne.

Ghy sult nemen wel ghepulueriseerden sul-
pher / een half once / ende steecten in een
versch ey moziwe ghebraden/ menghet wel
al te samen/ ende doeter by benjoin een erte
groot/licht ghesloten/dit suldy rinozghens tot uwen
ontbyte dzincken: diesghelycx des auonds / als ghy
slapen gaet/ ende ghy sult ter tweeder oft derder reysen
ghenssen zyn. Maer is den hoeft seer oudt/ghy sullet
des te dickwilder moeten doen.

Een sonderlinghe goede conferue teghen den haest/ ende
tot alle pyne der borsten / dwelck de maghe sijnueet/maecht
goeden boys/ende goede bertwe des aenrichs.

Nempt de wortel van bismalua ghemondis-
ficeert/ in cleyne stuxkens ghesneden/ ende
in eenen steenen mortier gestampt: Daer na
neempt eenen groten pot oft eenen ketel/ die
ses oft seuen phiolen houde/vult dien met water/ende
laetter de nanolgende dingen inne sieden: calissihout/
ysope/zy groene oft dzoge/santie/rosemaryn/carduus/
benedictus/ dzoge vygen ende rosinen/ gersten meel/
van elcx na discretie ende na goetduncken/ van elcx ez-
uen vele/daer na doeter noch by een handtvol cicozene
met sijne wortelen. Laet dit al te samen sieden een
vze oft anderhalf vze lanct / ende laettet daer na ver-
coelen/tot dat ghijer de handt inne ghehouden cint.

Doet daer na alle de voorszreuen substantien wte /
ende legte in een reyn canefas/ wzingt alle de substan-
tien van dese dinghen inden voorszreuen ketel/worzp-
ter oock inne twee oft dzy ponden vande wortels van
bismalua ghestampt als bouen/ ende laet sieden dzy
vzen/oft noch langer. Hier na suldyt vande viere doē/
ende sefter in alle manieren mede als bouen / maer
heuet so langhe ghesoden/ dat alle de wortelen versoz-
den zyn / soo en salt van gheuen node zyn datment

dooz het canefas dooz doe. Dit ghedaen zynde/neem pter de decoctie af/ ende doet die in eenen pot te viere/ met euen veel honichs/ oft wat min / laettet aldus al suetkens sieden/ ende neemt het schuym wel reyn af/ datter vanden honich sieden sal. Na dat dit aldus een goede wyle sal ghesoden hebben / so doeter by een once canecels/ oft so veel als ghy wilt/ ende een viere/ beel vander oncen ghestampden benjoin / een weynich muscus: daer na nemet haestelijck vanden viere/ ende decket/op dattet niet en verschale: ende besundert/ ist dat ghyer muscus by ghedaen hebt/die welke tsamen met den roock wt vliegghen soude: daeromme mencht ghyer den muscus eerst inne doen/ als dwater law ge worden is: dus sult ghy een seer excellēte conserue hebben/ om alle den winter dooz te besighen/ so wel des auonts/ als des mozghens/ ende t'elcken als ghy sult willen: maer men moet t'elcken verwerpen/ ende ne mens twee oft dzy lepelen vol t'eenemale. Ende wilt ghyse noch dicker maken / so doeter ghesloten suycker oft penyt suycker by: wilbyse dunder hebben/ doeter meer vande voorszreuen decoctie by. Dit is van sulcker excellentien/ dat so wie dat inden winter ghezuict als gheseyt is/ ten is niet moghelijck dat hy met eenighen hoeft/caterren/ oft andere dierghelijcke ghebraken ghequelt worde.

En seer schoon ende plaissant secreet om den hoeft te ghenesen/ als men hem de planten der voeten mede strijckt: ende is seer lekerijnde licht om doene.

NEmpt twee oft dzy bollekes loock ghemin dificeert/ende stampyse seer wel/daer na doeter by berghesmeer/ende stampet wederomme wel te gader. Ende des auonts als ghy wilt slapen gaen/wermt seer wel de planten oft het onderste van uwe voeten/ ende strijckyse seer wel met die voorszreuen confectie / wermtse daer na so heet als ghyt

ghyt sult moghen verdragen een weynich tydts/wel
stijf wrijuende. Ende opt bedde gheleghen zynde/sulz
dy v de voeten met eenen wermen doeck doen binden/
ende oock de schenen met de voozschreuen confectione
doen stricken / den hoeft sal binnen dzy auonden ver-
dreuen worden/al waer hy oock seer sterck. Wilt ghy
dese decoctie ouer maectyd nutten/ in uwen drancē /
oft anderssins/ oft wilt ghy oock eentich pectozael wa-
ter ghebruycken / ghy sulter des te beter af varen aen
uwe maghe ende aenden hoofde/ ende sult des te licha-
telijcker den hoeft / ende alle andere quade dispositien
des lichaems also verdragen.

Een seer schoon ende licht secreteet/ om binnen eenen dach
oft twee alle manieren van oude wonden te ghenesen/ inde
welcke doot oft ouertollich vleesch ghewassen zy/ende die-
men met gheen andere remedien ghenesen en can.

Nemmt dzy oncen termentyn/die eerst in ghe-
meyn water/daer na in rooswater oft weech
bzwater ghewasschen zy/ den doyer van ee-
en/olie van rosen anderhalf once / een half
dragme sublimaet / mengt dit wel al te samen / ende
maeckter een plaester af/ ende appliceret op de wonde.
Ende midts dien dattet wat treckt/ so maect dese des-
sensive : Neemt twee delen olie van rosen / een half
deel edick/een weynich bolum armenicum na discretie/
menghet al te samen/ ende strickter de wonde mede /
vier oft vijs vingheren/oft noch meer int ronde. Ende
houdt de gheffecteerde partie van verre vooz twier/
op dat/ de wyle het doot vleesch wtghetnaecht wort/
ghi niet so grote pyne en lydet. Na dat het doot vles
al reyn wt gheten sal zyn / so sult ghyer een doeckken
met wat boters omme winden / ende dat daer eenen
geheelen dach op gelaten hebbende/sult ghy wat won-
ders sien.

Teghen alle manieren van peste/hoe groot datte zy/een
seer sehere ende wel beproefde medecyne.

Nempt eenē anuīn/ en snydten dweers ouer
 midts/maect daer na in elcke helfte een yut-
 ten/dweleck ghy met finen dzyakel oppullen
 sult/ende leggen de twee helften te gader/ge-
 lijkse te voren waren: bewintse daer na met eenē nat-
 ten doeck/ ende laetten also onder de hēcte affschen bza-
 den. Als hy wel ghebraden sal zyn/so douter alle het
 sap wte/ ende ghetes den patient eenen lepel vol af te
 dzinckene/ende terstont sal hy hent beter geuoelen/ens-
 de sonder saute gheheelijck ghenesen.

En goede parfumeringhe teghen de Pestilentie.

Nempt mastie/cypresse/wierdoeck/macis/al-
 sene/myrrehe/ lignum aloe/ozeletē/timiana/
 muscus/ambergris/noten muscaten/mirtē/
 lauwer bladeren / rosemaryn/ saute / rosen/
 vlier/ grossels naghelen/ geneuerbesien/ ruyte/ peck/
 herst. Alle dese dinghen ghestampt/ ende te samen ghe-
 mengt/sult ghy op gloeyende colen leggen/ ende persu
 merender de camer mede.

En ander remedie seer goedt teghen de pestilentie.

Men sal goeden bafelcer nemen/ende de swer-
 te schellen af ghedaen hebbende / stampse
 met een weynich souls/ende terstont alsme
 dePeste gheveult/ende de hitte der coztzen/
 so salmen vanden voorszenden poedere eenen cet-lepel
 vol nemen / met een weynich edicx ende waters / die
 moetmen een weynich werm maken/ ende dzinckent /
 daer na salmen hem wel decken / ende stellen hem ont
 wel te slapen/aldus salmen gaen ligghen swecten/ens-
 de terstont salmen ghenesen zyn. Maer ist dat de
 coztse niet conde aen compt / inde stede van edicx sal-
 men wyn nemen / ende in alle manieren doen als
 voorszeyt is. Dit is in veel personen warachtich bes-
 wonden.

Voor den ghenen die de Peste heeft.

Nempe

N Eempt witten dictaminum / tormentille / wit
cozael / gentiane / bolus armenicus / terra sig
gillata / endryue water / ruyt-water / roos-wa
ter / witten edick / scabiose water / (Ende als
het accident aen comyt / so moet men dit binnen vier v
ren doen) Neempt vande voorszreuen dinghen eck
bysonder ghestoten / ende doets in een glas oft ander
vat / makende van als na discretien eenen dranc / soo
dat den edick d'ander simplicia in quantiteyt te bouen
gae / ende dattet de patiēt al werm inne neme / daer na
sal hy hem wel werm op sijn bedde doen decken / dat
hy sweten mach / ende binnen cozten tydt sal hy ghes
nesen zyn.

Een wonderlijke goede preseruatie teghen de
Peste.

N Eempt witten dictaminum / astrolochia ro
tunda / carlina / verbene / gentiane / zeduaria /
herts hozen / van elcx twe oncen / stampt dit
een weynich met een hant vol ruyte / daer na
so neempt eē phiole die ten alderminsten dzy pottē hou
de / vult die met den alderbestē wyn die ghi vindē sult /
inden welcken ghy alle de voorszreuen dinghen doen
sult / en latet also staen. Ende alst weeckelijcken tyt is /
suldy alle mozghen een drinckglas vanden seluen wyn
drinckē eer ghy wten huysē gaet / maer men moet te vo
ren een note muscate / een vyghe / ende twe oft dzy tace
kens wynruyte gheten hebben. Dit aldus des moz
gens doende / suldy dien dach gepreserueert zyn.

Een salue om de apostheme te doen bersten / ende om de
cole te doen wt valen.

N Eempt ghemeen olie anderhalf quaert / ende
doet die in eenich vat te viere / daer na doets
ter inne vier oncen wel ghestampden ceruse /
lithargii argenti wel ghepulueriseert dzy on
cen / gemeyn was vier oncen / ende latet so lange aent
vier staen / tot dat ghyt mettē vinger op dē steel meuche

hzyden . Dit ghedaen zynde/ suldyt vanden viere
doen / ende ghieter op een weynich edicx / maer ghy
moet van verre staen / op dattet v niet int aensicht en
springhe. Hier af sult ghy een plaester make also groot
als de geheele gheffecteerde plaetse/ende maectter een
gat inne/vander grootten van eender cozten. Maect
daer na een plaesterken van wtbytende salue/also groot
als voorszeyde gat:maectt dan noch een ander plae
sterken vander seluer grootten / die welcke ghy opt
voorszeyuen accident legghen sult/ soo dat het plae
sterken vande wtbytende salue tusschen beyde ligghen/
ende laetse also daer op ligghen vierentwintich vzen
lanck. Daer na suldy alleen de wtbytende plaester ver
uerffchen/ende daer een versche voor gheleyt hebbens
de / sult ghyse daer oock vierentwintich vzen lanck op
laten liggen/ende rondtonne also verre als de voorsz
zeyuen plaester strect/sult ghy de plaetse met onghes
fouten berghensmeer / oft met hinnen smout smeren /
om te verspotten: aldus sult ghyt int midden seer herdt
maken / ende rondtonne eenen circel van saechten
vleessehe/so datter het accident wt vallen sal. Ende de
achtenueertich vzen gheleden zynde / na dat ghy de
plaester af ghetrocken sult hebben / legter een plaester
van onghesfouten berghensmeer oppe / ende terstondt
salder een stuck doot vleesch wt vallen ghelijck een ap
pelen:ende daer sal noch een gat blyue/ het welck ghy
met een salften sult ghenesen / oft met diaquilon maz
gunn. Ende alffer het vleesch wedex sal beginnen aen
te wassen/so sult ghyer ghezanden allwyn toe applice
ren xxxij. vzen lanck / ende het voorszeyuen salften
daer bouen oppe.

Een ander remedie teghen de peste.

Rempt een taxken ruyte / een bolleken looex/ oft
een stucken note/ ende een graenken soudts : eet
dit

dit alle moꝝgenstōden een maent lanct / ende weest als
tydt vꝛolijck. Dese recepte is oock seer goet om de woꝝ
men te verdyuen.

Een ander goede remedie teghen de coꝛtse.

N Eempt ghebranden wyn / melisse-water /
weechbre-water / van elcx een pondt / ende
als ghys besighen wilt (dwelck ouer anderē
dach zyn sal) so nemes van elcx euen veel / in
suleken vuteghen dattet al tsamen eenen vinger hoghe /
oft wat bat in een dzinckglas zy / dit sult ghy inne nes
men / ende ghy sult van de peste gepreferueert zyn. Dit
water is oock goet tegen de fistulen ende wonden. Ens
de is aldus warachtich beuonden.

Een ander seer sehere recepte teghen de peste.

N Eempt een phiole oft ander glas / ende vult
let het derdendeel met sijnen dzrakel / een der
dendeel met ghebranden wyn / ende het an
der deel met vayne van een knechtken / dat
noch maecht ende wel te passe is . Mengt dit al wel
te samen / ende genes den patient te dzincken met sijn
nen ontbyte dzyn moꝝghenstonden achter een / te wetē /
t'elcker reysen een glas vol. Dit is gheexperimenteert
gheweest te Venegien / int iaer M. CCCC. ende
viere.

Noch een ander teghen de peste.

T Erstondt als men hem met de Peste besmet
gheueult / so salmen vanden besten dzrakel
nemen / diemen sal cunnen becomen / ende
na datmen daer een deel af inghenomen sal
hebben / so salmens dan een castanie groot opt accidēt
legghen datter beghint te groeyen / ende strisckent wel
stijf al rondtomme. Terstondt daer na salmen een ion
ghe duyue nemen / ende scheurensē al leuende metten
psuymen te midden van een / daer na salment alsoo al
werin op het aencomende accidēt legghen / tot dat de

Dat eerste Boeck

felue helst vande voorszceuen duyue heel gruen ghes
worden zy. Alsdan suldyt af nemen/ende wt het vleys
vande voorszceuen duyue een groenachtich waterken
lopen/het welck alle de senijnticheyt sal wesen/die in de
selue partye was. Daer na salmen de partye met
dese nauolghende plaester ghenesen: Neempt twe des
len onghesouten berghen-sineer / ende een partie wel
ghestampte alssene / ende appliceert dit aldus op de
partie.

Teghen de peste een remedie die dickwils by experien-
tien warachtich beuonden is.

N Neempt mastice twee oncen/ emphozbium een
once/spica nardi vyf oncen/ pulueriseert dit/
ende gheuet den patient te dzincken. Is hy
ouder de thien iaren oudt / gheues hem een
scrupulus/ is hy van tusschen thien ende twintich ias
ren/een half dzagine/ maer is hy ouer de twintich ias
ren/so gheues hem een dzagine. Daer na neempt penz
taphilum/ende windet al rondt ghelick enen appel in
eenē doeck/den welckē ghy in heete asschen graue sult/
ende latent daer bzaden vier Miserere lanck/ daer na
snydet dweers ouermidts in dzy delen / ende legghet
op die sieckte/ die welcke ghy tersiondt sult doen ces
seren.

Preseruatijf teghen de peste/seer dickwils beelocht.

Z Tweecken tydt sult ghy dzy taerckens ruyten nez
men/een note/ ende een dzoghe vyghe/ eet al dit/
ende ghy sulter wel mede varen.

Een ander.

N Neempt menschen dzeeck / van eenen die tuss
schen de thien ende de twaelf iaren oudt zy/
ende laet dien dzoghen/ende daer na puluer
iseren. Ende doeter ten alderhoochsten twe
eet-lepels vol in een glas witten wyn/ ende geuet den
patient inne ten minsten ses vzen na dat hem de sieck
te aenghecomen is/ende hoc eer hoe lieuer. Dit is in
veel

veel persoonen warachtich bevonden : maer men moetter wat muscus inne doen / om den stanck te be-
nemen.

Een ander.

Nemet tsap van eenen witten ayuin / honich /
edick / het sap van ruyte / ende van millesolui /
van elcx euen veel: menghet al te samen / enz /
de gheues den patient de twee derdendelen
van een glas / maer het moet al werm ingenomē zyn /
ende voor de seste vze na dat hem de sieckte aencomen
is: daer na salmen hem wel op sijn bedde dectē dat hy
swete. Dit is beproeft / ende van groter perfectie in een
nen yegelijcken bevonden gheweest.

In tyden de suspect zyn van peste.

Nempt polium met suiker van rosen / ende
maectter een electuarium af / het welck ghy
in wecke tyden nuttē sult / een castanie groot
tot iwen ontbyte : dit is in veel lieden be-
proeft gheweest.

Een ander wel beproefde remedie teghen de peste.

Nempt noten / als sy noch groen / teder / ende
goedt om consisten zyn : legtse inden azyu
acht daghen lanck / neempe daer na weder
wte / ende breckte / worpse also inden alen
bteum sonder den azyu / en distilleerter water af / waer
af ghy den patient alle daghen een half glas te dzines-
ken gheuen sult / ende sulten daer na wel doen sweeten
op sijn bedde.

Een sonderlinghe secreteet teghen de peste.

Nempt een once aloē epaticum / een half once
myrre / een half once saffraens: pulueriseert
ende sift den aloē ende myrre te same: daer
na pulueriseert den saffraen / ende ontwey-
ten met witten welsteekenden wyu / so dat hy ghelijck
een pappe worde / doeter daer na de voorszene poede-
ren hy / en menghet wel al te gader / ende is van nobe /

so

Dat eerste Boeck

so doeter noch meer wyns by/so datmen daer deech af maken mach . Ende wilt ghy dit wel sterck maken/so doeter noch tot elcker oncen een half once diagridium by/ende een half once campher. M. Fransoys Albert nam dzy achtste delen van dese pillen sonder diagridium/ ende weycktesse in goeden wyne / aldus gaf hyse den patient also haest als hy mochte / daer na dede hy hem wel sweten op sijn bedde / ende het sennijn wert dooz het sweten gheresolueert.

Een ander seer excellent secreet teghen de peste.

Nempt het bloysel van noten/ ende droghet inde lomnere/ ende als de noten in sarsone sullen zyn / datmense sal moghen constijten / so sult ghijer een partije in cleyne stukkes sijden/ die welcke ghy in stercken edick dzy daghen lanck sult laten liggen : neemtsse daer na weder wte/ ende mengtsse met het voozseyde bloysel / ende distilleertse dooz een glase oft wel geloyde alembicum. Bewaert dit waterken curieuselijcken/ ende als yemant de peste gheuoelt / gheues hem also haest alst mogelijcken zyn sal/twee oncen ende een half/ oft dzy oncen/ ende ghy sult hem de siecte met den buyckloop oft met het ouer/ gheuen af dzyuen / oft ghy sulter de apostheme mede doen wassen/die welcke ghy doen wt breen sult in sulcker manieren als voozsent is.

Een seer excellent/beerdich/ende licht secreet/om die cole ende andere pestilentiale aposthemen te doen wt breen.

Nempt ghemeyn sout wel ghepulueriseert / ende ghesift/ incorporeert metten doyer van een ey / ende legt dat op de cole/ ende weest wel versckert dattet metter hulpen Gods also se het sennijn vande peste te hemwaerts trecken sal / so dat de patient binnen corten tydt genesen zyn sal. Dit is seer dickwils beproeft gheweest.

Seer

Seer goede remedie tot de plecken
der pesten.

N Eempt versschen Raphonticum/ wortelen
van Dens caninus/ tozmentille wortelen/
witten dictamum/van elcx twee oncel/ stans
pet al wel/ende doetet in eenen pot oft phioz
le met put water/ oft riuter water/ oft fonteyn water
na discretien/lieuer te veel dan te luttel/so datse bouen
ligghe een half palme hoghe oft wat meer: daer na las
tet opsteden op een cleyn licht vierken sonder roock/tot
dat het derdendeel versoden is/daer na suldyt door sij
ghen/ende het sal den wyn van colore ghelijck zyn.
Dit bewaert in een glasen vat/ende alst van node zyn
sal/ gheues den patiēt al werin smozghens een dzines
glas vol/ende desgelijck des auonds twee vzen vooz
de maeltijdt/ dan doeten wel sweten/ende als de plec
ken oft purper wt comen sullen / so sal hy sien als oft
hy melaetsch ware / ende cozts daer na sal hy ghes
nesen zyn.

Teghen de haestighe siecte een seer perfecte remedie.

N Eempt gentiane/zeduar/ tozmentille worz
len/ van elcx twee oncen/ roden sandalum /
witten ende versschen dictamum/ ghebzan
den herts hozen/witte peerlen/bolum arme
nicum/aristhologia rotunda/ van elcx een once/ cam
pher een half once/wit suicker twee oncen: van alle des
se dinghen wel ghepulueriseert suldy t'elcxer reysen een
dzagne nemen/ met dzy oncen endiuie water/oft sur
tel water/oft water van cruciata: menget twater enz
de poeder tsamen met een note groot finen dzvafel.

Maer men moet dit inne gheuen / eer de siecte twaelf
vzen gheduert heeft/want alshdan ist sekerder. Ende ist
dattet na den twaelf vzen niet van so groter crachten
en is/ so moetmen nochtans goede hope hebben. Is
de patient noch een kindt/ so gheues hem een dzagne
met

met anderhalf once van een vande voorszeyuen wate-
ren/ ende met een sulcke quantiteyt drvatels . Den
voorszeyue dranc en is niet solutiff/ ende en tozman-
teert niet/ dan het dobet alleculijcken het sentijn. Had-
de yemant seijn geten/ oft ghebzoncken / dit sal hem
een sonderlinghe medecyne zyn : oock ist seer goet te-
ghen de heete coztse . Kennerect oock dat hem de pas-
tient moet doen laten / ist moghelijck/ eer hy dit inne-
neme: oft des niet/ dat hy hem daer na doe laten/ te we-
ten/ in de selue sijde daer hy de sieckte gheuoelt.

Wallekens teghen de peste.

NEmpt landanum een half once/ storax cala-
mita een once/ diambze/ diamusci/ van elcx
een half dzagine/ campher twee greynē/ grof-
fels naghelen vifstbien greynen/ noten mus-
eaten/ macis/ van elcx een half achtsten-deel/ rosen da-
masquinen een scrupulus/ caneel een half dzagine/ spi-
ra nardi vifstbien greynen/ muscus/ cyuette/ van elcx
acht greynen/ sijne violetten een half dzagine/ lignum
aldes vier greynen/ calami aromatici een bone groot/
sijnen amber gris vier greynen / myrrehe een bone
groot. Stampt eerst den landanum met een wermen
stamper/ ende stampt daer na den storax calamita/ en-
de alle de andere dinghen elck bysondert/ daer na men
ghet al te samen/ ende stampt altydt met eenen wermē
stamper/ al t'eleker reysen storax liquida ende rooswa-
ter daer hy doende / tot dat alle de voorszeyuen din-
gen wel gheincorpozeert zyn/ ende alsdan meucht ghy
daer balckens af maken.

Een mortificatie salue teghen de
peste.

NEmpt sterke seepstoders loghe vier oncen/
ende latet sieden tot dattet worde ghelijck
een salften/ daer na neempe wilghen houdt/
ende latet bzandē. Dje colen daer af comens
de

de sulby met edick wt blusschen / ende laetse inde som-
 mere droghen / tot datse bequaem zyn om te stoten /
 ende te siften . Item neemt leuende calcē na discre-
 tien / ende mengt dien calcē metter voorszeyuen loge-
 neemt daer na het selue poeder tot dat ghenoech zy /
 ende een half once onghesouten bergheinsmeer / mengt
 dit al te samen / ende neemt cantariden een half drag-
 me / pulueriseertse / ende mengtse te samen / makende
 daer af een hertachtich salften : ende daer een weynich
 honich by doende / op dattet niet te hardt en werde / la-
 tet aldus in een vat wel dicht toegeslopt / ende coomz
 pter olie op / neemt die al suetkens af.

Een sonderlinghe olie teghen de peste / ende alle manie-
 ren van seyn.

Nemmt van d' alder oudtste olie die ghy vint
 den sult / ende laet de een vze lanck siebē / enz
 de tot elck pondt vander voorszeyuen olien
 sult ghijer vifstich scorpionen by doe / oft als
 so veel meer als ghyer gheeryghen cunt : doet dit al te
 samen in eenen pot onghedeckt / den welcken ghy in
 eenen ketel siedende waters doet sult / tot dat het derz-
 dendeel vander olien oft wat bat inghesoden zy . Daer
 na doeter de scorpionen wte / ende sijghet de olie door
 een canefas in eenen anderen pot oft phiole wel dicht
 toe gheslopt / die welcke ghy twee oft dzy maenden
 lanck inde Sonne setten sult / ende en ist inden sonne
 niet / latet twee oft dzy daghen lanck op heete aschen
 staen . Naer eer ghyt inde sonne oft opte colen setten
 sult / als voorszeyue is / so doeret noch dese nauolgen-
 de dinghen by te weten / rhabarbarum twee oncen /
 eenhozen ij. oncen / dznakel i. once / ghebzanden wyn iij.
 oncen . Ende als yemant de peste oft eenich seyn ghez-
 uoelt / so sult ghy hem met de voorszeyuen olie strij-
 ken / na therte streckende / ende naden pols / ende ghy
 sult wonder sien.

Een

Dat eerste Boeck

Een wonderlijck secreet om den mensche vande peste te preferueren / ende is beproeft gheueest in Enghelandt van alle de medecynen / in de grote sterfte vanden iare 1348. die by na alle de werelt door regneerde / ende daer en is noch noyt niemant gheueest / die vande peste niet en is ghepreferueert gheueest / dit secreet te werche stellende.

Nempt aloë epaticum oft eicotrinum / sijnen cancel / ende myrrhe / van elcx dzv dzagmen / grossels nagelen / macis / lignum aloë / mastich / bolum armenicum / van elcx een half dzagme. Alle dese dinghen wel ghestampt in eenen sijnieren mortier / daer na tsamen ghemengt / ende in een vat wel dicht toe ghestopt / bewaert. Hier af suldy alle morghenstonden nemen tweemael so swaer als thalf vierendeel van een loot in een half glas witten wyn / een weynich ghewatert / dzincket des morghens indert dagheraet. Dit doende suldy (metter hulpen Gods) vrylijcken in alle infectien van luchtē ende van peste moghen wandelen.

Een wtneemende ende seer sonderlinghe remedie om den mensche vande peste te ghenesene: ende daer ister gheueest / die binnen eenen nacht hebben ghenesen gheueest: doch is tselue seer goedt teghen de vlecken / purper / oft plecken vander peste / teghen de colen / antracen / ende diergeijche ghebreken / als van S. Steuen / ende van S. Anthonis.

Nempt het saet oft de besikens van boom oft muerveyl / ende niet van veyl die neffens d'eerde cruypt / ende men moet de voorszzeuen besikens wel rijp af plucken / ende vander noorsziden / ist moghelijck / oft des niet / plucktse so ghysse ghecryghen conde / al en warense oock niet seer wel rype: laetse inde lommere dzoghen / ende bewaertse dan in een houten busse / als een seer costelijcke wasre. Ende ist datter yemant vander pesten besmet is / neemt vande voorszzeuen besikens / ende stootse te poeder in eenen reynen mortier / ende gheeft den patiēt van dit poeder also veel als mens op een goude croone laden soude / oft meer / in een half glas witten wyn /
daer

daer na decten wel op sijn bedde/dat hy wel swete: die ghedaen sijnde/ gheeft hem een ander hemde/ andere slapelakenen/ende ander beddedecksel/ist mogelijk: immers ten minsten/ gheeft hem een ander hemde/ en ander slapelakenen. Sommighe lieden die des auonds van dit poeder inghenomen hebben/ zyn des morgens also wel te passe gheweest/ datse opgestaen zyn/ lanc den huysse gewandelt / ende ten lesten ghelijcken ghesnesen. Ick hebber eenen van Milanen ghesien binnen Aleppo/ int iaer 1523. die de peste had/ en de cole onder de dnye/ en noch eenē onder den slinckē arm/ die weleke van het voorszreue poeder des morgens ingenome hebbende/ en wederomme des auonts naestvolgende/ hy beuant dat de twe voorszreue accidentē van selfs wtgebroken ware/ door de cracht van dese so excellēte medecyne/ die van Godt den Here almachtich dē mensche tot sijnen behoewe verleent is. Daeromme soude ick geerne raden/ datmen in alle steden/ daer sulcx bequaemlijcken geschieden mochte/ planten van veyl opwoede/ zy binnen oft buyten der stadt/ op datmen van sulcx alrist mochte voorszē zyn/ die weleke men alle doe plucken en neerstelijcken bewaren soude/ tot sulcke accidenten/ die den mensche ouer comen mochten.

En leet schoon ende veerdich secreet om de peste te genezen/ treckende het senyn vander colen/ oft anthrax/ oft ander diegelych accident.

Nempt een leuende hinne / ende treckt haer de pluymen vanden eerse/ ende vande plaetse daer door sy haer eyerē leyt: daer na steltse in sulcker voeghen opt accident / datse also veel als opte cole oft plaetse der pesten gheseten zyn/ ende houdtse daer een wyle tyts sittende. Alsdan suldy sien dat de voorszreue hinne alle (oft immers een deel) het senyn te haerwaerts ghetrocken sal hebben / en datse haest steruen sal: ende tsal goet wesen datmen

Dat eerste Boeck

Dit boe tot twee/dry/oft meer hinnen/d'een vooz/d'ander na / die welcke alle de senijnicheyt na haer trecken sullē. Dit gebaen zynde/smeert de plaetse met goeden sijnen dzakel/ ende en laet de wyle niet andere dingen dooz den mont inne te nemene/ als hier bouē verhaelt is: te weten/ verlsbeskens / baktelect/ oft yet anders/ dat ghy vooz d' alder ghereetste vinden sult. Is de cole so herdt/ datse niet wtzeken en wilt/ so mencht ghy daer toe eenighe ander bouen verhaelde remedien gebruycken/ op dat alle tsenyn wtzete/ ende vander herten ge trocken worde.

Een seer goede vermaninghe om hem te presctueren in
wecke tyden.

OM deswille dat de quade humeuren/ die in des mensche lichaem syn/ lichtelijcken de cozruptien oft infectie des lichts ontfangen/ so ist goet datmen de maghe ende thoost gepurgeert houde/ datmē hem niet te seer met eten noch met dzincken en verlade/ datmē hem wachte van groue en fumeuse spysen/ datmē hem purgere so dickwils als mē can met eenige gemeyne purgatie: als/ cassia/pillē/ als pillen vā masāx/ aloē/ oft andere dier gelijcke dingē/ en bouen al datmē dickwils tartarū van wyn gebruicke/ den welcken men wel pulueriseren moet/ en met warm water ontweycken/ en daer na doozsigen. Daer na moetmē dien geheelijcken dzogen/ gelijckmē twit sout dzoocht/ en tselue poeder bewaren: en dzij oncen vande seluen met een pont suycker van rosen mengen: hier af salmen tsmozgens eenen goeden cetlepel vol nemen/ so datter een once oft meer zy. Dit doet ouer anderen dach/want tsal v d lichaem suyuer houdē ende ghepurgeert. Ende wie dattet met geen suycker van rosen ge doen en can/ dat hy den tartarum ghestampt neme/ en de ontweycke dien in vleesch oft coolen sop / altyt wel ruerende tot dattet al ontweyct is watter ontweycken wilt.

wilt. Latet daer na een weynich rusten/ende gietet
 uopken al suetkens in een schotel/ het grondtsop suldy
 wech wozen/ende drincken het claer. Doet dit alle da
 ghe/ende t'eleker maectydt/ oft inuancs ouer anderen
 dach/oft also dickwils als v goedtduncken sal. Doet
 salt goet zyn datmen in sin pottagie dinghen gebruy
 te die dbloet purgerē/ als buglossie/boznagie/cicozene/
 latouwe/ende andere diergelijcke/ ende bouen al dat
 men de maghe nimmermeer te seer verladen en hebbe/
 noch oock niet te ydel en houde: ende des mozghens
 wel vzoech salmen sommige vande voozsende preserua
 tiuen inne nemen: als het poeder dat in Enghelant be
 proeft is gheweest (als voozschreue is) oft ander dierz
 gelijcke. Ende twe oft dry vzen vooz de noenmael salz
 men eenighe vande andere preseruatienē nemen/als de
 ruyte met een vyghe/ende metter noten/ het welck een
 goede recepte is: oft eenighe vande voozschreuen confe
 ctien/oft een stuck van een geconfijte citroen-schelle:oft
 eenen eet-sepel vol vanden sape van citroenen/ in sulez
 ker manieren bereyt/als wy hier na segghen sullen.

Dit machmen ouer maectyt in maniere van sauce ghe
 bruycken / ende na de maectyt/ citroen-saet in suycker
 gheconfijt / ghelijckmen den coztander ende de amans
 belen doet/ het welck seer costelijck is teghen alle ma
 nieren van senijn. Diesgelijck oock ouer maectydt
 van het witte ende van het binnenste van een citroen
 met wat suyckers eten / ist dat-men wilt / ende etent
 metten vlessche / oft metten brode (ghelijck-men de
 limoenen eet) des mozghens/ des noenens/ ende des
 auondts almen slapen gaet. Doet salt seer goet
 zyn / datmen de handen / het slaep vanden hoofde /
 den polst / ende den neuse met wat edick van roos
 sen / oft anderen edick wassche / metten welcken men
 doen sal een weynich campher/roos-water/lignum a
 loes/xilo-balsamum/ diet sal cunnen ghecryghen/ oft
 by

Dat eerste Boeck

by ghebruke van dien/een weynich cancels inde stede.
 'Tis goedt datmen altydt sulcke maniere van edick by
 hem hebbe in eenige phiolen/ om inden noot te gebruyce
 ken/want het is een seer goede p̄seruatiue: en en can
 men den edick aldus niet al bereyt becomeē/ als voorsz
 schreuen is/ so machmē gemeynen wyn-edick nemen.
 Doek ist goet datmen eenige parfumē oft anderen goe
 den reuck ouer hem draghe/ty in hantschoenen/hem
 den/snutteldoecten/bonnette/baert/aenden hals ghez
 hangen/oft andersins. Men sal thuyt altydt so reyn
 en suuer houden alsmen can/sonder daer eenigē stanc
 van vryne/oft van andere dingē in te laten: men moe
 tet altyt wel toegesloten houden/die goten en waterlo
 pen diekwils wt-wasschende. Doek salmen also luttel
 vuyle stinckende doecten houden alsmen sal kunnen.
 Rycke lieden sullen diekwils haer huysen met eniger
 hande goede en edele substātien doen parfumerē/wac
 af wy een deel verhalen sullen int naestuolgedē boeck/
 wat daer toe goet is/en wat daer best toe dient. De ar
 me lieden sullen p̄ouisie maken van bladerē van lau
 wer hout/van roosmaryn/geneuer/cipres/en des als
 so diekwils gebruycken als sy sullen kunnen/ het selue
 middē in hun camerē oft huysen bernende/en besun
 dert des auonts en des morgens. Diesgelijck doe van
 araenge schellen/limoen schellē/en andere welreectēde
 dingen. Den storax calamita en den landanū sijn goe
 den coop/en seer costelijck in sulcken gheualle. En aen
 gaende de ghesteltenisse des gemoets/so moetmen con
 sidereren/dat de droeshent oft melancolie het bloet coz
 rumpeert/crenckē het herte/en bederft de natuere: daer
 om behoortmen sulck te schouwē also veel alst moge
 lijcken is. Ende is men buyten matē vrolijck/dat doe
 de sweetgaetkens ende het herte openē ende ontslytē/
 so dattet veel bequamer is om de quade lucht t'ontfan
 ghen/die welcke seer penetrerende is. Doek moetmen
hem

hem wel wachten van te veel wyns te drincken/want hy den mensche bouē matē verheucht. Nu om deswil/ le dat hem een yeghelijck in tyden van Peste verueert/ so dattet niet en schynt dat yemant de Peste halen sou de met te vzolijck te zyn (ten zy hy te grote droncken/ schap/als voorszreue is) maer wel ter cōtrarien door de grote droefheyte: want droefheyte compt van selfs wel/ sonder datmense soeckt/ daer om ist goet datmen hem matelijckē houde/wandelende/ en tamelijckē hem vermakende/ sonder vlesselijcke conuersatie te hantē ren. Ende bouen al/so moetmen een vast betrouwē op Godt hebben/altyt bereyt zynde totter doot/alst God den here belieuen sal ons te roepen/sonder dit tytelijck leuen so sere te achten/ ende sonder de doot so grotelij/ ken te vzesen/die welcke anders niet en is dan een wt/ ganck wt dit allendich leuen / ende eenen inganck tot den ewighen leuen.

Om het sap van citroenen te bereyden/om daer na te ge/ buycken als voorszreuen is.

Nempt het sap van citroenen / also vele als ghy wilt/in een geloyde panne/ende doetter hy twee oncen gheprepareerden honich/ tot elck vanden voorszreuen sape/ een weynich suyckers na discretien/ een weynich ghepulueriseerden caneel. Laet dit een weynichsten te samen sieden/ ende bewaret. Daer na nemet ouer maeltydt in stede van sauce/ende ghy sult een sonderlinge substantie hebben/ so wel om hem te pzeseruieren teghen de corruptie des lichts/als om de selue te verdrzyuen na datmense ont/ fangen heeft. Cis oock een sonderlinge medecyne om in te nemene / also haest als men twyfelt datmen yet quaets soude moghen ontfanghen hebben.

Ëynde des eersten Boecx.

DE SECRETEN VAN

den eerweerdigen Heere Alexis Piemontois/

HET TWEEDE BOECK.

Om een Keyserlijke olie te maken/daer mē hem den baert ende het hajt mede parfumeren mach / oock handen ende handtscheenen mede strycken / om oock inde looghe te legghen/ in die welcke men het lynwaert van grote Princesen wasschen wilt: ende men machyt costelijck ende oock met cleyuen coste maken.

Wempt een half once ambergris/ het welcke men ghebruycft om te parfumeren / ende smyden also cleyne als ghy cunt/ goedē vetten ende gomachtighen styrax calamita/ den welcken ghy diesgelijck wel cleynkens smyden sult/ ende voort in een phiole oft ander vat legghen met twee ponden rooswaters/ twee ponden olie van rosen Das masquines/ ses groffels naghelen een weynich ghestoten/ een half vierendeel vander oncen fijnen caneel/ en tvoozschreuen vat met een weynich was wel dichte toeghestopt hebbende/ sult ghyt in eenen doeck windē/ ende also onder het werm mest grauen/latet daer acht daghen liggen. Daer na suldyt in een geloyt vat doe/ ende latent ouer een cleyne viercken siedē twe vren lanc/ ende het selue af ghenomen hebbende/ suldyt late cout worden. Dit ghedaen zynde/suldy met eenen gouden oft silueren lepel/ oft met een schercken van eē glas alle de olie af scheppen dier ouer swemmen sal/ende daer also veel muscus ende cyvette by ghedaen hebbende/ alst behoort/oft also vele als ghy wilt/ bewaret in een phiole / ende latet sommighe daghen lanc inde sonne staen/ met was en met francyn wel dicht toeghestopt. Alsdan suldy een sonderlinghe welriecckende substantie hebben om te riecken/om de herssenen te stercken/ende teghen alle quade cozzruptien te moghen wederstaene: waeromme dattet inden tydt van Pestilentie seer goet

is. Ende den amber-gris /styrax/ ende alle dat ander grondtsoep sal seer goet wesen om rieckballekens te ma-
ken / diemen tusschen het lynnwaedt leyt / inde handt
dzaecht / pater nosters daer af maect / oft in camerem
brandt / in stede van parfumeringhen : ende wiet met
minder coste doen wilt / die macht sonder muscus ende
sonder ammer maken / oft hy en berffer niet so veel toe-
nemen als gheseyt is.

Om olie van Ben met deynen coste te maken / die welcke
van seifs seer welriekende ende excellent is / ende die de perkis
meeders besighen / om hantschoenen ende andere dinghen
mede te parfumeren.

HEt ghene dat de Moderne parfumeerders
Ben heeten / dat sijn nootkens / by den Lat-
ynen *Nux unguentaria* / by den Grieken
Balanos myrepsea / oft *myrobalanos* : ende
by de Arabische Ben geheeten . Van dese nootkens
compter een olie af als van soete amandelen / ende an-
dere diergelijcke dinghen. Den voorszreue Ben heeft
twee proprtieteyten die van groter impoztantien sijn /
ende den ghenē van node / die parfumeren willen. Het
eerste is dattet van hem seluen ghenen reuck met allen
en heeft / so dattet den reuck van den muscus noch van
den ammer niet en verandert / noch en vermindert / het
welck gheschieden soude waert dattet eenighen partiz-
culieren reuck hadde. De tweede is / dattet seer langhe
duert / ende en wort by na nimmermeer ghecorrum-
peert / het welck alle andere manieren van olie binnen
cozten tydt gheschiet. De parfumeerders weycken den
muscus ende den ammer ghemeynlijcken met dese olie
als sy hantschoenen parfumeren / oft andere mixtien
maken willen : maer daer is een inconuenient : te
weten / dat de voorszreuen poederen met dese olie
ontweyckt sijnde / niet soo seere en penetreren / noch
den reuck en blyfter niet so lanckduerich mede / als ofte

Dat tweede Boeck

meer penetrerde. Hieromme willende de voorzchreuen compositie noch perfecter maken/ neemt de voorzchreuen nootkens Ben geheeten/ breecse in vier stueken/ legt die op eenen claren teemst/ dan neemt muscus/ ammer/ ende ciuette/ also veel als ghy wilt/ in een parfumeer-vat/ ende doeter by den oft vier druppelen schoon waters/ daer na ontweyctse met een weynich rooswaters / tot dat ghiser een papken af ghemaeckt sult hebben : daer na doet het parfumeer-vat op het vier/ in sulcker manieren ghetieck alsinē de camers parfumeert/ ende maectt dat alle dien roock inde voorzchreuen nootkens vlieghe. Dit ghedaen zynde/ neemt de olie af/ die welcke seer excellent wesen sal / so om als leene te ghebruyckene/ als om hantschoenen/ ende alle andere dinghen mede te parfumerene.

Om een sonderlinghe goet ende welriekende water-
ken te maken.

Nemmt twaelf ponden rooswater van Damasco/ lauender water / groffels naghelen/ ende caneel/ vā elcx een dzagme/ macis/ grouen cardamomus/ muscus/ ambergris/ van elcx een half scrupulus/ dzoghe citroenshellen/ sandalum citrinum/ ireos / van elcx een half dzagme / benzoin/ styrax calamita/ van elcx een scrupulus : maectt van al dit te samen een compositie secundum artem / die welcke ghy in een ghelassen vat doen sult/ wel dicht toeghestopt/ ende latet also vijftien dagen lanc staen. Daer na salment distilleren per balneum Marie/ ende het water datter af comen sal/ suldy met een phiole wel dicht toeghestopt inde sonne vijftien daghen lanc laten staen / ende alsdan suldy een seer excellent water hebben.

Het tweede welriekende water.

Nemmt de bladerē van rosen van Damasco/ groene genoffels bladeren/ van elcx een pondt / bloey-
sel

sel van roosmaryn/van laender/van Jofemin/marz
 jolerne/serpillum/kucl/van elcx dzy oncen/dzoghe cis
 troenschellen/een once. Daer na neemt caneel/ben
 join/styrax calamita/ van elcx twee dzagnen/noten
 muscaten/ ende macaleb/ van elcx een dzagne: maer
 men moet de cruyden een weynich stoten/de specerijen
 wel pulueriseren/ende al te samen in een wel gelynden
 pot doen/ ende na dat ghyt inde Sonne twee daghen
 lanck sult laten staen hebben/ distilleret per Balneum
 Marie: totten water datter af coompt/ salmen noch
 eenen scrupulus finen muscus doen/latent daer na in
 een gelafen phiole wel dicht toeghestopt / twintich oft
 dertich daghen lanck / alsdan suldy een seer excellent
 water hebben.

Het derde welriekende water.

NEmpt ses pondē rooswater vā Damasco/
 een dzinckglas maleneseyc/ dzy pont groene
 bladerē vā rosen vā Damasco/ lauder bloe
 men/groene spica nardi/ van elcx vier onck/
 bladeren van mammekens cruydt/ bloemen van Jof
 semin / bloemen van oliff-boom / van elcx anderhalf
 pondt/dzoghe araengiebloemen dzy oncen/dzoghe cis
 troenschellen vier dzagnen/groffels naghelen ander
 half dzagne/caneel/ ireos/ styrax calamita/ benjoin/
 van elcx twe scrupulen/noten muscaten een scrupulus.
 Alle de voorszreuen specerijen salmen wel puluerise
 ren / ende dan te samen by een doen in een phiole wel
 dicht toeghestopt/thien daghen lanck. Daer na sals
 ment al distilleren per Balneum Marie / ende tot
 ten watere/ datter wt comen sal/ salmen muscus ende
 amber by doen/ van elcx anderhalf scrupulus. Men
 moetet inde Sonne houden/ende bewarent in een rey
 ne plaetse.

Het vierde welriekende water.

G 5

Neempt

NEmpt groffels nagelen wel ghepulueriseert twee dzagmen/sandalum citrinum/ende ma caleb/van elcx eenen scrupulus/ thien pondē rooswater van Damasco / ende water van een cruyt/dat by den Italianen Soldanella geheeten wort/ vier ponden/ lauender water een pont/ alle die salmen tsamen laten vier daghen lanck/ daer na inden alembicum ghedaen/ende ghedistilleert. Totten waz tere datter af comē sal/ zy noch by ghedaen dese nauol ghende speecrisen wel ghepulueriseert: te wetē/ groffels naghelen/cancel/bensoin/syrax calamita/van elcx een half dzagme/ende dan suldyt weder distilleren per bal neum marie . Ten lesten suldyer noch by doen muscus/ ambergris/ in als een half scrupulus : ende het water suldt bewaren in een phiole oft ander glazen vat wel dicht toeghestopt.

Het vijfde welreickende water.

NEmpt vier ponden rooswater van Damasco/ende lauenderwater/spnekwater/vā elcx dzij oncen/water vant bloeisel van limoenē/ ozaengien ende mirten bloemen/bloemē van Jofemta/van marsoleyne/ van elcx een half pont/bensoin/syrax calamita/ van elcx een dzagme / muscus een half scrupulus. Mengt dit al te samen/ende bewaret in phiolen dicht toeghestopt/ses daghen lanck: distilleeret daer na per balneum marie / ende bewaret dwater in gelassen vaten vijftien daghen lanck inde Sonne/ende is al bereyt.

Het sesste welreickende water.

NEmpt groene roosmaryn bloemen twe ponden/ ambergris een scrupulus/ dzij ponden water van nase / latet al te samen in een wel ghestopt vat thien daghen lane: daer na het water ghedistilleert per balneummarie suldy bewaren in een glazen phiole wel dicht toeghestopt.

Het seuende welsteckende water.

NEmpt nase water vier ponden/ roos-water van Damasco twee ponden / met een half scrupulus ambergris. Alle dese dinghen wel tsaemen ghemengt/ ende in een glazen phiole ghedaen/wel dicht thoeghestopt/suldy inde Sonne laten staen een geheele maent lanc/ en bewarēt daer na.

Het achtste welreickende water.

NEmpt vier ponden roos-waters van rosen van Damasco / met ses oncen lauender water / Zosemin bloemen vier ponden / met eenē haluen scrupulus sijnen muscus. Al dit suldy wel te samen houden in een vat wel dicht toeghestopt thien daghen lanc. Daer na suldyt distilleren per balneum marie / tot dattet al wt ghedistilleert sal wesen : aldan suldyt in een glazen phiole bewaren te sghen dat ghy van doen sult hebben / ende ghy sullet seer excellent vinden.

Het neghende welreickende water.

MEn sal nemen groene araengte en citroens schellen/van elcx een half once/ groffels naghelen eenē scrupulus / verssche geplucte lauender bloemen ses once. Alle dese dinghen salmen te samen mengen/ als voorszeyt is / met ses ponden rooswaters van Damasco / en na dat ghyse soms nige dagen lanc in een vat ouerdeect gelaten sult hebben/ so sult ghyt al te samen distillerē per balneū marie. Het water datter af comen sal/ sal seer excellent wesen.

Het thiende welreickende water.

NEmpt twe pont bladerē van rosen van Damasco/macaleb een half dragme/ seer goedē ambergris en half scrupulus: ende eerstmael ghestoten hebbende het ghene datter te stotē sijn sal/ so suldyt altemale twe oft dry daghen lanc op heete aschen laten staen: ende eement distillerē mach/ so moetet thien daghen lanc ligghen weyckē in thien
pou

ponden rooswaters van rosen van Damasco/ en daer na salment also distilleren per balneum Marie. Het water daer af comende salmen vijssthen daghen lanck inde Sonne laten staen.

Araengiewater seer excellent.

Nempt een pondt soete amandelen wel ghemondificeert/bloeyfel van limoenē oft araengien/ also veel als ghy wilt/ deylt de in dzy ghelijcke delen: daer na spryent d'een derden deel op eenen schonen witten doeck/in eenē teemst/ ende daer bouen op de helft vande voorszeynen amandelen / die welcke ghy weder decken sult met noch een derdendeel van het voorszeynen bloeyfel/ daer na de reste vande amandelen/ende ten lesten daer bouen oppe de reste vande bloemē/ so dat het voorszeynē bloeyfel onder ende bouen de voorszeynen amandelen ligz ghe: latet also ses daghen lanck ligghen/ alle daghen het bloeyfel veruersschende/ ende daer na de amandelen. Dit ghedaen zynde / stoot de amandelen in eenen moztier/ ende persse wte in eenen schoonen doeck / in een persse/tot datter een clare olie wt come/ inde welcke ghy een weynich muscus/cinette/ende benjoin doet sult. Latet daer na acht dagen lanck inde sonne staen/wel dicht toeghestopt.

Zosemin ende groffels water.

Nempt soete amandelen wel gemundificeert/ ende ghestoten/ Zosemin bloemen also veel als ghy wilt/ ende de gheleyt hebbende lage bouen laghe / altydt ouer ander/ laetse also thien daghen lanck oft noch langher in een vochtighe plaetse ligghen/daer na suldyse weder van daer nemē: ende met een persse sult ghyer d'olie wt persen/wiens crachten tot veel diuersche dinghen dienen. Dpte selue maniere machmen olie maken van genoffelen/ende ander bloemen.

Olie

Olie van noten mustaten seer excellent.

N Eempt noten muscaten/ vande beste die ghy sult mogen vinden/ en na de quantiteit van der olien die ghy maken wilt: ende na dat ghysse in cleyne suetkens sult gesneden hebben/ sult ghier also veel maleneseye by doen/ datser af ouerswemt ligghen / ende laetse so dzy daghen lanck ligghen. Hier na suldyse weder te droghen legghen in een reyne plaetse twee daghen lanck. Ten lesten sult ghysse ouer tyer verwerpen/ ende bespoytse met rooswater/ daer na persse wt als bouen/ in een persse/ ende daer sal een seer excellente olie wt comen / die tot vele dingen seer goet is/ ende diemen in suyuere vaten wel dicht toeghestopt behoort te bewaren.

Olie van Benjoin.

N Eempt ses oncen benjoin / wel ghepulueri/ seert/ ende latet eenen dach lanck dissolueren in olie van tartarum ende rooswater / van elcx een pondt: daer na distilleret per alens bicum/ ende bewaret als een seer costelijcke olie.

Olie van Styrax.

O Pte selue maniere maectmen oock olie van Styrax. Neempt Styrax liquida also veel als ghy wilt/ ende legten in rooswater twee oft dzy daghen lanck. Daer na distilleerten/ ghelijck den benjoin/ als bouen: eerst salder water wt comen/ ende daer na een seer costelijcke olie.

Olie van myrthe/ die seer goet is voor die ghene die voch tich ende quelende vleesch hebben/ om selue leuendich ende seuchdich te maken.

N Eempt eyeren hardt ghezaden / syndt-se dwcers ouermidts/ ende neemter den doz yer wte: daer na vultse weder met wel ghesstoten myrthe / ende legtse in een vochtighe plaetse/ aldaer den voorszreuen myrthe allenstems in olie dissolueren mach. Dese olie en maect d'aensicht oft

Dat tweede Boeck

ofte andere leden des lichaems niet alleen sachte/ maer
verdzijft oock alle cicatricen.

Om te maken dat die olien nimmermeert geest en
worden.

Nempt vooz elck pont olie twee cozenkens
souts/ een graen lijmsel van coper/ roots-af
lyyn also veel als sout/ ende lact alle dese
voorszeyuen dingen een weynich sieden in
balneo Marie/ daer na suldyt doorszuyghen/ ende latet
acht dagen lanck inde sonne staen. Bewaert daer na
dese olie also langhe als ghy wilt/ sonder te vzesen dat
se gerst worden/ ofte cozzumperen sal.

Tris poeder.

Nempt Tris electi also veel als ghy wilt/ en
de na dat ghyt seer wel ghepulueriseert sult
hebben/ latet oock wel weycken in roef-was
ter/ ende sprzeyet daer na op eenē teemst/ den
welcken ghy ouerdecken sult. Dit ghedaen zynde/
neempt styrax calamita ende benjoin/ van elcx een half
once: pulueriseert dit wel/ ende maectter een infusie af
in een half glas roef-waters/ ende na dat ghyt onder
den voorszeyuen teemst (die rondtomme wel ouer-
deekt zy) sult ghegoten hebben/ sult ghyt daer na ouer
de heete colen doen sieden. Aldus sal den Tris al dro
ghende de substantie der voorszeyder dinghen in hem
ontfangen. Dit sal een excellent poeder zyn om den elc
deren en ander dingen eenen goeden reuck te geuen.

Poeder van violetten.

Nempt Tris/ knoppen van rosen/ van elcx ee
pont/ dzoghe citroenschellen vier oncen/ gez
noffelen/ sandalum citrinum/ wel gedrooch
de lauender/ coziander/ van elcx twe oncen/
noten muscatē een once/ dzoge marjoleyne/ styrax cala
mita/ van elcx ander half once/ benjoin electi ses oncen.
Pulueriseret wel cleyne/ en siftet alle die voorszeyuen
dinghen: ende het poeder daer af comende/ sult ghy in
een

een glazen phiole bewaren/wel dicht toeghestopt/dats
ter gheen lucht in en come.

Een wit poederken om in witte sacckens te
doene.

Nempt sandalum citrinum / het vierendeel
vander oncen/poeder vanden alderbestē bers
join diemen vint/ende Iris/van elcx een on
ce/ende lactse sieden in roos-water/tot datse
ghenoech zyn. Daer na neemt ghebranden allum
wel gesift twaelf oncen/laet dien int voorszeyden wa
ter/ende maectter pilsekens oft bollekens af also groot
als lupijnen/ die welcke ghy inde lommere wel sult las
ten droghen/ daer na sult ghyse pulueriseren/ ende we
derom siften/ende tsal ghedaen zyn. Maer wilt ghy
dattet na den muscus riecke/ so neemt ambergris en
de muscus van elcx xxiiij. greynen/ ciuette xvij. greyn
nen / ende wel te samen menghende / sult ghyer list
nen oft syden sacckens mede vullen / die welcke ghy
in die cleer-schappzaeye legghen meucht / tusschen
die cleederen / ende het sal een seer excellent poeder
wesen.

Poeder van Cipres.

Nempt een cleyn cruydeken/dat aert onders
ste vande noothomen oft cyclobomen wast/
als oftet cleyn hairken waer/ende men beho
ret te plucken in Januario/ende Febuario/
alst droghe is. Legt dit te droghen/ende wasschet in
schoon riuier water/oft put water/ ende latet weder
omne droghē inde lommere: ende na dat ghyt aldus
dry oft vier reysen ghewasschen sult hebben / latet een
vze lancē in rooswater liggē/ daer na suldyt wel cleyn
stoten ende siften:maer de zeye daerinnen dit voorszey
uen poeder inne stroyen sal / moet altyt wat bespoeyt
wesen met rooswater/ende ghy moetet wel decken/ op
datter gheen lucht wt en vlieghe/ ende dan moetment
persuz

Dat tweede Boeck

perfumeren met dese nauolgheude dinghen: te weten/
benjoin/syrax calamita/ van elcx twee oncen/ timia/
na een dragme/ lauender een half dragme/ lignum as
loe een vierendeel once. Dese dinghen suldy clet bez
sundert een weynich stoten / daer na mengtse te saz
men / ende denlet in vier delen / waer af ghy die eene
opt sozneys doen sult in een vat inde zeue/ ende latent
daer tot dattet al gheconsumeert is : dit sult ghy tot
vier reysen doen/ dat is/ tot dat alle de vier delen van
het voorszzeuen poeder gheconsumeert sullen zyn.

Maer men moet wel toefien/dat de panne/ schotele /
oft ander vat/int welcke de voorszzeuen poederen sul
len gheleyt wesen / om verbzant te worden/ onder de
zeue gheleyt worde/ inde welcke het poeder is : ende
dat de zeue so wel ghedeckt zy/ datter gheen lucht aen
en kan / in sulcker vueghen dat het poeder vande zeue
alle de voorszzeuen perfumeringhe ontfanghe. Daer
na suldy een once van dit poeder nemen/ende daer als
konstens ses greynen cyuette onder menghende/ ende
sessentwintich greynen sijnen muscus / wel cleynt sas
men ghepulueriseert . Dit poeder bewaertmen in
phiolen/oft in glasen vaten/ wel dicht toeghestopt/ op
dattet niet en verschale / ende men moetet in droghe
plaetsen bewaren : dit is het alder excellenste poeder/
datmen soude cummen ghemaken. Cis wel waer dat
men wt Cypers ende wt Dzienten tot Venegien ses
kere gheele ballekens bzingt/diese Butri noemen/ en
de segghen dattet offen dreck is / diemen inden Mey
vergadert / ende met roof-water dickwils bespoeyt
heeft/daer na gedroocht/ ende ten lesten tot ballekens
ghebracht: die welcke dese perfumeerders stoten/ ende
sonder inde seue te perfumeren / so doen sy daer noch
by benjoin/muscus/ende ciuette/meer oft min/ na dat
syt goedt begheren.

Om witte zeepē met muscus te maken.

Nempt ghescrabde zeepē / also veel als ghy wilt / die welcke (na dat ghysē wel met rooswater sult gheweyckt hebben) ghy acht daghen lanck inde sonne sult laten staen / daer na sult ghyer by doen een once waters / oft melck van macaleb / twaelf greynen muscus / ses greynen ciuette / ende makender een hardt deech af / daer ghy seer excele lante balckens af maken sult.

Ander witte welriechende zeepē.

Nempt Veneetse zeepē / vande outste die ghy vinden sult / die ghy in stucken synden sult / ende latense ses daghen lanck inde Sonne staen. Ende na dat ghysē wel ghestoten sult hebben / dissolueertse in een gheloyt vat / met een pondt goet rooswaters: lactse daer na op een cleyn viercken siedē / ende docter by ghepulueriseerden iris vier oncen / amidon ses oncen / witten sandalum twee oncen / styrax liquida een once / spiick-olie een once / altydt sonder ophouden met een stoercken onmeruerende / daer na suldyt laten coudt worden. Ten lesien sult ghyer balckens af maken so ghy wilt.

Om muscus zeepē te maken opte maniere van Damasco.

Nempt een pondt vande alderbeste zeepē / die ghy vindē cimt / ende na dat ghysē wel cleyn ghescrapt sult hebben / neempt fijnen caneel / noten muscaten / styrax calamita / van eler eē once / lignum aloē twee dragmen / goeden opzechten benjoin twee oncen / poeder van genoffelen een once. Alle dese dinghen wel ghepulueriseert hebbende / docter by een dragme cypers poeder / een weynich muscus ende een weynich ciuette ; ontweyckt dit daer nae met rooswater / ende latet daer na veertich daghen lanck inde Sonne staen / diekwils onmeruerende. Maectter daer na cleyn hzoeykens oft balckens af / die

welcke ghy in houten buffen/ met catoen omwonden/
bewaren sult.

Om melck vanden macaleb te maken.

OM dat het melck van macaleb tot veel ding-
ghen ghebruyckt wort / als bouen verhaelt
is/ soo willen wy leren hoe-men dat maken
sal . Neempt den macaleb / dweleck wel-
rieckende greynen zyn/ also geheeten/ stootse in eenen
moztier met rooswater/ oft met eenich ander welriec-
kende water/tot datse als een papken worden/ doct-se
daer na in een linnen saercken/ende douter het melck wt
te in een perffe/oft tusschen twee berderkens. Stamp
daer na noch eens met tselue water tghene datter int
saercken ghebleuen sal zyn/ ende perffet weder wt van
niewe aen / so langhe tot datter gheen melck meer wt
en come . Maer dit melck en duert maer twee oft
dzy daghen lanck/daerom moet ghyt tersfont te wer-
cke stellen.

Ciuette poeder dat seer excellent is.

NEempt suycker cādys also veel als ghi wilt/
ende doettet in eenen metalen moztier/ ende
na dat ghyt wel ghestampt sult hebben/
meucht ghijer also veel ciuette by doen als v
beliest/ende maecter een poederken af/ dweleck ghy wel
dicht toeghestopt bewaren sult.

Om magistrael poeder te maken.

NEempt rosen van Damasc/ cypcr van Alex
xandzien/ sandalum citrinum/ van elcx een
once/iris een half once/signum aloes/ calas-
mus aromaticus / galanga / benjoin / van
elcx een caract/genoffelen een half caract/ muscus vijf
greynen/ciuette dzy greynen . Van al dit suldy een
seer sijn poederken maken / ende sullet wel incozpo-
reren / daer na bewaeret in een phiole wel dicht toes
ghestopt.

Een wit welriekende poeder.

Nempt Irrios electi dzy oncen/witten sandalum twee oncen/rosen van Damasco/ lignū aloë/benjoin/cypers van Alexandzicn/ van elcx twee oncen/ muscus vier greynē/ ciuets te dzy greynen: stootse besundert/ ende doctse dooz een zene/ daer na incozpozeerte te samen inden seluen metalen moztier daer ghyse in ghestoten hebt / ende beswaerter het poeder af in een phiole wel dicht toeghesloopt.

Root poeder.

Rosen van Damasc twee oncen/ sandalum citrinum een once/ lignum aloë/ cipzi Alexandzini/ van elcx een caract/ irios een half caract/ groffels naghelen een scrupulus/ finen muscus dzy greynen/ciuette twee greynē / ambergris twee greynen. Stoot dit/menghet te gader/ende bewaret.

Sweet poeder.

Cipzi Alexandzini/lignum aloë/van elcx een half once/sandalum citrinum/rosen van Damasco/ landani terreni/ van elcx een vierens deel/ groffels naghelen een caract / muscus dzy greynen/ciuette twee greynen/pulueriseert dit/ende bewaret.

Cipres poeder dat seer excellent is.

Nempt een pondt eycken mosch/ende wascht dien seer wel in reyn water/ tot dattet water claer blyue / daer na spreuet op een tafel inde sonne tot dattet wel dzoghe zy/daer na suldyt met rooswater bespoeyen/en na dat ghyt aldus eenen dach lanck ghedect in een schotel sult laten staen hebben/so spreuet inden heeten sonnenschyn. Ende alst dzoghe ghenoech sal zyn om ee stoten/ so stotet / pulueriseret/ende doet het dooz een zene by na altemale. Dit poeder sult ghy bespoeyen met water van roosen

Dat tweede Boeck

musketten/ende sprejet wel dicht op een grote ydele ze
re/onder de welcke ghy de nauolghende parfumeringe
maken sult / seer wel met een stuck lakens ouerdeckens
de/ dat het niet en verschale / ende dat alle het poeder
de parfumeringhe te hennwaerts ghetrocken sal heb
ben. Neempt benjoin twee caraten/ladant een half ca
raet / styrax calamita twee caraten/ lignum alooe een
half caract/sijnen muscus een half greyn . Stoot elck
van dese dinghen een weynich/ menghet daer na al te
samen/ daer na doet allenskens het poeder onder de ze
ue in eenich scherffen/met een weynich viers/als oftet
wieroock ware/ altyt onderwylen vertoouende tot dat
d'eerste al gheconsumeert sal wesen. Het welck al ghes
daen zynde/wilt ghy het voozschzeuen poeder seer ex
cellent hebben/tot elcke once sult ghy dese nauolghens
de dinghen doen: benjoin een caract/muscus vier greyn
nen / ciuette twee greynen / stoot elck bysondert seer
cleyntens/ ende menget met de voozschzeuen once poe
ders/ so dat ghyt wel al te samen incozpozeert / ende
houdet daer na te rade.

Om selue op een ander maniere seer excellent
te maken.

N Neempt versschen offendzeck/ende dzoochten
inde sonne oft inden ouen/ daer na stootten/
ende doetten dooz / daer na besprenten met
rooswater/ ende laetten also int selue vat een
nen geheelen dach lanck staen/ doetten daer na weder
inde sonne . Als hy weder dzoghe is/ besprenten van
niews aen/ende dzoochten weder tot dzy oft vier reys
sen . De lesie reyse sult ghien wat meer bespoehen/so
dat hy aen den grondt blyue hanghen / die welck wel
gheloyt ende reyn behoort te zyn/ruerten daer na wel
omme / ende parfumererten met de parfumeringhe des
eersten poeders . Dwelck na dat ghyt dickwils ghes
daen sult hebben / suldyt int selue vat laten dzoghen/
wel

wel toesiende datter gheen lucht in en come. Ende na dat dit wel dzoghe zyn sal/ stampet ende siftet weder omme: daer na bewaret in een phiole. Ende wilt ghyt seer fijn hebben/ neemt een once des voorszeyde poezders/ dzyn greynen sijne muscus/ bensoin vier karaten/ tiuette twee greynen/ stampet ende mengt dit wel te gader/ ende bewaret.

Een welriekende ende seer excellent poeder om in coffers te legghen.

Nemmt roos-Knoppen also veel als ghy wilt/ ende dzoochtse inde sonnere/ daer na legtse in de heete daghen in een reyn vat / daer by doende also veel fijn rooswaters/ datse tselue water op dzynue: daer na sult ghyse wel ommerueren / ende latense inde sonne staen/ met eenen doeck oerdeckt/ tot dat sijer wel in verwermt sijn. Als sy wel dzoghe zyn sullen/ ende het rooswater wel inghedroncken hebbende/ neemt tot elk pondt rosen thien greynen muscus/ ende een quaert sijne groffels naghen wel cleyn ghestoten ende ghepulueriseert/ daer als lenskens voorszeyden poeder by menghende / ende wel onder een ruerede/ tot dattet wel al te same geinzorpozeert zy: maer eer ghijer het voorszeyde poeder by doet/ laet het vat wel verleken/ datter niet een dzupel waters inne en bliue. Daer na spreyt de voorszeyden rosen in eenen koperen/ oft noch beter/ in een metalen becken/ dat wel effen ende plat zy/ ende laetse in eenen heeten sonneshijn staen botten ouerdeckt/ so datse nochtans dzogen moghen/ daer na maectse poeder af/ ende bewaret. Ende wilt ghy datter de clederē wel na riecken/ so neemt de voorszeyden poederen aldus ghedzoocht eer ghyse pulueriseert/ en doetse in een fijn lijnen sacckē/ die welcke ghy inde coffers oft inde cleerschappzane legghen sult tusschen de clederen.

Dat tweede Boeck

Een seer welriechende poeder.

NEmpt rode roos-knoppē / ende stootse in eenen moztier / als oft ghyer tsap wt douwen wilbet / daer na laetse inden heeten sonnenschyne staen / bespoeytse / ende laetse weder droghen tot dineerliche reysen . Maecter daer na poeder af / die welcke ghy parfumeren sult met cypers poeder / als de voorgaende / ende bewaeret in een phiole.

Olie van Benioin.

NEmpt benioin also veel als ghy wilt / ende doetten in een phiole wel dicht toeghestopt onder eenen meshoop / dattet gheen openheit met allē en hebbe / en na dat hy daer xv. oft xx. dagen lanck geleyt sal hebben / gietten af en bewaerten in een phiole / want tis een seer excellēte olie.

Een seer goet ende welriechēde poeder om ouer hem te draghen / ende in coffers te bewaren.

NEmpt ruijs. oncen versche ghedroochde roosen / grossels nagelen twee dzagmen / sprycksaet een dzagme / styrax een half once / finen cancel een half dzagme: stoot dit / ende bewaeret in een phiole wel dicht toeghestopt. Ende (wilt ghy) ghy meuchter by doen twe greinen finen muscus / ende ligni aloes een half dzagme.

Ballekens teghen de peste / ende de alle dinghen eenen goeden reuck gheuen.

Styrax een deel / sadani een deel / grossels nagelen een half deel / campher na discretie / maer min dan van d'ander voorszeynen substantien / een goede quantiteyt spica nardi / diesgelijcx oock noten muscaten: Van al dit suldy deech maken / ende beslaet het met rooswater / inde welcke ghy gummi dzagantum en gummi arabicum tempereren sult / al wel onder een ruerende . Daer na sult ghiser ballekens af maken om inde hant te houden ende te riecken.

Een

Een Conincklike confectie.

Muscus/ambergris/ciuette/vā eler vier grei
nen/stampet al te gader/ ende incozporeret
met een weynich olie van soete amandelen/
en maecter so een confectie af/die welcke ghi
in een vuouiren vat wel dicht toegestopt bewaren sult/
ende sullet ghebruycken als oft het ciuette waer.

Weecke Napellsche zeepe.

Nempt stercke loghe met twee delen aschen
van ferrus/dwelc een maniere van eycke is/
een deel leuende calck/ende maectse so sterck
datter een versch ey bouen op mach blyuen
swemmen. Neempt acht potten van deser loghen wel
heet ghemaect/ eenen pot arungioe ceroinoe wel dooz
ghedaen/ende reyn. Mengt dit/en doettet ouer twier/
maer siet wel toe dattet niet en siede. Daer na sult
ghyt al in een groot wel gheloyt vat doen / dat eenen
hreden bodem hebbe. Latet den somer inde Sonne
staen/ende rueret vier oft vijsmael des daechs met ee-
nen stock omme: des daechs suldyt inde sonne laten
staen/ende tsnaachts inde lucht/ist dat niet en reghent/
ende continueert aldus acht daghen lanck. Latet daer
na stollen na v belieste / maer het moet ghelijck deech
blyuen/en hoe dat het ouder wort/hoe beter. Neempt
daer na van dit deech so veel als ghy wilt / ende doet
het in een gheloyt vat/ rueret wel om met eenen stock/
ende doeter by sijn rooswater van rosen van Damasc
co also veel als ghy wilt. Houdt dit inde sonne/ende
rueret somtyts ees om als voorszeyt is:ende wordet te
hardt/so doeter rooswater by/ so dat noch hardt noch
moziue en worde/ ende vulter also veel buskens mede
als ghy wilt.

Om de voorszeynen zeepe met muscus te maken.

Nempt sijnē muscus also veel als ghy wilt/stoots
ten in eenen metalen moztier / daer by wern
H 4 roos

Dat tweede Boeck

rooswater doende / ende na dat ghy dit aldus ghes
mengt sult hebben/so suldyt int selue wat doen daer de
zepe in is:menghet al te samen/ende latet wat rusten/
daer na vulter also veel besikens mede/als ghy wilt.

Seer excellente mustardynen.

Nempt Gummi dragantum in roos-water
ontweyckt/ tot dat die weeck ende wit woꝝ
de/miaecter deech af/van de welke ghy een
haselnote groot nemen sult / daer by doende
een weynich goet suycker gepulueriseert / ende een half
greyn finen muscus met rooswater ontweyckt/ men
ghet wel al te samen. Ende wilt ghyt noch beter/does
ter meer muscus ende meer suyckers by. Daer na oock
also veel ghepulueriseerden maets/ alsser op een goudē
crone gaen soude. Menghet weder al te gader/ ende
doeter by een weynich bloeme van ameldonck ghepul
ueriseert/ maer het waer beter datmen daer roden san
dalum by dede wel ghestoten/ na discretie/ ende dien
daer allenskens by doen/tot datmen daer eenen bequa
men daech af maken mochte/het welck ghy na uwe bez
liefte snyden sult/ende latet inde lommere droghen.
Ende wilt ghyt ghespickeelt hebbe/ doeter alle de coleur
ren by/die ghy wilt/wel ghepulueriseert/so verre dat
ter inde voorszzeuen coleuren geen vergift noch geen
schadelijcke substantie inne en zy. Doek meucht ghy
die voorszzeuen stueken vergulden oft versilueren/ ge
lijckmen de confituren doet/ ende tsal een seer excellenz
te substantie wesen.

Conunctijcken mustardyn.

Gummi Arabicum viif oncen/finn suycker iiii.
oncen/ameldone dry oncen/ ende tot elcke on
ce der voorszender dinghen thien greynen finē
muscus/ dwelck al te samen hondert en twint
tich greynen belopen sal/ende is ghemaect.

*Seer excellente storckens om de tanden mede
te suyuere.*

Recepte

Nemmt roden corael ghepulueriseert vier oncen / gheleyers pot sechruen twee oncen / goudtsmeden vischbeen een once / purnsteer een once / groffels naghelen / caneel / ende ma stic / van elcx een dragme / ghestampete peerlen een half once / sanguinis draconis een once / sinen muscus dry greynen: stampet al wel / ende siftet / daer na menghet wel te samen / ende incozpozeret met gummi draganum in roof-water geweyckt / reduceret al tot deech / en maecter tantwzyuerkens af / met die welke ghy de tanden wzyuende / en sultse niet alleen seer schoon maken / maer sultse oock pzeserueren.

Welriekende olie van benjoin.

Det een pont wel ghepulueriseerden benjoins in een wijs ouerdeekt vat / soo dat ghier de handt in steken meucht / daer na doeter by twee pondt roofwaters / menghet wel al te samen / daer na doeter een glazen capelle ouer / wel vast met eenen doeck gebonden / ende alle de tincturen wel dicht toeghestopt. Maecter metten eersten een cleyn vierken onder / tot datter al dwater af ghetrocken zy: (dit is water daer wy hier te voren af ghesproken hebben) daer na maket vier groter / ende als ghyer de olie af siet comen / so doetter terstondt eenen anderen recipient aen / die wel reyn zy / ende maecter een groot vier onder / op datter al de olie af distillere / na de welke daer een maniere van gomme na-volghen sal / als oftet manna ware / die welke seer goet sal zyn om te bewaren. Ende willende welriekende water maken / neemt eenen bocael oft pot schoon put-waters / ende doetter een weynich vande voorszeyden gomme inne / het salder welriekende af worden / maer men moettet wel onme rueren. Ende wilt ghyt excellenter hebben / so neemt roof-water toe / ende gheen put-water.

Dat tweede Boeck

Olie van styrax calamita.

Nempt styrax calamita / also veel als ghy wilt / met oock also veel rooswaters alst v be-
liest / ende legghet te samen in eenen bzedent
bocael / sonder de iuncturen te sluyten: maer
maectt dat de capelle een weynich dweers gheschickt
werde / op dattet lucht scheppen mach: ende en veran-
dert het vier niet / maer onderhoudet na dat v duncken
sal van node te wesen. Ende alffer de olie wt comē sal /
so doeter eenen anderen recipient aen: maectt daer na
het vier groter / ontfangter de olie af / ende bewaertse /
want sy seer excellent is.

Om ladanum olie te maken.

Nempt sijnen ladanum wel gemundificeert /
ende leester mede als ghy metten benjoin ge-
daen hebt. Maer wilt ghyt anders maken /
so mencht ghys also veel nemē als ghi wilt /
ende na dat ghien ghestoten sult hebben / so sult ghien
al vochtich in een metalen vat doen / daer by doende
een pondt rooswaters / een half pondt olie van soete az-
mandelen: ouerdeckt het vat seer wel met syn deeffel /
stoppet met beplasterde doecken / ende latet also dzog-
ghen: doet het daer na ouer een cleyn vierken / dat het
twe oft dzy vzen lanc al suetkens sieden mach. Dit ge-
daenzynde / sult ghyt vandē viere doē / en latent coudt
worden eer ghyt ontdeckt / daer na sult ghien haest
wt nemen / ende in een phiole doen. Ende op dat ghien
te beter bewaren mencht / so doetter by een weynich
gebzanden alumen roche / oft een weynich ambergris.
Ende als ghien inde phiole doet / soo doet het op het
alder claerste dat ghy cunt.

Olie van noten muscaten.

Nempt also veel noten muscaten als ghy wilt / die
welcke na dat ghysse in eenen moztier wel cleyn
ghes

ghestoten sult hebben/ so sult ghyse in een bzeetachtich vat doen / daer een weynich ghebzanden wyns ouer gietende / tot datse heel natzyn. Laetse also twee oft dzy dage lanc liggen / ende ruertse somtyts het ondersste bouen. Maect dat tyvoorschzeuen vat wel gheslooptzyn / daer na doeter also veel rooswaters by / dat de noten twee oft dzy vingheren bzeet ouerswommen ligghen / ende bedectse met de capelle / die selue wel dicht toeslytende. Distilleertse metten eersten met een cleyn viercken / tot datter al het water wtzyn : daer na verandert den recipiēt / makende v vier meerder / so dat ghyer de olie doet wt comen: en siende dattet by na al gedistilleert is datter inne was / so maect het vier heel groot / ende bewaert dese olie in een phiole.

Op een ander maniere.

Nempe een pondt muscaten / die welcke / na dat ghyse wel ghebzoken sult hebben / doetse in een nieu wel gheloyt vat / daer na ghietter maleueseye / oft eenighen anderen goeden wyn oppe / tot datse twee vingheren bzeedt ouergoten ligghen / daer na doeter noch ten minsten by twee ponden verssche botere: menget wel al te samen / het tyvoorschzeuen vat wel dicht toe-stoppende / ende latet inde wermtē staen in een stoue oft andere werme plaetse vier oft vijs daghen lanc. Daer na sult ghyt doen sieden ouer een cleyn viercken / tot dat den wyn al versodenzyn / ende terstondt door enen nieuwen ydelen doeck doorsz doen / eer dattet vercouwe. Laet daer na de olie sekere daghen lanc inde sonne staen in een glasen phiole / tot dat de dicke materie al te gronde ghesonckenzyn. Ten lesten ghiettet noch eens af / ende daer na in een ander phiole om te bewaren.

En seer excellente zeepē van dittersthe dinghen ghemacht.

Nempe

Nemmt aluminis catini dzy oncen/ lettenden
calck een deel/ dzy potten loghe so sterck dat-
ter een ey bouen op blyue swemmen / eenen
pot ghemeyn olie: menghet wel al te samen/
daer by doende het wit van een ey wel gheslaghen /
een schotelken bloeme van amelbonck/ een once vitrios
lun romanum wel ghepulueriseert/ ende ondermenz
ghet sonder ophouden dzy vzen lanck / daer na laet
aldus staen eenen gehelen dach lanck/ ende is gedaen.
Ten lesten sult ghisen wt nemen/ snytten in stucken/ en
laetten twee daghen lanck inden wint droghen / ende
niet inde sonne. Ghebzuycet altyt sulcke maniere van
zeepe/ als ghy het hoost wasschen wilt: want sy is seer
ghesondt/ ende maectt schoon hayr.

Seepe met Ciuette.

Ghy sult nemen vande voorszceuen sepe also
veel als ghy wilt/ ende laetse inde sonne staen
met roos-water/ daer by doende ciuette ghes-
pulueriseert/ ende wel onder een menghende.
Doet ghyer noch muscus by/ het salder des te beter af
zyn : maer den muscus moet te voren in rooswater
wat gheweyct hebben.

Seepe met diuerlche welriekende ende excellen-
te olien.

Nemmt van de voorszceuen zeepe / die een
wyle tydts met roos-water inde Sonne ges-
staen hebbe / doeter by een weynich olie van
benjoin/ oft van eenighe andere welriekenz
de olie/ menghet wel te gader: maer men moet de voorsz-
schceuen olien met discretien nemen/ na de quantiteyt
vande zeepe.

Seepe van eoslen.

Nemmt groene rosen wel gestampt/ incozpoereert
se met de voorszceue zepe als bouen. Dit mencht
ghy doct aldus doen met alle andere bloemen na uwe
belicfte.

Witte welriekende zeep.

Nempt vande alder oudtste zeep / die ghy vinden sult / synyt die in cleyne stukkens / op de maniere van Damasco / spreytse op een tafel in een plaetse daerse dzoghen mach / ende na datse daer een wyle ghelegen sal hebben / te weten / acht oft thien daghen lanck / stampse dan een luttel / ende het poeder daer af door een zewe gedaen hebbende / so docter noch by vier oncen irios tot die thien ponden van het voorszeyuen poeder / witten sandaluum dzyn oncen / macaleb twee oncen / ameldonck een once / al dit wel ghepulueriseert / suldyt menghen met thien ponden van de voorszeyuen zeep. Daer na sult ghyt al te samen in eenen moztier doen / met een once styrax liquida / een nootshelpe vol spyeck-olie / alle die weleke dinghen te samen ghestampt hebbende / sal ghebact zyn. Daer na meucht ghyer ballekens oft quareelen af maken / so ghi wilt / met bloeme van ameldonck / daer na laetse inde lommere dzogen / ende bewaertse / want sy seer excellent zyn.

Seer excellente zeep.

Nempt ses greynen muscus in goet rooswater gheweyct / vier greynen cinette ghepulueriseert / mengt dit met de voorszeyuen zeep / maer den gheweyecten muscus moet werm zyn / so suldy een seer excellente zeep hebben.

Swette harde zeep.

Nempt thien ponden vande voorszeyuen zeep ghepulueriseert / ende door een zewe ghesdaen / groffels naghelen vier oncen / goeden macis twee oncen / macaleb van Damasco / eiperus / sandali citrini / storacis liquidi van elcx een once / welriekende olie tot dat ghenoech zy : ende ghestampt hebbende het gene datter te stampen is / leestet mede als voorszeyuen is. Naer wilt ghyt noch excellenter

Dat tweede Boeck

cellenter hebben/doetter muscus by in rooswater ghez
weyckr/als bouen/met een weynich ciuette. Daer na
incorpozret al wel/maeckter ballekens/quareelen/oft
hertekens af/oft sulck satsoen als ghy wilt. Daer na
laetse inde lommere dzogen/ende ghy sult een seer wel
riekende substantie hebben.

Perfumeringhe van Damasco.

Nempt sinen muscus vier greynen / ciuette
twee greynen/ambergris/ sin surcker/ van
elcx vier greynen/ bensoin een greyn/ vetten
storax calamita dzy greynē/ ligni aloes twe
greynen:pulueriscert dit wel/ende doet het in een cleyn
panneken int parfumeer-vat/ daer na ghieter also veel
rooswater oft nase by / dat alle de voorszecuen dingen
twe vingerē bzeet ouerswommen liggen. Maecter een
cleyn vierken onder dat het niet en siede/ēn als het wa
ter al inghedzoocht is/so gietter ander by: het welcke
na dat ghyt sommige dagen lanck ghecontinueert sult
hebben/so suldy een seer excellente zeepē hebben

En ander.

Nempt storax calamita vier oncen / bensoin
dzy oncen/ladani/ ligni aloes/ caneel/ van
elcx een once/ sperma ceti een dzagme/ mus
cus vier scrupulen / groffels naghelen een
dzagme/rooswater acht oncen:stampt dit/ende legget
int parfumeer-vat.

En seer excellente pommade.

Nempt sesihien oft twintich pippinghen/ oft
andere goede ēn welriekende appēle/ schelt
se/snydse in vierendelen/ende tot elc vierens
deel suldy viif oft ses groffels naghelen nes
men/doetse in een wel geloyt eerden vat/ met also veel
rooswaters datse heel ouerswommen ligghen. Dan
suldyse met een telsoze/ oft met yet anders decken/ dat
reyn zy/ēn latet also eenen gheelen dach lanck staen.

Ghietet

Ghietet daer na altermael in eenich nieu wel gheloyt
 vat/daer by doende vier ponden versch berghensmeer/
 dat reyn vanden vleessche en de huydt af ghedaen zy/
 wel cleynekens ghesneden/ende metten messe gheclopt:
 maecter een cleyne viercken onder dattet niet en verbrant
 de/en gietet af in een vat daer schoon water in zy: als
 dus suldy het voorszzeuen smeer tot dzy oft vier daer
 gen suuere/houdet int voorszzeue vat/est doeter alle
 dagen versch water by/ want hoe ghyt diekwilder ver
 uerschen sult/hoe ghyt beter purgere sult. Neempter
 daer na het voorszzeue smeer/de appelen/en het roos
 water wte/ leket wel wte/doeter by een weynich spica
 nardi/met twe once grossels nagelē/een once canels/
 een quaert sandalum citrinū/een once benjoin/en euen
 veel storax calamita. Stamp al dit te samen/en doet
 het in eenen finen doeck oft bozsekens waren / maer
 den doeck moet wat bzeedtachtich zyn / ende bindten
 wel toe/ op dat de voorszzeuen specerē int voorszzeu
 en vet niet en stoztē. Daer na sult ghysse met een cleyne
 viercken laten opsieden/verre vande flamme/oft doeter
 eenen careelsteen vooz/en latet aldus al suetkens siebē
 vijf oft ses vzen lanc/ tot dat het rooswater al versode
 zy/dwelckmen in deser maniere pzoentē sal: Steect een
 stoerken tot op den grondt des voorszzeuen vats/en
 trecket terstont weder wt/daer na sietet int vier/ en
 de bernet sonder craken/ dat is een tecken datter geen
 water meer in en is: oft anders verstoest so langhe tot
 dat alle dwater versoden is/ ende rucet diekwils/ op
 dat het niet na den brant en riecke. Bewaret voeck wel
 vooz den roock / want quamer den roock eens inne /
 het souder altydt na smaken/ende men soudet niet en
 nen ghebeteren : ende alst al wel ghesoden is/neempt
 acht oncen wit wass / ende wozyet int voorszzeuen
 vat / wel onder een menghende / ende latent also met
 die voorszzeuen substantien smiltē / die welke ghy
 somz

somtydts eens omrueren moet. Daer na neemptse vanden viere / ende laetse het vierendeel vander vzen ligghen / te weten / tot dat het dickste te gronde ghesoncken zy: Daer na suldyt al suuerlijcken doorsijghen door twe nieuwe ydele doecken / ende latent in een wel gheloyt vat leken / int welcke ghy twee schotelcn rooswaters ghegoten sult hebben. Maer en deuwet so stijf niet / dat den droeffem mede int selfde vat doozlozpe / want het souder wat rosachtich af sien / maer tselue suldy in een ander vat doen. Latet daer na albus vers toelē tot sanderdaechs smozgēs / en alst al stijf sal zyn / so denlet in vier delen / en doetse in een ront wel geloyt vat / wel neerstelijc met eenē stampcr omruerēde / daer allenskens by doende goet rooswater met muscus ghe maect / en so lange omruerende tot dattet al wel geinz / cozpozeert wort. En wort ghi gewaer dattet hem niet wel incozpozzen en wilt / so moechdyt noch een wey / nich ouer twier doen / en alst werm is / gietter het rooswater oppe / altyt wel omruerende tot dattet wel claer worde / maer slaet het vier wel gade. Daer na suldy dit in schone reyne ende nieuwe vaten bewaren.

Een ander pomade.

Nempt paradys appelen / oft diergelijcke / ende legtse op een tiehcle om inden ouen te bra den / daer na als ghysc gemundificeert ende van de cloekhuystens af ghedaen sult hebbe / so doet het beste door een sijn canefas. Neempt daer na also veel bocken vet als ghy appelen hebt / en doet het diesgelijcx door een canefas / latet al te samē in een nieuw wel geloyt vat opsiedē / tot dat het rooswater al versoden zy: daer na doeter muscus by / groffels nages len / noten muscaten / ende dierghelijcke substantien / na goede discretie: maer sy moeten wel gebroken zyn / als voozert is / ende laetse diesgelijcx opsieden als bouen: daer na doetse dooz / ende bewaertse.

Een

Een ander pomade.

Nee mpt versch bergensmeer/ doet het in een
 nieu vat met rooswater daer onder/ ende de
 wyle dattet smilt/ so nee mpt wte tgene dats
 ter gesmolte en ontbae is / op dattet na den
 brant niet en smake/daer na legget in schoon water x.
 dagen lanc/ alle dagen ix. oft x. reysen wel reyn afwas
 schende/ teleke wel omruerende/ en hem een versch wa
 ter genede. Daer na nee mpt vande voorszende appelen/
 doeter de clochuyzen af/ snytse in vieredelen sonder de
 schelle af te doen/ en laetse dzy dage lanc in rooswater
 weyken/ dat met muscus bereyt is: nee mpt ooc xv. grof
 fels nagelen/ die eenē helen dach lanc in schoon water
 geweyet hebbe/ twater d'icwils veraderede: en de daer
 na in een sijn lywaet doe de/laetse een vze lanc in roos
 water ouer een cleyne vierken siede/daer na alle de vuy
 licheyt metten schuymen wel af gedaen hebbende/so doe
 ter noch inne dzy oncen wit was/ en latet wat opstie
 den/daer na leket al in een nieu vat/dat wel geloyt zy/
 en latet daer eenen nacht lanc inne staen. Dit ghedaen
 zynde/so nee mpt alle de witte pomade af/ om datter
 noch wat vuylichyts indē gront blyue sal/doet de in
 eenen mortier met rooswater/en rueret omme/ gelise/
 men de bonen doet/ hoe ghyt meer omrueren/en roos
 waters daer by doen sult/ hoe ghyt sinder make sult/
 maer den mortier moet wel reyn zyn. Daer na nee mpt
 ionck bergensmeer/latet in schoon water weyken vier
 dagen lanc/ maer men moet het water diervils veruer
 schen/en reynigent wel van sinne pelliculen/aderen/en
 cartillagien. Nee mpt desgelix xx. vande voorszende
 appelen/en tot elcken appel dzy oft vier groffels nages
 len/ snydt de appelen met vieredelen sonder de te mu
 disteeren/en stootse een weynich. Laet daer na dit ber
 gensmeer in goet rooswater sieden/tot dattet water al
 versoden zy: ende na dattet al soetkes gesoden sal heb
 ben/

Dat tweede Boeck

ben/so doeter de voozschreuen gestampte appelen by/ en
 lactise siebē/ daer by doende een weynich goedē caneel/
 spica nardi/noten muscaten/ en andere specerien als v
 goet duncken sal. Na dat dit genoeg gesoden sal heb
 ben/so suldyt dooz eenen sijnen doeck in een suuer vat
 sijgen. Doek waert goet datmen daer een weynich cal
 ueren ruct by dede/wel gesuuerd als voozscyt is. Als
 dit al gesoden ende afgeleecht sal zyn/ mengt al te sa
 men/ende bewaret in een suuer vat/ende ghy sult een
 seer excellent substantie ghemarckt hebben.

Een seer excellent pocras.

Nempt een once caneele / gengebacc twee
 dzagnen/melligette dzv dzagnen/ groffels
 naghelen tgewicht van twee goude cronen/
 noten muscaten/gallanga/van elcx tgewichte
 van een goude crone swaer. Stampet al/en doctet in
 een colatorium: daer na nempt een pinte goeden roz
 den oft witten wyn/ ende een pinte goede malcuesene/
 oft ander sterckē wyn/mengt wel al te gader/daer na
 nempt een pont sijn suikers/ ende na dat ghyt wel ge
 stampet sult hebben/ doet hrt inden anderen wyn/daer
 na gietet opten colatorium / inden welken ghy den
 voozschreuen wyn met de specerien ghedaen sult heb
 ben. Ende als ghien af getrocken hebt/so gietten we
 der oppe/so langhe tot dat hy so clær worde als hy te
 voren was/ende ruerten somtyts inden voozschreuen
 colatorium eens omme: ende noteert dat dit alleentlic
 is om een gelte pocras te maken. Daer om wilt
 ghy meer maken / soo moet ghy vande voozschreuen
 specerien een meerder quantiteyt nemen. Ende wilt
 ghyt seer excellent hebben / soo mencht ghy een weyn
 nich goeden muscus in een sijn doercken binden/ aen
 d'eynde van het voozschreuen colatorium/also dat als
 te de voozschreuen substantien ouer loyen / die welcke
 vanc

vanden voorzchreuen muscus eenen goeden reuck neemen sullen.

Om gheperfumeerde rose-kuskens te maken.

Necmpt rode roos-knoppen / daer het groen al af ghedaen zy / droocht-se inde sommere op een tafel / oft op eenen doeck / bespoent-se met roos-water / ende laetse weder droghen / albus doende vijf oft ses mael achter een / ende altydt omkeerende / op datse niet en schimmelen . Daer na neemtp cypers poeder / muscus / ende ambergris al ghepulueriseert / na dat ghyse excellent maken wilt / want hoe meer / hoe excellenter : doetter doek by lizgnum aloes wel ghepulueriseert . Het voorzende poeder suldy by de knoppen doen / al wel onder een tuesrende / op dattet hem wel al incozporeren mach : ende albus suldyse eenen gheheelen nacht lanck laten staen / ende deckense met eenen doeck oft taftaf / datter den muscus niet wt en vlieghe . Dit ghedaen zynde / neemtp sacrens van taftaf ghemaect also groot als ghy wilt / ende na de quantiteyt vande rosen ende poeder die ghier te samen in doen wilt . Daer na sturt de sacrens toe : ende om de naeyen wel dicht te maken / suldy een mixtie van muscus / ambergris / ende ciuette maken / als om daer mede te wassen . Hier mede sult ghy de naden al lanck bestrijcken / om al wel dicht toe te stoppen . Doek machmen eenich gouden oft syden lintken ouer de naden naeyen . Dit zyn de beste diemen maect : ende (als voorzeyt is) hoe ghy daer meer muscus / ciuette / ende ambergris by doen sult / hoe beter . Wilt ghy-se met mander cost maken / neemtp vande knoppen bereyt als bouen / ende inde plaetse vanden muscus ende ambergris / so doetter groffels poeder by / caneel / trios / ende een weynich macis / de knoppen op de selue maniere persumerende / als bouen verhaelt is .

Dat tweede Boeck

Een seer welriekende licht.

N Sempt campher een once / witten wierooch twee oncen / pulueriseert dit / ende maectter ballekens af met wat was / daer na doetse in een vat met rooswater / ende ontsteectse metser keerssen / sy sullen een seer schoon ende welriekende sticht gheuen.

Een compositie van muscus / ciuette / ende amber-gris.

N Sempt anderhalf dragme seer goeden amber-gris / ende wrijfden in stucken op eenen porphiersteen met olie van Joscamin / eerses mael alleen / daer na met wat muscus / tot dat ghenoech zy. Daer na doetter rosen van Damasco by / ende benjoin / van elcx een once / trios anderhalf dragme : alle dese dinghen wel ghepulueriseert / ende dooz een stramijn ghedaen / so sult ghyse met een dragme ciuette bzenen / so lange tot dattet ghelike een salste worde. Dit ghedaen zynde / salment in hoorne oft glazen vaten bewaren wel dicht toeghestopt.

Camet-perfumeringhe die seer excellent is.

N Sempt storax calamita / benjoin / ligni aloes van elcx een once / wilghe cole wel ghepulueriseert vijf oncen. Dese dinghen met ghebranden wyn gemengt tot dats genoech zy om daer deech af te maken / so maectter koertkens af / oft sulck satsoen als ghy wilt / ende houdte te rade. Ende als ghyse te wercke stellen wilt / doetse int vier / ende so sy allenstems verbranden sullen / so sult ghy een sonderlinghen goeden reuck hebben.

Napellische zeepe.

N Sempt herten oft koeyen vet / oft oock van een ionck calf oft geyte een pont / doet dat in een eerden wel geloyt vat / ende na dat ghyt wel wtgheleecht sult hebben / so ghieter tamelicken op van de sterckste zeepsieders looghe / ende houdet

houdet voozsende vet inde hitte der Sonnen / aldact
wel onder een menghende / ende desghelijcx oock inde
lucht/maer siet wel toe datter gheen water in come .
Als ghy siet datse wat ghedzoocht is / doeter noch by
(also veel als van node zyn sal) van de tweede ende
derde zeepsieders looghe tsamen ghemengt. Wyues
een luttel op v reyn ghewasschen handt/ende schuymt
sy/so ist ghedaen.

Seer excellente zeep.

Nempt vier busselen boonstro/ende een ma-
te leuende calek/ ende doet het in een colato-
rium / seer wel al onder malcanderen ghes-
mengt/ ende douwet so stijf in als ghy kunt.

Daer na maectter een putken int midden/ dwelck ghy
met water vullen sult so langhe ende so dickwils tot
dattet onder wt beghinne te leten / want het dickwils
in-drincken sal/ eer dattet onder sal willen doozleten.
Daer na neemt vier maten van tselue datter af ghes-
leeckt is/ende een mate dzooch ruet. Ende na dat ghy
dit in eenen ketel ouer ghedaen sult hebben/ laettet het
seste deel/ oft wat meer in-sieden . Daer na latet met
een vat inde sonne eenen geheelen dach lane staen/ seer
wel omruerde/ tot datter al de loghe ingetrocken is/
ende dattet al hardt gheworden is/ ende tsal seer excel-
lentelijcken ghemaectt zyn.

Lamp perfumeringhe.

Nempt ligni aloes een quaert / bensoin een
once/storax calamita een half once/ muscus
een scrupulus/ ambergris eenen haluen scri-
pulus/rooswater tot dats genoegh zy. Doet
al dit wel ghepulueriseert in een lampe.

Een behendighe perfumeringhe.

Nempt roos-water een dzinck-glas vol / groffels
naghelen wel ghepulueriseert tghewicht van een

Dat tweede Boeck

gouden crone . Daer na neemt een schuppe/ ende
maectse gloeyende/ dan doeter vooz-seyde roos-wa-
ter oppe / met de groffels naghelen/ ende latet aldus
allenskens verterē /maer het rooswater moet met mus-
seus berent zyn/ so suldy een welriekende parfumering-
ghe hebben.

Welriekende boghelkens om camerē mede
te parfumeren.

N Eempt timiana een pont /storax liquida twe
oncen /storax calamita dzy oncen /ladani een
oncc /wilghe colen en tracasantium also veel
als ghy wilt / maer weyēt den tracasantium
ende de voozschreuen colen gepulueriseert met rooswa-
ter dzy daghen lanck /daer na maectet deech af.

Een goede parfumeringhe vooz handtschoenen /die lut-
tel cost ende langhe duert.

I Nden eersten sullen de handtschoenen groot en
de dick zyn / aen die welcke ghy een luttel ciuette
lanex de naden strycken sult /daer na waschtse dzy
oft viermael met roos-water /ende doutsse wel stijf
wte. Daer na neemt twee delen rooswaters /myr-
thenbloemen water een deel / mengtse te samen / daer
by doende twe delen nase-water / ende waschtse so lan-
ghe tot datse niet meer na het leder en riecken . Legtse
daer na in een schotel / ende laetse daer met voozseyde
water ouerdeet /ende met cypers poeder ouerstroyt een
nen dach lanck oft twee. Dan neemtser wte /ende wel
wtgewonghen hebbende / so laetse inde lommere dro-
ghen . Alsse windt-droghe zyn /so gheeft hem ciuette
in deser manieren : Doet also veel ciuette als ghy wilt
in een schotele / met een weynich olie van Josemin / die
niet te coudt gheworden en zy / die welcke ghy aent
vier sult laten dissolueren /daer na stryctet de handts-
choenen mede van binnen / ende wryftse tusschen de
hant

handen wel/ die aent vier verwerrende/ tot dat v dinc
cken sal/ dat de ciuette wel doozghedronghen ts: ende
laetse aldus een weynich tydts ligghen . Daer nae
wyzfise wel stijf met eenen doeck/ op dat de ciuette des
te beter penetreren mach/ ende mozwe worden: als dan
rechtse wte/ ende laetse also eenen ghelen dach lane lig
gen/ ende als se v vochtich sülle schynē te wesen/ reetse
se wte/ ende blaetse oppe/ ende laetse also datse half dzo
ghe zyn. Neempt daer na goede perfume om te brant
den/ ende houdtter de handtschoenen ouer open ghez
daen zynde/ op dat den roock van beneden dooz tgar/
daermen de handt inne steect/ opclimmen mach. Dit
suldy byntael sbaechs doen twintich daghen lanck /
dien t'elcken met wat ghepersumeert water bespoez
yende/ ende in eenen schonen doeck windende: neemt
daer na muscus ende amber-gris also veel als ghy
wilt/ ende legtse in een tennē schotel met Jossuin-olie
oft met benjoin-olie/ oft eenighe andere/ laetse wat oz
uer twier met wat ghepersumeert waters dissolueren/
daer na stryctse wel van buyten met een borstleken/
ende niet van binnē: sineeret oock de naden met ciuette
te/ ende laetse sommighe daghen lanck tusschen wel ge
dzoochde rosen ligghen. Ten lesten suldyse dzy oft vier
daghen lanck tusschen twee matrassen laten ligghen /
ende sy sullen seer excellent wesen / al waert om eenen
Keyser te schencken.

Een sonderlinghe ciuette om handtschoenen mede te
strycken. ende inde handen te wryuen.

Neempt witten wyn dzy pondē/ boecken riet/
schapen oft gheyten riet een pondt / latet al
met een cleyne vierken op-sieden in een wel
ouerdeckte panne / daer na nemet vanden
viere/ ende na dat ghyt hebt laten conde wordē/ legtse
in een schotel met claren waterē / ende waschse wel

Dat tweede Boeck

wte tot vijs oft ses reysen/ daer na legt-se eenen naech
lanck in schoon claer water. Daer na neemt een pont
rooswaters / twee ponden witten wyn/ en hier mede
doedt het voor-seyde vet ouer een cleyn viercken sieden
tot op die helft . Daer na neemt soete rapen / ende
laetse wel braden in heete asschen sonder verbernen.

Ende tot elck pondt vets neemt een half pondt van
het binnenste vande rapen/ ende laet een half vze lanc
in roos-water sieden / doet daer na dese rapen dooz/
ende legtse in eenen moztier met olie van benjoin / ofe
met citroen-olie / oft dierghelijcke / oft met een wey-
nich campher . Daer na neemt een schotel/oft den
bodem van een gelas met roos-water van binnen nat
ghemaeckt/ inden welcken ghy die sozme vande voor-
seyde ciuette maken sult / doende ten eersten daer by
tot elck pondt ruets dry oncen ceruys wel ghepulueri-
seert / ende het sal een substantie voor eenen Coninck
wesen.

Olie van rosen ende bloemen seer excellent.

Nemmt meloen-saet seer wel gemundificeert
ende ghestampt / ende schicket met laghen /
ende met rosen acht daghen lanck/ alsdan so
neemt een linnen saccken in roos-water nat
ghemaeckt/ int welcke ghy voorseyde saedt doen sult/
ende wel vast toeghebonden hebbende / so doet tselue
saccken in de persse/ ende persse de olie wte/ die wel-
ke seer excellent is / daer-om houdtse wel dicht toeghe-
slopt.

Olie van groffels naghelen seer excellent.

Nemmt amandelen/ die metten messe wel ge-
mundificeert en gestampt zyn/legtse in roos-
water te weycken / daer na bereytsse in deser
manieren: Neemt ghestampte groffels na-
ghelen/ende legtse oock te weycken in roos-water/dec-
ket dat vat nauwe toe/ ende laetse daer so langhe inne
ligg

ligghen/ tot dat dwater de cracht vande groffels nazghelen tot haer ghetrocken hebbe: int selfde water suldy by de amandelen oock laten weycken/ ende laetse daer so langhe tot datse wel opgheswollen zyn. Laetse daer na weder inde Sonne dzoghen / ende legtse wederom op te swillen in tselue water/ ende daer na weder dzogghen/ als bouen/ dit albus doende tot vijf oft ses reysen: doetse daer na inde persse/ende perster de olie wte/ die welcke ghy in een reyn vat wel dicht toe-ghestopt bewaren sult. Op de selue maniere suldy olie van muscus maken/ van ambergris/ van benjoin/ storax calamita/ aloë/ caneel/ macis/ ende noten muscaten. Nocht sult ghyse in diuersche manieren mogen componeren/ ende doender ghebzanden wyn by.

Om te maken een seer excellent parfuum tveckinghe/ om te parfumeren camerē/ clerē/ dechfels/ lynwaer/ ende ander dinghen/ booz eenighe grote Prince.

N Eempt ghedzoochde schellen van citroenen/ ende en condy de niet gheeryghen/ so neemt schellen van limoenen oft van arāgen/ oft en in ghezete van dien / neemt rosebladeren/ verssche oft dzoghe/ na den tydt vanden iare : maer welck dat ghy neemt vande voorszende dinghen/ ghy moetse geheel int weeck besighen/ oft by cleyne stucckens/ende niet in poeder. Ende als ghy het parfuum wilt maken/ neemt vande voorszende stucckens so vele als ghy wilt/ ende bestryctse wel met ciuette van alle canten: daer na legtse op heete colen int midden vander cameren/ oft in eenich hoercken/ ghelijck ghy wilt: ende tsal eenen seer plaisanten ende costelijcken reuck gheuen alle de camere deure: wildisen noch beter maken/ ghy meucht metten ciuette wat muscus ende ambergris menghelen/ so vele als ghy wilt. Ende wildyt niet mindere cost maken/ ende dat nochtans seer goet zy: Neempt rooswater/ bloeme van arange water/ oft

Dier ghelijcke welriekende water welck ghy wilt/ met
 olie van Josenin/ oft olie van groffels naghelen/ oft
 andere na v goedtduncken/ met welcken ghemenghelt
 zy storax calamita / ende een luttel lignum aloes/ ist
 dat ghyt hebt: doet daer byso vele ciuette als ghi wilt/
 ende maect dickachtich ghelyck een sauce/ vande weles
 ten ghy sult besreycken de schellen van citroenen oft az
 rangen/ dan legtse also op de heete colen/ tsal een excels
 lent dincck zyn/ ende tsal tweemael langher dueren dan
 de odeuren bysondert / sonder de schellen doen soudent:
 ende bouen dien dat den reuck veel langher duere sal /
 so is hy oock veel beter ende perfectter. Ist dat ghy met
 desen persuem beriecken wilt luywaet / lakenen/ oft and
 ere dier-ghelijcke dinghen/ doet als hier na volcht :
 Leght de voorszeyde in een coffere dat vast sluyt / ende
 seer dicht is /so dat den roock niet wt en mach . Ghy
 moet de lakenen oft luywaet int coffere so aen de syden
 schicken/ datter een potken oft teylck viers met de schel
 len om te persumeren mach staen. Men mach oock op
 den scheel vanden coffere lakenen oft luywaet legghen /
 dat ghedaen zynde / ghy moet int midden setten het
 cleyne potken met den viere ende schellen voorszeyt/ ende
 sluyten den coffere/ eenen langhen tydt ghesloten laten
 sonder open te doene: hebbende also langhen tydt ghes
 bent/so moet ghy de lakene oft luywaet ommekeren/ om
 datse binne heroocken soude/ daer sy niet gepersumeert
 en zyn/ doende int vier ander persuem gelijck als voze.
 Ghy sult dit vindē seer excellēt/so dat het coffere selue
 sal so wel ghepersumeert zyn/ als alle dat ghy daer in
 leggen sult/ tsal goeden reuck crygen . Ende wilby/so
 menichdy ooc int selue coffere cleyne coffertens persume
 ren/ om snutteldoecken in te doen/ est ander dinghen/ ge
 lijck cussertens ende rosenfacertens/ welckmen oock van
 buyten persumeert int coffere zynde: want sy geuen als
 tydt goeden reuck tghene datmer inne doet.

Zypelen om olie ende vette plecken mede wt
te doen.

NEmpt zeye die ghesuyuert is / oft weecke zep-
pe / ende menghelet daer onder wyngaert af-
schen ghesift seer subtyl / soo veel van d'eene
als van d'ander / dan doeter by ghezanden
allurn ende wynsteen / seer cleyn ghepoedert / menghes-
lende wel tsamen / waer af maectt ballen welet besichs
om de plecken wt te doen.

Paste om te maken welretechende pater
noster.

NEmpt anderhalf pont swerte aerde cleyn ge-
poedert / vier oncen gomme dragant / ende
setse te wecke in eenen mortier / met so vele
rooswater dat de voozende aerde ende gom-
me ghedeekt zyn / ende stampse wel een half vze tyds
lanck met de welreectende dinghen die hier na volgen :
te wetene / storax calamita een once / poeder van grof-
fels naghelen een half once / ladanum een half once / ca-
neel een half once / sandalum citrinum een half once :
pulueriseret seer cleyn / ende menghelet al te samen met
ter paste voozset / dan nemet wt den mortier /
ende rueret metter handen omtrent een
half vze / dan menchdy-er
pater noster af
maken.

Æynde des tweeden boeck.

DEE

DE N S E C R E T E N V A N
den eerweerdigen Heere Alexis Piemontois/
H E T D E R D E B O E C K .

Seer schoon secreten om te confiten schellen van citroenen/arangen/ende diergelijcken/ende oock alle ander fruyte in L:rope, welck een heerlick dinc is.

Nempt citroenen / oft ander fruyten / ende snydte in vierendelen / oft in haluen / ghelijck ghy wilt / wt nemede het binnenste: ende laetse sieden in versch water omtrent een half v:re lanck / tot dat sy so mozwe zyn als ghy wilt : daer vande vier doende / ghietse in coudt water / daer inne latende tot den auondt / dan setse weder opt vier in ander versch water / latense alleenlick werm werden in dat water met cleyn vierken: want sy en moghen niet sieden / noch oock te seer heet worden / maer dat sy alleenlick heetachtich worden. Dat selue suldy also continueren acht daghen lanck / alle mozghens verwerende in dat heet water / ende tsauondts ghietende in dat versch coudt water voorszeyt. Sommighe en verwerment d'water maer eens daechs / om dat de schellen niet te seer weeck worden en souden / maer veranderense alleen van versch water tsauondts / om alle haer bitterheyt te benemen: die welcke al benome zynde / so suldy nemen suycker oft witten honich gheclarificiert ende gheprepareert ghelijck hier voorts sal gheseyt worden / ende dan de schozsen daer in doen / eerst wel versopen vanden watere. Swinters wel wachstende van den vorst / settense in een lauwe plaetse. Tso mers menchdyse eenen heelen nacht also laten staen / ende doense dan inden gheclarificeerden honich eenent dach ende eenen nacht lanck / dan suldy wederom den honich oft suycker voorszeyt bysonder sieden sonder de scozsen

scorzsen/ een half vze lanck/ oft wat min/ op een cleyn
 vierck/ en dan vercout zynde/ suldyt met de scorzsen opt
 vier setten/ ghelijck voorszeyt is/ continuerende dat twee
 morgens/ om den honich te brengen tot sijnder perfectien/
 gelijk hy behoort: wil dyt met honich maken/ en niet met
 suicker/ so moochdijen tweemaal clarificeren/ en passeren
 dooz een streyn/ na der conste en maniere die ick hier na seggen
 sal/ om dat ghi tgebruyck perfectelijck soudt hebben te
 maken alle diergelijcke dingē: hebbende dan also werm
 gemaect en geclarificeert/ sulden ghieten dooz een
 streyn/ en setden opt vier met de scorzsen alleen latenden
 sieden met cleyn viercken/ een vierendeel vander vzen
 lanck/ ende vanden viere ghezaen zynde/ sulden so laten
 staen/ t'elcker reysen eenen dach ende eenen nacht.
 Smorghens daer na suldyse esamen laten sieden een
 half vze lanck/ ende dat twee morgenstonden/ om dat
 den honich oft suicker soude te bat inde scorzsen
 drincken. De gehele conste is gelegē in te rechte te
 sieden dese syrope metten citroenen/ ende de syrope
 bysonder. Waeromme/ dies niet wel gade en slaet/
 sal lichtelijck maken/ dat na den bzant sal sincken:
 maer diet wel can/ en wel maect/ tis seer sonderlijc
 ende lieffelijc. In dese maniere meuchdy maken alle
 fruyten/ gelijk rype persen al geheel/ limoenen/ aransgen/
 groen of ernoeten/ de Fernen vande noten/ ende lat touwe
 stocken gereynicht van haren bladeren en scorzsen/ en alle
 diergelijcke/ die welcke moeten al ghesoden zyn/ als
 voorszeyt is/ maer d'een langer dan d'ander/ na de nature
 ende hardicheyt vanden fruyten/ so suldy altyt maken
 goede dinghen/ perfect/ ende durable.

De maniere om te clarificeren ende prepareren den honich
 oft suicker/ om te consijten citroenen scorzsen/ ende alle
 ander fruyten

Nempt vooz elke male thien pont honichs/ dwits
 te van twaelf verssche eyeren/ die welcke wel ghes
 clope

heel sieden in schoon water / tot dat de scoorse weeck is.
 Ende legtse dan eerst wel verset in suycker / dat is sy-
 rope gheclarificeert als voorszeyt is / twintich daghen
 lanck / dan neemt daer wt / ende versiedet t suycker ge-
 lijck behoort / ghelijck gheseyt is / daer na legtse we-
 derom in also / latende vier daghen / tot dat t suycker de
 vochticheyt al wtgetrocken heeft. Dan verwaertse in
 tonnekens / want sy zyn seer goet ende lecker.

Om te maken een paste van suycker / vande welcke men
 mach maken alle soozten van fruyten ende ander fraycheyt
 in haer formen / als schotelen / connekens / ghelafen schalen /
 ende ander dierghelijcken om een tafele te stofferen / dwelck
 men int leste al mach eren / seer lustich int wesen.

NEmpt Gomme dragant soo vele als ghy
 wilt / ende setse te weycke in roos-water / tot
 dat sy al ontweyckt ende ghesmolten is / en-
 de vooz vier oncen suycker neemt toe die
 grootte van een bone / sap van limoenen een nootscha-
 le vol / ende wat wit vand' eye / maer men moet eerst de
 gomme in eenen witten marbze / oft coperen moztier
 so rueren met den stampere / dat sij al werde ghelijck
 watere / doende dan daer by het sap ende wit vanden
 eye / al onder een wel ruerende. Dat ghedaen zynde /
 neemt vier oncen sijn wit suycker ghepulueriseert / en
 de doeghet allenstens daer by / tot dat een paste ofe
 deech zy. Nemmet dan wten moztier / ende knedet op
 poeder van suycker / ghelijckmen op bloemen doet / tot
 dat ghelijck een mozwe deech zy om inde formen te soz-
 meren ende pzingten. Als nu de paste also ghemaect is /
 so bzydtse in platte bladeren met eenen rolstocke dicke
 oft dunne / soot v goet dunckt / ende daer af suldy soz-
 meren sulcken dinghen als ghy wilt inde formen / als
 voorszeyt is: van sulcken fraycheyt metichdy dienen op
 de tafele / wachtende nochtans datter niet werms aen
 en come. In d'eynde vant bancket machment al eten
 ende bzenen / scotelen / schalen / glazen / ende al datter is:
 want

want dese paste is seer lecker / ende van goeden smas-
ke. Wildy maken een dinghen van groter rusticheyt /
ghy sult eenen coeck maken van amandelen ghestamps
met suycker ende rooswater / ghesluctmen de marsseper-
nen maectt / ende legten tusschen twee pasten / van wat
formen van fruyt / oft schoteltkens / oft anders dat v
goedt dunckt.

Om te maken een composittie van meloenen oft pe-
poenen erquys.

Nempt soo vele meloenen als ghy wilt /
bycans ryp / maer dat-se goedt zyn / ende
maectter soo vele sueden af als de meloenen
gherolt zyn : ende neerstelijck gherdet zyns
de / ende gheschelt van haren scorsfen ende keernen /
legtse te weyete in goeden wyn azyn thien daghen
lanck / dan neemptsse wte / ende legtse in anderen wyn
azyne noch thien daghen / alle daghe onderruerende /
daer na neemptsse wte / ende legtse te droghen op grof
lynwact eenen dach ende nacht / dan laetse sueden in
honich: ende twee daghen lanck suldy hant elken dach
een walleken laten opsueden / altydt inden honich laten
ligghen. Daer na legtse in een tenneken oft pot met
dese speerrijen: als poeder van groffels naghelen / gem-
ber / noten muscaten / ende cancel al tsamen / ende maect
een laghe vande stucken van meloenen / ende een las-
ghe vande speerrie / dan ghietter op schoonen witten
honich.

Om te maken / dat ghy sult hebben meloenen ende pe-
poenen soet ende delicaet.

Nempt sijn suycker / ende smeltet in water /
dan neemt saet van meloenen / ende elcke-se
een weynich op d'eynde / daer met sy aen de
meloenen hanghen / ende legtse int suycker /
doenender wat rooswater by daz oft vier vzen lanck /
dan neemptsse wte / ende sy sullen wederom stuyten /
R plantz

Dat derde Boeck

plantse/ende daer sullen meloenen af comen hier gheen te ghelijcken. Ende wildy heur gheuen den reuck van muscus/legt int voozseyde suycker water wat muscus ende caneel. Dat meuchdy oock doen van pepoenen en de concommen saet.

Om te constiten schozffen van arangen alle theel iaer doe/ende principalijch inde may; want dan zynse groter ende dicker.

Nempt dicke schozffen van arange appelen/ghesneden in ses oft vier stucken/ende legtse te weycke in water thien oft twaelf daghen lanc. Men can wetē wānceer dat sij genoech gheweyckt hebben / want dat is als sij doorluchtich ende claer zyn als mensse teghen de lucht houdt : daerom om zyn sij noch niet claer ghenoech/so legtse wederom so langhe te weycken/ tot dat sij claer ghenoech zyn : dan legtse te droghen op een tafel tusschen twee lijns waten doeckē. Daer na so doerse in eenen ketel oft geloyden pot/daer by doende so veel honichs/dat sij half ghebedekt zyn/oft daer omtrent/ gelijk v goet dunct/ende laetse so sieden een luttel tyds/ altydt onderruere/ende/dan doetse van den viere/om dat de honich niet te seer en siebe : want waert dat hy wat te seer sode / meer dan hy behoozt/hy soude te dicke werden. Laetse daer na staen inden honich vier daghen lanc/ruerende ende menghelende alle daghe eens de voozseyde arange schozffen met den honich. Want midts datter niet so vele honich en is dat de schozffen ghebedekt zyn/so ist van node / dat sij wel ende dick wils onderruert ende ghemenghelt worden/om dat sij ghelijck elijc souden behonicht worden. Dit suldy doen dazmael/t'elcken ees latende opsieden/ende latende t'elcken also dzy daghen staen/ghelijck wy gheseyt hebben. Ten lesten so suldyse in also vele ander honich doen als v goede dunct genoech te zyne; en gesoden hebbede den tyt van eenen

eenen Credo lancet / doetse vanden vtere / ende doetse in potten / daer by doende de beste specien die ghy hebben mencht : als gember / groffels naghelen / ende caneel / menghelende wel al tsamen / ende ghy hebt wat excels lents . Ende noteert / dat den honich die daer ouer ghebleuten is / sal noch goetd zyn om te berenden ander schozssen van arangen / oft andere dier ghelijckes dinghen.

Om te constijten okernoten.

Eerst neemt cleyne groene notē met hare scozsen / en maect ter deur vier oft viij cleyne gaetskens / dan laetse so weycken elc daghen / oft langer oft coeter : reynichtse wel / ende sedtse in honich / ghelijck de arange schozssen voozsent : maer doetse viermael langher sieden dan de arangen. Ende noteert dat den honich altydt goetd is / maer ghy moets ten dickwils noch toe doen / midts dat hy consumceert ende verdwint. Ten lesten bereytse ghelijck ghy de arangen bereyt hebt met goede specerijen / maer en doetse niet vele groffels naghelen in / want de soudenise te bitter maken.

Om cautoozden te constijten.

Neemt den hals vander cautoozden / ende snydtse by langhe sieden ghelijck v goetd dunckt / dan ghiet daer op siedende water / ende doet dat negen mozghen stonde / maer ghy moetsse eerst properlijck schellen / ende het binneste oock af sunden : dat ghedaen zynde / laetse sieden in eenen ketelse / tot datse niet te seer mozwe noch te seer hardt en zyn / maer datse vastachtich zyn : dan laetse in huys op een tafelse drozghen twee daghen lanc / daer na suldyse stuck vooz stuck afdrozghen met eenen linen boeck / ende sulter mede doen / ghelijck ghy met de arange schellen ghedaen hebt.

Om te confijten muscadel peren.

Liet de peren eens sieden met honich/ berensdense met specerien inden honich. Syt gheswaerschout dat alle dese confituren willen hebben vele specerien/om de maghe te conforteren/waer toe zy seer profitelijck zyn.

Om criecken te confijten.

DE criecken suldy eenen dach lanck legghen ghespreyt inde Sonne/ dan treect de steenen wte/ ende legtse wederom inde Sonne noch dzy daghen lanck/ daer na sietse ghelitet wy van de arangen gheseyt hebben: maer ghy moetselasten inden honich xv. dagen/ ende opt vier dzy daghen lanck/ soo dat sy maer werm ghehouden en worden/ datse na den brandt niet en smaken. Ende na datse al wel ghemenghelt zyn / ghy sulstse inden honich doen met specien. Alle dese confituren moghen duren veel iaren / ist sake dat ghyse veruerscht met anderen honich was ghesoden / als hy ghenindert ende verdwynt zyn sal.

Om te maken moetselcten op sijn Napels / seer erquys: want sy zyn seer smakich/comforterende de maghe/ ende maken goeden alen.

Nempt sijn suycker dzy pondt / bloeme van terwen ses pondt/ caneel dzy oncen/ noten muscaten / gember/ peper/ van elcx een half once/ maer de quantiteyt vande peper mach wel meerder zyn / witten honich rou ongheschuymt dzy oncen. Maect eerst een perck vande bloemen/ ende int midden legghet suycker/ ende opt suycker een pondt roos-water ghemussteert/ wryuet / ende knesdet wel al te samen mette handen / tot datmen gheen suycker meer en gheuoelt. Dit ghedaen zynde/docter hy de voorszeyde specien/ende dan den honich/ menghelende wel al tsamen mette handen/daer na menghelct oock daer mede de bloeme / maer verwaertter een deel

om

DER GESEETEN VAN

den eereweerdigen Heere Alexis Piemontols/

HET VIERDE BOECK.

Een seer costelijck ende welriechende waeter / daer men handdoecken mede acquirteren mach / want sy de huydt seer wit ende schoon van colore maken / ende hoemet hem meer mede wyft / hoe schoonder de huyt daer af wort / ende duert alous ses maenden lanck / een wel beproeft stuck / is al waert voer een Coninghine.

Neeempt een pont roots alluyt ghewasschen ende ghebrandt / maleucsey gerbe twee gelas sen / bozax deech ses oncen / witten gummit draganticum een pondt / gomme van Aras bien dzy oncen: laet dit al inde voorszeyde maleucseye weycken twee daghen lanck / daer by menghende twee potten gheyten melcx / ende wel dicht toe stoppende / op dattet niet en verschale: daer na neemt neghen oncen sublimact / ende laet die in eenen pot calcineren / die niet ghebacken en zy / wel dicht toe ghestopt int soz meny / ende twee ponden cerusa Alexandrina / op dese maniere gheprepareert : Windtse met het wit vanden eye in eenen doeck / ende laetse in een soete looghe sieden / tot op de twee derdedelen / daer na mengt alle dese dinghen wel te gader . Dit ghedaen zynde / neemt twee ponden rouwen witten honich / ghewasschen termentyn van Alexandrien dzy ponden / ghesdistilleerden azyn dzy dzinet-glasen vol / verffchen gaer gebaer wel ghestampt ses oncen. Laet dit al te samen metten voorszeyden azyn opsieden / tot datter maer twee glasen in en blyuen . Daer na neemt dzy oncen finen myrre electi / ende doet dien op de voorszeyden dinghen . Neemt dan dzy oncen lithargum argenti wel gepuluerisect / ende laet dien sieden in dzy dzinet-glasen veruys / oft witten wyne / tot dat het derdedeel
ing

inghesoden zy . Daer na sult ghy alle dese dinghen
 met een pipken wel omme-rucen in een vat ses vzen
 lanc. Ten lesten doetter inne omtrent vijftich slecken
 wt haer huyfens ghedaen ende ghereynicht/ een ounce
 campher/ een vette hinne/ die ghevilt ende met cleyne
 stuerkens van een ghetrocken zy / maer niet ghewas-
 schen/ twee ozaengie appelen sonder de schellen/ keers-
 nen/ noch pelliculen/ twaelf kmoenen oock also bereyt/
 oft immers het sap daer af/ het welck de voorszreuen
 slecken vertere sal/ en sal gelijk een maniere van deech
 worden. Dit ghedaen zynde/ neemt het wit van vijs-
 wentwintich eyeren hardt ghesoden/ met de weleke ghy
 ses oncen canels incozpozeren sult/ met een deel suyes
 Ter candys / ende doent al te samen in een phiole in
 balneo . Het eerste water datter af comen sal / dat
 sal wit wesen/ het tweede noch witter / het welck ghy
 bejundert vergaderen sult : ende het derde sal seer wit
 zyn . Menght daer na dat eerste met het leste/ ende
 distillcertse werderomme/ ende bewaertse/ want het is
 seer goedt : nochtans en ist by het tweede niet te ghes-
 lijcken : het welck seer excellent is bouen alle dinghen
 des werelts / ende het weleke men totten aensichte
 ghebruyekt . Wilt ghyer snutdoecken mede accous-
 treren/ ghelijck bouen verhaelt is / neempe sulcke snuts-
 doecken als v beliest/ die niet seer fin en zyn/ ende legte
 se in een schotele / ende ghyetter so veel van dat voorsz-
 zreuen water ouer/ dat sy daer af ouerswommen lig-
 ghen: laetse also liggen ses vzen lanc/ daer na hangte
 se oppe / also datter het water inde selfde schotele lopen
 mach/ ende laetse also droghen. Alsdan maectse wes-
 der nat als bouen / noch ses vzen lanc / ende laetse
 oock weder op droghen / ende also voort tot seuen
 geyen toe : ende ghy sult een seer excellent suet heb-
 ben .

Dat vierde Boeck

Water dat den ghenen goede verwe doet hebben/
die bleek van coeure is.

NEmpt witte ionghe duystens / ende doctse
vijftien daghen lancē met pinien mesten /
daer na dootse / ende het inghewandt / het
hoofst / ende de voeten wech ghewozen heb-
bende / laetse distilleren dooz den alembicum met een
half broodt aluminis saccharini / dzij hondert bladeren
sin gheslaghen siluers / vijf hondert bladeren ghesla-
ghen gouts / ende de cruyne van vier witte broden in
amandel melck gheweyckt / een pondt calfs-merch /
oft ossen merch / ende versch berghensmeer : latet al te
samen ouer een cleyn viercken distilleren / ende het sal
een seer excellent water zyn.

En seer costelijck water / dat het aensicht maecht als
ofmen maer vijuentwintich iaeren oudt ware.

NEmpt twee calfs voeten / ende laetse sieden
in xvij. ponden riuier water / tot dattet half
versoden sal wesen / daer na doeter by een
pondt rys / ende latet opsieden met de cruy-
me van witte broodt in melck gheweyckt / twee pon-
den verssche boter / en het wit van thien verssche eyer-
ren met die schalen : daer na doet alle dese dinghen
te distilleren / ende int water / datter af distilleren sal /
sult ghy wat camphers / ende een weynich aluminis
saccharini doen / ende het sal een seer heerlijck stuck
zyn.

En waterken : dat het aensicht ende alle ander leden
des lichaems een schoonheyt gheeft.

NEmpt witten borax twee oncen / roots al-
luyne een once / capher twee dragmen / pluym
alluyne / aluminis sciriole / van elck een once
pulueri eert elck besundert : maer incorporez
yet wel te samen / ende doet het in een groot vat vol son-
teyn waters / het welcke ghy wel dicht toe maken sult
met eenen doecte / ende voort aent vier laten staen twe
vzen

Vzen lanck. Ende na dat ghyt vanden viere ghens
men/ende coudt laten worden sult hebben/ doet het al
in een ander vat / ende neemt het wit van twee eyer-
ten die opten seluen dach gheleyt zyn/ ende slaetse wel
met een weynich versjms: dit suldy int vat metten wa-
ter doen/ ende latet al te samen aldus inde sonne twint-
tich dagen lanck staen/ende ghy sult een excellent stuc
hebben.

Water om de huydt schoon te maken / ende om de ver-
brandtheyt der sonnen wech te nemen.

Nempt eenen haluen pot reghenwaters/ en-
de vulden voort op met versjms/ ende laetse
tot op de helft sieden / ende de wyle dat het
noch siedet / so vullet op met het sap van lis-
moenen. Alst ghesoden sal hebben/ so doettet vanden
viere / ende doeter by het wit van vier verssche eyeren
wel gheclopt/ maer die voorszecuen dinghen moeten
coudt zyn/ eermen de eyeren daer by doet/ende is ghes-
maect.

Een ander water om het aensicht schoon te maken/
als oft men maer bysithien taen oude
en ware.

Nempt leuenden solpher een once/ vanden be-
sten witten wicroock twee once/ myrrehe twe
oncen/ sinen grauwe ammer ses dzagmen:
pulueriseert elcke substantie wel besundert /
daer na mengt wel al te samen met een pont rooswa-
ter/ daer na latet distilleren/ ende bewaerter het water
af in een phiole wel dicht toeghestopt. Ende als ghy
slapen gaet/ waschter het aensicht mede/ende latet als
so staen: des morghens sult ghy v met lauwe water
wasschen/ ende aldus sult ghy het aensicht seer schoon
onderhouden.

Een seer veerdich water voor de Joffrouwen.

Nempt het wit van acht verssche eyere/ ende sla-
ghet so langhe tot dattet in claer water verandes

Dat vierde Boeck

re/ daer na giettet of/ en neemt aluminis squillen/ bo
 zar/ campher/ aluminis saccharini/ van elcx een once/ es
 dief acht oncen/ boonbloem water twee oncen. Dese
 voozschreuen dinghen wel elcyn ghestoten/ sult ghy te
 samen in een grote glazen phiole doen/ die welcke wel
 dicht toeghestopt/ ghy xv. daghen lanct inde sonne sult
 laten staen/ het voozschreuen water twee oft dzymael
 des daechs om n crucrende/ ende daer na laten rusten.
 Dit ghedaen zynde/ suldyt in een ander phiole doen /
 ende waschter v mede als ghy wilt / ende latet aldus
 een wyle tydts op v aensicht liggghen/ ende wyft daer
 na het aensicht met een stuck scharlates. Een vrouwe
 die haer een wyle tydts met dit water wascht/ al waer
 sij tsestich iaren oudt/ so sal sij schijnen als oft sij maer
 vijftien iaren oudt en ware.

Om den Joffrouwen eenen schonen luster te
 doen maken.

Nempt eenen groten limoen/ maeckter bouz
 een gat inne / dooz het welcke ghy van het
 binnenste wt doen sult een oternote groodt/
 daer na vullet weder met suwcker candys /
 met dzy oft vier bladeren gheslagghen goudt/ ende stop
 pet wederom met sijn selfde stopsel/ het welck ghy met
 een naelde weder in naech sult/ op dattet te vaster hou
 de / daer na legt den seluen appel recht ouereynde op
 gloeyende colen om te bzaden/ ende als hy matelieken
 beghint te bzachen / ende te sieden / soo keerten diez
 wils omme/ tot dat hy een wyl tydts ghestweert sal heb
 ben/ daer na neempten wech. Ende als ghy dit te wer
 cke stellen wilt/ so steect uwen vingher int voozschre
 uen gat dat ghy toeghenacht hebt / ende wrijfster het
 aensicht mede met een sijn doercken/ ende ghy sult een
 seer excellent stuck ghewacrt worden.

Om de blecken des aensichtes te doen
 berdyuen.

Neempt

Nempt luytinen meel/ verssche geyten galle/ het sap van limoenen / aluminis saccharini: incorporeert dit wel al te samen als oft een salften ware/ en strycker des auonts de plecken des aensichts mede/ ende sij sullen haest vergaen/ want dit seer wel beproeft is.

Om het wygaect water oft wygaect traen te bereyden.

Nempt arungia vitri een once/ aluminis saccharini twee oncen/ roots alluyn een once/ borax twee oncen/ campher een once : daer na neemt een dzinck-glas vol wygaect traen/ en doeter dese voozschzeuen dinghen inno/ latet aldus inde sonne staen een geheele maent lanck/ ende is ghesmaect.

Een goede maniere om alle ghedistilleerde wateren eenen goeden luster te gheuen.

Nempt cleyne grucne pijnappelen seer wel gemiddificeert/ daer na snydte met schynē/ die welcke ghy dzy daghen lanc in koeyen melck sult laten wercken/ het melck ees des daechs veranderende (maer twaer beter in geyten melck ghesdaen) ten eynde van dzy daghen suldyse met dese nauolghende poederen distilleren: Neempt glasen poeder vier oncen/ stucken root cozael twee oncen/ swacker cambyr vier oncen/ roots alluyn een once/ quiesilac met speecksel ghemortificeert anderhalf once / twaelf versche eyeren met de schalen ghebrocken ende wel te samen gheclopt / termentyn neghenmael in water gheswassen vier oncen / witte zee-pozcellen/ diemen by de parfumeerders te cope vindt / twee oncen/ distich sleeten wt haer huystens ghedaen/ of by ghebracke van desen/ neemt se mette huystens. Alle dese dinghen elck besundert wel ghestampe/ mengt se te samen/ ende maect in den alembicus een lage af/ daer na een lage poeders/ dan een laghe termentyn/ en daer bouert

oppe

oype de flecken/al-bus laghe bouen laghe/tot dat den
alembicus vol zy / daer na ghietter een glas goeden
witten wyn oype/ende maectter een maetelijck vier on
der. Dus suldy het water hebben dat ghy begheerde/
het welck ghy in een glazen phiole bewaren sult/ want
het is seer goet om de huyt schoon ende wit te make/
ende om de rimpelen des aensichts te verduyuen: en
de is beproeft.

Om water te maken van witte melonen, welck oock
schone huyde maecht.

Nemmt witte melonen daer de schozffe wel
af ghedaen is/ ende snydte in stucken eenen
vingher dick / het middelste daer al inne lag
tende/daer na neemt dese nauolghende din
ghen: Aluminis saccharini vier oncen/ ghebroken oft
ghanozificceert quiesiluer een once/ gebanden roots
allwyn een once/parcelletten twee oncen/ ghewasschen
termentyn een pondt/ twaelf verffche ghestampte ene
ren met de schalen/ witte limoenen in stucken ghesne
den also veel als ghy wilt/ suycker vier oncen/met een
glas ghyten melck/ ende een glas witten wyn: vult
den alembicus met dese voorszreuen dinghen/ laghe
bouen laghe legghende / als int voorszreuende was
ter gheseyt is. Maectter een cleyn viercken onder/ende
bewaertter het water af in ee phiole/het welcke seer ex
cellent sal wesen/om het aensicht mede te wasschen.
Also maect-men oock het water van Anguria/ ende
vande sopkens ende bloemen van wicken ende vitten/
ende van boon bloemen/ van maluwe / ende van het
bloensel van wilden wygaert/ ende meer andere dier
ghelijcke.

Om seer goet cauwoorden water te maken, so wel van
wilde als van tanne cauwoorden.

Nemmt cauwoorden / doeter de schellen af / ende
snydte met schyuen / daer na doctex by ses oncen
alus

aluminis saccharini/ een once pluym alluyn/ om eenen haluen stuyuer mirrhe/ ren half pont ghewasschen termintijn/ vier verssche eyeren al ghestampt ende tsamen gheclopt/ ses limoenen met schijnen ghesmeden/ slecken also veel als ghy wilt/ een glas witten wijn. Pulueris seert het ghene datter te pulueriseren is / menghet wel al te samen/ makende d'eerste laghe van suicker/ d'andere van poeder/ ende de derde van slecken: daer na ghietter den wijn/ de limoenen/ ende de eyeren bouen oppe/ distilleret met een clem viercken: het water datter af comen sal/ suldy acht oft vierthien daghen met een phiole inde sonne laten staen. Het selue machmen oock van zeccauwoerden doen.

Een salunghe/ die welcke na datmet het aensicht acht daghen lanc mede ghestreken heeft / so veranderet de huyt ende vernieuwet seer schoon.

N Eempt vier verssche eyeren/ ende laesse acht daghen lanc in stercken azyn ligghen / tot datse weect worden/ ende dat ghier de schellen af doen mencht/ daer na sult ghier de ddyers so behendelijcken wt doen / datse niet en baken/ daer na legtse in een eerde wel gheloyde schotele. Neempt dan om eenen haluen stuyuer witten termintijn wel ghewasschen/ om een oort suicker candijs/ om eenen haluen stuyuer bozar deech/ campher/ spaensch gruen/ roots alluyn/ van eler om eenen haluen stuyuers alle dese dinghen wel ghepulueriseert zynde / neempt twee quarten quicksiluer met lamoen-sap ofe speecksel ghezoken/ olie tartari vier oncen/ eenen witten ayuun/ den welcken ghy in witten wyn sieden / ende daer na door een zeue doen sult/ ende sult al dit menghen met de voorszreuen boyers van eyeren / al wel tsamen cloppende ende inroppoerende met tsap van twee limoenen. Ende des auonds als ghy slapen gaet/ so legt van dese compositie op v aensicht/ opten hals/ ende op

de op de borste/ende latet aldus van selfs droghen.
 Ende t'clefen alsmens sal willen besighen / soo moets
 ment wel omme-rucen/ende men salt niet te haest vā
 het aensicht doen / want men soude de huydt te seer
 bederven / maer men moettet daer acht daghen lanck
 op laten ligghen . Al schynet ooc dattet het aensicht
 verbrandt oft vilt/men moetet nochtans sijn operatie
 laten volbrēnghen / ende ten eynde van acht daghen
 salment op de nauolgende maniere af doen : Neempt
 terwen semelen / maluwe / meerts-violetten bladeren
 lens/boonschellen/ de cruymen vande brode/ende een
 goede deel onghy-prepareerden honich : laet al dit te sa
 men siebē / tot dattet al moerwe int tasten geworde is/
 daer na ghietet in eenen pot/ ende latet so coudt wor
 den/ dat ghier den roock wel af verdraghē cunt/ het
 aensicht bouen den voorszreuen pot houdende: dect
 oock wel thoost/ de borste/ oft ander partye/ daer ghy
 de voorszreuen compositie op ghelert sult hebben/ en
 blyst aldus also langhe/ tot dat v het sweet van al het
 aensicht af dzupt. Ende als ghy v dus gheuelt swes
 ten/ so neemt een weynich vanden seluen wateren/ en
 doet cruyne van brode inne / ende na dat ghy wel
 ghesweet sult hebben / neemt van dese cruyne/ ende
 wynter wel styf mede ouer al daer dese compositie ghe
 lert is/want de huyt salder seer teerkens blyuen: daer
 om sal men wel styf moeten wynten/ tot dat het aens
 sicht vande voorszreuen compositie wel gherucnicht
 zy : daer na suldy v aensicht met claer water af was
 schē/ende droghen. Hier na suldy eenich ghedistilleert
 water nemen/ende daer gheen stercke substantie en is/
 daer sal-men het aensicht viss oft ses-mael mede was
 schen. Ende blyster noch ergens wat vande voorszre
 uen compositie/ wyntet wel styf met de voorszreuen
 cruyne / oft met eenen doeck int voorszreuen ghedis
 tilleert water nat ghemaect: ende t'xsondt suldy de
 huyde

huydt/die te voren row ende grof was/ist een schone/teedere / ende delicate huydt verandert sien . Maer wacht v wel achte dagen daer na / dat ghy niet ongedeckt inde lucht en gaet/noch oock toe na den viere/op dat de nieuwe huyt/die noch so teeder ende delicaet is/niet en verbzande/oft corrumperre. Dit is een seer sonderlinghe secreet.

Wooz de ghene die het aensicht van naturen te root hebben.

N Eempt perfecteeren vier oncen/ canwoordsaet twee oncen/ ende maectter olie af / daer ghy het aensicht mede strycken sult des mozghens ende des anondts/ dit sal v de ouerzollige rodochert verdrynen: het welck by expertentien warachtich beuonden is.

Om talchum water te maken/het welck seer schoon vleesmaecte/ende duert langhe tydt.

N Eempt een pondt talchum gheschelfert seer dunne / stampen daer na in eenen metalen moztier / ende ghietter wat olie van soete mandelen ouer/ op dattet te lichter om stampen zy/ oft breecken met cleyne riuierkenkens in een synen saccken tusschen de handen wrynende . Daer na neemt twee ponden gebzanden salnitrum/ est stroytē op de lage vanden voorszeyen talchum in een vat toe gesloopt/ ende in een reuerberatiff fornays gedaen vier daghen lanck. Daer na noch eens also veel salnitrum by doende als metten eersten/ doetē daer na weder int selue fornays: dit doet tot dzy reysen. Daer na distillueret al in warm water/ doet het dooz eenen vilt/ende dat so dicwils tot dat den voorszeyen salnitrum al wt zy. Doocht daer na den talchum/ est binden seer wel in eenen lijnen oft wullen doeck/ in maniere van eenen ronden cloot: dit ghedaen zynde/ neemt een grotachtich vat vol rouwen tartarum grossachtich ghestooten/ ende legter den voorszeyen appel midden inne /

Dat vierde Boeck

so/bat hifer gheheelijet in begrauen ligghe: doet daer na desen pot in het vooz-schreuen forneys vissstien oft twintich vzen lanck/tot dat den tartarum heel wit worzde/ ende ghy sult den doeck / daer den talchum in ghewonden was/heel verbandt vinden. Ten lesten suldy den talchum bzeken/ende in ghebanden wyn resolueren/daer na laeter het water al reyn af leken/ ende laet den talchum droghen / daer na laetten in een vochtighe plaetse resolueren/ ende daer sal een waterken af comen oft melck ware / het welck seer excellent wesen sal.

Om argentata water te makē/ het welck dat aensicht seer wit/lyfuerwich/ ende seer claer maecht: ende het gheschiet met water/ende niet met salue: dit is byden Joffrouwen van Italien seer ghemeyn/ hoe wel dattet een yghelije van haer lieden niet ghemaken en can snot behoort.

Nempt vier oncen sublimaet/ breecke in een steenen mortier / altydt met een handt ommeruerende. Ende alst al wel ghebroken sal zyn/ neemt quicsiluer eē half loodt swaer in gewichte/ legghet in stercken witten azyn acht daghen lanck/ daer na weder in een ander vat met anderen azyn/ende latet een weynich sieden: daer na neemt het quicsiluer wt den azyn / doet het in een schotel / ende morselt daer wat cruyntens van brode by / wel stiif onder een ruerende/ tot dat het quicsiluer schoon ende claer zy / daer na blaesier inne/ ende het broodt salder wt vliegghen. Doet dit quicsiluer aldus ghepurgeert met den sublimaet/ altydt met eender handt wel ommeruerende/ende onder een mengende/ so salt al swert worden: maer altydt ende sonder ophouden ommerueren/so salt suet wit worden. Neemt als dat sieden water/ende ghietet inden voozschreuen mortier/ die welcke doek heet behoort te wesen/ daer na rueret wel omme/ menghet al te samen/ende latet rusten.
Neemter

Neempter daer na neerstelijcken het water wit/ welck seer goet sal wesen tegen de crampwagie: ghietter daer na ander siedende water inne/ seer wel wasschede als bouen/ende dat tot vier oft vijs rensen toe. Dit ghesdaen zijnde/ neemt twaelf oft vijftien peerlen/ ende een carlijn oft twee ghebooken goudts oft siluers/ ende dit onder een mengende/ doeter wat camphers by/ een weynich bozax/ een weynich ghecalcineerden talchum/ist dat ghys hebt. Alle dese dinghen suldy seer wel met een handt bzeken inde moztier/ ende latet also veertich daghen lanck inde Sonne staen/alle daghe eens met d'een handt een half vze lanck ommeruerende. Na de voorszreuen veertich daghen neemt vier verssche eyeren/die welcke als ghys een weynich aent vier werm ghemaect sult hebben/bzeeckse/ ende doet het wit alleen inden voorszreuen moztier / al wel te gader menghende/ ende ghy sult noch dit nauolgende water maken: Neemt cleyne rype limoenkens / doeter de eerste gheele schelle af / daer na snydte met cleyne schyftens met noch twaelf verssche eyeren/slaet het wit/de doeyeren/ ende de schalen te samen/ doeter noch by twee oncen termenthyns / doet dit al inden aslenticus/maectter een cleyne viercken onder/ ende daer sal omtrent een gelas waters af comen / daer ghy de voorszreuen substantien inden moztier mede temperē sult/daer na bewaret al wel in een phiole wel dicht toe ghestopt in een vochtighe plaetse:dit sal een sonderlinge substantie zyn/al waert doek vooz een Coninghinnē. Ende als ghys ghebruycken wilt/so moet het aensicht eerstmael wel reyn zyn/ende daer na dese substantie daer op appliceren/met goede discretie / ende latent van selfs droghen.

Om op de voorszreuen substantie eenen schonen
luster te maken.

℞

Neempt

Nempt twaelf bouers van eyeren dyten seluen dach gheleyt/ slaetse al row/ ende sedtse te distilleren inden alembicus ouer een cleyn viercken/ een weynich muscus aen het wterste syndeken van den alembicus sreyckende : maect een weynich catoens nat in dit selue waterken/ wyzster v het aensicht wat mede/ ende latet van selfs dzoghen/ ghy sullet seer excellent beuinden.

Een salcken totten aensichte.

Nempt dzyn oncen ruet van een vet lam/ legghet in schoon water / alle daghen vissich mael veruerffschende/ende dat seuen oft acht daghen achter een: snydet daer na in cleyne stukckens/ende doet het in een eerdē wel gheloyt vat/ dat vol goeden claren witten azyn zy/ ende een dzagme ghestampden campher . Laet dit te samen siedent twee oft dzyn Vater noster lanck/daer na suldyt al te samen dooz eenen schonen doeck doen/ daer na suldy het vet laten stollen / ende isser eenighe vuylicheyt inden grondt/men sal de wtwozpen. Neempt dan twee oncen olie van tartarum / doet de in eenich vat opte colen/tot datse te gader lope/ende na dat ghyt eenē dach ende eenen nacht lanck in eenige vochtighe plaetse sult laten staen hebbē/ doeter daer na een once wel gewasschen borax by/ daer na stampet ende menghet wel al te gader/ daer noch by doende anderhalf once wel ghewasschen ceruse/ende na dat ghy dit in een nieuw wel gheloyde teyle ghedaen sult hebben/ settet op een cleyn viercken/altydt wel te gader ruerende/tot dattet al wel gheincorpozeert is: ende als ghyt op het aensicht ghe daen sult hebben / so doeter roysetsel van seharlaken greyn ende van bzefille oppe / want het also beter is/ dan van bzefille alleen.

Om roysetsel te maken voor het aensicht.

N Eempt rodē sandalum wel cleyn gestampt/
en stercken azyn tweemaal gedistilleert/ daer
na doeter also veel vande voorszreuen sans
dalum by als ghy wilt/latet al suetkens sie-
den; doeter oock by een weynich ghestampten roots
alluyn/ende ghy sult een seer excellent roysetsel hebbe;
wilt ghyer eenen goeden reuck mede hebben/so doetter
wat muscus by/oft wat cinette/ oft andere welreken-
de substantie/sulcx als ghy wilt.

Om schoon aensicht te maken.

N Eempt bonen/sascolen/ende erten/ en maees-
ter poeder af/ het welck ghy in lauw water
weycken sult/het wit vandē eye/ ende eselins-
nen meck/daer na suldyt laten dzoghen.
Daer na suldyt met wat waters ontweycken / ende
het aensicht daer mede wasschen / het salder schoon /
claer/ende blinkende af worden.

Noch het selue op een ander maniere.

N Eempt het bloeyfel van bonē/ distilleret door den
alembicum/ende waschter v het aensicht mede.

Op een ander maniere.

N Eempt het bloeyfel van rosemaryn/ laetet in wits-
ten wyn siebē/ waschter v daer na het aensicht me-
de/en gebzuyckes voor uwen dzanc/so suldijer schoon
aensicht/ende goeden adem af hebben.

Om de vleckē des aensichts te verdzuyen/ende schoon
huyt te maken.

N Eempt een weynich roots-alluyn wel cleyn
gebzoyt/het wit van een ey opte selue vze ge-
leyt / het welck ghy aldus al worm opt vier
doen sult in een wel gheloyt panneke metten
voorszreuen roots alluyn/so lange tot dattet sal begin-
nen te sieden/ altyt omruerde met een cleyn stocken.

Dat vierde Boeck

Ende alst hardt ghewordē is / srycker v twee oft dzy
daghen het aensicht mede / het sal v een schoō aensicht
doen hebben: dit is beproeft.

Een waterken het welck wit aensicht maecht.

N Eempt lithargie / ghesublimeert siluer vooz
twe styuers / en doet dat in een vat met goe
den sterckē wittē azyn : latet so lange siede /
tot dattet twee vingeren hooch in-ghesoden
zy / latet daer na wat rustē / sijget door / ende bewaret.
Noch is seer goet meel ende sap van arange appelen
met olie van tartarium ghemengt.

Noch om het aensich: schoon te maken.

N Eempt hasen galle / hoēder / en palinck galle /
mengtse met honich / ende doet dit tsamen in
een metalen vat wel dicht toeghesloopt / ende
srycker het aensicht mede als ghy wilt / maer
siet wel toe dattet in de oghen niet en come / want het
soude v grote hitte ende pyne aendoen.

Om de sproeten ende rode vlecken des aensichts te
berdyuen.

N Eempt leuende grūene haechdissen / laetse in
olie sieden / tot dat het berdedeel inghesoden
zy / dit suldy doorstigen / en doeter wit was
hy / daer na maecter salue af / daer ghy v aens
sicht diekwils mede srycken sult.

Om het blieghende vier wt het aensicht ende alle an
dere leden des lichaems te berdyuene.

N Eempt de wortelen vā lappacium acutum /
waschtse wel / mundificeertse / en snydese met
cleyne stuckens / die welcke ghy te wycken
leggen sult in stercken witten azyn twee da
ghen en twee nachten lanc / srycker daer na het ghe
breec mede twe oft dzymael des daechs / en des nachts
suldy v met de voozschreuen stuckes wortelen strise
ken / ende laetse daer na altydt in den voozschreuen as
zyn ligghen / ende ghy sulter mede ghenesen.

Om

Om de luyfen te veedzyuen.

Nempt wieroock ende berghenspeck / siedet te same
in een eerden wel gheloyt panneken: met dit salste
suldy de plaetse stricken daer de luyfen zyn.

Om water te maken / het welc alle vleecken ende berwe
wt der wercklieden handen doet / ende maect
se wit: oock is goetd hoor de gene / die
vande sonne verbrant zyn.

Nempt het sap van limoenen / met een wey
nich ghemeyn souts / waschter v de handen
mede / ende laetse van selfs droghen: wascht
daer na de handen af / ende ghy sult beuindē
dattet alle de vleecken wt zyn sullen: oock is dit water
se r goetd teghen de rudicheyt.

Water dat een seer schone huydt maect / ende men be
waret langhen tydt als eenen seer costelij
ken balsen.

Nempt een ionghe rane wt den neste / ist v
moghelijck / oft des niet / also tonck als ghy
meucht / de welcke ghy veertich daghen lanc
anders niet t'eten gheue en sult dan doyeren
van eyeren herdt ghesoden / oft ghebraden. Daer na
suldyse boden / ende villen / het vleesch met cleyne stuc
kens van een treckende: daer na neempt myrthen blas
deren / ende stroyter een lage af in een glazen vat / daer
na een laghe vande voorszreuen rane / ende hier bouē
oppe talchum poeder / met olie van suete amandelen
ghestampt / na uwe discretie oft goetduncken / want
de grote quantiteyt en cander niet dan goetd toe ghes
zyn. Ende schietender noch stucken ouer vande voorsz
schreuen rane / maectter noch een laghe af / daer oock
myrthenbladeren by doende / ende daer na talchum :
oock moet het voorszreuen vat breecht ende lege zyn.
Ten lesten suldy daer ouer ghieten dry oft vier oncen
olie van myrthe met eyeren bereyt / als in desen boeck
gheseyt is . Doet daer na den voorszreuen bocal
opten alembicum / alle de iuncturen wel dicht toestop

Dat vierde Boeck

pemde/op datter gheen lucht wt en vlieghe/ diesgelijcx
 oock den recipient. Int beghinsel maectter een cleynt
 viercken onder vier oft vijs vzen lanck / so dat alle dese
 dinghen dissolueren/ende onder maleanderen cozzun-
 peren meugen/ daer na maect v vier groter ende gro-
 ter/ende int leste seer grootd/ een vze lanck/ ende latec
 daer na coudt worden. Ende isser het vier groot ghez-
 noech onder gheweest / soo salder het water gheel oft
 rootachtich af wesen/ het welcke ghy in een ander glas
 sen vat doen sult / grootd na de quantiteyt des vooz-
 schzeuen waters/ daer by doende een half pondt rose-
 maryn bloeyfel/ een half glas ghebzanden wyn/ wes-
 deromme distillerende metten alembicum en recipient/
 als bouen. Ende men moet inden recipient/oft aent
 wterste vanden alembicus eenich sijn doeccken doen /
 int welcke witten bensoin zy tusschen twee papiereken
 ghestoten/so ghy best meucht. Als dit water ghedis-
 stilleert sal zyn / so salt seer claer ende seer schoon zyn/
 ghy sullet in een phiole doen met wasc ende met ghez-
 wast lywaet wel dicht thoe ghestopt: noch men behozet
 noch inde sonne noch in hitte te bewaren. Ter werlt
 gheen beter noch excellenter water om de huydt wit
 te maken/ende te conserueren. De maniere van tselue
 te ghebzuycken is dese : Inden eersten moet-men het
 aensicht met claren ghedistilleerden water wel afwas-
 schen/ daer na het aensicht/ den hals/ ende de bozste /
 oft andere leden wel stijf met een stuck scharlakens int
 voozschzeuen water nat ghemaectt wzyuen / ende op
 het bedde ligghende/salmen het voozschzeuen nat stuc
 scharlakens een wyle tyts op het aensicht houden/en-
 de dit mach-men alle acht oft veerthien daghen eens
 doen/oft alle maenden oft twee maenden. Ter wylten
 machmen eenich ander goedt water besighen/als van
 boonbloeyfel/van cantwoozden/meloenen/apun/witte
 selken/serpentarie wortelen/ ende andere dierghelijcke.

Maect

Maer men maecher ghenen sublimaet noch eeruse by doen. Dus sult ghy een wonderlijck goet water hebben om de huydt schoon ende natuerlijck te maken/ ende om de langhen tydt fraey ende ieuclidich te conserueren.

Een seer schoon water/om het aensicht/den hals/ ende de borste mede te wasche/ ende men macht in grote quantiteyt maken/want hoe datter meer ynn sal/ hoe beter/ ende het sal schynen dattet also van naturen zy/ ende niet van ghemaecten coloure.

Nempt twe vette ionghe dunstons/ twe ponden calfs vleesch / cataputte-saet dry oncen/ pijnkeernen ghemundificeert/sucte amandelen/bittere amandelen/ witte ende gheele lelie wortelen/ ghezoeken ende gemundificeerde bonen/ offen galle/ serpentarie wortelen / fraxinelle oft ghemeyne diptum wortelen / een cleyn limoenten sonder schellen in schyffens ghesneden/de cruymie van een teuwen broodt in melck gheweyckt / gummi dragantum in wyne gheweyckt/gummi armoniacum in azyne gheweyckt/van elck by discretie. Daer na doetter by bloemen van geytenbladt/hebt ghyse/lactse ouer een cleyn viercken distilleren / aenden beek vanden alembicus een doercken met muscus / ende benjoin ghebonden hebbende . Het water daer af comende bewaert in een glas wel dicht toeghestopt / want het sal seer excellent zyn om de huyt natuerlijck ende seer wit te maken/sonder de tanden oft yet anders eenichsins te beschadighen.

Om een seer sonderlinghe ende natuerlijck toetsel te maken/het welck lange op het aensicht duert/ ende maket altyt hoe langher hoe schoner ende ieuclidiger.

Nempt het wit van xxv . eyeren hardt ghesbraden / ende daer mede een dzinck-ghelas vliighen melck/ oft en conde ghys niet becomeen/so neeyt cleyne oncrype vliighen/ en smytse met cleyne stuckels/ die welcke ghy met de voorserue

eyeren mengen sult: distilleert dit/ ende het water dat/ ter af comen sal/ maect van selfs de huydt wit: maer wilt ghyse roodt hebben/ neemt tot elck glas van het voorszceuen water twe oncen gepulueriseerde pluyw alluyn / een half ounce van dier greynen / daermen het scharlakē mede verwet/ ende twe oncē greynē/ daer men de carmesijn sijde mede verwet. Al dit suldy in een phiole wel dicht toeghestopt doen/ daer na sielt de phiole in eenē fetel werm waters (maer ten mach niet steden) acht daghen lanck. Dit ghebaen zynde/ ghiet al de substantie vande voorszceuen coleuren af/ ende neemt tghewerwde water/ daer na doeter noch so velle alluyns ende greynē by/ als metten eersten/ ende legghet wederom al te samen in werm water acht dagen lanck/ daer na ghietter het water af/ ende doetter voozde derde reyse alluyn by/ ende greyne/ met een weynich gomme van Arabien: te weten/ tot elck glas waters een half ounce gomme / wederom acht daghen lanck in werm water latende/ als bouen: ende na dat ghy dit wt ghenomen sult hebben/ ghietter af/ so sult ghy het schoonste roosetsel hebben / dat ghy sout kunnen gheswenschen. Alsdan suldiijer een stuercken scharlakens inne nat maken/ oft een stuercken carmesijn sijde/ wazister v aensicht mede/ tot dat ghyt verwermt/ ende dat het roosetsel wel penetrere oft doozdinghe: oock meucht ghiter sulcken reuck by doen als ghy wilt. Ende en wilt ghy de voorszceuē phiole in gheen werm water stellen/ als voorszceuen is/ so setse by een cleyn vierckē/ so datse niet en stede/ ende dat eenen gehelen dach lanc oft langher/ daer na suldyt afghieten/ ende alle dingen doen ghelijck voozseyt is.

Item ander roosetsel/ dat seer beerdich is/ ende men mach met cleynen cost maken.

Nemmt twee oncen vischlijm die wel claer zy/ ende laetten in witten wyne weycken viif oft ses dagen lanck/

lanck / tot dat de wel weeck zy : daer na neemt goede
 Brazilie wel gheraspt / oft in cleyne stukkens ghesnede /
 ende laetse in put-water weycken / so datse vanden sel-
 uen watere meer dā anderhalf palme hoge ouerswom
 men ligghe: latet daer na te samen siedē ouer een cleyne
 viercken / al t'elcken het colour op een papier proeuende /
 toe dattet verwe na uwen sin. Ende eer ghyt vanden
 viere doet / so doeter noch by tot elck glas vā het vooz-
 schreuen colour een once rouwen roots alluyn wel ges-
 pulueriscert / ende gomme van Arabien dzyn oft viers
 mael de grootte van eender bonen . Daer na nemet
 vandē viere / ende bewaret in een phiole wel dicht toe
 ghestopt / so suldy een seer excellente substantie hebben.
 De vroukens die van ghemeynen state zyn / pleghen
 de Brazilie in water oft in wyn te sieden / daer by doen
 de een weynich roots alluyn / ende een weynich gomme
 met water oft wyn / ende lietent so langhe sieden /
 tot dat de verwe na hare wille was. D'ander nemen
 roden sandalum / den welcken si in wyn legge / oft ins-
 mers in gebzanden wyn / sonder sieden / maer houdent
 eenen gheheelen nacht lanck. Daer na het water om-
 merurende / doen sij daer anderen sandalum by / ende
 noch een weynich alluyns / na datse het colour hebben
 willen.

Een seer schoon witte berwe bouen alle andere.

Nemmt ghebroken talchum / ende ghebzant /
 pulueriscert met eenen houten stamper / daer
 na wasschet / ende menget te gader / doet het
 daer na in een schotele / oft in eenich ander
 vlaeckachtich vat / met een ander schotele ouerdeekt / in
 een glasbackers forneys / oft in eenich ander forneys /
 dzyn oft vier daghen lanck. Ende als ghy dit weder we-
 neept / so salt sneeuw wit zyn / stampet daer na wel cleyne
 fens met het water van cleyne vitchstiens / oft met vijs-
 ghen melck / oft met ghedisulleerden azyn / oft met het

Dat vierde Boeck

soy van ionge duyftens / oft met eenighe andere suer
achtighe ende limachtighe substantie.

Om het hayt blondt te maken/als ofret goudt.
Draedt ware.

Nempt schozissen oft scrapsel van rhabarbarum/latet in witten wyn weycken/oft in clare loghe/ ende na dat ghijer v het hoofte mede ghewasschen sult hebben/so maectet oock v hayt met een spongie mede nat/oft met eenen boeck/ daer na latet aent vier oft inde somme drogen. Maect daer na het hayt weder nat/ende droghet noch eens/ want hoe dickwilder hoe beter ende hoe schoöder/sonder eenichsins het hoofte te schadighen.

Om haytloghe te maken/ die welcke bouen dien datse de heftenen ende de memorie confyteret / soo doecte het hayt lanck/blondt/ende seet schoon worden.

Nempt looghe/ die niet te sterck en zy/maer sulcx alsse de vrouwen ghemeynlicken ghebruycken om het hoofte mede te wasschen/ende makes so veel in eenen ketel/ datmer hem thien-mael mede wasschen mach/daer noch by doende het ghene dat hier na volcht : de schellen van thien arange appelen/oft van soete citrangulen/ hebt ghyse/ oft des niet/so neemter suere/citroenschellen also veel als ghijer becomen condit/het sy gruene oft droge/ het is alleleens/camomillebloemen/ lauwerbladeren/ een handt vol Capillus Veneris/een half handt vol agrimonie / twee oft dzy handtvollen ghersten stro / welcley ghecapt/ een halue schotele droghe lupijnen/ een schotele fenegriece/ een half ponde tartarum van wyn/ oft twee oft dzy schotelen bzeembloemen / der welcker men altydt een deel ghedroochde in huys hebbe moet/ tot deser affairen dienende. Doet alle dese voorszeyuen substantien in een grootachtich vat met de loghe/ ende latet aldus ligghen het een te samen met den anderen/ om daer af te nemen / ende te ghebruycken alsse
passe

passse ghetten sal. Ende hoe de voorszeyten loghe lan gher met de voorszeyten substantien sal ghemenght gheweest hebben/hoe beter. Dese compositie sal viss oft ses maenden goedt blyuen/oft oock langher. Ende ghy meuchtse verniersschen na uwe belieste. Maer als ghyse te wercke stellen wilt/ so neenytse al schoon af/ sonder de voorszeyten substantien / die daer inne ligghen/eenichsins aen te rueren: ende als ghyse vers wermt/so meucht ghier wat mirrhe ende wat caneels by doen/ so sult ghyse seer goedt maken / so wel tot de ghesondtheit des hoofts ende des ghesichts / als om schoon hayr te maken.

Loghe daermen het hayr mede swert maect.

N Eempt ozdinairlijcke loghe/ende laetse siedē met een handt vol beetbladeren/dzy oft vice handtuollen sautebladeren/ grüne oft dzoghe/ende myrre also veel als ghy wilt/mec lauwer bladeren/ ende een weynich nootboom schozsen oft bladeren. Maer als ghy loghe ghebruycken wilt/die het hayr swert oft blondt maect/ en srycker v het aensicht noch oock den hals niet mede/op dat sy daer noch swert noch gheel af en wordē/ hoe wel dats se niet so lichtelijcken op de huydt en vat / als op het hayr. Ende na dat ghy het hayr aldus ghewasschen sult hebben / so moet ghy het aensicht met ghemeyne loghe/ oft met claer water / oft oock met witten wyne wasschen.

Olie om het hayr te sreycken/ daert lanch/blondt/ende blinckende af wordt/ als oftet ghebruyckert goudt maer.

N Eempt een glas vol olie van sesamum/ eune ghys ghecryghen/oft des niet/ neenyt olie van olyue die niet greuenachtich en zy/maer wel gheel en claer/ inde welcke ghy dzy oncé dzoghe

dzoghe ende wel gemundificeerde hzembloemen doet
 sult/stampt de lichtelicken af/daer by doende een once
 van het selue gheel datter midden inde witte lelien ge-
 wonden wort/ende een vierendeel once curcuma/ ende
 het sefttiende deel vander oncen saffraens / met een
 weynich cancels/benjo'n/muscus/ende ciuette/ ist dat
 ghy wilt. Alle dese dinghen sullen eenen goeden reuck
 maken/ sullen de verwe helpen/ ende het hooft consoz-
 teren / ende men moetet al te samen int selfde vat ofte
 phiole doen/inde welcke het olie zyn sal/ die welcke ghy
 al den somer dooz inde hitte der Sonnen houden sult/
 ende salles t'elcker reysen een weynich nemen vooz v
 aensicht/ende hoe dattet ouder wort/hoe beter. Doek
 meucht ghy int leste wederom olie opte vooz;chzeuen
 substantien int selue vat doen/wantse sommighe iaren
 lanck goedt blyuen / oft ghy sult de selue substantien
 moghen veranderen na dattet v van node dunckē sal.
 Het is oock goet datmē met de selue olie den kam stry-
 ke/daer haer de vrouwen mede inde sonne kemmen sul-
 len/ oft en isser genen sonneschyn/so sullen sy eenē wer-
 men doeck opt hooft doen/ende also laten/sonder daer
 het anders op te doene.

Een seer sonderlinghe maniere om lichtelicken het haye
 blonde te maken / sonder langhen tydte oft niet inde Son-
 ne te staene / Diwelck een seer seitsaem ende seer excellent se-
 creet is.

N Eempt antimonium een half pondt/tartariū
 een half pondt/ sal-nitrium negen oncen: alle
 dese dinghen wel cleyntens ghestoten ende
 geincorpozeert/ neempt een eerden teyle / en
 doet de int middē vandē viere/so datter het vier onder
 ende bouen ouer bzande/ tot datse heel roodt worde /
 daer na worppter allenstems alle de voozschzeuen poe-
 deren met eenen lepel inne/ altyt een weynich tusschen
 beyden vertoeneude / tot dat de eerste t'elcken gheheel
 verbrant zy/cōtinueert dit totter wylen toe dat alle de
 vooz

voozschzeuen poederen al verbzandt sullen wesen .
 Maer dit moet onder in een schoutwe / oft in eenighe
 opene plaetse gheschieden / om datter eenen so groten
 rooek af comen sal / datment gheensins en soude mo-
 ghen verdraghen. Daer na salmen de teyle bzeken int
 midden / vande welcke ghy het satsoen van eenen diez-
 ten foect oft swertachtich bzoedt vinden sult . Desen
 foect suldy op de schone steenen in veel stueken smyten /
 ende int midden sult ghy sommighe cleyne greyntens
 vinden als oftet sijn siluer ware / maer seer bzoosch en
 licht om bzeken. Ende dit is het selue dat de ondersoer-
 ders der natuerlijcker secreten den coninck vanden an-
 timoniū noemen: die welcke in metaelsche operatiē tot
 veel dingē dient / als wy hier na seggen sullen. Maer
 dat en sal gheensins dienen om thayr mede te witten /
 des niet te min / men moetet alleen bewaren. Neemt
 daer na de reste / ende de swerte substantien / ende de
 gheelachtighe substantien / ende al het ghene dat ghy
 op den grondt / ende al rondtomme aen de voozschze-
 uen teyle ghenonden sult hebben. Alle die welcke ding-
 ghen om datse terstondt vochtich worden / so stampse
 lichtelijcken af / ende tot elck pondt doeter noch by een
 once gerubifieerden vitriolum / als wy hier na beschry-
 uen sullen. Doet daer na alle dese dinghen te samen in
 loghe / die niet de sterck en zy / ende temperet tot dattet
 ghelijck een maniere van papken worde / daer by doens
 de twee oncen olie van doyers van eyeren / oft by ghez-
 bzeke van dien / neemt olie van olyuen. Dese dieckach-
 tighe substantie sult ghy so langhe in eenich vat bewa-
 ren / tot datse hardt worde / ende ghy sultse altydt goet
 vinden. Als ghyse te wercke stellen wilt / so neemt ges-
 meyne loghe / ende doeter twee oft dry oncen rouwen
 ende ghestampden woots-alluyn inne / ende alsdan was-
 schet v hoost daer mede ghelijck ghy ghewoon zy.
 Ende na dat ghy het hoost ghewasschen sult hebben /

Dat vierde Boeck

sonder dat af te dzoghen / so sineert alle dat hayr met
 de voorszreuen substantie / die welcke ghy verwermet
 moet / ende als ghy dat hayr aldus gesmeert sult heb-
 ben / so omwindet met eenen wermen doeck / een weyn-
 nich tydts dan neder sittende . Dit ghedaen zyns-
 de / sult ghy de voorszreuen saluinge af doen / ende
 wasschen de saluinghe met wermeloge / ende de zee-
 pe sult ghy bereyden so v goedt duncken sal. Ende ten
 lesten so wasschet v hoost ende het hayr wederomme
 met een weynich ghewermden witten wyn: ende daer-
 na omwindet thooft en thayr met eenen wermen doec
 om te dzoghen / oft dzoghet inde sonne / oft aent vier /
 also ghy wilt: en ten lesten so suldyt met onse voorszre-
 uen olie smeren / oft met Josenin olie / oft met eenighe
 andere welriekende olie / die het hayr also mach con-
 serueren ende bewaren / dattet niet en bzeke / maer dat
 tet daer blinkende ende schoon af blyue / ende also ons
 derhouden mach worden: maer alle dese dinghen sal-
 men altydt manierlick ende matelick ghebruycen /
 want mate in alle dinghen / is den besten raedt. Dese
 maniere van doene sult ghy alle xliij. daghen oft alle
 maenden eens herhalen / oft also dickwils alst v bes-
 liefst: so suldy thayr schoon ende blinkende hebben / als
 oftet goudt - draedt ware. Maer ghebruycet altydt
 alle dinghen by goede discretie / ende met grote neerstis-
 cheit. Metten eersten als ghy eenighe recepten ghe-
 bruycet / als namelick in dese confection / so moet ghy
 wel toefien dat de loghe niet te sterck en zy / op datse
 zamen met de voorszreuen confection (die welcke wat
 sterckachtich is) het hayr niet door en etc. Doe moet
 men de quantiteit / ende den tydt / van de confection daer
 op te laten ligghen / wel gade slaen / eer dat men se mit
 loghe afwasschen: ende aldus / na dat ghy by experiens-
 tien beuinden sult / mencht ghy v in alle andere ding-
 ghen regeren: Want daer en is gheuen so sekeren res-
 ghel

ghel/be discretie ende neersficheyt en hebbeder wel als tydt eenich segghen inne/ na het goedt aduys vanden ghenen diese te wercke stellen wilt.

Een saluinghe om thayr wt eenighe plaetse te doen vallen.

Nemyt het wit van dzy verffche eyeren wel gheclopt/ acht oncen leuenden calck/ een onse ozpimentum: al dit wel ghepulueriseert/ suldy met het voorszreuen wit van eyeren doen/ doetter daer na een weynich loghen by/ tot dat ghiser een papken af ghemaken cumbt: daer na salmen dit met een pinceel oft borstelen op de plaetse strycken daer- men het hayr wilt doen wt vallen: ende later dese saluinghe een vierendeel vander vzen ligghen/ ofe wat langher / daer na met werm water afwasschen/ ende al thayr salder af wt vallen: oft des niet/ suldyt wederomme strycken / ende wederomme een weynich tydts vertoest hebbende / salment af- wasschen als te voren / ende het hayr sal sonder eenich twyfel af valsen. Ten lesten salmen de voorszreuen plaetse met olie van rosen oft van violetten strycken/ ende de huydt salder seer schoon af blyuen / sonder eenich letsel te hebben.

Een olie oft vochticheyt om thayr mede te doen wt vallen/ ende men macht also langhe bewaren/ allinen wilt/ ende is noch tot alle andere saken seer goedt.

Nemyt een onse soda (dat zyn asschen van een cruydt/ dat de glaesbackers besighen om cristaline vaten te maken) thien onse leuenden calck/ acht oncen ozpimentum/ en maect er een fijn poedeken af / het welck ghy in een panne met also veel soete en clare loghe doen sult/ dattet poeder een palme hoghe onder de voorszreuen loghe lighe. Daer na laet dit een vze lanck sieden/ ende vandē viere nemende/ suldyt vierentwintich vzen lanck laten staen/ ende dan suldyt af ghieten/ dooz- sughen / ende dzy

Dat vierde Boeck

Dy oncen swaer daer af nemen/daer by doende een on-
te olie van olyuen/ ende latent so langhe te samen sie-
den/dat alle dat water versode zy: het welck ghy daer
an weten sult: wozyt met een stoccken een druppel oft
twee int vier/ende bernet sonder craken/dat is een tee-
ken datter gheen water meer in en is. Wilt ghy die
welriekende hebben/ so doeter muscus by/oft ciuette/
daer na bewaret:ende als ghier thayr mede wilt doe
wt vallen/ wascht eerstmael de plaetse wel met warm
water/dan sneret met de voozschzeuen olie/ende latet
also ein wyle tydts staen/daer na wasschet weder met
warm water af/ende al thayr salder af wt valle. Ten
lesten sult ghy de plaetse met olie van rosen oft vā vio-
letten strycken/ als voozseyt is.

Een vermaninghe vooz de ghene die thayr wt willen
doen vallen.

Iden eersten moetmē weten dattet hayr niet wt
vallen en sal/dan metter hzekender manen/ ende
het is veel beter datmense met olie oft salue doe
wt vallen/dan datmense met de pincettē wt tree-
ke/om datmen den vleesche ghewelt aen doet/beroerte
van bloede/wyde openinghe der sweetgaetkens / ende
men doeter thayr daer na dicke af wt wassen: daer-
om salmen tersfondt de plaetse met eenighe vercoelen-
de olie stryckē/ als met olie van rosen oft olie van vio-
letten. Xemmerckt oock diesghelijcx dat dickwils de
voozschzeuen olie met ozpimentum gemengt/de huyt
maect als ofte verbzandt ware/ende dit compt dooz
te stiercke/oft quade compositie/oft alsment te lange op
laet dzoghen/oft alsmen de plaetse te voren met gheen
warm water af ghewasschen en heeft / oft alsmen de
plaetse niet tersfondt met olie en stryckē / als het hayr
wt ghevallen is/ ghelijck wy hier bouen gheseyt heb-
ben/hoe datmen doen moet/ ende alle dinghen berey-
den moet.

Om te maken datter haye niet weder en come/ende om
 tselue clem/ende dun te maken/ghelyck het
 eerste wolphayken.

Seer qualificken can men ghemaken dat het haye
 niet weder en wasse: om dat sommighe daer seer
 sconde ende dzoghe saluvinghen toe bereyden /
 daerse een wyle tydts de plaetse mede bestrycken
 sonder het te vorderen / om der crachten wille der na-
 tueren / die welcke altydt haren loop houdt / wozen-
 de haer superfluiteyten wt metten hayre / daerom vers-
 branden sij de hyndt / ende bederuense: daeromme bes-
 hooztmen wel toe te sien / en alle dinghen te gebruy-
 ken na behoorlicke ordinantie / op datmen gheen verlo-
 ren moeyte en doe / ende alle schaden verhoeden mach.
 Daeromme moettmēt doen wt vallen met het bzecken-
 de quartier / ende terstondt daer na de plaetse stricken
 met olie van rosen / oft van violette: dit doende / so wor-
 det hayr altydt cleynder / dunder / ende saechter / ende
 vertoest t'eleker reisen langer eer dattet weder comt.
 Maer wilt ghy dattet nimmermeer weder en come /
 so ghebruyekt dese nauolghende remedien / die seer se-
 ker / ende by experientien warachtich beuonden zyn :
 Neemt ghebrande olyfsteeltens / dzoghe boonschels-
 len / bilsensae / lithargium auri oft argenti / ende ghe-
 brande schelpen / tellene geheeten / ende opium / van elcx
 euen vele / en de helft so veel ozpiners als vā een vāns-
 de voozschreuen dinghen. Al dit wel ghepuluerisert /
 suldy laten opsieden in olie van olhyen / oft van rosen /
 so veel dat de olie vier oft ses vingheren bouen ligge /
 ende latet sieden opt vier / ruerende sonder ophouden
 twee oft dzy vzen lanc: latet daer na condt wordē / en
 gietter de olie af / by die welcke ghy het vierendeel also
 veel saps van celidonie toedoen sult. Ende als thaye
 wigheuallen is / neemt een cleyndoecken inde vooz-
 seyde olie (maer eerst lauwy gemaect) gheuet en legget

Dat vierde Boeck

opte voorschzeuen plaetse/ latet daer op eenen gheheel
 len nacht lane ghebonden ligghen/ ende des morgens
 suldyt weder af doen: dit doet ses ofte seuen nachten/
 als voorschzeuen is: maer het moet met het hzekende
 quartier gheschieden. Ende siet ghy dattet hayr wes
 der comen wilt/ doet het weder metten naestvolghen/
 den hzekenden quartiere vallen/in alle maniere doens
 de als bouen / ghy en sullet niet dickwils behoeuen te
 doene/ het hayr en salder ten ewighen daghe af achter
 blyuen.

Om een maniere van plaester te maken/daerme het hayr
 mede doet wt vallen/banden aensichte/halle/handen/oft an
 dere delen des lichaems.

N Neempt twee oncen termentyn/ een half once
 wit was wel cleyn ghebroken/oft wat meer
 oft min/ na dattet van node wesen sal/ benz
 join/storax calamita/na discretie:latet was
 eerst een weynich smilten ouer een cleyn vierken / daer
 na den benjoin ende den storax/daer na doetter den ter
 mentyn by/met een weynich wel ghebroken ceruse: en
 als ghyt op het vier doet/doetter wat mastix by/ ende
 maectet een mixtie af / die noch te dick noch te dun en
 zy. Neempt daer na een stuck lywaets van sulcker
 grootten als ghy wilt/op het welck ghy de voorschzeu
 uen compositie (gy met eenē lepel oft anderffins) hzey
 den sult in maniere van plaester. Latet daer na coudt
 werden/ ende bewaret sonder toe-pouwen/ want als
 dese mixtie coudt is/so is sy hardt. Wilt ghyse te wer
 ke stellen/doet als hier na volcht: Des auondts als
 ghy slapē gaet/ so wascht v aensicht oft andere plaets
 se met lau water/ wel stijf met eenen doeck oft met de
 handt wryuende/ende af ghedroocht hebbēde/neempt
 een stuck vande voorschzeuē plaester/en wermet so lan
 ghe aent vier/dat de voorschzeuen mixtie dun werde/
 appliceerse terstondt wel stijf opte hayrachtige plaets
 se/en

se/ende laetser den gansen nacht op liggen. Des mo-
ghens suldy voor den spieghel gaen/en de voorszreue
plaster met een cyndeken af treckende / suldijer al het
hayr mede wt trecken/ daer een schone huydt latende.
Ende ist datter noch wat vande voorszreuen mixtie
opte voorszreue plaetse bliffte/waschtse met werm wa-
ter ende met terwē semelen af/so langhe met een doec-
ken wzyuende/tot dattet af valle. Wascht daer na v
aensicht met ghebzanden wyn/wittē wyn/oft met ees-
nich ander ghedistilleert water/dat niet te sterck en zy/
maer van meloenen/ canwozden/ oft andere dier ghe-
lycke dinghen ghedistilleert: ghebruyekt daer na sulck
water totten aensichte dienende/ als v belkenen sal/ so
sult ghy v aensicht claer onderhouden/ ende blinckens
de als eenen spieghel.

Een seer sonderlinghe secreet/dat de grote Heren in Ma-
eenlandt ghebruycken / daermede sy maken dat haer kinde-
ren gheen hayr onder de ochtelen / oft elders daer sy willen/
en cryghen. Dit secreet heb ick in Syrien gevonden/int jaer
1521. door de hulpe van eenen groten Here / wiens doch-
ter ick ghenesen hadde.

TErstondt als het kint geboren is/ so bereyde
sy een stuck fijn gouts/ eenen ducaet/ gulden
rinck/oft ander dierghelijck/ en latent gloe-
yende wordē: aldus appliceren sijt opte plae-
tse daerse gheen hayr en willen hebben/ende terstondt
streyckē sy de plaetse met olie vā rosen oft violette: bin-
nen xxiii. vzen doense het selue noch ees/so en compter
nimmermeer geen hayr oppe. Hier mede heb ick dieck-
wils het hayr van de tonghe meystens voorhoofst wt
doē vallen/maer het gout moet seer fijn zyn/so en sal
der gheen littecken achter blyuen/ gelyck ofret met ees-
nich ander metael af versengt ware. Dit secreet heb
ick langhen tydt verborghen ghehouden/ende en heb
noyt om ghest noch om goet willen openbaren/ dan
nu in desen teghenwordighen boeck.

Dat vierde Boeck

Om Orientſch lywaet te maken/daer de vroukens het
aenſicht mede veruen.

Nempt ſcharlaken ſchoorhaye/ latet een goe
de wyle tydts in water ſieden/ daer leuende
calck in ghesoden hebbe / ghietet daer na af/
nemes een pot / ende doeter inne twee oncen
bzeſilie-hout met cleyne ſtuexkens ghesneden/ daer by
doende een once roots alluyn / met alſo veel ſpaenſch
groen/ende een vierendeel once Arabiſche gomme.
Ende na dattet een half vze lanck wel gefoden ſal heb-
ben/ neemt een ſtuexken oudt lywaets/ alſo groot als
ghy wilt / maket nat in deſe decoctie oft rode verwe:
daer na dect de panne/ en laet deſe mixtie coudt wor-
den eenen geheelen dach lanck/ en latent inde lommere
dzoogen/ na dat ghyt wter pannen gedaen ſult hebben/
bewart tuſſchen welriekende dingen/ ende ghebru-
ket elcken alſt v belieft.

Het ſelue op een ander maniere.

Nempt een glas ghezanden wyn/ een vier-
rendeel once vande voor- gheſchreuen greyn-
nen/ een half once bzeſilie/ een half once gum-
mi armoniacum; doet dit al int glas metten
ghezanden wyn / daer na ſtoppet wel dicht toe/ ende
tvoorzende glas moet wel vol zyn: latet ouer een cley-
n vierken al ſuexkens ſieden/ oft latet twee oft dzy dagen
lanck inde ſonne ſtaen. Dit ghedaen zynde/ ghietet
af/ ende doetter de ſtuexkens oudt lywaet by/ als hier
bouen verhaelt is. Ende en is v dit int afgieten van-
den ghezanden wyn niet roodt ghenoech/ ſo meucht
ghiter noch greine ende bzeſilie by doen: ende alint in
de ſtede vande greine ende bzeſilie/ ſo waert goedt den
lacca vande greine ende bzeſilie te bereyden / als hier
in deſen boeck gheleert wort.

Om wit hape ofte baert ſeer ſchoon ſwert te
maken.

Teemp

Neeempt goede ozientsche gal-noten / oft andere / ende srytse in olie / maer en laetse niet verhzanden / daer na stampt-se / ende doet-se dooz een seue: neempt oock ferrette / oft atramentum hispanicum / den welcken ghy diesghelticx ooc stampen ende wel pulueriseren sult. Neempt dan een panneken vol loge / ende docter granaetschellen / nootshelpen / myrrhe / ende sautiebladeren by / also vele als ghy wilt: Dit sult ghy te samen tot op het berdendeel sieden. Oock moeter by gedaen wordē twee delen galnotē / ende een deel ferrette / wel onder een tempererende ende incozporerēde / tot dat v het swertfel aen staet / daer ghy den baert ende het hayr mede strycken sult in deser manieren: Wasschet hayr oft den baert met loge die niet te sterck en zy / op datse v niet en byte / ende de wyle het hayr noch werm is / sneret met de voozschreuen confectie: maer sij moet law gemaect wordē / om des te beter te mogen penetreren / en latet also een wyle tyts staen. Wascht daer na thayr eerst met loge / ende daer na met werm water af / ende het sal seer schoon ende swert wesen. Dit en byt / noch en gheeft gheen letsel noch hindernisse.

Een seer edel ende excellent poeder om de tanden mede te reynighen / vast staen / ende wit worden: oock om het tantsbleesch te preserueren / wiens ghelijck niet te vinden en is / al waeret oock vooz een grote Vrouwe / keyserinne / oft prinsesse.

Neeempt lacca van greyne / oft en condit ghyt niet becomen / so neempt seer goede greyne thien delen / seuen delen ghersten broodts te colen ghezandt / lignum alsoē twee delen / sijnen pruyntsteen op de colen ghebzoocht / ende in witzten wyn oft azyn gheweyckt / acht delen / weeck dzaken bloect dzyn delen / ghezanden roots-alluyn vier delen / ghezanden honich in een panneken / tot dattet eerst swert worde / ende daer na gheel dzyn delen (ende

Dat vierde Boeck

Dit mettecht ghy vanden droeffem vanden honich ma-
 Ten dixer ouerblijft na dat hy ghedistileert is / den selue
 met een panneten in een glaesbackers ouen eenen dach
 oft twee latende) colen van rosemaryn hout dry delē /
 finen caneel twe delen / benjoin een deel / armenischen
 bolus van ozienten neghen delen / tartarum van witz-
 ten wyn twee delen / alabaster een deel / cleyne peerlen
 vier delen / gheelen ambergris viif delen / roden cozael
 twaelf delen / ontype yuoozscrapsel twee delen / cleyne
 queappelen een note groot oft wat meerder / ses delen:
 maer de beste zyn de ghene / die opten boom niet tot
 perfectie ghecomen en zyn: de welcke men int vier ber-
 nen sal / tot datse heel te cole verbrädt zyn / mastix acht
 delen. Alle dese voorszeyuen dinghen seer wel ghe-
 stampt / ende dooz een sijn seue ghedaen / daer een wey-
 nich muscus by doende / ende wat gheslaghen goudts
 ende siluers. Dit ghedaen zynde / bewaret in een bus-
 Ten wel dicht toeghestopt / ende sult een seer costelijcke
 substantie hebben. Ende als ghyt te wercke stellen
 wilt / wascht eerst den mondt wel met schoon water /
 oft met wyn: daer na neemt van dit poeder op uwen
 vingher / oft op een doercken / ende wyfster de tanden
 mede / daer na spoelt den mödt met wat claer waters.
 Dit continuerende / suldy altydt schone / stercke ende
 vaste tanden hebben.

Een seer excellente conserue om de tanden te reynigen /
 het tantbleesch te conforteren / ende goeden
 aellen te maken.

O M des wille dat het tandt-poeder ombe-
 quamer schynt / dan eenighe weecke sub-
 stantie oft conserue / die welcke beter aen-
 cleeft / ende is den monde veel anghenamer /
 so willen wy hier van eene schryuen / die welcke wter
 maten seer costelijck is / ende die in excellentie haers ge-
 lijcke

liske niet en heeft/ende wozt opte nauolghende maniere ghemaect: Neempt een deel syrope van rosen/twee delen myrthē syrope/oft lentischen syrope/hebt ghier. Doet dit te samē in een schoon panneken/ daer na doet vanden voozschzeuen tandpoeder by/daer wy int vooz-gaende capittel af ghesproken hebben/ tot dattet tot weeck deech ghereducceert is: doet daer na dit pāneken op een casoozken met heete asschen ende wat benende colen/oft inmers van verre byden viere:ende laet al suetkens sieden/ altydt ommeruerende/ tot dattet dick worde ghelyct honich/oft noch dicker. Nemmet daer na vanden viere/ doetter gheslaghen goudt ende muscus by/also veel als ghy wilt:ende ghy sult eē seer wtneemende ende excellente substantie hebben/ om het ghene te doen dat voozschzeuen is.

Vermaninghe vooz de ghene/die tandpoeder oft conferuc maken willen.

IEt dat ghy dese dinghen wilt op het alder excellentste maken/so neempt vā de voozschzeuen dinghen also veel als ghys becomen cunt/oft en cunt ghys niet al becomen/so neempt vande excellentste/als scharlaken greynen/peerlen/cozael/ghelen ammer/lignum aloē/bolus armenticus: maer het voozschzeuen ghersten broot te colen verbrāt/en voort d'andere dinghē zynder seer goet inne. Ende wilt ghyt eenighe grote Pzince gheuen/ die gheerne het schoon colour siet/ ende de dingen gheerne weten soude dycer inne zyn / so meucht ghyt met luttel substantien maken (als voozseyt is) daer muscus ende gheslaghen gout by doende: wildyt met cleynder cost ende in meerder quantiteyt maken / so doet tot de dinghen/ die wy int capittel van het poeder verhaelt hebben / ghesfooten careel-steen / marber-steen / creest-schelpen te puluer ghebrandt/ende een weynich wit souts: dzoessem van

ghebranden wyne isser doek seer goet in/alleen/oft met
 yet anders gemengt/so salmen veel substantie met cley
 nen cost hebben . Ende wilt ghy conferue maken met
 cleyne cost ende arbeit/ so neemt honich van rosen/
 ende mengten met de voorszreue poederen. Hier me
 de suldy de tanden wryuen / ende daer na den mondt
 wt spoelen. Dit doende/alle acht daghen eens/salmen
 schone tanden hebben. Dit is een seer goede ende ghes
 riefelicke recepte voor eenen yegelicke .

Een seer goet ende wit tantpoeder/den Heren ende Prin
 een veel anghenamer dan eenighe vande voorszreude.

Iden eersten salmen een seer excellent secreet an
 mercken/om de tanden schoon ende wit te maken:
 dat is/puymssteen alleen / maer het moet vanden
 alderfijnsten zyn/ daer de schoemakers haer witz
 te schoenen mede wryuen/ ende dien wel ghepulueri
 seert:want de tanden daer mede ghetwzeuen/ sij wor
 dender seer schoon ende effen af: ghelijckmen by expe
 rientie wel siet/datmen den puymssteen ghebruyckt om
 de beenen / marmozen / ende andere diergelijcke din
 ghen te effenen . Ick hebber sommighe ghesien /
 die van groten verstande waren / die de grote Heren
 daer anders niet toe en gauen/ dan het voorszreuen
 poeder wel gepulueriseert/ want dan en weetmen niet
 wat het is. Doek kanment welriekende ghemaken/
 alsment in saerkens doet / die na den muscus oft am
 berggris riecken: en hebbe sommighe grote Heren gesie/
 dijser seer groot werck af maecten/na dat sijer de ope
 ratie af ghesien hadden. Maer wilt ghy tot het ghes
 nie dat voorszreue is/ een poeder maken dat noch ex
 cellenter sy / neemt cleyne peerlen een weynich ghes
 stamp oft heel ghelaten/ende doetse in een schotele/oft
 in een wijt glas/daer na neemt limoen/ arangiē/ oft
 zitrangulen sap/ alderminsten ses oft seuen mael door
 eenen doek ghedaen/ gietet opte voorszreue peerlen/
 tot

tot datse dzy oft vier vingheren hoedch oterfswommen
 ligghen/ ende ghy sult binnen cozten tydt sien/ dat dit
 sal beginnen te sieden. Daer na decket met een papier/
 oft met eenen doeck/ ende latet also dzy oft vier dagen
 lanck staen/ ende ghy sult de voozschzeuen peerlen int
 voozschzeuen sap al ghesmolten vinden/ in een saccus
 wit papken verandert / ende daer sal vanden sape een
 gheel velleken ouertrocken zyn. Neempt daer na claer
 put-water/ oft ghedistilleert lentscen water/ ende giez
 tes so veel ouer dit voozschzeuen papken/ dattet twee
 oft dzy vingheren bouen swemme. Neempt voozt een
 voozcken/ oft den steel van eenen silueren lepel/ oft oock
 een cleyn stockken/ daer ghy voozschzeuen papken wel
 mede onderrueren sult/ ende latet daer na weder sines
 ten/ ende ghiet ten lesten dwater af. Ende siet ghy
 noch eenighe geelicheit int voozschzeuen papken/ her
 wasschet als bouen/ ouerdecket met een papier/ ende la
 tet also van selfs inde sonneschijn droghen. Hier na
 suldy dzy delen van dit papken oft wit poederken nes
 men/ vier delen wittē puymsteen/ als voozsent is/ twe
 delen witten benjoin / een deel roots alluyn wel ghez
 brandt/ een deel witten cozael/ een half deel seer wittē
 yuooz/ ende euen veel seer witten alabaster. Laet dit al
 tesamen wel wrijuen op eenen marmarsteen/ oft in een
 silueren schale/ ende doetter wat gheslagen siluers by.
 So suldy een seer wittē ende excellente substantie heb
 ben / om de tanden mede wit te maken. Ende ghy
 meuchtse in conferue legghen met cedar syrope/ oft hoz
 nich van rosen/ also ghy wilt. Ende wilt ghy dit poe
 der seer root hebben / bereydet met greyne van sacca/
 ende met een weinich roden cozael: Maer om dattet
 al stampende wat witachtich wordē sal/ so doeter wat
 bolus armenicus by/ met een weinich sanguinis dra
 conis liquidi/ ende een weinich gheslaghen goudts.
 Oock meucht ghy alle de voozschzeuen poederen eenē

sulcken reuel gheuen als ghy wilt: maer int wit poed
der en behoortmen gheenen muscus/ambergris/ noch
andere dierghelijcke substantien in te doen: want de
witheyt souder mede vergaē/ maer men macht in sack
kens doen/die na den muscus riecken/ oft anderssins/
als voorszeyen is.

Een seer costelyck ghedistilleert water / om de tanden
terkonde wit te maken/ ende de water maten
wel te conserueren.

Nempt een pont van het eerste ghedistilleert
honich/water het welck wit is/giattet in een
phiole met een once wit ghemeyn souts / een
half pondt onghelanden roots allwyn/ een
once salnitrum / een half pondt waters van lentischen
bladeren ghedistilleert/twee oncen mastix/ twee ving
ren hooch witten azyn in een glas/met also veel wittē
wyns. Laet alle dese dinghen ouer een cleyn viercken
distilleren/ datse na den roock noch oock na den bzant
niet en smaken: dese distillatie in sulcker voeghen conti
nuerende/dat ghysse ten alderminsten xxiij. vzen lancē
doet duere/oft (het welck het sekerste vā allen is) latet
distilleren per balneum marie. Latet so langhe distil
len/alsse eenighe vochticheyt in is/ en int gedistilleert
water suldy wat caneel poeders inne doē/ een weynich
lignum aloēs/ende een weynich bolus armenicus/om
het selue roodt te maken: want het also den sommighē
aenghenaem is:ende om te meerder crachte en smaect
te gheuen/so doetter onbereyden honich by/ ende latet
inde hitte dissolueren: want tis het tantvolesch en den
tanden seer goet / ende doet het water eenen goeden
smaect hebben. Bewaert dit als een seer excellēte sub
stantie/al waert oock voor een Coninghinne. Ende
als ghyt te wercke stellen wilt / so wascht eerst uw
mont wel/en dzoocht de tanden met een stucken scho
lywaets/ wyyst daer na een weynich de tādē met een
doeck

doercken int voozschreuen water nat gemaect/ en ters
stont sult ghy een tsamen-treckinge des tant-vleeschs
gheuoelen / het sal v de tanden consozteren/ ende seer
schoon ende wit maken. Ende hebt ghy lieuer diwater
wit dan root/ en doeter geenen cancel/bolus armenis
cus/noch aloës lignum by/alst gedistilleert sal wesent:
maer latet met d'andere dinghen distilleren/ende does
ter van eler so veel by/alsser mastix is/ het sal wit wes
sen/ende also excellent als anders.

Dry treffelycke bozmaninghen om de tanden wit ende
ghelondt/ende oock om goeden aessem te
onderhouden.

HEt eerste is/dat so wie sijn tanden niet ghes
woon en is af te spoelen t'elcken als hy ghes
ten heeft/die falsse alent gheelachtich/ ende een
nen stinckenden mondt hebben. Het tweede/
dat so wie met ghesloten monde slaept/ oock diesghes
lijcx altydt vuyle tanden ende stinckenden mont heeft.
Het derde is/ so wie schone witte taden/ ende oock een
nen goeden aessem hebben wilt/ des mozghens eerste
als hy wten slape ontwaect/ dat hy wel wt spouwe/
ende wel wt snutte/reynighende/ende wtwozpende al
het ghene datter dien nacht opte bozste/ inde kele/ en
de int hoost vergadert is. Ende de wyle ghy de tan
den ende den aessem noch so vol hitten hebt/ so neemt
eenen doeck / oft d'een eynde van tslapelaken / ende
wyzster de tanden wel mede van buytē ende van bin
nen / om de fumo siteyten / ende den heeten domp der
spysen/oock de gheelicheyt te verdryuē/ dier dien nacht
vergadert is. Want dit is het gheene/dat de tan
den gheel/het tandvleesch roodt maect/ ende den aess
sen cozzumpeert. Al dit moetmen wel onderhouden:
ende twaer oock goedt datmen smozghens een wey
nich mastix knoude.

Een

Dat lijk. Boeck der Secreten.

Een decoctie om den mont te suyueren/ de loterende tanden vast te maken/ het tancblees te consolideren/en tbleesch te doen wassen/ist van node.

Nempt een half glas azyns/ euen veel sentis-
scus waters/ rosemayn/ myrrhe/ mastix/ bo-
li armeni/ sijn sanguis draconis/ ghebranz-
den roots alluyn/ van elcx een once/ sijnen ca-
neel een half once/ dzy glazen put-waters/ fonteyn wa-
ter/ ofte rieuier water: menghet wel al te samen/ latet
ouer een klein viercken sieden / daer by doende een half
poude honichs/ ende seer wel afschuymende/ daer na
doeter een weynich benjoin by. Ende alst een viereus
deel vander vzen ghesoden sal hebben / doet het vanden
viere/ende bewareet in een seer reyne phiole/wasch
ter v dickwils den mondt mede/ so wel voor als
na den eten : houdet een weynich tydts in
den mondt/want tis den hoofde seer
goedt/ ende doet seer goeden
aessem hebben. Dit is
een seer excellente
recepte.

Epude des vierden Boecx.

DEX

DE N S E C R E T E N VAN
den eerweerdigen Heere Alexis Piemontois/
HET VIIFDE BOECK.

Om seer excellenten laseur van ouer zee te
maken.

Nempt inden eersten een pont lapis lasuli/
de ghemarbert zy / ende lasuerachtich van
coluere / met sommighe goudtrachtighe en-
de groene aderfens / waer af ghy de proeue
nemen sult in de nauolghende maniere : Nemes een
stuccken / ende legghet opte gloeyende colen / een vze
lanct met een blaesbalck blasende / daer na latet coudt
worden / ende stootter aen. Ist dattet van een gaet ge-
lijck eerde / so en doghet niet : maer ist dattet hart blyft
ende laseurachtich / so ist goedt . Nemes daer na een
poude / bzeket in cleyne stucckens / die welcke ghy ouer
het vier te smiltten doen sult / een geheele vze lanct als
tydt blasende. Dit ghedaen zynde / neemt goeden ges-
distilleerden azyn in een vat / in den welcken ghy de
voorschreuen stucckens blusschen sult / laetse dzoghen /
ende neemt daer na sulck water als hier nauolghet :
Neemt een gheloyt panneken / ende doetter inne eenē
pot schoon claer water / ende eē weintich witte honichs-
raten : Latet opsieden / ende schuymet so langhe tot
datter geenē schuym meer op en come : ende latet daer
na coudt worden. Neemt daer na sanguinis dracos-
nis een okernote groot / seer wel ghestampt / ende tem-
peret allenstems met het voorschreuen water . Ghes-
tempert zynde / suldyt door eenen schonen doeck in een
gheloyt vat sijghen . Ende het is te aenmercken / dat
het water noch te ros noch te claer en behoort te wes-
sen / maer tusschē beide / op dat dē laseur violetuerwich
werde.

Dat vijfde Boeck

werde. Breeet daer na desen lapis lasuli aldus ghecal
cineert met het voorszreuen water (ghelickmen ghes
meinsickē den vermilloen breeet) een geheele yze lancē
oft noch langer: daer na vergadertē weder in een glas
oft ander geloyt vat/ dat wyt en breeet zy/ ende laetten
inde lommere dzogen/niet inde sonne/want hy souder
sijn colore mede verliesen. Ende als hy wel dzoge zyn
sal/pufueriserten wel/ en bewaerten in eenen schonen
witten doeck/wel toegebonden/maeckende daer na dit
naulgende deech: Neempt twee oncen witten resine
pini/twee oncen pix græca/twee oncen mastix/liymolie/
termentijn/ende nieu was/ van elcx twee oncen.

Stampt het gene datter te stampen is/ snyt het was
in cleyne stueckens / ende doet het al te samen in een
nieuwe panne/ latet so langhe sieden / tot dattet ghes
noech zyn sal/dwelck aldus beproeft sal worden: Wor
pes een dzuppel in coudt water / ende nemet daer nae
met de handt al nat wte : ist dattet aen de handt niet
en cleeft/so ist genoeg. Alsdan so sijget al werm door
eenen schoonen doeck/ in een vat vol coudt waters /
want waert coudt/ten soude hem niet laten doordoen:
ende latet so langhe int water liggen/tot dattet hardt
gheworden zy / ende dan nemet wte / ende latet dzog
ghen . Als ghyt met het poeder incorporeren wilt/so
doet in deser manieren: Sijst de voorszreuen confec
tie in cleyne stueckens/die welcke ghy in eenen vertens
den ketel doen sult/ende hangtse also ouer . Alst bez
ghint te hobbelen oft te sieden/ soo doetter by een once
olie van bitter amandelen/ ende latet sieden twee Mt
serere lancē : ter wylen bereydet poeder van lapis las
uli in een vat / met een cleyne stuecken / dat daer toe
ghemaeckt zy : daer na neempt den ketel/ ende ghiet
allenstens int voorszreuen vat / oppet poeder van
lapis lasuli / tot dattet wel al onder een gheincorpo
reert zy / altydt ende sonder ophouden met het voorsz
schre

schzeuen stoccken wel ommeruerende. Dit ghedaen zynde/latet coudt worden/smeert uwe handen met olie van oliuen/ ende neemt de voorszzeuen substantie/met de handen wel onder een knedende / om des te beter te incorporeren. Ende als ghier tsaetsen van een bzycken af ghemaect hebt / doet dat in een ghesloyt vat/ende bewaret also thien daghen lanck ten alderminsten. Ende als ghier den lascur af hebbe wilt/so maect eerst clare loghe met wygaertasschen / daer af ghy eenen ketel vol ouer hanghen sult / ende laetse also heet worden als ghier de handt in gelyden cunte: doet daer na vande voorszzeuen confectie oft deech in een gheloyt vat / ende doetter also veel vander voorszzeuen loghen by als v goetduncken sal. Ruert dan de voorszzeuen substantie al suetkens omme/tot dat ghier den lascur siet wt comen. Ende gesien hebbede/ datter lascur wt ghecomen is/so giet de voorszzeuen loghe met den lascur in een geloyt vat/ der welcker vaten ghy een menichte hebben moet/ ende doeter weder ander werme loghe by/doende als bouen: gietet daer na weder in een ander vat/ also continuerende te doen/ tot dat ghy siet datter gheenen lascur meer wt en roompt. Ende merct datter van een pond lapis lasuli (so verre hy wel sijn zy) maer een once verlozen en gaet/so datter elf oncen lascurs af comen: te wete/viss oncen sijnen/dry oncen middelbaren/ en dry once vanden minste. Den sijnen is ten alderminste weert twee crone en een half d'once/den middelbaren een crone/en den slechsten een half crone. Als ghier nu al den lascur wt ghetrocken sult hebben/so bemerct welck mals vanderen gheliekt/ om elck bysonder te legghen in dry deelen / als bouen verhaelt is. Waschten daer na wel met schone ende clare loghe/van d'een vat in d'ander gietende/tot dattet goet van coloure ende wel reyn zy. Het welck ghedaen hebbede/ latet inde sommere

dzoghen in eenighe camere/ende alst dzoge is/neempe
 een glas goeden gebzanden wyn/ende laetter een wey
 nich goede bzeffie in weycken: daer na bereyt den la
 seur met den ghebzanden wyn/ ende laetten dzoghen/
 aldus dzy daghen lanck continuerende/ tot dat den la
 seur sulcker vochticheit deelachtich zy / ende tsal seer
 excellent van coleure zyn. Bewaert elcke soorte op
 hem seluen in leyre saccken wel genayt/ ende vast toe
 ghebonden.

Om lacca te maken van sijnen greyne.

N Eempt tshoozhayr van sijn scharlaken in
 een nieuwe panne vol loghen die niet te sterc
 en zy/ ende latet so langhe sieden tot datter
 de loghe de verwe af ghenomen hebbe. Dit
 ghedaen hebbende/ neempe een saccken/ dat onder en
 ghe/ende botten bzeedt zy/ int welke ghy voozschzes
 uen schoozhayr metter loghen ghieten sult/ende doets
 ter een vaetken onder: doudt daer na het saccken wel
 stiif wte/so datter alle de substatie/ende de verwe/dier
 inne is/ wt lope: daer na wascht het saccken ende het
 schoozhayr wte int selue vat/ daer de verwe inne ghes
 lopen is. Ende dunckt v dattet schoozhayr noch eenis
 ghe verwe inne heeft / so latet noch met andere loghe
 op sieden/ doende als bouen. Dit ghedaen zynde/
 doet de gheuerode loghe ouer/maer en laetse niet sie
 den/ende men moet een reyn panneken met schoon wa
 ter al ghereet aent vier staende hebben/int welke/ als
 dwater heet is/ ghy vijf oncen gepulueriseerden roots
 allwyn doen sult. Ende terstondt als ghien siet dissol
 ueren/neempe een saccken als bouen: ende als de ver
 we werm is/ doet-se vanden viere/ doetter den vooz
 schzeuen allwyn inne/ende ghiettet also al te samen ine
 voozschzeuen saccken/ daer een gheloyt vat onder ghe
 set hebbende / ende siet ofter de verwe roodt onder wt
 leectt: alsdan neempe werm water/ende ghiettet inden
 sack/

saek mitsgaders oock al tghene datter int vaecten ons
 der den saek ghelopen was. Ende ghietet tghene dat
 ter onder wt seect wederomme so dickwils oppe / tot
 dat gy siet dattet niet meer roodt en zy/maer claer als
 loghe: dus sal al de verwe inden saek blyuen/die wele
 fe ghy met een houten spatule bzekent sult/inden gront
 vande saek al in eenen cloot dzyuende. Maectet daer
 na een clomp oft koeckens af/na uwe beliefte. Laets
 se daer na op eenen schoonen nieuwen careel-steen in
 de lommere / oft inde locht drooghen/ ende niet in
 de Sonne. Soo sult ghy een seer excellent stuck heb
 ben.

Om been genen te maken.

Nempt een pāneken vol schoon claer water/
 doetce inne eenen groten clomp leuendē calc/
 ende latet also eenen heelen dach lanck staen.
 Des anderdaechs onderweret wel met een
 nen stoek/ende latet so staen rustē: des middaechs rue
 ret noch eens/ ende diesghelijcx oock wederom des a
 wondts. Des anderdaechs moorghens suldyt al reyn
 af ghyeten/ende bewarent. Ter wylē sult ghy de bee
 nen al ghereet hebben/die ghy verwen wilt/ende laets
 se in ander ghemeyn water wel sieden/ int welke ghy
 te vozen roots alluyn sult laten dissolueren hebben.
 Als sy een wyle tydes ghesoden sullen hebbe/neempt
 se vanden viere/ende laetsē drooghen: daer na schzaptse
 met een mes wel stijf af / ende legtse int voorschzeuen
 ghecalct water/daer by doende spaensch groen: laetsē
 wel sieden/ende neemptse dan vanden viere. Ende na
 dat ghyse af ghedroocht hebt/bedyfter mede wat ghi
 wilt/ghy sultse seer schoon vinden. Ende inde plaetsē
 vanden voorschzeuen gecalccten watere/ meucht ghy
 vzyne oft pisse nemen / die al de selfde operatie hebben
 sal.

Dat vijfde Boeck

Een ander maniere / om been oft yuoor geoen mede
te verwen.

Nempt sterck water separationis / ende legter
so veel copers oft metaels inne te dissolueren /
als ghy cunt : legter daer na een sulck stueck
wercks inne als ghy wilt / in sulcker soemen
ghesneden alst v belieft: als hechten vā messen / pennes
messen / kokers / figueren / oft sulcx als ghy sult willen:
laetse daer eenen nacht in ne liggen / ende sy sullen van
coleure zyn ghelyck eenen amerant-steen. Ende waert
dat ghy inde plaetse van koper oft metael / siluer te dis
solueren leyt / soude des te beter zyn.

Om been in root / laleur / oft andere coleuren te verwen
na v belicte.

Let inden eersten het been in allwyn-water
sieden / als voozschreue is / daer na so neempe
leuenden calc-water oft vryne / als hier boue
verhaelt is / doet daer in bresilie / oft weedt /
oft laleur / oft sulcke verwe als ghy wilt: laeter dan het
been in sieden / ende het sal sulck coleur na hem nemen
als ghyer inne ghebden sult hebben.

Een seer schoon secreet om thout vā sulcken coleure te ma
ken als ghy wilt / als schyntweckers ende ander coenaers
te wercke stellen / ende houden onder h aertieden te secreet
datter de eene broeder den anderen niet leren en wilt.

Nempt tsmorghens wel vroech vanden al
der verschsten ende vochtichsten peertsstron
die ghy cryghen meucht / tsame met het siro /
ende legten op een hordekē met een vat daer
onder / om het ghene t'ontfanghen datter af leken sal.
Ende en cunt ghys op eenen morghenstondt niet ghe
noech vergaderen / so meucht ghyt ten twee / daz / oft so
veel reysen doen als ghy wilt . Ende tot elcken potte
van tghene datter af gheleect zyn sal / suldy een boone
groot roots allwyn doen / ende euen veel Arabische
gomme: Weycker daer na sulcke verwe inne als ghy
wilt /

wilt/ ende neemt diuersche vate/ wilt ghy bitterche
 coleuren hebben: doeter daer na sulcke stucken houdts
 inne als ghy wilt/ ende doets over vier oft inde sons
 ne. Ende t'elken sult ghyer sommighe stucken wt nes
 men/ ende legghen-se besundert / d'ander voort daer
 noch inne latende: Want hoe ghy'e langher late sult/
 hoe de verwe meer ende meer veranderē sal. So suldy
 veelderhande coleuren hebben/ d'een claerder/ d'ander
 bruynder/ van binnen ende van buyten gheuerwt/ so
 datse nimmermeer haer coleure verliesen en sullen/ noch
 in water/ noch oock anderffins.

Om het eben-hout te conterteyten/ so datmēt van het wa
 cachtich niet en soude kunnen onderkennen.

Ale manieren van houte/ die (wtghenomen
 de swerthept) den Eben-houte ghelyck zyn/
 can men swert gheuerwen/ maer de hardts
 ste ende vaste (als palmen hout/ ende dier
 ghelycke) zynder de bequaemste toe/ ende worden d'al
 der meest blinkende : ende bouen al het moerbesien
 hout/ also vel het wit als tswert/ maer het swert prin
 cipalyck. Neempt dan het voorzheuen hout/ ende la
 tet dzy daghen lanck in alluyn-water ligghen inder
 Sonneshyn/ oft van verre by den viere/ so dat het wa
 ter wermachtich worde: neemt daer na olie van olyu
 wen/ oft lyncact-smout in een pannen/ met een hals
 note groot vitriolum Romanum / ende effen so veel
 sulphers. Laet daer na v hout een wyle tyds inde
 voorzheuen olie sieden/ ende het sal seer bruyt wor
 den. Ende hoe ghyt langher laet sieden/ hoet swarter
 worden sal: maer van te langhe te sieden verbandet/
 ende wort seer hroosch: hieromme salmen goede mids
 delmate ende discretie ghebruycken.

Om het leyte in lasent te herfoen.

Na 2

Na

N A dat ghy het leyre wel ghewasschen en wel wtghewzonghen hebt/necmpt besikens van den Ebulus oft vlier besien / ende laet-se in roots allwyn water sieden/treect v leyre eens dooz dit gheuerwt water/ende latet also op dzoghen: daer na trecket weder dooz tselue water/ende alst weder ghedzoocht is / wasschet in claer water wte/ ende scrabe dit water af met den rugghe van eenen messe: trecket daer na noch eens dooz de selfde verwe / ende latet op dzoghen / so salt een seer schoon lafleur-verwe hebben.

Om leyre in weedt te herwen.

N A dat ghy het leyre ghesmeert/ ghewassche/ wtghewzonghen/ende wtghespreyt hebt/ als voorszzeuen is/besprenghet met water/dat op tartarum van wittē wyne ende ghemeen sout ghesoden zy/ende wzinghet wte: Necmpt daer na crabben ofte creesten schelpen tot asschen verbādt / die welcke ghy met het voorszzeuen water temperen sult/ wzyfter alle dleyre wel stijf mede/ wasschet daer na wt in claer water/ende wzinghet wel stijf wte: Necmpt daer na het roodt dat met water van tartarum gheweyckt zy / ende wzyuet wel daer mede ouer al/daer na oock met de voorszzeuē asschen/ wasschet aldus/ende wzinget wel wte/tot dzy reysen toe. Ten lesten / na dat ghyt aldus ghewasschen ende wt gheswzonghen hebt/dunct v dattet noch niet ghenoech en zy/so gheeft hem een bresilie verwe. De weedt moets men met water temperen / daer den tartarum in ghesoden hebbe / ende het voozschzeuen water moet lau zyn/als ghy de substantie root hebben wilt: ende laet dit dan aldus staen eenen geheelen nacht lanck. Doet daer na opte voorszzeuen weedt een weynich aluminis secis/ost aluminis catini in water gheweyckt. Oock meucht ghier verwe van scarlaken schoorzharre by

by doen / die welcke siedende door de loghe ghetroeken heeft gheweest : dit is een sonderlinghe schoon secret.

Om leyre groen te veruen.

S Meert het leyre / ende wasschet wel in couw water wte / daer na in werm water / ende latet also droghen . Neempt daer na de besten daermen het sap-groen af maect (waer af de decoctie int eynde vā desen boecke met alle de andere ghestelt zyn) maer de voorszreuen besten moeten wel ryp zyn / legt se daer na in claer water / so datse eenē vingher breedt onder dwater ligghen : doetter oock by roots alluyn / ende latet slechts een walleken sieden . Dit ghebden zynde / so latet in een vat verleken / neempt daer na het leyre / vouwet int midden toe / wzy niet seer wel van beyden syden met de voorszreuen besten die inde panne ghebleuen zyn / ende daer na met rouwen ghepulueris seerden alluyn . Dit ghebden zynde / neempt aschen vā ghebzande schaepsknetelen / en temperse met de wtgeleecte verwe / wel stin het leyre daer mede ouer al wzyuende : hier na suldyt met claren water af wasschen / en latent droghen sonder af te vaghē . Ten lesten gheef hem twee glazen vol van tselue colent oft verwe / ende het sal seer schoon groen zyn .

Een ander maniere om het leyre groen te veruen.

S Meert / wascht / wzingt / ende spreyt v leyre wte / als voorszreuen is / daer na neempt de rype besten daermen het sap-groen af maect / die welcke ghy stampen sult / en latense wel sieden in roots alluyn water / gheeft daer na het leyre twee sopen van deser verwen / ende latet opdroghen . Gheeft hem daer na een gheel verwe / die ghentaect zy van nerpain-besien in water ghesoden met alluyn / ende een weynich saffraens / ende ghy sult een seer excellent groen hebben .

Dat vijfde Boeck

Om het leyre op een ander maniere groen te
verwen.

Nemet leyre/na dat ghyt ghesmeert/ ghewas-
schen/est wtghespreyt hebt/verwet met saps-
groen / ende doeter wat asfchen by in water
gheweyet/daer na wzyuet wel styf ouer al.
Ende na dat ghy het leyre gewasschen ende gedroocht
hebt/ so gheeft hem een Indische verwe/ghesoden in
den roots allwyn. Alst droghe is/so gheeft hem het
voorzchreuen gheel/ ende ghy sult een seer schoon ende
leuende groen hebben.

Om het leyre op een ander maniere seer schoon ende la-
seurverwich te maken.

Nemyt de basten van blauwe dzynne/wzyf-
ter v leyre wel styf mede tot dattet blauw ach-
tich worde/ende wzyuet wel met poeder In-
dicum/daer na wasschet/latet droghen/ens-
de maket effen. Weyet daer na den Indicum in gro-
uen roden wyn / ende na dat ghy het leyre wtghewas-
schen hebt / strycket hier mede / ende ghy sult een seer
schoon lasuerverwich leyre hebben.

Om het leyre roodt te verwen.

Inden eersten wasschet v leyre wel / ende legget in
galle te weycken twee vzen lanck / wzynghet daer
na wte/ ende gheeft hem eenen grondt oft streect
van ligustrum/ in water ende alumen fecis gheso-
den/ende gheeft hem dan spaens-groen tamelycken en-
de met goede discretie. Hier na gheeft hem tweemaal
brasilie verwe / die alleenliet in loeghe ghesoden zy.
Ende staet wel gade/wilt ghy corduanen verwen / so
moet ghy den ligustrum in soete ende claere loeghe
sieden.

Om het leyre op een ander maniere groen te
verwen.

Neeempt wel rype vlierbesien/ende besien vā
 Ebulus/ende sap-groen besien: al dit wel ge
 stampyt zynde / doetter roots allwyn by also
 veel als v goetdunckē sal: maer liever te veel
 dan te luttel: daer na neempt loghe/legter vāde vooz
 schreuen sap-groen besien in/ende laetse een walleken
 sieden. Dit ghedaen zynde/doetter de voozschreuen
 vlier oft Ebulus-besien by/ ende laetse oock een wal
 leken sieden: neemptse vanden viere/ laetse coude wo
 den / ende wyfster v leye dan mede. Ten lesten sul
 dyt oock wel styf wyuuen met affchen van ghebrans
 de schaepskuetelen. Hier na verwet in dat selue water
 daer de voozschreuen besien in gesoden hebben: scrab
 bet daer na af met een leertouwers instrument/ en las
 tet op droghen. Ende ist van node/ gheeft hem noch
 meer verwen: en gheeft ghy hem dan noch het gheso
 den Indicum/het en sal des maer te beter zyn.

Om corduaen groen te veruen/ so wel in galle bereyt/
 als in bladeren.

Effent eerst v leyz wel met eenen pynnsteen /
 daer na strycket met olie / ende wasschet seer
 wel: daer na neempt een once oft twee ghes
 stampte galnoten/ende laet die een vze lanc in
 werm water ligghen. Hier na suldyt dooz eenē doeck
 fügen/en in dit water suldy den corduaen leggen/ tsel
 ue wel styf met de handt wyuende/ en latent also een
 vze lanc liggen/en na dat ghyt wtgenomē hebt/ wzin
 ghet ende spreket wte. Neempt daer na neryzuin-bee
 sien/daermē het sap-groen mede maect/ die in Julio
 gepluct zyn/ alse noch groen zyn: broochte en stamp
 se wel / en tot elck leye suldyer noch twee oncen gepul
 veriscerden roots allwyn doen / en menghen dien met
 het poeder vande voozschreue besien. Daer na suldy
 opt voozschreuen poeder siedende water ghteten/ en la
 cent coude worden. Dit gedaen zynde/ ghiet van desen
 N 4 water

watere op v leyt/ ende wazuet wel met de palm van
 der handt. Hier na suldy int water vande voorszreue
 besien affchen van gheyten kentelen te weycken leggē/
 ende met dit water suldy oock diesghelijcx het leyt wel
 styf wazuen/als voorszreuen is. Hier na wasschet/
 scrabbet af met een leertouwers instrumēt/ende spray
 et wte/ende neemt ander nerprun-besien/die wel ryp
 zyn/ende lactse een weynich al gheheel in water siedē
 met roots alluyn/ende lactse daer na condt worden.
 Neemt daer na van dese ghesoden besien/ wazuet
 het leyt mede/ende doetter affchen oppe/ die welcke
 ghy int selue water temperen sult/ daer de voorszreue
 besien in ghesoden hebben. Ten lesten wasschet
 leyt/scrabbet af met eenen messe/ en ouerstrycket met
 een borstele/ int voorszreuen groen water nat ghes
 maect. Hier na latet drogen/en bereydet/so suldy een
 wt-nemende schoon groen hebben. Ende wilt ghyt
 bzuinder hebben/als ghy de voorszreuen besien met
 den alluyn wilt doen sieden/so doetter een weynich
 wel ghestoten Indicum by. Ende staet gade dat het
 water werm zy/ als ghyer de affchen in weyckt met
 het water vande nerprun-besien.

Om leyt groen te berwen met Iris bloemen/ oft
 lis ouer-zee.

N Sijnt verssche bloemen van lis ouer-zee/
 stampse seer wel/ daer na neemt droge ner
 prun-besien/ende stotter roots-alluyn me
 de na v goetduncken/ al isser veel/ ten mach
 niet schaden: doetter wat reghenwaters by/en men
 ghet dit al te samen met de voorszreuen ghestamp
 te lissbloemen. Bewaert dese verwe in een sijnuer vat/en
 de neemt het leyt ghestreken ende ghewasschen als
 bouen/ende doetter by de nerprun-besien/ met het poe
 der/ op de selue maniere als wy van d'ander gheseyt
 hebben. Wasschet ende scrabbet af met een mes/daer
 na

na latet dzoghen/ en verwet ten lesten eens tmet de verwe die ghy bewaert sult hebbē /latet noch eens op dzoghen/ ende bereydet na de conste/ ende ghy sult een seer excellente verwe hebben.

Om been in tuchops coleur oft in root te verwten.

Alle manieren van been can-men wel verswen/maer hertshoren het beste van allen . Neempt dan sulst been als ghy wilt / ende latet syden ende effenen na uwe belieste/ daer na latet een wyle tydts sieden in roots-allwyn-water/ ende latet dzoghen . Hier na neemt goet groen/ ende legghet te weycke in gheyte pisse/ doet het daer na in een copere oft metalen vat wel dicke overdeet/ende graesten onder eenen mesthoop xv. oft xx. daghen lanc / ende alsdan suldyse seer schoon gheuerwt vinden. Ghy moghet oock doen met menschen vryne/ ende als ghy root wilt maken / so doetter cinoper by/ oft bzesilie/ oft lac/inde plaetse van tgroen . Maer als dan moet-men dat in een houten oft ghelafen vat doen.

Om verkens borstelen oft ander dinghen te verwten / daer men cleerbessenen oft borstelen afmaecht.

Inden eersten waschtse wel af / ende legt-se daer na in roots-allwyn-water/ tot datse wat gheelychtich worden/ neemt daer na wel ghestampte weedt/ende legt dien inden azyn. Hangt daer na een ketel schoon waters ouer / inden welcken ghy den voorszreuen weedt met den azyn worpen sult : ende alst beghint te sieden / worpster de voorszreuen borstelen inne/ende laetse een weynich sieden. Neempt daer na den ketel vanden viere/ ende latet al cout worden/ de borstelen sullen seer wel gheuerwt zyn.

Dat vijfde Boeck

Om de hoozschreuen hoestelen / gheel / groen / laleur / oft
anders te verwen.

M En moetsse eerst wel wasschen / ende in als
lynn-water laten sieben / als bouen: neemt
daer na ligustrum ende saffraen wilt ghyse
gheel hebben: Indicum / oft isap van Ebu
lus / oft vlier-besjen / oft lissbloemen / wilt ghyse laleur
verwich hebbē. Wilt ghyse groē makē / neemt groen /
ende bereytsse als bouen / ende proeft somtydts eens oft
w het colour behaecht. In sulcker voeghen meucht ghy
se verwen na uwre belieste.

Om purpuryn verwe te maken / diwelck een verwe is /
daermen gont-verwe afmaect / om daer mede
te schryuen oft te schilderen.

Ghy sult een pondt sijn tens smelten / ende als
ghesmolten is / nemet vanden viere / ende doe
ter acht oft thien oncen quic siluers by / mens
ghet wel al te samen / tot dattet ghelyck een
papken worde / neemt daer na een pondt sulphero / en
de een pondt sal armoniacum seer wel ghestoten. In
corpozeert dit al te samen met het voorzchreuen ghes
smolten ten ende quic siluer / bzeet wel te samen in een
nen moztier / oft ander houten oft steenen vat / maer
niet in eerden vat. Alle dese compositie doet in eenighe
phiole / die welcke bouen aenden mondt wel ghelutereert
oft beplaestert moet wesen / so dat de luterighe eenen
vingher oft twee ouer come. Hier na suldyse aldus opt
forneys doen / ende stotender metten eersten een cleyn
wierkē onder / daer na wat groter / aldus suldyt onder
houden / somtydts met een stoccken wat onmeruerens
de tghene datter int glas is. Ende als ghy siet dattet
gheel is / so nemet vanden viere / ende latet coudt worz
den / ende ghy sult een seer schone purpuryne hebbē als
goudverwe. Hier na breecse met lo ghe / ende wascht
se met vryne oft lo ghe / daer een weynich saffraens by
doens

doende/ ende tempertse met gomwater / als ghy hie
na claerlycker sien sult.

Om lac te maken van bzefilie hout.

Nempt twee emerem seer siereke loghe / ende
doetter inne een pondt sijn scharlaken schooz
hayr/ ende latet al te samē sieden tot dat het
voorzschreuen schoozhayr al in water ghedif
solueert zy. Ghietet daer na in een houten oft steenen
vat/ ende worppter allenstems een pondt roots alluyns
inne/ met een houten spatule wel onder een ruerende/
en ghietter oock allenstems by twee emerem schoon wa
ters. Daer na suldyt in een saccken doen/ ende latent
wt leken. Het ghene datter int saccken blyuen sal/ suldy
by in een glazen vat doen. Dit ghedaen zynde/ suldy
een pondt ghesneden bzefilie ouer vier hanghen / in
eenen emerem loghen/ tot dattet de dicke van eenen vlin
gher inghesoden zy. Hier na latet in een ander sacck
Een verleken/ ende dwater datter af leken sal / sult ghy
weder ouer vier hanghen met een ounce gonuni arabis
cum ghepulueriseert/ tot dattet eenen haluen vingher
inghesoden zy: daer na giettet opte voorszcreuen com
positie/ die ghy int glas ghegoten sult hebben/ wel on
der malcanderen menghende met een houten spatule
alsdan gietet in een saccken/ ende latet wel verleken. Het
dickste vanden versino sal int saccken blyuen/ waer af
ghy ballkens maken sult / ende latense inde sommere
droghen/ ende is ghemaect.

Om witte tafelhens te maken/ daer men met copere/ la
toene / oft siuere puemen mach in schryuen /
sulck aller wt Duytlandt comen.

Nempe gysum dooz een seue ghedaen / ont
weycket met hardt lym/ oft anderen/ en leg
ter een laghe af op v francyn: alst droghe is/
scrabbet tot dattet effen zy/ ende hergaet het
noch eens metten voorszcreuen gysum oft plaester/ en
scraby

scrabbet als boze. Daer na neemt ceruse wel ghesto-
ten ende ghesift/ende tempert de met ghesoden lynsaet
olie. Smeect het francyn met dese mixtie/ende latet in
de lommere dzoghen vijf oft ses daghen lanck. Dit
ghedaen zynde/ neemt eenen natten doeck/ daer ghy
het francyn mede effenen sult / ende latet also ligghen
xv. oft xx. daghen lanc/ tot dattet wel dzoghe zy/ende
dan meuchdyt ghebruycken also ghy wilt.

Om rose te maken.

NEmpt een once bresilie wel cleyn ghebrock/
een vierendeel vander oncen ceruse / ende es-
sen also veel roots allurn: menghet wel al te
samen/ stampet wel/ ende ghietter vayne op
pe/ tot dattet al ouerghoten ligghen / latet also dzij da-
ghen lanck staen/ende ondermenghet dzij oft viermael
des dacchs. Ghy sullet daer na wt leken door eenen
lynen doeck/ doet dit daer na in een onghelonde pan-
ne/ oft in eenen mortier van witten steene/ende latet in
een plaetse dzogen/ daer noch dach noch sonne comt.
Daer na scrabt de bloeme oft rose af/ ende bewaertse.
Ende als ghier mede schryuen wilt / bereydtse met
gom-water.

Om goudt te legghen op francyn/seyt/ oft andere diet-
ghelyche dingen/dienen ghebruyct inde stede
van tapifferyen.

NEmpt dzij ponden lynsaet-olie/ vernis/ pix
græca / van elox een pondt/ saffraen-poeder
een half once. Laet dit al te samen sieden in
een ghelonde panne/ so lange tot dat een hin-
neplyume daer in ghesteken / ende terstondt weder wt
ghetrocken/ schyne gheheelick verbrandt te zyne. Als
dan nemet terstont vāden viere/ ende neemt een pont
goeden alde epaticum wel ghepulueriseert/ ende wor-
pter dien allenstems inne/ terstondt met een cleyn stock-
ken onmeruerde/ oft anders soudet hoge op swillen.
Ende

Ende ist dattet te hoghe op siedet/ nemet vanden vier
 re/ende latet rusten/daer na hanget weder ouer twier/
 ende latet weder sieden/ altydt wel neerstelycken om
 mernuende. Ende alst al wel gheincorpozeert is/nemet
 vanden viere/latet wat ruste/ daer na suldyt dooz ee
 nen doeck doen in een ander vat / int welcke ghyt bes
 waren wilt/ende is ghemaect. Ende waert dat ghy
 inde stede vanden saffraen / vande gheele draeykens
 daer inne debet/die midden inde lelien wassen/het sou
 der des te beter ende te schoonder om zyn. Ende als
 ghy het francyn verghulden wilt / maect eerst eenen
 grondt met het wit vande eye/oft gomme/opten wels
 cken ghy gheslaghen ten oft siluer doen sult/maec den
 silueren grondt is schoonder. Daer na doet dit vooz
 schzeuen vernis al werm opt versiluert francyn oft
 leyre/ ende ghy sult terstondt een seer schone goudtver
 we hebben : latet wel inde sonne droghen/ende prins
 tet/daer na schildert met sulcke verwen ouer als ghy
 wilt.

Om tranosijnijde te betwen.

Inden eersten suldy harde zeepe wel cleyn scrabs
 hen oft raspen / ende laten de in ghemeyn water
 smilten: daer na doet v sijde in een saccken van ly
 waet oft sijn ydel canefas ghemaect/ende legt de
 in eenen ketel met de voozschzeuen zeepe ende water.
 Daetse een half vze siede/dicwils ommenerende datse
 niet aen en bzande:daer na neemtse af/ende waschtse
 in sout water/ende daer na in suer water. . Neemt
 doet tot elck pondt sijde een pondt oft meer roots-als
 kuyt in coudt water ghedissolueert : ende maect dat
 ter waters ghenoech zy / int welck ghy de sijde sonder
 eenich saccken doen sult/ende sonder ouer twier te doe
 ne : laetse daer acht vzen lancf inne ligghen/daer na
 neemtse wte/ende waschtse in suet water/ daer na in
 sout water/ende ten lesten wederomme in suet water:

en laetse niet dzoghe werden/maer legte dus al nat in
 eenē ketel met den cramosim/ wel ghestampt en dooz
 ghesift: te weten/dzy oncen tot elck pondt sijde. Wilt
 ghy de sijde noch stercker vā coleure/ so nemes vier on
 cen/ ende legte in so veel waters/ dat alle de sijde vier
 oft ses vingheren hoghe ouergoten ligghe/ en tot elck
 pont cramosim neemt dzy oncen elck galnoten van
 Istra wel ghepuluerisect/ oft in de stede van dese/ een
 half once arsenicum cristallini tot elck pondt / dwelck
 het coleur schoonder maken sal. Maer het is sozghes
 lyet om des roox wille/ ende om andere inconueniens
 ten dier comen mochtē tot sulcker plaetsen daer dit wa
 ter stozten mochte . Ende alst sal willen beghinnen te
 sieden/ so legte de sijde in al gheprepareert als bouē/
 en laetse een viereendeel vander vzen sieden. Ten leste
 suldyse afsetten / ende latense inde lonnere dzoghen/
 ende ghy sult een seer excellente verwe hebben.

Om de bresilie te bereyden/ende vierderhande verwen
 daer af te maken.

Nemmt bresilie in also veel clare waters als
 ghy wilt/ ende laet meer dan het derde deel
 insieden / oft tot dat v het coleur aen staet /
 dat is/ tot dattet root ghenoech is : daer na
 berlt dese verwe in vier delen. Ende wilt ghy van d'
 een deel rode verwe maken / en doetter niet met allen
 roe/want het sal van sel's alsulox wesen. Wilt ghy vā
 d'ander deel blau maken/ so doetter wat calcē-waters
 by/ende het sal een seer schoon blau gyn/ maer de bres
 ilie moet lau wesen. Wilt ghy violet hebben/so doets
 ter loghe by: maer wilt ghyt tanneyt hebben/ so doets
 ter alument seets by.

Om coler van bresilie op een ander maniere te
 maken.

Nemmt eenen pot waters / doetter leuenden calcē
 minne een ekernote groot/ ende laet also staē eenen
 gheheer

gheheelen nacht lanck: daer na neemt also veel gebro-
ken bresilie/datter het vaetken daer ghyse in doē wilt/
half vol af zy. Daer na ghietter het voozschreuen eale
water by/ na dattet wel dooz-ghedaen zy/ latet also
int vooz-schreuen water ligghen weycken vier vzen
lanck/ende latet daer na sieden tot op de helst. Alsdan
so helleet vat een weynich daer de bresilie in ghesoden
heeft/en vergaderter de verwe af in eē suuer vat/daer
by doende (alst wel werm is) roots allwyn wel gepul-
ueriseert een eerte groot: alsdan suldy een sonderlinge
schone verwe hebben / om tselue te doene dat ghy bez-
geert. Wilt ghiser mede schayue/so doeter wat goms
waters by. Wilt ghyt blau hebben/so doeter dry ons
een loghe by/ luttel meer oft min/ in een vat/ende ghy
sult een wtneemende schoon blau hebben.

Om laseur van ouer-zee sonder lapis lazuli te
maken.

Nemmt een ounce siluers ghecalcineert met
sterck water / anderhalf ounce sal armonias-
cum: mengt dit wel al te samen met goeden
ayn/ende latet een weynich claer worden.

Ist dat den ayn de vooz-schreuen dinghen te bouen
gaet / so neemt wech het ghene datter te veel zyn sal/
ende doet de reste in een wel gheloyt vat / ende wel
dicht toe gestopt/ende latet also xxv. dagen lanc staen/
ten eynde vande weleke ghy het laseur van ouer-zee
seer schoon vinden sult.

Om groen te maken daermen mede schyuen ende her-
wen mach.

Nemmt spaens-groen/ lithargium/ quiesil-
uer/stampet wel al te samen met kinder vry-
ne/daer na schyfter/verwoter/oft schildertter
mede / ende ghy sult een seer schoon colent
sien/als oftet ammeraut verwe waer.

Om

Dat vijfde Boeck

Om het sijn goudt te breken/daermen mede schildert oft
schryft metten pincele.

Nempt gheslaghen gout/ ende vier druppels
honichs/ menghet wel al te samē/ende doet
het in een glaesten. Ende als ghyt te wercke
stellen wilt/so temperet met gom-water/eng
de is ghedaen.

Op een ander maniere.

Nempt also veel geslagen siluers oft gouts/
als ghy wilt / ende spreynet wte in een glas
sen effene schale / die met schoon claer water
een weynich nat ghemaectt zy / ende bzetet
metten vingher / makende somtydts wven vingher
nat/maer en bzyndet niet te wyt wte : continueert als
dus tot dattet wel ghebzoken zy / daer altydt wat wa
ters by doende. Ende als v dunct dattet wel ende ge
noech ghebzoken zy / vult de schale voort met schoon
claer water/ende onderrueret seer wel/ daer na suldyt
laten rusten een half vze lanc/daer na sult ghy het wa
ter al suetkens af ghieten/ende het gout sal inde gront
vander schalen ligghen/het welcke ghy na uwe beliefs
te sult laten droghen. Ende als ghyt te wercke stellen
wilt /so temperet met gomwater : ende men moetet
wel ghedeckt houden/op dattet niet vuyl en worde.
Dit is is de alder aerdichste maniere / om ghemaelt
goudt te maken diemen verdencken mach.

Noch op een ander maniere/te weten/met
purpuryne.

Nempt purpuryne bereyt als bouen gheseyt
is/in een schotele met vzyne oft loge/en bzes
ket metten vingher allenskens/ daer na vult
de schotele op met vzyne oft loghe/ende latee
al te gronde sincken . Dit ghedaen zynde/rueret we
deromme/de voozschreue loge dickwils veruerffschen
de/tot dattet is also ghyt hebben wilt / wel gebzoken/
ende dat de lesse loghe oft vzyne also claer blyue / als
gheseyt

ghyser iane ghegoten hebt. Ende de selue af ghegoten hebbende / doetter een weynich saffraens by / ende temperet voozt met gom-water : so meucht ghy daer mede schryuen / schilderen / oft doen al dat ghy wilt.

Om den grondt te legghen daer men ghebruceet goudt op legghen mach.

Nempt gipsum een okernote groot / bolus armenicus een bone groot / alsoe epaticum een bone groot ende een derbendeel / suicker candys een bone groot : stamp elck besundert / ende d'een op d'ander doende / appliceert int eynde een weynich ciuette oft honich.

Om het goudt te legghen op eenen simpel en grondt.

Nempt sinen gipsum / alsoe epaticum / bolus armenicus / van elck enen veel / ende temperet met het wit vanden eye dat versch zy / ende door eenen doeck ghedaen. Ende is uwen gront te sterck / so temperet met schoon claer water.

Om het goudt noch op een ander maniere te legghen.

Nempt sterck gomwater / met driuelck alleen ghy het goudt leggen sult / ende desen gront sal goet wesen op franchyn / oft op vellen : het selue meucht ghy doen met het wit van een versch ey / ende oock met vyghen melck alleen.

Om colouren van alderhande manieren van metael te legghen.

Nempt paragoensteen oft cristael / hzeect dien wel met het wit vanden eye / ende schryfster mede : ende alst droghe is / so wryft het gheschryft met goudt oft ander metael / sulcx als ghy wilt / ende het salder het coloux af hebben.

Om goudt op eenen swerten grondt te legghen.

D

Neempe

Nempt lampswert ende maecten uwen grondt af/
Nopen welcken ghy het goudt met gom-water leg
ghen sult.

Om goudt op marmersteen / oft op eenighe tafele oft
bert te legghen.

Nempt bolum armenicum / ende bzeecten wel met
lynfaet / oft noten olie / ende als ghy gout op desen
grondt legghen wilt / so maect dat hy noch te vochtich
noch te droghe en zy.

Om gout-berwighe letteren sonder goudt te
maken.

Nempt een once ozpiment / ende een once sijnen cri
staet / bzeect elck bysondert wel / daer na men
ghet onder een met het wit vanden eye / ende schryfter
mede.

Om siluer-berwighe letteren sonder siluer te
schryuen.

Nempt een once tens / twee oncen quiesiluers / en
de smiltet te gader / daer na bzeet met gom-wa
ter / ende schryfter mede.

Om groene letteren te schryuen.

Nempt het sap van ruyte / spaensgroen / ende saf
fraen / bzeet altesamen / menghet met gomwater /
ende schryfter mede.

Om witte letteren in een swert velt te
schryuen.

Nempt suuer melck van vygheboom in een
glas / ende latet een half vze lanck inde son
ne staen / daer na temperet met gom-water /
als ghyt te wercke stellen wilt. Ende na dat
ghijer mede gheschzeuen sult hebben / so neempt inct /
ende maect een swert velt also groot als ghy wilt / het
welet / na dattet drooch sal zyn / wzyuet wel sijn met
enen doeck : alsdan sullen de letteren / die ghy metten
voorzchzeuen melcke gheschzeuen hebt / haer ontdeek
ten / ende het papier salder wit af blyuen /mitsdien dat
et metten voorzchzeuen melcke ghepreferueert is : het
selue

felue menichdy doen met den boyer vanden eye in was-
ter gheweret / met het welck ghy schryuen sult / daer na
suldy het velst swert maken / ende met eenen doeck of
wryuen / als bouen.

Om groen te maken dat goet zy om mede te schryuen
of te schilderen.

N Eempt spaensgroen / ende temperet alleen in
azyn / daer na suldyt dooz eenen doeck doen /
ende wryuet seer wel op eenen porphiersteen
met schoon claer water / ende al wryuende
so doetter een weynich hontichs by / ende latet wel dro-
ghen / daer na wryuet wederomme met gom-water /
ende is ghedaen.

Om het laseur te bereyden.

L Aseur wryfme met hontich gelijck het spaens
groen / maer men behoet anders niet te pur-
geren: temperet met gheslopt wit vande eye /
ofst lijnwater / niet met gomwater: het lijn-
water moetmen van lijn maken dat van francyn ghe-
maect is / het moet wel claer / sijnuer / ende dooz ghes-
daen syn ghelijck gom-water.

Om het cynober also te bereyden / datmen daer mede
schryuen of schilderen mach.

N Eempt den cynober / ende wryften seer wel
op eenen porphiersteen met schoon claer son-
teyn-water / ende laetten droghen / doetten
daer na in een glaesten / ofst in eenen schonen
nietwen inctpot / maer inden winter ist beter in eenen
inctpot: ghietter vryne by / menghet wel te gader / ende
latet also staen totten auondt / dat al den cynober ghes-
soncken zy. Alsdan veruerschet de vryne / doende als
bouen / en latet so totten mozghenstont staen ruste / als
dus ende so langhe de vryne veruersschede / tot dattet
al wel ghepurgeert zy / te weten / vier ofst vijf daghen.
Daer na neemt het wit vanden eye wel gheslopt / tot

Dattet in elcer water verandert zy/ het welck ghy op
 ten cinober ghyeten sult tot dattet eenen vingher dieck
 bouen swemme. Onderrueret daer na wel met een
 nootbomen stoerken/ oft met eenē dzooch cozneliboom
 stoerken / oft oock met een cleyn beenken/ ende laet den
 cinober sincken/ ende doet als ghy te voren met de v
 ryne ghedaen hebt twee oft dzy daghen lanck: dit sal
 al den stanck vande vryne wech nemē: het welck ghes
 daen zynde/ doetter ander wit vanden eye by: menget
 wel al te samen/ ende is ghedaen: maer men moetet
 wel ghestopt bewaren. Ende t'elckē als ghyt te weres
 ke stellen wilt/ rueret wel omme. Als het wit vanden
 eye wel bereyt is op de bouen gheschreuen maniere/ so
 en cozrumperet nimmermeer.

Eenen gront/om het goudt op syden oft lynen laken/ off
 oock op marmerssteen te legghen.

Inden eersten suldy den grondt legghen van pers
 kementlym op syden laken/ op dat den gront niet
 dooz en slae: daer na neemt ceruse/ bolum armez
 nicum/ spaensgroen/ vā elcx euen veel/ ende wryft
 dit al te samen dzoghe op eenen porphiersteen/ en doet
 het in een gheloyt pannerken / makende een weeckach
 tich beech met vernis / so dat ghyt gemackelyckē met
 ten pineele ghenemē cuit/ ende dat op een cleyn vier
 ken dattet niet en siede. Nochtans en doetmen opten
 marmerssteen gheenē lym/ dan alleenlycken de bytens
 de substantie.

Een bytende substantie oft grondt/om goudt op eenich
 metael ofte pter te legghen.

Nempt weecken vernis een pont/ termentyn/ lins
 saet-olie/ van elcx een once/ menghet wel al te sa
 men/ ende het sal ghedaen zyn.

Om de boecken opte snede te vergulden.

Nempt bolus armenicus een okernote groot/ suns
 cker candys een erte groot/ breect elck bysonder al
 dzoghe/ ende doetter by een weynich wits vanden eye
 wel

wel gheclopt/ende menghet daer na wel onder een.
 Dit ghedaen zynde/ neemt den boeck die ghy vergul
 den wilt/wel ghebonden ende ghelymt/wel effen ghes
 sneden ende ghepoliseert/ prangten wel styf inde perisse
 also recht ende effen alst v mogheliken is. Daer na
 querstryct de snede met het wit vanden eye/ het welck
 ghy met een borstelken opnemen ende lichtelyck ouer
 strycken sult: latet droghen/ ende gheeft hem daer na
 eenen gront van de voorszeyde compositie/ die weles
 ke wel ghedzoocht zynde/ sult ghien af scrabben/ende
 wel polysten. Ten lesten/als ghier het gont op legg
 ghen wilt/so maect de snede vochtich met een weynich
 claer waters/ ende terstondt daer na sult ghier het ge
 slaghen goudt oft siluer op legghen / in sulcke stucken
 ghesneden alst van node wesen sal: ende als dit ghes
 dzoocht sal zyn/so polystet met eenen honts tandt: dit
 ghedaen zynde / meucht ghier sulcx op wercken alst v
 belienien sal.

Om het wit van eyeren also langhe te bewaren als ghy
 wilt/sonder eenichsins te bederuen/ende oock
 sonder aelenicum/een seer seltsaem
 ende onbekent secret.

Nempt het wit van eyeren/ sonder het selue
 in eenigher manieren te bzycken/ ende doetter
 also veel witten azyns by/ alst van node wes
 sen sal / te weten / dzy ten hondert van het
 voorszeyden wit vanden eye. Latet also twee daghen
 lanck staen/daer na doet het dooz eenen doeck/ sonder
 het wit vanden eye te cloppen noch te bzycken/ ende la
 tet also acht daghen lanck. Daer na doet het noch
 eens dooz/ en ghietet in een phiole wel dicht toe ghes
 stopt/om te wercke te stellen als ghy sult willen.

De maniere om de bytende materie te maken tot
 het indicum.

Nempt gutturi armoniacum dzy delen/arabische
 gomme een deel / serapinum een vierendeel deels/
 D 3 latet

Daer vijfde Boeck

latet in azyn weycken / tot dattet al weeck sal wesen /
daer na menghet wel / ende sijghet dooz eenen doeck /
ende het sal seer goet zyn om te wercke te stellen / als
ghys van doene sult hebben.

Het selue op een ander maniere.

Nempt gummi armontaet een oncc / gummi
arabici daz oncen / ende laetse eenen nacht
lanck in azyn weycken: daer na neempe goe-
den gheelen honich een okeruote groot / ende
een bolleken loock wel gherenicht est wel ghestampt.
Laet alle dese dinghen tsamen sieden in goeden steres-
ken azyn / daer by doende een weynich aloë epaticum /
ende latet een goede wyle tydts tsamen sieden. Hier
na suldyt dooz eenen doeck doen / alle de substantie wel
stijf wt douwende. Ende dunct v dat het te weeck zy /
latet weder sieden tot dat het v diec ghenoech zy / ende
bewaret in een glas / oft in een eerden gheloyt / oft in
een beenen vat. Ende als ghy het vergulden wilt /
strijcker eerst dese compositie met een borstleken ouer /
daer na wrijuet seer wel / op datter het grancetsel niet
of gheuult en zy / ende latet also staen so langhe als
ghy wilt; ende als ghijer het gheslaghen goudt op leg-
ghen wilt / so aessent opte voorszzeuen materie / ende
legter dan tgoudt oppe in sulcker voeghen als voorz-
schzeuen is / die wel stijf daer op douwende / gy metten
pinceele oft met catoen / ende ghy sult een seer schoon
vergult hebben.

Een seer schoon maniere om ghepulueriseert gont oft al-
uer te maken / seer licht om doen / ende daer een seer schoon
couleur af compt: tis een seer seltsaem secreteet / het welck tot
noch toe onbekent gheweest is / ende men cant seer aer dich-
tyken ghebruneren oft vernissen.

Nempt gheslagen goudt een gouden crone swaer
weghede / oft also veel als ghy wilt / ende doet het
ouer

Ouer twier in een reyn vat / ende in eest ander vat suldy
 wel verre vandē viere viermael in ghewichte also veel
 quicsiluers doen / so dat het alleen wermachtich wordē
 mach / want anders mochtet werch vliegē oft verdwij-
 nen. En laet oock tgheslagen gout so heet niet wordē
 dattet smilte / maer dattet by na root wordē. Dit ghes-
 daen zynde / doctse vanden viere / mitsgaders oock het
 quicsiluer / dwelck ghy al werm opt gheslaghen goudt
 gieten sult. Ende terstondt menget al wel te samē met
 een stoerken eenen Pater noster lanck / en gietet daer na
 in een schotel claer waters / en ghy sult van vwoorzeyde
 gout en quicsiluer een papken hebben / maer het colcur
 van tgout sal also verdonckert zyn / datmen daer niet
 met allen af sien en sal. Dit is de materie die de gouts
 smeden Amalgama heeten / de gheleerde seggen Mas-
 lagma / ende is een Griex woort / het welck de Arabis-
 sche ghecozrumpeert en in Amalgama verandert heb-
 ben. Oock mencht ghyt al cout maken / het gheslaghen
 gout oft het vyshel met het quicsiluer langhe onder een
 ruerende op eenē marmier oft porzphiersteen / tot dattet
 wel al onder en geamalgameert oft tsamē geuoecht zy.
 Ende ist datmēt met een weynich azyns oft limoen sap
 onder een mengt / tsal veel veerdigher zyn / en beter in
 cozpozeren / daer na salmēt twee oft dzymael met claer
 water af wasschē. Nu in wat maniere ghy den vwoorz-
 schzeuen amalgama ghemaect hebt / doeten dooz eenē
 finen ende dichten doeck / op dattereensdeels het quics-
 siluer dooz gae: oft ghy moget doē dooz en kemels oft
 wit lams vel / het welck veel beter is / ende douwet wel
 wte / op datter also veel quicsiluers mede dooz gae alst
 mogheliicken is. Daer na neemt tghene datter noch
 inden doeck oft int vel ghebleuen sal zyn / ende neemt
 schoonen leuendighen sulpher citrini / de helft al- so
 veel als al den amalgama dijer noch ghebleuen is.

Stampt eerst het vwoorzeyde sulpher wel / ende menget

metten voorszeyden amalgama/ dwelck ghedaen zyn/ de/ doet het opt vier in een schotele oft yseren lepel / so langhe tot dat al den sulpher verbrandt zy / ende dat al de reste al gheel zy. Daer na latet coudt worden/ ende ghiettet in een schotele / inde welecke ghyt so langhe met claren water wasschen sult/ dat ghier een seer schone gout-verwe sien sult. Dit bewaert in een glas/ oft eerden gheloyt vat/ ghelyckmen d'ander ghemalen goudt bewaert. Ende als ghyt te werke legghen wilt/ so weycket in rooswater/ int welecke schoon clare Arabische gomme ghedissolueert zy : daer na bereydet om mede te schryuen oft te schilderen/ ende tsal seer lustich zyn. Als ghier mede gheschreuen oft gheschildert hebt / ende alst dzoghe is/ so mencht ghyt met eenen tandt bzuneren/dwelck men met ghemalen goudt niet ghedoen en can / dat de schryuers ende schilders besizghen. Dit heest vande ouders aldus ghepractiseert gheweest/ als wy in sommighe van haer boecken sien. Waer men moetet practyckelyck bzuneren/ een wit papier op tgout legghende/ ende eerstmael metten voorszeyden tandt opt papier wryuēde. Ende dunckt v datz tet noch niet ghenoech ghebzuneert en is / so bzuneret noch eens metten tandt opt nat goudt.

Een seer schoon vernis/om het voorszeyden goudt ende alle andere dinghen mede te vernissen.

Nempt benjoin/ ende bzeecten also seere als ghy condt tusschen twee papieren / doetten daer na in een phiole/ende ghietter seer goedden ghebranden wyn oppe / tot dat hy dzyn oft vier vingheren hogher ligghe dan den benjoin: latet also eenen dach lanck oft twee staen / ende tot een half phiole van sulcken ghebranden wyn sult ghy noch viif oft ses draenkens ghebzoken oft heelen saffraen by doen. Dit ghedaen zynde/ghiettet af/ende met een pincel

teel menicht ghier alderhande vergult werck mede vernissen / het welck daer seer schoon ende blinckende af worden sal / het sal haest droghen / ende langhen tydt dueren . Ende wilt ghy het siluer oock op sulcker manieren bereyden / so leeft in alle manieren met het gheslaghen siluer / als van het gheslaghen goudt hier boven gheseyt is / anders dan dat ghy inde plaetse vā sulpher / wit ghemeyn sout nemē sulz: daer na bereyt den vernis als voorszeyt is / daer by doende van dwit dat ter inden benjoin gheuonden wort / ende en doeter geen saffraen by . Ende dit vernis van benjoin ende ghezanden wyn / sonder yet anders daer by / is seer goet om alle dinghen mede te vernissen / zy schilderijen oft anderssins / ende oock om de tafelen / kisten / ende andere dinghen mede te doen glincken / die van nootbomen hout ghemaect zyn . Diesghelyx oock copere vergulde dinghen : want het maect blinckende / het yserueert ende helpt de coleuren / ende wort ter sondt droghe sonder eenich stof daer op te vatten / so datment met eenen doeck oft vossensteert veel beter sal cunnen ghereynighen / dan oftet niet vernist en ware .

Om het goudt ende het siluer lichtelycken te bryken op de ghewoonlycke maniere / ghelycht de grote meesters gebruycken .

Nempt gheslaghen goudt / ende incozpozeret seer wel in een glazen schale met rosen sulley / allenskens mette groten vinger wel in stueken brykende . Ende alst wel al te samen gheincozpozeert is / so bryket seer wel op eenen marmer oft porphiersteen / ende ghiet allenskens claer water opten voorszeyuen steen / altydt wel onder een menghende / daer na sulz ghy het voorszeyuen goudt ende sulley in een glazen schale oft schotele laten seken / ende wascht den steen wel af / datter niet meer op en blyue . Daer na onderueert wel inde voorszeyue schotele metten vintz

gher/ende latet also staen rusten. Laet daer na dwater
af leken/ doetter dan wederom ander claer ende wern
water oppe/aldus so lange wasshende tot datter den
voorzeyden julep al af ghewasshen ende ghepurgeert
is/ende dat het water inden mont genomen niet meer
suet en smake/baer na latet drogen. Dit ghedaen zyn/
de/doet het in eē reyne glazen schale/en treckt wat wer
me affche verre vanden viere / op dat de schale niet en
berste die ghijer op sette sult/tot dattet gout wel wern
gheworden/ende tot sijn goet colour weder ghecomen
zy. Ten lesen sult ghyt met gom-water bereyden als
ghyt te wercke stellen wilt.

Om een weecke substantie te makē/waer dooz men gout-
berwe sonder goudt ghemaken can.

Nemet tsap van saffraen-bloemen die noch al
versch opten struyct zyn/oft by ghebracke van
dien neemt droghen saffraen wel ghepulue
riseert/ ende doetter also veel gheelen en blinc
kenden ozpimentum by/ die gheschelfert zy/ ende niet
eerdachtich: daer na met ghentē oft snoecken galle (die
welck d' alderbeste is) suldyt wel al onder een mengen.
Dit ghedaen zynde/ legghet met een phiole onder een
nen meshoop/ ende latet daer ligghen sonnighe dae
ghen lanck. Daer na bewaret/ende als ghijer mede
schryuen wilt/ghy sult een wter maten schoon goudt/
verwich colour hebben.

Een ander goudt-berwige weecke materie om mede te
schryuen/ende te vergulden op yser/hout/glas/heen/ende an
dere dierghelycke dinghen.

Nempt een ey opten selus dach geleyt/ dwelc
ghy aen d' een eynde open doen sult//en daer
dooz suldy al het wit wt blasen / daer na
neempt twee delen quicsiluers / een deel sal
armoniacum/dat suuer zy ende wel ghesloten : van
dese twee dinghen sult ghy so veel op den boepel doen /
die noch inde schale ghebleuen is/ tot datter de schale
vol

hol af zj / ende onderrueret al wel met een cleyn stoers
 ten. Stoppet daer na met het selfde stuck dat ghy hier af
 ghebroken sult hebben / met een weynich wass toe ma-
 kende / so datter niet wt noch in ghecomen en can. Legt
 daer na dit ey onder het peerden mest recht ouer-eyns
 de met het open op-waerts / ende neemt dan noch
 een ander half eyshale / die welcke ghy ouer de vooz-
 schreuen openheyt welken sult / ouerdecket met mest /
 ende latet daer xx. oft xxv. daghen lanck ligghen / so sul-
 dy een seer schone goutverwe hebben / om daer mede te
 schryuen / ende al het ghene te doene dat ghy sult wil-
 len. Ende ist v noch te hart oft te dick / so temperet met
 een weynich gomwaters.

Een ander seer schone twecke materie om gout-berwe
 te maken met cleynen coste / ende met lut-
 tel moeyten.

Nemmt citrangel oft seer gheele ozaengeschel-
 len / doeter dwit wel reyn wte / stampse daer
 na seer wel in eenen schonen steenen oft hou-
 ten moztier / en neemt sulpher diewel gheel /
 ghepuluerseert / ende wel blinckende zj / den welken
 ghy met de vooz-seyde ghestampse schellen doen sult /
 ende stotet wel al te samen. Dit ghedaen zynde / suldy
 al dit in een phiole doen / ende bewarent inden kelder
 oft in eenighe vochtighe plaetse viij. oft x. dagen lanck.
 Ten lesten suldyt een weynich aent vier verwerpen /
 schryfter oft schildert mede / ende ghy sult een seer ex-
 cellente goudverwe hebben.

Om inct oft berwe te maken / daermen seer perfectelyc-
 hen mede schryuen sal.

Nemmt seer goede galnoten / stootse in stucke /
 ende legtse in een yseren panne met een weyn-
 nich olie / laet-se een weynich fristen / ende
 nemes dan een pondt / diwelck ghy in een ghe-
 loyt vat doen sult / daer witten wyn by ghietende / tot
 datse

datse een grote palme ouerswommen ligghen. Daer na neemt een half pondt wel ghestampde Arabische gomme/ en acht oncen vitriolum wel ghepulueriseert/ menghet wel onder een/ ende settet inde sonne sommitz ghe daghen lanck: rueret also dickwils omme als ghy eunt/ ende latet een weynich sieden siet ghy dat het vā node is/ daer na stighet dooz/ ende is ghedaen. Ende opt grondtsop datter inne blyuē sal/ meucht ghy noch een weynich wyns ghieten/ en latent een luttel op-sieden/ en voozt dooz-stighen. Op dit grondtsop meucht ghy also dickwils wyn gietē als ghy wilt/ tot dat ghy siet datter den wyn niet meer af gheuerwt en wort. Daer na mengt al den voozsenden wyn onder een/ in den welken ghy wederomme verssche galnotē/ gomme/ ende vitriolum doen sult/ als te voren. Het selue daer na inde sonne houdende / ende latende op-sieden/ suldy eenen beteren inct hebben dan metten eersten. Doet altyt aldus/ want hoe ghyt dickwilder doe sult/ hoet beter zyn sal/ ende sal des te min kosten. Ende is hy v te dick/ oft dat hy niet vloeyende ghenoech en zy/ so doetter een weynich clare loghe by / waer mede dat hy vloeyende ghenoech wordē sal. Ende is hy te dun/ so doetter wat arabische gomme by. De galnoten moeten cleyn ghecronckelt/ ende wel dicht van binnen wesen/ soudense goedt zyn. Den besten vitriolum oft corperose is altydt van binnen schoon hemelueruich. De goede gomme is altydt claer ende broosch/ so datse int stampen lichtelicken pulueriseert sonder aen malcanderen te cleuen.

En leet aerdische maniere om inct-poeder te maken/ dat men draghe euer hem draghen mach/ ende daer een weynich wyns/ ayus/ oft andere nacticheyt by doende/ cannen daer terstonde mede schynen. Oock betert dit poeder alderhande swerten inct/ hoe quaet ende slecht dat hy zy.

Neemt persen oft abricocken steenen met de Feer-
nen / soete oft bittere amandelen met harde schel-
pen/

pen/ ende veel beter zynse met de keernen/ dan sonder
 Keernen . Neempt dan alle de voorszceuen dinghen/
 oft immers de selue die ghy sult cunnen gheeryghen /
 ende laetse opte colen verbzanden: ende alsse wel root
 zyn/ende wel gheloyende/ so neemptse vanden viere/
 ende aldus te colen verbzandt/sult ghyse in een panne
 bewaren. Neempt diesghelycx resina pini in een pan-
 ne/ ende laetter de flamme in slaen . Neempt daer na
 een ander panneken/oft een dun saccken/met stoerkens
 cruyshwys oft andersins open ghespeert/ende hanghet
 metten opene nedervaert boue de voorszceuen flams-
 me/ so dat al den rooek van de voorszeyde resina ront-
 om binnen de panne oft saccken blyue hanghen : ende
 als de voorszeyde resina verbzandt/ende voort alle din-
 ghen coudt sullen wesen / so laet al desen rooek op een
 papier oft tafele wt vallen/ende bewaerten. Maer en
 staet v de moeyte niet aen desen rooek te maken / soo
 coopten vanden ghenen/ die den boeczinters inct ma-
 ken. Van dit swertsel oft rooek neempt een deel/oft als
 so veel als ghy wilt/ende vade voorszeyde steenen ende
 Keernen te colen verbzandt oock een deel/ coperrose een
 deel/ghesfrytte galnoten (als voorszeyt is) twee delen/
 Arabische gomme vier deelen. Alle dese dinghen moes-
 ten wel ghestampt/ghesift/ende onder een ghemenght
 zyn : daer na bewaert dit poeder wel in een lynen oft
 leyren saccken/ het welck hoet ouder wort/ hoet beter
 wort . Als ghyt te wercke stellen wilt om inct te ma-
 ken / so nemes een weynich/ ende temperet met wyn /
 bier/ azyn/ oft water : ende ist dat ghy de natticheyt
 werm maect/ den inct salder des te beter af zyn/ hoe
 wel dattet oock met coudt water wel gheschieden can:
 ende terstondt suldy eenen goeden inct hebben / den
 welcken ghy al omme sult moghen draghen sonder v
 te bestozten . Ende hebt ghy inct die niet veel en
 doecht / doetter een weynich van voorszeyde poeder
 inne/

inne / ende hy sal terstondt seer goedt ende blinckende
worden.

Om terstont een grote quantiteyt goeden inct met luttel cost te maken.

N Eempt sulcke verwe als de leyrtouwers besighen om haer leyren swert te verwen/wat men heues veel om luttel ghelts : daer nae neemt de galle van eenen vissche Septa genoempt/diemen by na om niet heeft/ende bysondert in steden/die opte zee ligghen/als te Venegien:dese galle meucht ghy van langher handt vergaderē. Mengt daer na de galle met de leyrtouwers verwe/ende sonder yet anders daer by te doene/ sult ghy eenē seer goeden inct hebben . Ende begheert ghien noch beter/ so meucht ghier van voozseyde poeder inne doen: ende den voozseyden inct sal oock goedt zyn om in coper te printen/ alsmer een weynich vernis by doet/ ende een weynich linsact-olie/ also dat hy van selfs vloeyende werde/ om des te beter in alle de gegroefde linien te lopen/ ende des te beter opt papier vatte / sonder wt te bryden oft te cladden.

Om Boeckdruckers inct te maken.

D En Inct die myn Heeren de Boeckprinters besighen/wozt alleen vanden herst-roock ge maect/als voozseyt is/ende wozt met wecken vernisse ghetempert . Men moeten zen weynich sieden alsmer dunder oft dicker wilt maken/na dattet van node wesen sal. Maer inden winter weecker dan inden somer : ende altydt maect den dicksten schoonder/swarter/ suywerder/ ende blinckender letteren dan den weecksten. Maer in wat manieren dat het zy/hy behoort altydt wel met den voozseyden roock ghetempert te zyne . Ende om den seluen weecker te maken als voozseyt is / so moeten meer linsact-olie oft noten-olie by den vernisse doen. Wilt ghien

ghien dicker hebben/ doetter min olien by/ ende meer roox/ ende laetten langher sieden. Ende wilt ghy roox drucken/ inde stede vande voorszenden roox/ so neemt wel ghewozenen vermilloen metten vernisse. Begheert ghyt groen te hebbe/ so doetter spaens groen in. Wilt ghyten lascurverwich/ ghelijck hier voormaels somtydts de maniere gheweest heeft / so neemt lascur wt Duytschlant/ oft glas-lascur/ sulcx als men nu te Venegien maect/ ende doet in alle maniere als bouen vanden swerten inct gheseyt is.

Om witten inct te maken/ die welcke/ om synder witheyt wil/ op wit papier gheschreuen / ghemackelycken ghelesen wort. Een sonderlinghe schoon secrete.

Neeft versche witte ende wel ghewasschen eyerschalen/ wazijse wel op eenen porphierssteen met claren watere wel af ghespoelt.

Doetse daer na in een schoo schotele tot dat het poeder al te gronde ghesoncken zy/ alsdan ghietter het water lichtelijcken af / ende latet poeder van selfs inde sonne drogen/ en ghy sult een wtneemende schoon wit hebben/ sulcx alser ter werelt gheen fins ghelijcke zy en sal/ by also verre datment wel vernlijcken bereyde ende beware. Als ghyt te wercke stellen wilt/ so neemt gummi armoniacum wel ghewasschen ende ghesuyuert van de gheele schelle diex omme is: laetten daer na eenen nacht lanck in ghedistilleerden azyn weycken/ des anderdaechs sult ghyen al gedissolueert binden/ en den azyn sal wit gheworden zy als melcsden welcken ghy dooz eenen schonen doeck doen sult / ende sulter voort een luttel vanden voorszenden poeder mede temperen: schryfter oft schilberter mede/ ende ghy sult een sonderlinghe schoon wit hebben boue als te wit der werelt. Een grote vrowe in Italien en gebruete anders niet om haer aensicht mede te witten/ ende

ende onderhielt haer seluen seer wit / sonder datmen
 conde ghemercken datser yet toe dede . Doek en schas
 dicht dit poeder den aensichte in gheenderhande mas
 nieren/noch oock der huydt/noch den tanden/ ghelyck
 den sublimact/ceruse/ ende andere dinghen doen/ die
 de vrouwen diekwils ghebruycken tot haerder groter
 schaden . Maer wilt ghy dit wit int aensichte ghes
 bruycken/ men moetet wzyuen/ende wel cleyn bzyken/
 dattet wel penetrere ende langhe duere. Waer in een
 yeghelyck sijn verstandt te wercke stellen mach : maer
 bouen alle dinct alsinent int aensicht strycken wilt / so
 moetmender het derdendeel ghecalcineerden talchum
 by doen : ghelyck wy int naestvolghende boeck leeren
 sullen.

Om een poeder te maken/daer men die incht-plecken/ die
 oppet papier gheuallen zyn / oft oock de ghescheuen lette
 ren mede wt den papiere doet: een seer seltsam ende profite
 lyck secreet.

Nempt wel ghewzenen ceruse/tempertse met
 vyngenboom melck / ende laetse dan dzo ghē/
 dan sult ghyse weder wzyuen / ende laetten
 dzo ghen als bouen/ ende dat tot seuen reys
 sen : ende bewaert dit aldus te poeder ghebrache .
 Ende als ghyt ghebruycken wilt om de plecken ende
 het geschzift mede wt te doene/nempt een cleyn doeck
 ten in schoon water nat ghemaect / wzingter het was
 ter wte/ ende spreket op de plaetse daer ghyt ghebruy
 ken wilt/latet daer een luttel tyts op ligghen/ tot dat
 ter tpapier ende den inct wel vochtich af gheworden
 zyn: daer na neempter dit doecken wederom af/ ende
 opte plecken oft letter die ghy wt doen wilt / doet een
 weynich van tyoorseyde ceruus poeder/ ende latet als
 so eenen gheheelen nacht lanck ligghen. Des anders
 daerchs neempt eenen dzo ghen schonen doeck / ende
 wryfter mede opt tyoorseyde poeder/ het papier salder
 heel wit af blyuen/ om daer op te moghen schryue als
 te vos

te voren/ende dat doct. Ende en ist ter eerster reysen
noch niet al wte/so doet het noch eens/ende ghy en sul
ter gheen ghebreck aen vinden.

Om een maniere van vernis te maken/die veel beter ende
schoonder is dan elselue dat de schryuers besighen / ende cost
veel min/noch en stinckt niet ghelyck den anderen.

HEt vernis dat de schryuers ghemeenliken
besigen/ en is anders niet dan gomme van
genener-bonen ghepulueriseert: ende hier af
maectmē oock den weecten vernis/de voor-
sende gomme in lijn-olte siedende. Dit poeder ghes-
bruycken de schryuentē/om te maken dat hem den inct
niet wt en bzeide/ēn op datter de letter des te schoons
der/suyverder/ende netter af zy. Om nu een poeder te
maken/dat van gelycker effectē is/ seer schoon/ēn niet
minder costen/sonder eenigen quaden reuck/so neemt
eyerschalen so veel als ghy wilt / doetter het binnenste
cleyn dun vellekē wel reyn wte/ēn na dat ghyse eē wey-
nich ghestoten hebt / so legtse in een panne die twier ver-
draghen mach/ouerdecktse met een decksel/ ende schietse
in eenen glaesbackers/ potbackers/steen oft calc ouen/
ēn laetse daer so lange inne ligghen/ tot datse al in een
seer wit poeder verandert zyn/ dwelck ey-calc ghehee-
ten wort/sistet ēn bewaret. Ende als ghyt te wercke
stellen wilt / so stroyes wat op het papier oft francyn/
daer na wrijuet daer wat oppe / zy met eenen hasen-
poot/papiercken/ oft anderstins: ende het ghene datter
te veel is/sult ghy wech nemen. Daer na schrijfter op/
ende ghy sullet beter beuinden dan den ghemeenē ver-
nis. Als tgheschrifte droghe is/wilt ghy dan desen oft
anderen vernis af vagen/ op datmer hem niet wit aen
en make/ so wrijft v papier met de cruyne van een wit
broodt / die welcke al den vernis met haer wech nes-
men sal.

Dat vijfde Boeck der Secreten.

Om linnen te maken/die welcke/ na dat tgeschryft drooghe
zyn sal/also lichtelycken wy te doen sullen wesen/ dattet sly
tien sal dāmen sonder linnen gheschreuen heeft.

Nempt paragoensteen/stampten ende wyys
ten wel: daer na neemt vanden alderbesten
tartarum vini albi ghecalcineert/ laetten dis
solueren in een schotel vol schoon claer was
ters/ende dan ghietten of: met dit water sult ghy het
swert paragoen-poeder temperen/ tot dattet inct ghes
wozden zy/daer ghy v papier oft francyn mede reghes
len sult/ ende schryft op dese reghelen met ghemeynen
Inct. Alst gheschryfte drooghe zyn sal/om de voorszende
linien te verdryuen/ so wyysse met harde cruy
men van terwer brode/ende sy sullen vers
dwynen als oft sijer noyt gheweest
en hadden. Dit is een seer
seksaem ende schoon
secret.

Eynde des vijfden Boeck.

DEE

DES SECRETS VAN

den eerweerdigen Heere Alexis Piemontois/

HET SESTE BOECK.

Om het quicksiluer te sublimeren / dats te segghen / om den ghemeynen sublumaer te maken: dwelck de goudsmeden/ alchimisten/ Joffrouwen/ apothecyenen/ ende apothekers be-
sighen.

Wempt een pondt quicsiluers in een houten vat / met een weynich azyns ende sal-
trum/ daer na wrysten ende moztificceeren
wel met eenen houten stamper. Neempe
daer na een half pondt ghemeyn souts/ vier oncen sal-
nitrum: al dit moet wel gewozen zyn/ ende opt quics-
siluer ghedaen int selue houten vat / wel al onder een
ruerende/ ende daer by doende twee ponden gebrande
roots-alluyn. Incozpozeert dit wel al te samen/ ende
ghiettet in eenen pot oft bocael/ die eenen vinger bree-
hogher gheluteert zy dan de materie sent. Schiet des-
sen pot daer na in sijn panne op ghesifte aschen: dat
sedt de voor-sende panne int fornays met den alembic-
cus opten pot oft bocael met sijnen recipient / ghelycke
in alle distillatien de maniere is. Naecter merren eers-
ten een cleyn viercken onder / tot datter al de vochtich-
hent wt zy/ die welcke ghy wechnemen ende wel bewa-
ren sult/ wantse v tot veel saken nuttelijck wesen sal/ en
principelijck om ander quicsiluer te moztificeren / om
anderen sublumaer te maken. Naect daer na v vier
groter/ ende continueert so langhe/ tot dat ghy al het
quicsiluer heel wit ghesublimeert siet / dat is/ dat hy
opghedommen zy tot bouen al de substantien / en dat
hier tsaefden van eenē witten roeck ghelaten sal heb-
ben. Ende wilt ghyt hogher/ dat is/ tot aent opperste
vanden bocael doen clintmen/ ende dattet een maniere

Dat sefte Boeck

van elcke mate/so neemt ee blad papiers/ende om
 windter den bocael mede/inners al tghene datter bo
 uen tfozneys bloodt is : daer na maect v vier groter/
 ende desen toeck sal allenstans opelinnen/ ende sal bo
 uen aen het opperste blyuen hanghen / makende daer
 een clocten van seer witten sublimaet:ende latet daer
 na condt worden . Daer na maect den recipient los/
 neemt den alembicus af/ ende reynicht den bocael vā
 buyten wel/op datter int hzeken gheen vuylichert met
 den sublimaet ghemengt en worde. Dit ghedaen zyn/
 de/hzeect den bocael/ende den sublimaet los makende/
 hewaerten vooz den roock:ende in deser manieren sulc
 ghy daer een broodt af gemaken cunnen van hondert
 oft twee hondert ponden swaer/oft also swaer als ghi
 wilt / altydt goede proportie houdende na de quantite
 teyt die hier bouen verhaelt is . Het ghene datter in
 den gront vanden voozsyden bocael blyue sal/machy
 men stampen/ende in siedende water dissolueren/ende
 daer na dooz-doen/ ende na dat het ghesoden is/ sal
 ment gheheeltick laten droghen : inden grondt salder
 een maniere van sout blyuen/ den sal-nitrum van na
 tueren ghelijck / diesghelijck doct ghemeyn sout ende
 alluyn/die ghier inne ghedaen sult hebben. Ende dit
 sout sal seer goedt zyn om anderen sublimaet te ma
 ken/met ander quic siluer ende azyn/oft inde siede van
 den azyn meucht ghy voozsyde water nemen datter
 inde sublimatie ghedistilleert is: so sult ghien seer ex
 cellent maken/ ende opt meeste voozdeel dattet moghe
 lijk zyn sal. Ende het is te aenmercken dat den vooz
 seyden sublimaet / die met roots alluyn ghemaect
 wort/vooz de vzoekens beter is/die haer aensicht met
 sublimaet blancketten willen . Waer ick soude hem
 lieden raden/ datse veel lieuer eenich vande bouen ghe
 noemde wateren ghebruycken / daer wy inde vooz
 gaende boeckten af gheschreuen hebben. Vooz de gou
smeden/

fineden/alchemyisten/ende medecynelijcke affaire/ ist be-
ter datmen daer rouwe coperrose in doe / inde plaetse
van ghebranden alluyn/ die welcke den vrouwen seer
quaet ende schadelijck is. Want de meeste partise van
de ghene die den sublimaet maken/ de maken hem met
coperrose / eensdeels om dat het also den minsten cost
is/ende eensdeels oock om dat hy also bequaemer is tot
veel ende dinceer/sche saken/dan met alluyn/die welcke
niet veel meer dan den vrouwen bequaem en is .

Noch zynder sommighe schelmen/ die tsamen metten
quiesiluer arsenicum cristallinum te distilleren plegen:
dit is van te veel liede ghepzaetseert gheweest. Daer
om heuet my goet ghedocht daer een vermaninghe
af te doene/op datmer hem voor hoede/want sekerlijcx
om een clyp pennincken te winnen / maken sij haer
des brandens weerdich : Want bouen dien datmen
dickwils siet/dat de vrouwen door een sulck sublimaet
het hooft opgheblasen hebben ghelijck een trommele /
so gheschiedet oock wel in medecynen/dat het de mens-
schen niet alleen grotelycken en erenct / maer doodtse
oock somwylen wel . Den voorszeyden sublimaet met
alluyn oft met coperrose ghemaect / can men wel lich-
telijcken van nitrus aen sublimeren/ te weten/ datmen
tot elck pondt van dit sublimaet een half pondt ghes-
meyn souts/oft ghebranden alluyn/oft leuenden calc
neme / dit al te samen sublimerende als bouen/dwelck
hem veel eer sublimeren sal/ ende sal des te schoonder
wozden/hoet dickwilder ghesublimeert sal wozden .

De alchymisten volghede de leere van Geber/ van S.
Thomas/ ende andere philosophen/ willent al dick-
wils sublimeren/om iselue te fixeren: onder die welcke
datter gheweest zyn/ diet hondert mael ghesublimeert
hebben/de andere twee hondert mael : ende ten lesten
hebben sij dien al te niete ghebracht . Ende dit ghes-
chiet em datse altydt al sublimerende het voor-
seyde

Dat sesste Boeck

gronndsop daer by doen/te wetē/den alluyn/oft sfont/
 oft coperrose/als voorszeyt is. Ende mijsdien dat des
 viers nature is de vliegghende materien altydt te sub/
 limeren/hoc den sublimaet diewilder int vier coompt/
 hoc dat het t'elcker reysen meer ende meer gefixeert is/
 maer de selue partye die ghesixeert is/ heeft haer altyt
 met het vooz-seyde gronndsop onder een ghemenght /
 ende dus te niete ghegaen: daerom die de sublimatie
 maecten/ niet aen-merckende waerom sulcx gheschieft/
 beuonden t'elcken dat haer sublimaet allenkens wat
 vermindert was / ende hebben (by auonturen) ghes
 meynt / dat hy verstonen / oft vanden viere gheteyre
 was / ende en gheloofden niet dat hy int vooz-seyde
 grondt-sop ghebleuen was / van dwelck hy in gheens
 derhande maniere en can ghesepareert worden. Will
 lende dan op sijn philosophys procederē/ om den voorz
 seyden sublimaet te fixeren/ so moetmen hem eerst dzy
 oft viermael sublimeren met ghemeyn sfont/ oft met ge
 brande alluyn/oft calcē/oft talchum/ als voorszeyt is/
 op dat hy aldus doende / van alle aerische substantie
 ghesuyuert zy/ ende van alle vuylicheyt diser linne is/
 voec vande ouertollighe vochticheyt die hy in heeft.
 Hy mundificeert hem vander aerischer substantien /
 mijsdien dat haer de eerde niet en laet sublimerē/ maer
 blyft inden bodem oft grondt vanden bocael met het
 gronndsop aenclouende/ te weten/ met sfont/oft alluyn/
 oft coperrose/alle de welcke dingen wy hier het gronts
 soy heeten/ om datse opten grondt blyuen ligghen.
 Doec so purgeert hy hem van sijn waterachticheyt oft
 ouertollighe vochticheyt in twee maniere: D'eerste is/
 ont dat met den azyn oft ghedistilleert water/ daer hy
 mede bespoent is gheweest / als hier te voren gheseyt
 is/ de vochticheyt oft aquositeyt van tiquisiluer ghee
 wapozereet ende gedistilleert wort. De tweede/ om dat
 met dickwils te sublimeren de nature des viers daer
 in

In werck/dwelck altydt diminueert: die welke de twee
 principale redenen zyn/ waerom dattet hem fixeert .
 Daerom zyn alleen de partnen die de volmaecte fixe
 werken/ na datse ghenoechsaemlyckē met de selfde dit
 ghen ghewoecht worden/die wy fixeren willen. Noch
 wy en verstaen tot deser stonden niet het ghene datter
 ghesfixeert is / anders niet dan dat het vier sulcke bes
 coctie ghemaect heeft dat het niet en verdwynit / ende
 dat alle de substantie inden grondt blyft/ende en wort
 niet meer gheconsumeert. Daerom na dat ghien dzy
 oft viermael ghesublimeert sult hebbē/ende na dat het
 wel ghesuuer sal zyn van sijn eerdachtighe substans
 tie/ende van sijn ouertollige vochticheyt/ also voozscye
 is/so sult ghien weder laten sublimeren op hem seluē/
 sonder eenich grondt/op:ende sublimeerten so dickwils
 dattet al vast ghehecht blyue opten bodem vanden
 voozscyden bocael / ende dat het niet en vermindere/
 noch en verdwyne / hoe groten vier dat ghy daer on
 der stoockt . Maer wilt ghyt behendelijcker ende
 ghemackelijcker te wercke stellen / so onderhout desen
 sekeren reghel/in alle maniere ende in alle saken doer
 de / ghelick dat v hier na beschreuen ende bewesen
 wordt : Als ghien dzy oft viermael ghesublimeert
 hebt/oft oock noch dickwilder/so doeter by het vierens
 deel so veel sijn ghecalcineert siluers/ als wy hier na
 maels segghen sullen : ende na dat ghyt wel te samen
 ghemenght sult hebben/latet sublimeren:ende alst ghe
 sublimeert is / so doet het ghene datter op ghecomen
 is / by het ghene datter noch inden grondt ghebleuen
 is/ende latet weder sublimeren : dit doet so dickwils
 tot dattet niet meer op en climme/maer dattet al in de
 grondt blyue / vast aenghehecht teghen alle ghewelt
 des viers/ so sal unwen sublimaet ghemaect zyn / seer
 wit/suuer/vloeyende/ende penetratys . Ende so wie
 dats een grote quantiteyt maken wilt/ende so veel sijn

siluers niet en heeft daer by te doene / als thierendeel /
 hy salt in deser manieren moghen aen leggen: Na dat
 het dzy oft viermael ghesublimeert sal wesen met het
 grondt sop als voorszeyt is / so bewaret alleen / ende nez
 mes een weynich / te weten / also veel als om by het vie
 rendeel sijn siluers te doene dat ghyser toe nemen sult /
 als by maniere vā exempel: En hebt ghy maer een half
 ounce siluers / so neemt twee oncen vanden voorszeyden
 sublimaet / ende dit by malkanderen ghedaen hebbens
 de / sublimeret also dickwils als bouen / tot dat het al
 aenden grondt ghebaken blyue / ende ghy sult twee on
 cen ghesfixeerden sublimaet hebben / oft een weynich
 min : want het vier / die wyle dat het sijn decoctie
 maect / verteyres een deel / sonder tghene datter inden
 boeael ende al stampende te quiste gaet . Daer nae
 neemt dese twee oncen ghesfixeert / oft also veel alser
 wesen sal / met dzy mael also veel onghesfixeerden subli
 maet / die ghy bewaert hebt. Daer na menghet al te sa
 men / sublimeret so dickwils als voorszeyt is / tot dattet
 al ghebaken is . Ende wilt ghys meer hebben / so
 neemt wederomme dzy delen vanden anderen subli
 maet : dit doet also dickwils ende so langhe als ghy
 wilt / het welck beter is / dan oft nient al met eenen des
 de: want also wordter dickwilder van volatile fixum /
 ende van fixum volatile ghemaect / dwele de filosofo
 phen in groter weerden hebben. Doek wordet also veel
 vloeyender / penetratyuere / ende van meerder crachten.
 In dese operatie is ghelegen al tsecret / ende het mees
 ste meester-stuēck der filosofhen / ende bysondert van
 Geber / die welcke al het meeste-deel sinder operatiē
 in deser manieren van sublimeren ende dickwils te fix
 keren wt-recht / ende houdet tselue verborghen datmē
 sublimeren moet: die welcke substātie / om dat hysē verz
 borghē en secret houdē soude vooz de gene / dies (so hy
 seyt) niet weerdich en zyn / hy quicck siluer geheetē heeft.

Maer hy verstaet al wat anders / hoe wel dat in effe-
cte die selue dinct bewijst dattet anders niet en is dan
quiesilver / maer dooz de natuere gheconduceert / so hez-
uet noch eenen volmaecten graedt / als by maniere vā
exempel: Het deech is meel / niet in sijn eerste oft prins-
cipael wesen / maer wort vanden backer ghebracht toe
een hogher natuere / ende die de volmaecttheit naers-
der is . Niemandt en derf hopen dat hy tot dese
hoghe scientie oft conste gheraken sal dooz sijn eyghen
vermoghden oft wetenheit / dan alleenlijck dooz de gra-
tie Gods / die welcke (so alle de philosophen segghen)
Cui vult latitur, & subtrahit.

Om den cinober te maken / ende dien oock in grote broden
te redigeren / als van hondert oft twee hondert ponden
suaer / oft also suaer als ghy wilt / ghelyckinen in Duytsch-
landt maect / het welck tot noch toe in gheheel Italien onbe-
kent is gheweest.

Alle de ghene die haer met secreten vermas-
ken / ende principalyck met saken de metaele
aengaende / connen den cinober wel berey-
den / maer in cleynder quantiteit / als een
pondt oft twee ten male / ende niet meerder . In
Duytschlant ende in sommighe plaetsen van Oranes
ryck isser diet met grote broden in Italien / ende alle
de werelt dooz senden / maer sij houden secret / ende
en willent niemant mede deysen . Wy lieden dan /
willende dē gemeynē orbaer soecken also veel als God
gratie gheuen sal / willen oock noch dit secret (hoe wel
dattet in seer luttel saken ghelegghen is) den liefhebbers
te kennen gheuen . Neempt quiesilver neghen delen /
sulpher citrinum twee delen: hoe wel datter sommighe
dzy delen sulphers toe nemen / teghen de neghen delen
quiesilver: d'ander vier delen / ende d'ander van elc
euen veel . Maer alst tot schilderen dienen soude / so en
eander niet te veel sulphers by ghezyn / wāt het coloure

woerter leuender af: maer tot andere affairen ist beter
 datter tot een pont quicsiluers maer dzy oft vier oncen
 sulphers en zyn. Laet dan den sulpher in een bzebe
 vlacke panne ouer een cleyen viercken smilten / en als hy
 wel ghesmolten is / neemyt het quicsiluer in eenē doeck
 inde stincke hant / ende wzinghet allenskens int vooz
 seyde sulpher / die welcke al te voren vanden viere bez
 hoort ghenomen te zyn: en menghet wel met een stoek
 Een / op dattet hem wel onder malkanderen incorpore
 re / rueret ende dzyuet altyt wel vande panne / tot dat
 tet al eont gheworden zy: ende ghy sult een swertach
 tige substatie hebbē / die welcke noch den sulpher noch
 den quicsiluer gelyck zyn en sal: stanpt dese mixtie / en
 de bzeectse seer wel / doetse daer na dooz een zene / ende
 maect van dit poeder een also grote quantiteyt als ghy
 wilt / en doet het altydt in een grote panne. Willende
 dan den cinober bereyden / so sult ghy nemen een glas
 sen bocael also groot als ghy wilt: in sulcker voeghen
 nochtans / dat voozseyde vat maer tvierendeel vol en
 sal wesen van het ghene dat ghier inne doen sult. En
 de na dat ghyt wel geluteert sult hebben met een sub
 stantie oft sement / dat van cryt ende schoorzayr ghes
 maect wort (dwelck lutum sapientie ghenacmt wort /
 ende waer af wy hier na de warachtighe compositie le
 ren sullen) ende alst wel droghe gheworden is / so doet
 ter vanden voozseyden poeder inne / so veel datter den
 bocael tvierendeel vol af zy / oft noch min: ende sonder
 den mondt van voozschreuen vat te stoppen / suldyt
 aldus op een groot forneys schicken / ist dat ghy veel
 substantien hebt: maecter daer na een licht vier onder
 twee oft dzy vzen lanck / ende daer na groter. Maer
 als ghys een grote quantiteyt maken wilt / so moets
 mer ouer ander reyse van voozseyde by doen / latende
 also het voozschreuen glazen vat opt vier staen om te
 sublimeren. Daer na sult ghy eenen stoek nemen die
 daer

Daer toe bereyt zy/ende die tot op den gront come/ende
 de meer dan een palm breecht van buyten wote. Ende
 aent buytenste eynde suldy eenen knobbel oft cloot ma-
 ken van woorszeyde lutum sapientie/op dat den stoek in
 woorszeyde vat ghestekē/ den mondt wel dicht toe stop-
 pe/ende opene: ende als den stoek opelint/dat alsdan
 den knobbel oock opelintte/ēit woorszeyde vat opene.

Doek moetmen eenen trechter daer toe ghereet hebbe/
 die altydt inden voor-schreuen bocael steke/ ende den
 stoek dooz de pype vanden trechter/ so dat met synen
 knobbel de trechter/ ende met den trechter de woorszey-
 de bocael wel dicht ghestopt zy. Alle dese dinghen als
 dus gheordincert hebbende/ moetmen het woorszeyde
 poeder by den viere honden/op dattet werm werde.

Want waert datmēt al cout op het werm poeder des-
 de dat inden bocael is/so soude men de sublimatie van
 den cinober beletten ende verachten. Als nu d'eerste
 poeder vijf vzen lanck opt vier gheweest sal hebben/ en
 dattet altemale oft een deele ghesublimeert sal wesen/
 so heft den stoek wat oppe die inden woorszeyden trech-
 ter steect/ende doeter noch twee oft dry lepelen vande
 poedere by datter al werm byden viere staet/ ende laet
 dan den woorszeyden knobbel weder neder vallen/ dat
 den trechter weder ghestopt zy als vozen. Ende
 this te noteren/ dat den voor-seyden stoek met den
 knobbel om gheen ander sake dooz den trechter inden
 bocael en steect/dan om dat het woorszeyde poeder dat-
 ter inden grondt leyt/al sublimerende niet ront-omms-
 den halfe vanden bocael en blyue hanghen/ want dan
 en soudemen gheen ander poeder daer by cunnen ghes-
 doen/ als den hals ghestopt ware/ noch men en soude
 gheen groote brooden cunnen ghemaken/ als bouen
 gheseyt is/ ende hier in is al tsecret ghelegghen om
 groote cinober brooden te maken. Want waert
 dat ghier alle de substantie t'effens in doen wildet/ te
 weten/

weten/hondert oft twee hondert ponden/de masse soude so groot zyn/datse nimmermeer tot perfectie komet en soude/ ende men soude vier so groot moeten make/ dat den voorszeyden bocael ende ouen eer smiltten soude/eer haer de voorszeyde materie sublimeren soude.

Maer als de selue daer allenstē in gedaen wort/met het stoeken daer midden in staende/so compt haer alle de substantie te sublimerē/backen/eñ roodt worden/eñ cleest allenstē aent alder hoochste van den voorszeyden bocael:ende als men daer versch poeder by doet / so gaet het te gronde/al daert alle dinghen werm vindt/ ende mitsdien dattet oec werm is/ ende in cleyne quantiteit/so sublimeret/backt/ wort root/ende incozpozet hem terstondt met d'eerste. Aldus daer altydt versch werm poeder by doende/ ende het vier in eenen standt onderhoudende/ sult ghy also veel maken als ghy wilt/ eñ ghy sult een schoon groot cinober broodt hebben / dwelck alleen een gadt dweers doort midden hebben sal/daer den voorszeyden stoek ghesteken sal hebben. Ten lesten meucht ghier wederom versch poeder by doen/ende trecken den stoek wt/ den mondt toe stoppende/ende stote v vier/so sal dit leste poeder hem oock sublimeren/ende eenen bodem aent voorszeyde cinobers broodt maken. Vermerct oock/dat tgroot vier langhe ghecontinueert niet gheschaden en can:ende men moet den voorszeyden stoek dickwils ommerueren/opheffen/ende neder laten/op datter den cinober niet aen en cleue/ende dattet also den hals vande voorszeyden bocael niet en sluyte/ so dat men der gheen ander poeder by en soude connen ghedoen/ghelyck voorszeyt is. Dit is de warachtighe eñ oprechte maniere om den cinober broden also groot te make als men wilt/dwelck tot noch toe in Italien is onbekent gheweest. Het selue meucht ghy doen in witte eerde bocalen/ die wel gheloyt sullen wesen/so datse int vier wel dueren moghen.

Om den bozar te fineren ende te her-
maken.

DEn bozar is by den ouders chrysocola ghe-
naemt gheweest / ende was natuerlijck ende
artificiael / oft ghemaect / als Plinius / Dios-
corides / ende meer ander gheschreuen heb-
ben: men ghebruyctet in medecynen / ende om goudt /
siluer / ende metael mede te souderen / ghelijckmen oock
noch ter tydt doet: want sijn natuere is het soudeersel
haestelijck te doen smiltten ende resolueren. Men ghes-
bruyctet oock om een lichaem oft masse te maken / dat
is / om het vytsel van goudt / siluer / oft ander dinghen
tsamen te vergaderen / inde welcke men een haestighe
suste oft ghetinghe behoest. Oock so besighent de Jof-
frouwen om haer schoon te maken / want hy maect een
schoon witte huydt / sonder te vreesen voor eenich ses-
nijn / oft den tanden oft vleesch te schaden. De ouders
hebbens groenen ghehadt / die nu ter tydt niet te vin-
den en is / noch men en cans niet ghemaken. Wy heb-
bens wel die seer wit is / ende oock die swertachtich is /
den welken men seggen mochte / dat hy na den voorsz-
eyden groenen aerdet / die by den ouders gheweest is.
Den witten is met lanckwozpighe stuxkens met som-
nighe aderkens daer lanck door lopende / den roots
alluyn so seer gelijck / datter sommige mede bedroge ge-
weest / oft ander lieden daer mede bedroghen hebben:
want alsinen den voorszeyden bozar opt vier doet / so
siedet hy ende swilt oppe in alle manieren ghelijck den
alluyn: daer na blyft hy seer wit / spongiachtich / ende
ghemactelijck om met de vingheren te bresen ghelijck
den ghebranden roots alluyn. Naer vernanen lieden
onderkennen dien in dzy manieren: D'eerste maniere
is / dat den alluyn inden mondt ghenomen / van bitter-
ren smake ende astringerende is / maer den bozar en
heest anders gheuren dan eenen verslapenen ende bos-
uen

Dat sesse Boeck

tien smaect: daerom de ghene die de lieden bedrieghen
 ende den oprechten bozax valschen wille / nemen stuc-
 ken van rouwen roots alluyn / en verwense in olie van
 amandelen / in wyne / oft in melck. De andere doender
 oock honich oft sucker by / om met sulcke soetheyt de
 bitterhert vanden alluyn te modereren. De andere
 smelten alle de voorszende dinghen ouer twee / ende la-
 tent al vercouwen in eenighe coele plaetse / tot dat het
 sal tot ys oft steentens ghereduceert is : ende doender
 by sal-nitrum / soda / oft sal alcali / tartarum / alunen se-
 nis / ende dierghelijcke dinghen / ende makender veel
 steentens af / die den bozax eenichsins gelijck zyn / maect
 inden eersten zynse onghelijck van satsoene / want den
 oprechten bozax is altydt lanckwozpiech van satsoene /
 ende het ghene daer alluyn in is / wort nimmermeer
 anders dan met viereante stucckens. ¶ Ter tweeden
 isser noch dit verschil tusschen / dat den alluyn gebzant
 zynde / eenē meerderē hoop maect dan als hy noch rou
 was: maer den oprechten bozax laet hem tot seer cley-
 ne quantiteyt reduceren / ende dit is een seer merckelyck
 teecten / waer aen men dien kennen sal. De derde ende
 aldersekerste maniere om dien te onderkennen is dese :
 dat het ghene daer alluyn in is / in gheenderhande ma-
 niere en sandeert noch en smilt / oock so wel niet als
 den bozax. Ick segghe niet so wel / om des-wille dat
 daer salnitrum / sal alcali / oft tartarum in is / dat sal
 hem immers in veel smelten / want alle de voorszende
 dinghen dienen tot fusie oft smittinghe der metalen. ¶
 Het salnitrum alsser eenighe merckelycke quantiteyt by
 is / gheeft hem ter sondt int vier te kennen. Want het
 is int sieden waterachtich / en wozyt rondtomme cley-
 ne gheystekens viers wte. D'andere met de voorszende
 de werten ghemaect / ende tot cleyne stucckens ghere-
 ceert / maken oock wel sommighe steentens / maer sy zyn
 altyd ghesouten / te seer blinkende / ende violent int
smilt

smiltten: want alsmer eenich subtyl stuck werex mede
 saanderen wilt/ sy gout of siluer/ so smiltter dwerex ooc
 af: en daer suycker in is/ dat maect altydt datter i gout
 of siluer af besmet is. Men maect oock wel sommige
 andere mixtien die seer goede zyn om mede te saanderen
 of smiltten/ die nochtans den bozax van smaect en fae
 soene onghelyck zyn/ daer wy hier namaels af sprekten
 sullen. Om dan weder te keren tot den oprechtē bozax
 van onsen tyde/ men brengh ons sekerre tonnelens vol
 vots/ dwelck al vol cleyne steenkens is / die welcke de
 moedere vanden bozax gheeten wort. Tot noch toe
 heeft- men dit alleenslyck wt Alexandrien ghebracht /
 daerment van ouden tyden plach te maken: Hierom
 ist dat de oude Arabische schryuers / die De re metals
 lica gheschreuen hebben/ den bozax Nitrum Alexans
 drium gheeten hebben. Ende sindert sommige foren
 herwaerts heftment begost te brenghen wt de Orients
 tale landen. Ick en wete nochtans niet/ of het aldaer
 ghemaect wort/ of dattet eerst wt Indien ghebracht
 wort. Dese voozleden iaren wasser in Italien so groz
 ten bozax gebreec/ dat de once ten minsten een gouden
 crone vercocht wert/ vanden seluen die tot steenen ghe
 reduceert was. Ende nu sindert twee iare herwaerts
 isser een so grote menichte wt de Orientsche landē ges
 comen/ dat de acht once maer een crone en gelden/ som
 tyts oock min. De maniere om dien te maken/ ende die
 inde voozseyde landen gheschryuet wort/ is dese: Inde
 mynnen daermen i gout / siluer / of metael wt graeft/
 bindtmen ee maniere vā water / dwelck (so ick selue by
 experientie ghesien hebbe) vā selfs bequaem en excellēt
 is om te saanderen en smiltē. Ende ick wete een plaectse
 in hooch Duytschlant/ daer ee grote adere van sulcken
 water is/ die welcke nochtas de lantlieden selue niet en
 kennē. Sy nemē dan vā dit water met eslisc datter om
 der en rontomme leyf/ ende latent eenen sekerē tyt lant
 lieden/

sieden/daer na doen sijt dooz/ende latent also staen/so
 redigeret hem tot sekerer cleyne stueckens / meer noch
 min dan oft salnitrum ware. Ende want het also niet
 blyuen en soude/maer allenstens resoluieren/ oock om
 de beter te maken/ende te scryten/ ende in haer natuer
 sijt wesen t'onderhouden/so nemen sij van tgrontsop
 datter vanden voozseyden water ende slyct ouerghes
 bleuen is/daer by doende verckes oft eenich ander vet.
 Daer na gaense totter mynnen/ende maken eenen gro
 ten put / ende inden grondt legghen si een laghe van
 voozseyde vet/ende daer op een laghe vande voozsey
 de steentens/dan wederom een laghe vets/ en voozts
 so veel als si willen/ also nochtans dat de leste laghe
 van voozseyde vet oft smeer zy: daer na laten sijt on
 ghedect ligghen sommighe maenden lanc: : hoe wel
 dat sommighe van hunkleden al dit binnen haren huy
 se doen/ty in d'eerde/ost in sommighe grote vaten.
 Ende als sijt vercoopen oft vten lande vueren willen/
 so nemen sijt wt met een panne/ende vullender tonne
 tens mede. Ende dit is tselue dat ons herwaerts ouer
 ghebzacht wort/ dat wy bozar moedere noemen.
 Noch so woumpter wt de voozseyde landen een bozar
 moedere/ oft steentens / in sulcker manieren bereyt als
 wy hier na segghen sullen. Tis wel dertich taren ghe
 leden/datse wel meer van desen sijnen ende also bereyt
 den bozar ouer sonden/dan vande voozseyde moedere/
 om dat mense in Italten niet en conde bereyde/so dat
 mense niet te wercke en siede/ dan sommighe vromwe
 diese distilleerden om haer daer mede te blanctetten.
 Doen quammer te Venegien eenen diese beghost te be
 reyden/ende na desen een vromwe/die welcke hyt ghes
 leert hadde. Dese twee women een groot ghelt/ende
 dit secreet bleef langhen tydt onder heulieden verbor
 ghen/hoe wel datter langhen tydt te vore van veel tie
 den seer begheert hadde ghemest. Ten lesten is so
 verre

Verre ghecomē/ datter te Venegien veel zyn/disen con
 nen bereyden/maer d'een veel beter dan d'ander/est by
 auontueren isser luttel dijen perfectelijcken bereyden/
 sonder daer eenige substantie af te verliefen/ est in sulcz
 ter quantiteyt ende so perfectelijcken/ als hier na ghes
 leert sal worden. In den eerste dan salinē vande vooz
 seyde masse nemē/ maer sy en mach noch verschimmelt
 noch ghersten zyn/want het waer een teecken van gro
 te oudtheyt/ende dat de steenkens vermindert oft ver
 lozen souden wesen. Hier en leyt nochtās niet seer veel
 aen/want tis beter datmen met den dingher inde mas
 se taste/ om te proeuen ofse wel vol vande vooz
 seyde steenkens is: want so de werelt vol bedrochs is/men
 vindter/dijer niet veel steenkens in en doen/ est weder
 omme de vercopers doēder oock somtyts wel een deel
 steenkens wte: daerom moetmen wel nauwe toe sien/
 op dat de neersticheyt het bedroch verwinne / oft im
 mers ten minstē ontdecke. Ten lesten willende den bo
 rax sijn maken/so doet aldus: Neempt law water/te
 weten/ tot de thien ponden vande voozseyde masse een
 nen haluen eemer vol/ het welck ghy in een eerden vat
 doen sult/ ende de masse oft deech daerinne. Daer na
 sult ghyt metter handt wel van een doen/ als oft ghy
 een beslach maken wildet/ daer na latet in een zew ver
 leken/ende neemt de steenkens hier inne liggen/te we
 ten/de een oernote oft een bone groot zyn / legt-se in
 een vat/ende bespoertse met olie van olyuē/ als oft het
 salact ware/maer de olie moet wit zyn: Ende en hebe
 ghy gheen excellente olie/ so neemt ghemeyne olie/est
 laet de inde sonne staen tot dat de wel ghepurgeert is/
 sineert daer na de voozseyde steenkens mede / ende
 ruertse metter handt wel omme: Daer na doetse in een
 sacken/ende onderruertse seer wel/ghelijckmen de con
 sturen maect/ende daer na in bustens gedaen/est ghy
 sult den besten borax hebben/ diemen verdenckē mach.

Wilt gheen hermaken ende vermenichsulbigghen / so
 doet aldus : Neempt tselue water datter door de zeue
 gheleect is / ende hanghet in eenen ketel ouer een cleyn
 viercken: onderhoudt altyt v vier in eenen standt / schuy
 met met eenen ysere lepel / en doet oock by het schuym
 tghene datter opten grondt leyt / maer siet wel toe dat
 het niet ouer en siede. . . Continueert dit tot dattet al
 ghenoech ghesoden zy / dwelck men daer aen wete sal /
 almens een weynich op sinen naghel neemt / ende
 dattet niet en vloede: oft men macht op een papiertken
 proeuen / ghelijckmen de syzope proeft: en blyuet staen /
 so ist ghenoech ghesoden: oft men mach een coordekken
 int voorzende water steken / ende houdent tusschen de
 vingheren / dan trecken met den eynde / ende geuelt
 men dattet hardtachtich is / so ist ghesoden. . . Neempt
 dan den ketel vanden viere / ende deckten met een deek
 sel daer toe dienēde / datter gheen vuylicheyt in en val
 se: daer na graeft den ketel in terwen semele / ende sluyt
 ten al rontomme wel / met clederen en anderssins wel
 ouerdeckende / so dat hy wel toeghestopt zy. . . Diesghe
 lijck meucht gheen onder den wermen mest grauen /
 ende daer laten acht oft thien daghen lanck. . . Daer na
 ontdecken / ende ghy sulter een corste ouer vinden / die
 weleke ghy af nemen ende ter sijden legghen sult / ende
 ghy sult inden ketel cleyne stuekens vinden liggen als
 oftet ys ware / die weleke ghy wt nemen ende in een an
 der vat doen sult / die met schoon water wel af was
 schende / ende latense daer na op een tafel inde lommere
 droghen. . . Ende de steekens die metten eersten inde zes
 ue ghebleuen waren / sult ghy met dese stuekens mens
 ghen. . . Neempt daer na witten alumen fecis / maer
 vanden seluen niet / diemen voor een stael oft monstier
 houdt / want dien en doecht niet veel: ende nemes vier
 ponden in dry emeren waters / acht oncen salnitrum
 laet dit ouer een cleyn viercken sieden / ende schuymet
 ghelijck

ghelict ghy den anderen ghedaen hebt / ende proeften op den naghel oft op een papierken oft hy ghenoech ghesoden is / ghelyck als bouen. Dit ghedaen zynde / niet met vanden viere / ende latet staen rusten: ende als die water wel claer is / nemes anderhaluen eemer / ende hanghet ouer den viere in eenen anderen schonen ketesle. Ende siende dat het sal willen beghinnen te sieden / so doetter de voorszende coorse inne / die welcke thien ponden swaer sy / ende latet sieden als bouen / opten naghel oft papierken proeuede als voorszeyt is. Ghietet daer na in een tonneken / ende doetter twee stoekens cruysswys inne / niet vier coordekens / aen die welcke ghy een luttel loodts hanghen sult / op datse wel ghereect hanghen / noch vier vingheren bouen den grondt / ende dat om dat den bozax daer aen cleue / daer na grauct als bouen. Desen en behoortmen inden saek niet te doene / maer smeert den seluen die ghy aen de coordekens ghehecht sult vinden met een veerten / ende het ander datter noch int vat is / sult ghy bespoeyen in maniere van salaet. Den claren dijcr af comen sal / by een haselnote oft een bone groot / ende den anderen die clepnder is / sult ghy weder int water legghen datter ouerghebleuen sal wesen / het welck ghy weder ouer hanghen sult / ende latent sieden als bouen. Dit sult dy so langhe continueren / tot dat al dwater in bozax verandert sal wesen / so datter niet af te quiste en gaet. Ende aenmeret (metten eersten als ghy de voorszende masse in saw water ontweycken sult / als voorszeyt is) datmen daer een ciccr groot rintfels van eenen hase by doen moet. Want dit sal al d'ander partyn vanden bozax doen ronnen.

Een schoone ende lichte maniere om sterck water te maken / dat alle sterck water te bouen gaet.

Nempt roots-alluyn/ende coperrose/oft sal/
 nitrium/ oft alle dzy te gader/ van eler euen
 veel/ alle wel gecalcineert/ en gewzeuen/ oft
 ghebzoken. Ende wilt ghyt fiercker/so doets/
 ter also veel salnitrium by als coperrose ende alluyn te
 gader:doet al dit in eenen wel gheluteerden bocael/ens
 de inden recipient doet twee oncen put-waters tegheit
 elck pont vande voorszeyde substantien. Den recipient
 zy in coudt water ende altydt van boue met eenighen
 natten doeck nat gemaect/ so dat hy nimmermeer dro
 ghe en zy/ so sullen de exhalatien des te beter met haer
 water onder een menghen/noch sy en sullen aen den re
 cipient niet blyuen aencleren. Dit ghedaen zynde/
 neemt den bocael wel gheluteert / ende bereyden in
 sulcker voeghen dat den mondt om loghe hanghe/ ens
 de voechten metten recipient sonder capelle/ alle de in
 cturen wel luterende met meel ende dwit vanden eyel
 ende schichten in sulcker manieren dat tyer tot aen den
 recipient niet en come. Ende int beghinsel sult ghy wat
 gloeyēde colen op den bodem vanden bocael doen/ tot
 dat de materie al dissoluere/ende haer eerste furie ouer
 zy. Dit ghedaen zynde/suldyt al gheheelycken met col
 len ouerdecken/ende tyer moet wel hoghe zyn. Ende
 om des te beter te doen/ daer behoorden cleyne muerz
 lens te wesen/om de grote colen met grote hoopen opz
 ten voorszeyden bocael te sustentieren. Een sulck groot
 vier dzy / vier / oft ses vzen lanck onderhouden hebz
 hende/so salt al ghedaen zyn. Latet al coudt werden/
 ende neempter dwater af/ dwelet seer excellent is: dit
 water suldy in een glazen vat met was wel dicht toes
 ghestopt bewaren.

De oprechte ende goede maniere om medalten/ ende alle
 andere dierghelycke wercken te ghieren/ so wel in coper/als
 gont/siluer/metael/ten/loodt/crystallyn/glas/oft marmet.

Inden eersten moet ghy altydt de eerde oft sandt ghereedt hebben/ int welcke ghy v werck ghieten sult/ maer om datter veelberhande zyn/ ende een yeghelyck bereydet also hyt hebbe mach/ ende also hyt ghemaken kan. Wy sullender hier na sommighe vande beste verhalen/ ende de in diuersche manieren/op dat by ghebreke van d'eene/men altyt sijn toesvluchte hebbe tot d'ander. Ende elck een vande nauolsghende eerden can-men besunderet ghebruycken/ oft te samen ghemenght: want in alle manieren zynse seer goet. De goetheyt ende perfectie van elcke eerde om ghesmolten substantie daer inne te ghieten/ is in dry dinghen gheleghen: te weten/ datse principalijs seer subtyl zy/ende sonder eenighe gruytelinghen/so datse ter alle dinghen nettekens in printen moghen. Ten tweeden/ datse het metael wel ontsanghen/ ende datse noch en bersten/breken/schozen/noch en vercorsten. Ende men moetsse met den Magistra (daer wy hier na af spreken sullen) wel onder een menghen/op datse wel hardt ende aen een cleuende zyn/ na dat-se verzoocht sullen wesen. Ten derden/datse dueren ende dienen moghen tot veel saken/op dat ghy/willende diuersche medalen oft andere dinghen van eender grosten gieten/ t'elken niet gedwongen en woort een nieuw moele te moeten maken. Ende ghy moet wete/dat tot soete mynnen/ als loot en ten/ alle middelmatighe eerde ghenoechsaem toe wesen sal/ by also verre dat-se subtyl/ ende met den magistra wel gheregeert zy/ als wy hier na segghen sullen.

De eerste eerde om alle dinghen te ghieten die men sulten can.

Nemyt ennumeril daermen de sweerden mede bruycken/breket seer cleyne/ ende flammet gelyck wy hier namaels segghen sullen/temperet / oft maectter een masse af met den magis

stra/als hier na gheleert sal worden/ so sult ghifer een goede eerde af maken/die welcke tot veel fusien oft giesinghen dienen sal/ by also verre datse wel gheregeert worde: ende hoese diekwilder te wercke ghestelt is/ hoefy beter wort: maer men moetse t'eleken van nieuwen aenweder wyruet oft bzecken/ende dan weder met den mazgistra bereyden.

De tweede eerde.

Nempt scherven van eerde potten van Waslencien/ oft andere gelijck de glaesbackers besigen om haer glaes-spyse int sozneys te houden/ende cunt ghy bodems oft inimmers van d'midben vande voorzeyde vaten tottē bodem genoegh ghecrygen/dat waert beste/ het glas wel reyn af doelde datter rontomme aen hangē sal: oft des neen/ neemtse so ghyse ghecryghen cunt. Daer na noempt nieuwe goudtwerckers smeltoefen/bzeectse in stucken/ in ghewichte euen veel als vande voorzeyde scherven. Alle dese dinghen eerst wel ghestampt in eenen gheghoten moztier/ suldy daer na op eenen porphiersteen wel wyruen met water/ ghelijckmen de verwen wyruet/ende na dat ghy dese substātie met ouer het vier te backen wel subtyl gemaect sult hebben (ghelijck hier na gheseyt sal worden) so bewaertse in leire saertens oft in buskens wel dicht toeghesloten / op datse door haer subtylheyte niet de locht niet en verdwyne.

De derde eerde.

Nempt schelpen van tellynen/ oft van chana schelpen/ende eyerschalen/stampt dit wel onder een/ en wyruet met water/ daer na bzaendet/ende herwyruet diekwils/ als met de houwengenoemde gehandelt is/maer slaet wel neerstelijcken gade dattet v niet en ontvolighe.

De vierde eerde.

Nemmt vyffel/sandt/oft yser sindelē/oft d'een
ende d'ander/maer sy moete swyner zyn van
alle eerbachticheyt ende vuylicheyt: doet al
dit in een ysere panne / oft in eenighe andere
panne diet vier verdraghen mach: bespoeyet met sterres-
ken azyn/ēit hondet int vier acht vzen lanck/latet daer
na weder in azyn weyckē/ dan maket weder gloeyēde/
dickwils (ghelijck d'andere) wzyuende ende weder ver-
uerffchende: bewaret hier na in leyre sacckens oft in
buskens dicht toe ghesloten.

De vyfde eerde.

Nemmt gloeyende stucken van purymsteen/ēit
in azyn gheblust tot vier reysen. Daer na
neemmt twee deelen yser sindelen ghewzenen
ende gestampt/ende een deel purymsteen. Dit
al tsamen ghemengt suldy int vier doen/ ende wzyuet
dickmael: daer na bewaret als bouen.

De sesste eerde die seer excellent is.

Nemmt hamelsbeenders/ ende alderbest van
de hoostbeenders/laetse opte colen verbranden/oft in eenighen ouen / tot datse wel wit
calcineren/ daer na stampse ende sifse: het
poeder doet in een ysere oft andere panne in sulcker voo-
ghen midden int vier/ dattet wel al gloeyende worde-
doetter daer na een goede handt vol soets by/ende ruc-
ret met een ysere geerde so langhe tot dat al twee-
de soet met poeder verbrandt zy / ende latet daer na
noch een half vze int vier ligghen. Daer na nemet
wte/wzyuet/ende maket wederomme gloeyende/ ende
also doēde tot diuersche reysen/als van d'andere ghes-
seyt is/tot dattet al seer subtyl gheworden is/dan sul-
dy een seer goede eerde hebben / die v tot veel fusien
dienen sal.

Nempt beenen van Sepia/ende laetse so lan-
ghe calcineren tot datse heel wit ghewor-
den zyn/ leester in alle maniere mede als met de
hamelebeenders/ ende bewaertse als bouen.

Ten lesten so cammen oock eerde ghemaken van Tri-
polis/ oft van wygaert- asschen/ oft van stro- asschen/
oft van papier- asschen/ oft van peerdemest gedzoocht
ende verbrandt/ oft van ghestampte carcel- steenen/ oft
van bolus/ oft van rode eerde/ oft van andere dierghe-
lycke dinghen / die sonder smilten het vier verdraghen
moghen: inde welcke men alle manieren van mynner
seer wel gieten can/ ende die noch en bzeken / schozen/
clieuen/ noch vercozsten/ als voorszeyt is.

Ten seer aerdighe maniere om alle de bouen ghewende
eerden so subtyl te maken / datmense nauwelijcx en sal con-
nen gheraken.

Nempt welck ghy wilt vā de voorszeyde eer-
den/ oft oock andere/ ende na dat ghyse wel
ghestampt ende ghesift sult hebben/ laetse in
eenen ketel oft ander yseren vat ouer twee
dzo ghen/ tot datse wel gloeyende ghewor-
den zy/ daer na doetse vanden vire/ende stampse seer wel (als bo-
uen) met water/ oft azyn. Dan maectse weder gloey-
gende / ende stampse altydt met water oft met azyn/
ende nimmermeer dzo ghe / dit doende tot vijf oft ses
reysen toe. Ten lesten doetse in een wit aerden vat/
dat wel gheloyt zy/ ende doetse also veel claer waters
by/ datse vier vingheren hoghe ouerswommen zy: on-
derruertse dan met een reyn stoerken / ende laetse also
eenen Ave maria lancet rusten. Daer na ghiet dit was-
ter wel wysselijcken af in een ander suyuer vat / ende
op d'eerste eerde / die int eerste vat ghebleuen is/ suldy
ander water ghieten / ende dan ghiet tselue water by
d'eerste: dit doet so diekwils tot dat ghy de subtylste
substantie van dit poeder metten watere af gheghoren
sult

sult hebben. Ende blyfter int eerste vat noch eenighe groue eerde/so breectse wederomme/ende doetse by d'ander. Dit ghedaen zynde/laet alle dese subtyle eerde wel te gronde gaen/ die ghy in d'ander vat gheghoten sult hebben/daer na ghietter dwater al suetkens af/en de later voorseyde poeder droghen datter inden gront lent/het welck ghy daer na noch eens wryuen sult/enz de sistent door een sijn syden zeue/dunctet v goedt/en ghy sult een poeder oft aerde hebben/wiens gelick niet te vinden is/dwelck ghy bewaren sult als boue/in leyre saectens/oft in houtte buffen wel dicht toe gesloten/de iuncturen wel dicht toe makēde/dat voorseyde poeder niet wt en vlieghe : want het sal een substantie by na also subtyl wesen als de locht.

Om de Magistra te maken/daer men alle de voorseyde eerden mede temperen sal.

OM te maken dat de voorseyde eerde aen een cleue/ ende datse droghe zynde aen malsanderen blyue / sonder weder tot poeder te comen/so moetmen dit water maken / dwelck de Magistra geheeten is (een woordcken wiens hierz comen onseker is) ghelick de filosofhen sommighe wateren ghenampt hebben na haer effecten/ als met dit water gheschiet is. Ende tshynt dat sy hier mede tselue gemeynt hebben/dat wy lieden met het medium oft middel substantie verstaen/ die dienende is om aen een te houden/ oft om te dissolueren/ oft om dierghelijcke dinghen te doen. Men neemt dan ghemeyn sout/dwelckmē in eenen natten doeck windet/ende also graestment inde gloeyende colen in een forneys/ oft in dierghelijcke vieren / op dat het door het blasen een groot vier cryghe:oft men macht in eenen smelt-croes oft ander gheluteert vat doen/het vier althyt wel blasende een geheele vze lanck/ende latent dan coudt worden. En wie niet althyt blasen en wilt/als voorseyt is/

Dat sefte Boeck

De grauet midden inde gloeyende colen/ende ouerbeesket wel met vier: ende alst weder cout gheworden is/so moctment stampen/ ende in eenen wel geloyden pot doen/ daer also veel waters by doende/ tot dattet viif oft ses vingheren ouerswommen ligghe: daer na salment op twier doen/ ende al ommeruerende sult ghy altsout doen dissolueren. Dit ghedaen zynde/latet weder cout worden/ ende sighthet dooz eenen teempst/ tot twee reysen toe / ende dit doctmen aldus om de voozseyde eerden mede te verueresschen ende aen een te houden/als wy hier na segghen sullen. Doe machmen den Magistra maken met dwit van eyeren / met een cleyn vyghen-boom stoerken gheclopt/tot dattet al tot schuym ghereducceert zy: daer na laetmen eenen nacht lanck rusten/ ende tsanderdaechs ghietmen dwater af datter onder tshuym leyt. Hier mede maectmen de poozschde eerde nat / ende tshynt dattet een weynich beter zy dan d'ander: het houdet wat vaster aen een/ ende wat reynen/noch ten blyst niet so haest aen de gemoleerde dinghen cleuen: daerom menghen sommighe een weynich van dit water met den magistra/ die met tsout ghemaect is. D'ander doender wat gontwaters by / in alle dinghen goede redene ende verstandt ghebruyckende.

Om seer excellentelychen lutum sapientie te maken.

Nempt vande alderbeste witte pot-eerde die ghy cryghen meucht / want op d'een plaetse is sy beter dan op d'andere: dat is / vande selue die alderbeste teghen twier mach / als daermen te Padua de potten af baect/ende diesghelyx poect in Duytschlandt: want de so oprecht is/dat de potten daer af ghebacten/ ende daerse haer spysse in koken/goet genoech souden wesen om te smiltē. Neempt dan van d'alderbeste/en besundert wilt ghyse besighen tot

tot dinghen die langhe in een groot vier ligghe moes-
 ten/anders nemes sulcx als ghys ghecryghen cunt.
 Men vindes die grau is gellie de gemeyne is/ en oock
 sulcke witte/ als men gemeynlijcken inde contreyen van
 Vicentien besicht/ die den gipsum oft plaester ghelijck
 is/ ende is daer geheeten Flozette de Chio. De potbae-
 kers ghebzuyckens te Venegien om de schotelten ende
 andere dinghen mede te wittē eer syse vernissen. Men
 vindter oock rode ghelijck in Apulien/ daerse seer ouers-
 tiloedich is/ ende sy heetense Bol: sommighe Aptekers
 vercoyent vooz bolus armenicus: de Venetianen ghe-
 buyckent om de geuels vande huysen mede te roden/
 met calcē/ careelsteenen/ ende vermillioen/ ende ouerdes-
 kent daer na met lynsaet-smout. Dese rode eerde is
 de verste ende lymachtichste van allen / ende daer-om
 electise oock des te haestelijcker / ten zy datse met eenis-
 ghe andere substantie ghemengt worde. Ende om dat
 alle de voorszeyde eerden veel te vet zyn/ deen meer/ d'z
 ander min / so moetmen daer eenighe maghere sub-
 stantie mede onder menghen. Ist dat ghys dan
 neemt die asch-verwich zy/ die welcke de ghemeynste
 ende de magherste is/ so bereyt-se in deser manieren:
 Neemt vande voorszeyde eerde vier deelen / een deel
 schoorhant / aschen daermen loghe af ghemaect heeft
 een half deel/ droghe peerts oft esels mest een deel.
 Wilt ghyse noch perfectter hebben/so doetter een wey-
 nich ghestampē careelsteen by. Alle dese dinghen wel
 ghestampē ende ghesift/ te wetē/ d'eerde/ d'aschen/ den
 mest/ ende de careel-steen/ daer na onder malcanderen
 ghemengt/ suldyt also in d'eerde leggen/ ende makens-
 der een laghe af/ opte welcke ghy allenstems dat schoor-
 hant op worpen sult also effen als ghy cunt. Dit ghes-
 daen zynde/ sult ghiser water op gieten/ tselue wel om-
 ruerende/ eerst met eenen stock/ ende daer na met een
 schuppe. En alst al wel na uwen sin geincozpozeert sal
 wesen/

Dat. fesse. Boeck

wesen/so legghet op een dicke bancke/ ende cloppet seer
 wel met eenen groten stock/ hserre pale/ oft ander dierz
 ghelyck instrument/ tot dat ghyt wel ghedzeuen ende
 onder een ghemenght sult hebben: want hoe datment
 langher clopt/hoe beter. So suldy een seer goet lutz
 tum hebben/ om de cucurbiten oft bo calen mede te lutz
 teren ende dicht te maken / ende om grote dinghen te
 maken/ als sozneyfen/ ende andere dinghen/ als wy
 hier na segghen sullen. Maer wie dit met minder
 cost doen wilt/ de legghen alleen de eerde/ tshoozhayr/
 ende den mest/met een weynich affchen. De sommiz
 ghe en nemender gheenen mest toe / d'ander gheent
 schoozhayr/na de intentie diese voor hebben. Dit lutz
 tum is goet om bo calen oft cucurbiten mede dicht te
 maken / maer men doetter noch twee deelen leuenden
 calet ende dwit van eyeren by / ende dan falsse dichter
 maken / dan oftet glas selue ware. Alle manieren
 van lutum willen vochtich bewaert wesen / ende al
 ghereet/so wie dattet daghelper besighen wilt: maer
 men en behoort noch te waterachtich noch oock te
 droghe te houden/want dan en soude hy nergkens toe
 dienen/ aenghesien dat hy/als hy eens versteent ghes
 weest heeft/so en cāmer niet mede bedryue dat doocht.
 Ende als ghiser water by doet/ so wordet allenstems
 moziwe van buyten / ende wordt ghelyck een paps
 ten / maer van binnen blyuet hardt: ende doet ghiser
 te veel waters by/so bedersdyt v'eenen male. Daerz
 om als ghy siet dattet beghint te drogghen/ so herknuz
 det allenstems met water / so langhe onne-rucere
 de / tot dattet ghenoech zy / so sult ghyt seer excellent
 hebben.

Sommighe dinghen dienen altydt ghereet moet heb
 ben/so wie met smelten onnegaen
 wilt.

Ons deswille dat een werck-man/hoe groten
 meester dat hy zy/niet treffelycx volbrengen
 en can/hy en moet van alle instrumentē wel
 versien zyn/die hem tot sijne wercke nut we
 sen mochten/ ende om datmen int werck zynde by ghe
 bracke van instrumenten niet verachtet en worde/so sal
 men dese nauolghende noottelijcke stucken al voer ghe
 reet hebben: Inden eersten moeten de colen van steres
 ken/ioughen/ende seer droghen houte zyn: De smelts
 croesen oft croesetten van goede eerde ghebacken/son
 der sehozen/ ende de grauwe zyn gemeynlijck de bestes
 Men moet oock eenen waeyer hebben om de croesette
 mede te waeren/die welcke om sekere redenen ontdeckt
 staen: eē pype om de duylicheyt mede wt de croesette te
 blasen/dwelck ghemackelijcker is dan eenen blaesbalec:
 een haeckachtich yser om de colen vā onder de croesets
 ten mede te trecken: ende desghelijcx oock een tanghes
 een houten persse oft pzannghe/ om de sozmen oft moes
 len mede vast te houden/ als men het ghesmolte metael
 daer inne ghiet: twee berderkens oft meer van nootbo
 men hout/palmen hout/oft ander vast hout: oft effene
 copere plaetkens/ om v daer mede te behelpen/als ghy
 de sozmen teghen de vooz-sende rame oft sozme pzan
 ghen wilt: ende om de omme te keren ende vast te hou
 den/twee wulle lappen oft meer/oy dat als ghy de soz
 men inde voozseyde pzannghe legghen wilt/waert dat
 se van buyten niet dicht ghenoech en sloten/so soudent
 dese lappen vullen/als men hier na sien sal inde manies
 re van sozmen te ghieten: eenen passer ende eenen li
 viael/ om de euaporatien ende het gootken mede af te
 denken ende te passen/daer de ghesmolten mynne door
 lopen moet: een yser met eenen scharpen scrabber/aent
 eynde/ende aen de canten symbende/ ghelyck de vergul
 ders besighen/om de gootkens vande moleuren mede
 te effenen/ dwelck dienen sal om de euaporatie-gaets
 fens

Dat seste Boeck

kens te maken / ende de canalen als dwerck ghedaert sal zyn: oft by ghebreke van dese/so machment metten messe also behendelycken doen als men can. Men moet oock wat olie ghereet hebbe / ende een weynich termen thus in een schotele met wat papiers oft catoungaren / oft een lijnen lapken / om daer inne te netten / ende aen te sieken om de sozmen daer mede te parfumeren / na datse wel wt-ghedzoocht sullen wesen / op datter de mynne des te beter aflopen mach. Ende mitsdien dat somtydts sulcken roock grof maect / ende vult de kers ten ende tgraueersel des werck/so moet men eenen has senpoot hebben / om de oueruloedicheyt mede af te was ghen / ende oock om het poeder weder mede by een te vergaderen / op dattet niet af en valle als men ghieten wilt / ende tot andere dierghelycke dinghen . Daer na oock een bozstelken van koperdzaet ghemaect / ende een bozstelken gelijck daerme de cammen mede schoon maect / om dwerck daer mede af te keyren ende te effe nen eer datter ghesozmeert zy / om wederom te polyste ende te bereyden ghelijck van node is / na dattet ghes goten is.

De maniere hoemen medalieu oft andere dinghen ghieten sal.

Inden eerste suldy de medalle oft ander werck dat ghy af ghieten wilt in een schotele met stercken az zyn doen/sout/ende gebzant stro: daer na wyfste se wel metter handt datse schoon worde / diesghes lixer oock met een bozstelken . Dit ghedaen zynde / waschse af met claren waterc / ende dzoochtse met een nen doeck. Daer na legghet op een berdecken van harden houtc / oft op een seer effene copere plate / de helste vande sozme / te weten / het wyfsten met de binnenste / dat is / met de selue sijde die teghen d'ander deel sluyt / teghen het berdecken oft plate / opte welcke ghy de medallen oft ander werck leggen sult / in sulcker voeghen ghes

gheordineert/ ist datter maer een en is/ datse recht red
ghen ouer het gootken come int alderleechste der sozz
men/op dat tgootken des te langher zy/ ende datse me
taels ghenoech hebbe. Isser meer dan een/so schietse
ter syden inde forme / ende laet int midden plaetse om
de conduyte oft gote te maken/ daermen dooz ghieten
wilt. Ende isser meer dan twee/so moetmen wel toefie
dat d'een van d'ander gheē metael en ontfange/ maer
maect elck een sijn cleyn gootken/dwelck tegē het mid
delfte corespondere. Daer na neemt van eenige van
de voorzeyde subtile aerden/ ende na dat ghyse wel ge
wzenē sult hebbe/so legtse in een schotele/ op datter int
handelen niet af wech en vlieghe/ ende maectse allens
kens nat met dwater vanden magistra/metten handē
seer wel menghende/ ende so langhe dzyuende/ dat so
wanneermense metter vuyft te samen doudt/datse dan
aen een blyue / nochtans en machmense niet nat ma
ken/dan alleen een weynich vochtich: wāt sy en mach
int dourwen de handt niet nat maken/noch sy en mach
aen de handt niet blyuen hanghen als oft deech was
re/ maer tis ghenoech datse een weynich meer oft min
aen een hanghe dan dzoghe bloeme / ende dat-se als
so metten handen wel stūf aen een ghedoudt terstondt
van een valle/alsmer metten vingher aen ruert. Also
ghereduceert zynde/legtse behendelijcken opte medalie
met de forme oft casten met d'eynde vanden vingher
ren/ende dzytse met de handt wel vast aen/ sonder een
nighen arbeyt int aendringhen te sparen/ia doct met
ten ghewelde des gantschen lichaems. Daer na sult
ghy met een syndende instrument ende met een linie al
suytse af reghelen ende effen maken / behendelijcken
d'erde af doende / die rondt-omme buyten de canten
der vooz-seyder formen wt tijet: ende de also op een
vande vooz-seyde wulle lappen legghende / ende dan
oppet effen berdeken oft plate / so neemt in beyde de
handen

Dat sefte Boeck

handen beyde de berderkens / het bouenſte ende het oit
berſte / ende ſo ghy die ghesloten houdt / ſo keert ter
ſtondt de ſozmen d' onderſte opwaerts / ende het ber
deken af nemende / ſuldy ſien oſter onder de medalien
int opheffen eenighe eerde ghecomen ware / want de
ſoudemen behendelijcken met den haſepoot moeten af
vaghē . Ende d' ander deel vander ſozmen op haer
plaetſe gheſtelt hebbende / ſult ghyt metter ſeluer eerde
op-vullen / de ſeer ſtyf aen dzinghende / als bouen / ende
voort ſult ghyſe metten voorszeyden yſer effen maken.
Daer na ſuldy met den puncte van tyvoorzeyde yſers
ken de helft vande ſozme met d' een eynde wat op-heſ
ſen / ende met de handt al ſuettkens wech nemen / tree
ter de medalien behendelijcken wte / die al rondtomme
met den puncte van een naelde los makende : ende en
willenſe ter eerſter reysen niet volghen / ſo doctſe wt de
ſelfde helft vander ſozmen / daerſe inne ghebleuen wa
ren alſmen de ſozme open dede / het onderſte opwaerts
kerende . Ende en willenſe noch niet loſen / ſo clopter
ſeer behendelycken cruyſwys oppe met den puncte van
enen meſſe / tot datſe van ſelfs wt vallen alſmen de
ſozme ommekeert . Ende en zynſe noch na uwen ſin
niet wel inghedruet / ſo ſedter weder inne / ende her
perſſe : ende na dat ghier van beyde ſyden de voorz
ſeyde wulle lapkens / ende dan de berderkens aen ghes
leyt ſult hebben / ſo ſluytſe wederomme inde voorszeyde
perſſe . Ten leſten ſult ghy met het ſcrabberken oft an
der yſerken de conduyten wt holen / die metten paſſer
ende liniael paſſende / tot datſe recht teghen ouer mals
kanderen comen . Laetſe alſo teghen vier ſtaen om te
dzoeghen / ende keertſe ſomtyts eens omme / tot datſe
wel ghedzoocht zyn . Daer na met de voorszeyde wies
ke in olie ende termentyn gheweyct / ende alſo ontſte
ken / ſuldyſe perſumeren : ende blyſter noch eenighe
ſuperfluiteyt inne / doet die met den haſe-poot wte .

Legtſe

Legtse daer na weder teghen een / ende de voorseyde
 laptens ende berderkens van beyde sijden daer weder
 aen gheleyt hebbende / pzingtse weder een wyle tyds
 inde perisse: ende de wyle ghesmolten ende berent heb-
 bende tselue dat ghy ghieten wilt (ist siluer oft wit cop-
 per / men salt daer aen kinnen / dattet claer blinkende
 leyt: ende ist ten / steecter eenen steen oft een stucken pa-
 piers inne / tsal verbzanden) ghietet vzy / ende tsal al
 wel gaen sonder daer yet meer toe te doene om te doen
 lopen: dan na dat het ten ghesmolten is / so doeter sub-
 limaet by het twintichste deel also veel als alle de sub-
 stantie te samen / ende het achtste deel antimonium
 want bouen dien dat dese dinghen wel doen lopen / so
 maken sij harder ende clincfende. Ende als de for-
 men coudt gheworden zyn / so trecter de medalien bes-
 hendelicken wte / ende wilt ghijer wederomme andec-
 tn ghieten / so moet ghy de formen weder perflumeren /
 daer na perstse / ende ghiet als bouen / ende dat also
 dickwils als v goet duncken sal. Ende siet ghy
 dat de formen noch heel zyn / wilt ghyse noch bewaren
 tot op een ander reyse / houdtse in een droghe plaetse /
 ende sij sullen wel goet blyuen. Ten lesten de voor-
 seyde eerde wt de formen ghedaen / ghestooten / en-
 de ghesift / sal altydt des te beter zyn tot sulcken bes-
 hoene. De medalien die also gheghoren zyn / cans-
 men daer na herbacken ende wit maken / so verre dat
 tet gheen ten en zy: oock machmen haer elck een co-
 leur gheuen / ghelyck als hier na claerlijcker gheseyt sal
 worden.

Om in twee eerde te ghieten / die metter harselen ghe-
 maect is / het welck veel lichter om doene is dan in formen /
 maer het en dient maer tot eens te gieten / noch men en
 tander gheen te subtile substantie mede ghe-
 gieren / noch die malcanderen
 aenrueren.

Necmpt de medalie die ghy af gieten wilt wel
 fehoon ghewaffchen ende af ghebzoocht als
 bouen/ende fmeertse wat met olie : daer na
 neempe d'eerde in fuleker maniere bereyt als
 hier na volcht : Necmpt lutum fapientie/ ghelijc wy
 dien hier bouen hebben leeren maken/ ende laette inde
 fonne oft aet vier dzogen/ daer na puluerifceerten en fuf
 ten dooz een feer fijn zeue/en maecte da weect met wa
 ter: ende met een borftele fulby een lage vande voorszey
 de eerde oft lutum op uwe medalie vader eender fydem
 leggen/de medalie op een feer effen berdeken liggende/
 ende laet dese eerde albus een weynich dzoghen. Daer
 na noch een laghe/ maer niet fo vochtich/ ende dan de
 derde ende vierde/ tot dat v duncten fal dats genoech
 van dier fydem fyn fal : ende als dese eerde oft lutum
 dzoghe is/ fo keert de medalie met het berdeken d'ons
 derfte opwaerts. Daer na smout de fyde vander mes
 dalien die noch niet ghesozmeert en is / en diesghelijc
 oock de canten/ op dat als ghy d'eerde fult willen ouer
 dweers fnyden om de medalien daer wt te reeken / fo
 en falder niet aen blyuen hangen: Oft oock moecht ghy
 d'eerde/die rondtom der half ghesozmeerder medalien
 is/ beftroyen met ghestampte cruyfcolen/ op dat dies
 ghelijc d'een helft aen d'ander niet en cleue. Daer na
 fulby van dit lutum met een borftele op d'ander fyde
 vander medalien legghen/ende dat tot dzp oft vier rey
 fen/ en latent t'eleken dzogen/ gelijc van d'ander fyde
 gheseyt is. Maer eer ghyt al heel laet dzogen/fo fnyde
 tuffchen de twee foemen daer ghy de cruyfcole geftront
 hebt/ende laet het mes rondtom tot op de medalie com
 men/ ende laet also dzoghen : ende also rondt-omme
 fnydende/licht allenftens mettē mēffe wat op/ tot dat
 d'een helft vander foemen gheheelijc op come/en dats
 fe de medalie gheheel ontdect late. Daer na neempe
 d'ander deel / daer de medalie noch inne ghebleuen is/

Secret d'onderste opwaerts / ende cloyt behendelijcken
 opt voozseyde lutum van d'ander sijde / datter de mes-
 salie wt valle: ende houdese te vaste / ghy meuchtse wat
 helpen met den puncte vanden messe / om voozt wt te
 trecken. Neempt daer na beyde de helften vāder vooz-
 seyde sozmen / ende maect een grootken daer ghy dooz
 ghieten sult / en de respiratozien ter sijden. Voecht dan
 de twee helften te gader / bindese met eenen yser-dzaede
 en een / ende legte in eenen ouen om te backen / oft int
 vier datter inden heert ghestooct is / doeter voozt gloe-
 yende colen ouer / ende laet ser so langhe oppe / tot datse
 al verhzant syn: ofte wilt ghy / so meucht ghy elke helft
 besundert backen. Ende alse wel gebacken syn / bindese
 se te samen met een yserē dzaet oft cozdekens : ende doet
 dan dese sozme tusschen twee berderkens / oft in een
 perse / oft tusschen twee careelsteenē / met tgootken om
 hoghe . Daer na ghietter ghesmolten mynne in / die
 welcke alse coudt is / so doet de sozme open / en ghy sult
 een excellēt stuck hebben / ist dat ghyt euricuslijcken ge-
 handelt hebt. Ist siluer / so meucht ghyt wittē als hier
 na volcht: ist ten / ghy en sullet niet witten: en ist gont /
 so colozeret met spaensgroen ende vayne . Waer om
 de waerheyt te segghen / dese eerde en is niet om goude
 oft siluer in te ghieten / dweleken men gieten sal als hier
 bouen verhaelt is . Daer is noch een ander maniere /
 die lichter is om in d'eerde oft creta te gieten / daer wy
 int teghenwoozdich capittel af gheschreuen hebben: dat
 is / dat ghy een wasse pzinte hebt / met termentyn on-
 dermengt van tselue dat ghy ghieten wilt / ende daer
 bouen oppe vanden voozseyde lutum gheleyt / d'een las-
 ge bouē d'ander / als voozseyt is: maect daer na v gae
 Een daer ghy dooz ghieten wilt / ende legt de sozme by
 den viere met het gaetken om leeghe / op datter het
 wass al smiltende reyn wt leecte: daer na ghietter v ge-
 molten mynne inne / dzaghende altydt sozge dat de

formen werm zyn / so wel van alle andere manieren
van eerde als van dese maniere.

Om een wit te maken/ daer men de medalieu ende alle an
dete gegoten werck mede witten sal/ ende oock om doude sil
uere medalieu te beuerfchen.

Neeempt medalië oft ander werck dat nu eerst
ghogoten is / oft oock oude medalieu die ghy
vermewen wilt / ende legte opte gloeyende
colen / die dickwils omme-keerende tot datse
graw worden / daer na wazfse met een bozstefken van
coperdzaet ghemaect / ende legte daer na in dit wit :
Neeempt ghesouten zeewater / oft ghameyn water met
een hande vol souts sout ghemaect / int welke ghy tar
tarum van witten wyne / ende onberoyden rootsalluyne
doen sult. Laet dit tsamen sieden in een wel gheloyde
panne: ende ist sake dattet coperen werck is dat met een
nich ghemaect wt ghewit is / so doetter dese nauol
ghende dinghen by : te weten / gheslaghen siluer eenen
reael swaer / dzymael so veel in ghewichte sal armoz
niacum / ende sal-nitrum vijf realen swaer. Alle dese
dinghen in eenen eerden pot ghedaen met sijn deetsel
daer ouer / dwelck int midden een gat hebbe / sult ghy
midden int vier grauen / tot bouen toe met gloeyede co
len wel bedeckende : laetten daer na so lange staen / tot
dat al de humeuren wel gheruapozert zyn / later daer
na al coudt worden / ende pulueriferet wel cleyntens.
Dit ghedaen zynde / neempt een once van deser mate
rien / een wepnich meer oft min / ende laetse int vooz
seyde wit sieden een half quaert vander vzen lanck / de
medalieu oft ander werck daer roek by doende. Daer
na ghiet dit water met de medalieu in schoon law wa
ter: wazfse v gegote werck met den tartarum en andere
dingen deser noch inden pot sullen gebleuen zyn / en na
dat ghyt met schoon water wel af gewasschen sult heb
ben / so dzoghet met eenen dreck af.

Om yser met water te vergulden.

Nempt put-water / riuier / ofte fonteyn water /
ende tegen dry ponden waters neemt twee
ponden roots alluyn / een once vitriolum ro-
manum / spaensgroen een half dragme swaer
wegghende / dry oncen Sal Gemma / een once ozymen-
tum: laet dit al tsamen sieden / ende als ghyt siet siede /
doeter by tartarum vini ende ghemeyn sout / van elck
een half once: ende alst een weynich ghesoden sal heb-
ben / nemet vanden viere / ende schildexter v yser mede:
ende na dat ghyt wel ghevermt sult hebben / so brun-
neret.

Tselue op een ander maniere.

Nempt linsact-olie vier oncen / tartarum twe
oncen / harde dovers van eyeren ghestampt
twee oncen / aloë cicotrimū een once / saffraen
tvierendel van een dragme. Laet dit al tsam-
men sieden in eenen nieuwe verden pot een goede wyle
tydts lanck. Ende ist dat de linsact-olie alle dese din-
ghen niet en bedeckt / so doetter noch water by / tot
dats ghenoech zy. Daer na stryct v yser met dese mix-
tie / na dat ghyt eerst wel ghebrunereert sult hebben / so
sult goudverwich worden.

Om yser met gheslaghen goudt / ofte met water / ofte met ge-
amalgameert goudt ofte quicksiluer te vergulden / gheleech de
goudsineden tsiluer vergulden.

Nempt vitriolum romanum een once / roots
alluyn twee oncen / sal armoniacum een on-
ce: alle dese dinghen wel ghepulueriseert / en-
de in ghemeyn water ghesoden / neemt het
yfer wel ghebrunereert / ende maket in dit water nat / seer
stijf wzyuende / daer na doetter tgheslaghen goudt op-
ge / ende latet by den viere draghen. Daer na brunere
niet eenen hemathites / ghelijck de ghevoonte is / en-
de tsal seer schoon wesen. Wilt ghyt met goudt ver-
gulden dat met quicksiluer gheamalgameert is / ghelike

De goudsmeden vergulden / so doet noch by dit vooz
 sende water een dzagme spaensgroen/een half once sub
 stiaert/ende latet wel al te samen sieden: Daer na laet
 v yser int voozsende water sieden/ende ist so groot dat
 het daer niet al in en ran/strycket met dit siedende wa
 ter/ende wermet/om den amalgama van t'goudt ende
 van het quiesiluer te ontfanghen/den welcken amalga
 ma wy int voozgaende boeck leeren maken hebben.
 Ende na dat ghy het yser gewerme sult hebben/ so ver
 guldet met ghemalgameert goudt/ of dat met quies
 siluer vermengt zy/ ende latet beroecken met de lampe
 of met sulpher/ghelijck ghemeynlijck de goudsmeden
 plegghen: of oock ter met was/ als de goudsmeden in
 Duytschlandt doen/dwelck oock beter is: waer af wy
 hier na een maniere leren sullen/ die noch beter is dan
 de Duytsche maniere/ende dan eenige maniere die tot
 noch toe bekent is gheweest.

Om het yser metaelverwich te maken / ende om siluer te
 vergulden dattet veel schoonder schynen/ende duer oock beer
 langhet.

T Is een seer sekere sake/dat t'gout opt wit yser
 of opt siluer gheleyt niet so schoon en is als
 op metael/ want terstont alst wat beghint te
 slyten / so sietmen de wittheyt van d'yser of
 van t'siluer/ dwelck op eenige roffe verwe niet so haest
 en gheschiet. Daerom ist dat sommighe practijckighe
 gheesten/ willende eenighe houten of andere dinghen
 vergulden/ legghen eenen gheelen gront/ende niet een
 men roden/ ghelijck de meeste menichte doet/ op dattet
 gout niet so haest en schyne verpletten te zyne als opten
 roden gront/ende noch meer opten witten. T'silue geel
 machmen opt yser of op t'siluer appliceren. Maer alle
 dese dinghen achter ghelaten / als ghy t'siluer vergul
 den/of het yser metaelverwich maken wilt/ so doet in
 dese

deser manieren: Neempt spaensgroen/coperrose van
Duitschlant/ē Sal armoniacum/by discretie: maer
de coperrose moet in meerdere quantiteyt zyn dā d'and
dere dinghen. Doet al dit gepulueriseert in stercken as
zyn/ende latet een half vae sieden. Ende als ghyt van
den viere ghedaen sult hebben/ de wyle dese substantie
noch sieden/doetter het yser inne dat ghy verwē wilt/
den pot wel met sijn deeksel deekende/ ende daer en bo
uen met noch eenen doeck/op dattet niet en verschale.
Daer na latet al condt worden / ende v. yser sal seer
sehoon metaelverwich zyn: eñ also sult ghyt met quies
seluer moghen vergulden als ofe metael waer. Dits
houdt dit voor een sehoon ende seer profitelijck secret.

Waece oft bercoe om onder de diamanten te doene, so
wel onder oprechte als gheualichte.

N Neempt lamp-swert dat inden gront oft bod
den vā een becken vergadert is/ende onder
menget met een weinich mastie-olie: daer na
leght dese mixtie onder den diamant inden
rinct/oft daer ghisen setten wilt.

Om van eenen witten saphier eenen diamant te con
terteyten.

D It secret is by den Juweliers ghenoech be
kent/die weleke by na alle daer een goede ma
niere toe hebben: maer wy lieden int eynde
van haerlieder inuettie/sullender noch een an
der schynen die de beste van allen is. Sy nemen den
saphier die wel sehoon wit is/ē doen dien int vier met
gout oft yser-vissel/ meynende dat t'gout tot desen af
saken veel beter zy/ maer sy zyn verre verdoolt. Sy
laten dit vissel by na gloeyende worden/ sonder t selue
te laten smiltē/ende legghender den saphier een w
nich tyds inne. Ende dien wtghenomen hebbende/ist
dat haer teleur niet en behaecht / so worpen sy dien
weder

weder inne/tot dat hy is also sij dien wenschen : daer
na setten sij dien in eenen rinkel / ende verwen als bo-
wen . Nu volcht hier een maniere na/die al veel betre-
is : Neempt witten smalt wel ghepulueriseert/ ende
mengten met het voorszeyde gout oft yser-vissel/ maer
daer moet so veel smalt by zyn alsser vissel is. Daer
na neemt noch een weynich smalt sonder vissel/ ende
maect een deech af met v specksel : in dit deech bez-
windt den saphier/ ende laetten by den viere wel droo-
ghen . Dit ghedaen zynde/bindten subtyliscen aen
d'wynde van eenen yseren draedt / die so lanck zy dat
ghisen wten viere trecke meucht als ghy wilt. Duer
doeten daer na met voorszeyde vissel/ende laetten also
een wyle tyts int vier ligghen / dat het vissel wel heet
worde als gheseyt is/ maer ten mach gheensins smil-
ten : treeten dan eens wte/om te sien oft v teleur bez-
haecht/ ende des neen/ sterecten wederomme int vier/
tot dat hy na wven sijn zy.

Om de dunne balysen dicker te maken/ datmense inde
ringhen setten mach.

HEbt ghy balysen also dun als papier / sod
maecte also groot ende breecht als ghy wilt/
ende neemt een stuck sijnen cristall van sales-
fen coleur als den balys is: daer na neemt
een stuck mastix / seket aen de punct van eenen messe/
wernet een weynich gent vier/ende terstont salder een
schoon witte traen af vallen/den luster hebbede v a
peerle : met die welcke traen ghy den balys opt cristall
vast maken sult/ sonder eenighe sorghe te hebben / dat
de traen eenich corpus oft coleur geue sal/ doeten daer
na polysten/luster geuen/ende in goudt setten also ghy
wilt : ende hy sal so schoon zyn/datmen dien voor een
men oprechten steen aensien sal.

Om sobynen te maken van twee stucken / ende oock
amercanden gelycamen te milanen
maecht.

Neempt

N Eempt mastie-traen/ als int voozgaende ca-
pittel gheseyt is / ende wilt ghy amerauten
maken/so verwtse in spaensgroen met olie ge-
mengt/ daer by doede een weynich was/ ist
dattet van node is/ en is sy te dicke/so weyctse in wa-
ter. Maer wilt ghy eenen robyn maken/so neempe
gummi arabicum/alumen saccharinum/ rouwe roots
alluyn/van elcx euen veel: laet dit al te samen in ghes-
meyn water sieden/ ende woxyter bresille inne tot cley-
ne stucckens gesneden: latet also sieden/ende doeter by
alumen catini/hoe datter dies meer zyn sal/hoe doncs-
kerder het colore zyn sal:daer na neempe den voozsey-
den mastie-traen/ ende verwtse int voozseyde roodt.
Dit ghedaen zynde/neempe twee gheslepen stucken cri-
stal / van sulcker grootten ende satsone als ghy wilt:
maer tselue dat ghy onder legghen wilt / en mach niet
cleynder zyn dan d'opperste/te weten/datse op maseant
deren passen/ghelijck den naghel opte vinger/van alle
canten wel nauwe gepast. Daer na legghet d'onderste
stuck op een yfere schuppe midden opte colz/ dattet wel
heet werde:steect dan dit stuck cristall eens opten vooz-
seyden roden traen/ die welcke ghy aent eynde van een
stoerken steken sult/ maer sy moet oock heet zyn/oy dat
se dies te beter af dzuppen mach. Ende als ghy sien
sult dat het vooz-seyde stuck cristall ghenoech ghecolor-
reert sal wesen/ so neempe d'ander cleyuste stuck datter
op behoort te stane/ dwelecke oock heet behoort te we-
sen:ende settet opte voozseyde rooden traen/die welcke
beyde dese stucke te samen lijnen sal/ sonder eenige dicke
te make/oft colore vaden robyn rentichsins te belette/
die welcke van alle canten claer en doozsghynende sal
wesen. Setten dan inden rinkel/aen de robynen robe
soelke doende/en aende amerauten groene/ ghelijck wy
hier na tot alderhande ghesleenten sullen leeren ma-
ken/so wel tot oprechte als tot gheualschte.

Dat sefte Boeck

Om paste oft masse tot ghesceenten te maken/als amerau-
ten/rubynen/saphyren/ende dierghelyche / die maer van ee-
nen stucke en yn / seer wel ghecotozeert so wel van binnen
als van buyten.

Nempt potbackers ghezandt loodt dzy ons
een/ in also veel waters dattet eenen vinger-
breedt oft twee ouerswommen sigghe / daer
na rueret omme metten vingher / ende later
dan weder te gronde sincken. Daer na ghiattet water
af/dwelck dienen sal om den gheloyden pot mede van
binnen nat te maken / op datter de substantie niet aen
en blyue hanghen / inden welcken men al de materie
doen sal. Neempt dan dzy oncen ghedroochden ver-
milloen/ende mengten met twee-seyde loodt/daer na
een once ghecalcineerden cristal / oft cristal van calcis
donien/ met veerthien oft sefthien caraten (ten alder-
hoochsten) copersindelen. Alle dese dinghen wel ghes-
stamp ende onder een ghemengt / suldy inden eerden
wel gheloyden/ ende met twee-seyde water nat-ghez-
maecten pot doen: den welcken ghy dan decken/ ende
in eens glaesbackers sozneys laten sult dzy oft vier da-
ghen lanct / oft in een wint-sozneys eenen gheheelen
dach lanct/ende ghy sult een seer schone masse hebben/
die welcke ghy na v belieste doe slypen sult. Te Vene-
gien en betaeltmen vooz elcken steen maer dzy oft vier
stuyners ten alderhoochsten. Noch machmer ander
dinghen af maken/ghelijck als loofwerck/figueren/ en
de dierghelijcke dinghen. Ende om gheele steenen te
maken/so doeter hy roest/oft sindelen van yser. Wilt
ghy rubynen hebben/ so doeter cinober hy: ende inde
steenen die coleuren hebben/ suldy tghene volghen dat
wy hier na segghen sullen.

Om amerauten ende ander ghesceenten te
maken.

Nemmt sal alcali/ ende dissolueret in water 2
 distilleret per seltrum/ende droghet: daer na
 dissolueret noch eens / ende herdzoghet also
 tot dzy reysen : pulueriseret/ende neemt sijn
 nen cristal/ latet by eenen apteker stampen ende siften/
 ghelijckinen den geprepareerden cristal doet. Neemt
 daer na twee oncen ende een half vanden voorseyden
 erystal/ sal alcali twee oncen/ spainsgroen die eerst in az
 zyn gheueyt zy/ende daer na af ghegoten/ een once.
 De voorseyde dzy poederen doet in een vat/ als in een
 cleyn niem wel gheloyt pottcken / dwelet ghy seer wel
 lueren sult / ende decket datter gheenen damp wt en
 mach. Daer na latet noch dzy dagen lanck gheluteert
 staen/ hoe langher hoe beter/ tot dat al wel droghe zy.
 Doetten daer na in eens potbackers ouen / ende latek
 daer vierentwintich vzen in ligghen. Daer na neemt
 de voorseyde compositie/ende bereydtse ghelijckinen sijn
 ne steenen bereyt/ende sij sullen seer excellent zyn. En
 de wilt ghy rubynen hebben/so doeter cinober by in ste
 de van spainsgroen. Wilt ghy saphyren hebben/so
 doetter lapis lasuli by: maer begheert ghy Jacinten/
 so moet ghiser cozael by doen inde stede van spains
 groen/als voorseyt is.

Om cristal ende calcidonie te calcineren/ diemē inde voor
 seyde mixtie vande steenen doen sal.

Nemmt ghecalcineerden tartarum een onces
 laetten dissolueren in een schotel claer was
 ters/ende ghietten af. Neemt daer na de
 cristal oft calcidonie stueken / ende laetse in
 vier gloeyende worden in eenen yseren lepel oft schupp
 pe/ en bluschte in dwater datter inde schotele is/ laet
 se dan weder gloeyende worden/ende bluschte: ende so
 voort tot ses oft seuen reysen toe / ende sij sullen seer
 wel ghecalcineert zyn: pulueriseertse dan wel cleyn /
 ende doetse inde voorseyde mixtie. Waer ist dat ghy
 ames

amercanten maken wilt / so moetmen de voozseyde substancien in eenen metalen moztier pulueriseren : maer wilt ghy rubynen oft andere maken / so moetment in eenen yseren moztier stampen / ende wel gade slaen dat daer gheen metael aen en come.

Water om de voozseyde steenen hardt te maken.

O dat alle de voozseyde steenen ghemeynlycken bzoosch zyn / ende datse gheensins de mane verdragen en cunnē om hardt te worden / so doet aldus : Neempt stuerkens van calamita / ende calcineertse wel van passe / ghesiet ghy metten cristal oft calcidonie gedaen hebt : pulueriseertse / ende laetse in een vochtighe plaetse staen / tot dattet al in water ghedissolueert zy / daer ghy Duytschen oft Roomschen vitriolum mede temperen sult / die al onbereyt zy / ende sonder root te maken : maecter een papken af / dwelet ghy in eenen bocael sult laten distilleren die eenen cozten hals hebbe / oft in eenen vzael oft reortza : ende met dwater datter af comen sal / suldy ghersten-meel kneden / makende een hardtachtich deech / daer ghy de masse vande steenen / bereyt als voozseyt is / in winden sult : oft oock de steenen selue / na datse al bereyt ende gheslepen sullen wesen : ende also omwonden suldyse metten brode inden ouen schieten / ende met den brode weder wt trecken . Ende het deech af ghesdaen hebbende / sult ghy harde steenen vinden / als oftse natuerlijck waren . Siet ghy dattet van node is / doetse noch eens int deech / ende schietse noch eens inden ouen / ende daer en sal gheen omme-sien meer na zyn.

Om sijn siluer te calcineren.

N dat wy int calcineren gheraect zyn / so sullen wy al met eenen het siluer sereen calcineren / waer af wy hier by de beste verhalen sullen : Neempt ghesloeghen siluer dat wel subtyl

subtyl ʒy/ende snidet in stucken omtrent vāder groot-
 ten van eenen reael/daer na neemt een croeset oft eers-
 den pot/eñ legt opten grondt een laghe gemeyn souts/
 die noch wit noch ghezepareert en ʒy/ maer ghelijck
 van nature is/wel cleyn ghesloten: op dese laghe legt
 een laghe vande voorszeyde stucken siluers/daer na we-
 der een laghe souts/ende dan een laghe siluers / ende
 dit so langhe als v siluer duert/ also nochtans dat de
 leste laghe wel dieck van sout ligghe. Daer na suldy al
 dit met een papier decken/tselvsde vat daert inne is/seer
 wel luterende:maer laet int dectsel een gat blyuen van
 de grootte van eenen gansen schacht: ende als dit dro-
 ghe is/ so ouerdecktet wel/ ende omcinghelet met gloes-
 yende colen: latet in een sulck vier ten alder minste dzy
 oft vier vzen lancē . Daer na alst wt ghenomen en-
 de al cout gheworden is / so doet den pot open / ende
 neemt elck stuck bysondert wte/het sout wel reyn af
 wrynēde. Ende beuint ghyse so hzoosch dat ghyse met
 de vingheren bzen cunt als oftet cozsten hzoots was-
 ren/so ʒynse gendech:oft des neen/doetse weder in alle
 maniere te viere als voorszeyt is. Ende om niet te mis-
 sen/so waert vā node datmē dit dzymael oft ooc noch
 dieckwilder dede. Dit ghedaen ʒynde/pulueriseert v sil-
 uer/ende dan wasschet in een schotel werm waters/eñ
 latet te gronde sincken. Daer na ghietet water behens-
 delijcken af/dat ghy niet met allen van tvoorszeyde poe-
 der en verliest:oft om te meerder sekerheyt/latet distil-
 leren dooz een doeckken van vilte ghemaect. Dit ghe-
 daen ʒynde/doetter ander werm water op/ ghietet af/
 oft doet het dooz als bouen / so diekwils ende so lang-
 ghe tot dat ghy gheen sout meer int water en sinaect :
 So sal v siluer wel ghecalcineert ʒyn / ende min wes-
 ghen: maer ghedzoocht ende inghercompen/eensdeels
 dicht ende vast den goude by na ghelijck / ende sal v
 tot veel dinghen dienen / conde ghyt wel herorden.

Tselue

Das fesse Boeck

Uelue eanmen met Calchum gheboen / inde plaetse van ghemeyn sout / maer dan en berf-ment in gheen werm water wasschen. De sommighe calcinerent tot twaelf oft vijftien reysen toe / oft oock noch dietwilder / op dat zyt des te vaster soudent maken / ende besquammer om te verwen. Oock machment also maken / te weten / daerme siluer in een croeset smilte / ende vooreleke once doctme daer by een pont oft meer ghestampyt sulphers / ende dat allenstems. Tis wel waer datter also meer teyrt dan metten soute oft Calchum / maer het isser beter af / ende des te meer / ist dat den sulpher eerst in stercke loghe gepurgeert zy. Laet ons nu voorszcomen tot de twee andere manieren van siluer te calcineren.

De tweede maniere om siluer te calcineren.

Nempt sterck water daerme mede separceret / van salnitrum ende alluyn gemacet / als hier bouen verclaert is. Neeempt dan sijn siluer / zy ghevijlt oft gheslagghen / oft in stucken / oft in cleyne greynen / te wet een deel siluer / ende dzy desen sterck waters / ende houde dit water in een phiole / doetter voorszeyde siluer inne / ende ghy sult sien / dat tot ter sondt sal beghinnen te sieden / ende dat den bodem vande phiole werm worden sal / ist dattet water goet is. Latet so langhe staen tot datter niet meer en siede / de phiole altydt inde hant houdende / oft ergens wel verre vanden viere doende. Maer en is dwater so sterck niet / so moet-ment een weynich by den viere doen / houdende altydt de phiole metter handt opte colen: oft ghy meuchtse in een luttel aschen oft op een forneys schicken. Ende alst al ghesoden ende siluer al ghetnaecht sal hebben / so suldy dwater al groen sien worden / so datter gheen siluer meer opten grondt blyuen en sal / ten zy dat dwater qualijcken ghecalcineert zy; want alsdan soudet een wit calck opten bodem ma-

ken: oft waerder goudt int siluer/het soude t'goudt mee
 sindelen oft sandeken opten gront doen dalen. En als
 t'siluer ghebissolueert en van t'woozeyde water gheges-
 ten sal zyn/so neemt een ander groter phiole/ oft eenē
 vaynael/ oft eerden pot/half oft meer dan half vol puts
 waters / oft rinier-waters / int welcke ghy een goede
 hant vol ghemeyn wit souts bzeken sult/ en dit water
 sult ghy twee oft dazymael af ghieten: daer na ghietter
 t'woozeyde sterck water by daer t'siluer in gebissolueert
 is/en latet also vijf oft ses vzen lanck staen: so suldy op
 den grondt een maniere van cleyn saet vinden/ dwelck
 het ghebissolueert siluer ende t'sout vant sterck water
 zyn sal / ende oock een deel van het ghemeyn sout/ dat
 ghietter by ghedaen hebt. Laet daer na t'woozeyde was-
 ter per sekrum distilleren/ ende neemt het siluer dat
 ter opten gront ghesoneken sal ligghen/ dwelck ghy in
 een croeset doen sult/en ouerdeckent wel/ende grauent
 also midden inde gloeyēde colen/ en latent also bernēn
 dzy vzen lanck oft oock langher. Ten lesten latet wel
 al vercouwen/ende ghietet siluer wte in een schotel vol
 werm waters / een weynich met den vingher onder
 een ruerende: daer na latet rusten/giet t'water al suets
 kens af / ende ghietter ander oppe/doende als bouen/
 so dick wils tot dat ghy wt t'water geen sout meer en
 smaect. Laet daer na t'siluer droghen/dwelck seer wel
 gheralcineert sal wesen/ om tot al t'ghene te ghebruy-
 ken dat ghy sult willen.

De derde maniere om t'siluer te calcineren.

Al algancert een deel geslagen siluers met
 dzy oft vier delen quiesiluers / als int vissde
 boec verhaelt is: daer na sroot desen amals
 gama met gemeyn sout/ende doeten opt vier
 tot dat al t'quiesiluer verulo ghen zyn/ daer na wasschet
 met werm water/so lange en so dicwils tot dat ghietter
 geen sout meer wt en smaect/so salt gheralcineert zyn.
 Ende

Ende duncket v goet/ghy moghet weder met sout son
der quetsiluer stoten/ doet het daer na ten viere in een
croeset dzy oft vier vze lanck/ende wasschet van nieus
aen/als voorszeyt is.

Om den Calchum haest te calcineren.

Om dat den Calchum van so groter weers
den is/ ende van alle goede edele gheesten so
seere begheert/ so heeftmen veel manieren ge
uonden om tselue te calcineren: die welcke by
na alle leren/datmer tweemaal also veel salnitrum/oft
gemeyn sout/ oft onberenden tartarum by doen moet/
en dan al dit int sozneys doen/ende latent daer sonmit
ge dagen liggē/daer na salmer tsout oft den tartarum
met werm water afdoen. D'andere maken hem gloey
ende/ ende blusschen hem in vzyne/ en dit doense tot
veel reysen. Andere winden hem in witte wulle lappē/
ende leggen hem also middē in een groot vier een half
vze lanck/oft oock noch langer/ende dan vindē sijn hem
al ghesmolten ende al in een/ lichtachtich en vol gaets
kens/ben ghebranden allwyn niet seer onghelijck. Alle
die welcke manieren/ om de waerheyt te segghen/ niet
veel en doghen/noch en calcineren niet te rechte:want
oft sijn bederuen de natuere vāden tartarum/ so dat hy
wozt als oftet onghebluschte calc oft allwyn ware/ so
dat hy dan van cleynder weerden is. Naer om dien
haest ende behendelijcken te calcineren/ so neemt talz
chum crudum met sehelferen van een ghedaen oft ghe
stamp/so men best sal comen : daer na in een croeset
oft in een panneken midden inde gloeyende colen ghe
daen. Ende als hy wel gloeyende is/so doetter met een
drupkent effens ghedissilleerden azyn inne/daer tarta
rum in ghedissolucert zy:ende doetter by het derde deel
so veel ghebranden wyns/dien allenstens opten gloey
enden tartarum gietende/ te weten/dzy oncen azyns
voorz elck pondt Calchum: daer na neemten vanden
viere/

stere/ende ghy sulden seer schoon ende wel gecalcineert vinden. Ten lesten waschten met werm water af/om den tartarum daer af te separeren. Doet machmen hem calcineren tot also cleyne schelstertens ghereduceert alst moghelijck is/ ende legghen hem met lagen met platse te siluere stucken in een ghelueert croeset in een glaessbackers oft steen-ouen / ende laetten daer vier oft vijf daghen lanck. Tselue machmen oock doen met tenne plaetkens.

Een seer excellente ende lichte maniere om yser/roper/ende siluer te vergulden/dattet heel gout schyne te wesen.

Iden eersten wilt ghy siluer oft yser vergulden/ tsal van node wesen dat ghyt eerst roper-verwich maect/als bouen gesent is: daer na neemt geslasghen gout/ dweleket ghy met quiesiluer amalgame een sult/als voorszeyt is/ ende doet den voorszeyden amalgama in een schotelken/gietter op tsap vā cucumis asinus/ in sulcker quantiteyt dattet eenen vinger hogher ligghen dan de voorszeyde substantie. Bewaert dit goudt also gheprepareert ende bedect/ op datter gheen wylichent in en valle/ om te ghezuypen als ghy sult willen. Egene dat ghy vergulden wilt/ moet wel reyn syn/est wel effen/ dan sult ghyer met een pinceel t'gout op legghen aldus gheprepareert met het quiesiluer/ oer al wel wryuende. Oft ghy moghet vergulden gheslijck gemeynlijcken de goutsmeden doen/ nochtans met gheamalgameert gout/ het werck eerst met sterck water veruermende. Daer na doet het quiesiluer versluynen/ ghelijck de goudtsmeden in Italien doen/ te wesen / met een lampe met linsacet-smout ende met sulpher / ende maken daer na een vergult opt werck als ofset saffraen ware. Naer ic soude meer tot de nazvolghende maniere raden/ die welcke by na de maniere is van herwaerts tgeberchte/ maer grotelijcken verbeter: ende is aldus:

Sat sefte Boeck der Secreten.

Ten leet excellentie maniere om te vergulden/ en om tants
siluer van vergult te doen verdwynen.

Det in een panne copersindelen ende vryfel
van yser/ ende daer op stercken ende onghes
distilleerde azyn/ tot datter twee oft dry vin
gheren ouerswommen ligghe. Later daer na
ren vze sieden/ende giet dan den azyn wech/ende doet
ter anderen by/ latende dien doek sieden als bouen/ en
de dit doet tot viiff oft ses reysen toe. Daer na sult ghy
alle de voorszende azynen te gader ghedaen/ doen vers
droghen oft verapozeren: oft doetten distilleren/so sals
der eenen excellenten azyn af comen / die tot veel dinz
ghen dienen sal. Dit ghedaen synde/suldy tot het poe
der datter inden grondt ghebleuen sal syn/ het achtste
deel so veel Duytsche coperoose doen / ende also veel
Weynische ferrette / de helft so veel Sal armoniacum/
met een weynich sulphers: Daer na in een weynich ge
smolten wass/ dat met wat linsact-smout oft olie van
ghyuen ghesmolten is/ suldy allenstens de voorz- sende
poederen doen/wel onder malcanderen ghemenght.

Ten lesten neemt het ghene dat ghy met het gheas
malgameert goudt ende met het quiesiluer bedect sult
hebben / ende met een pincoel sult ghyt met voorz-
sende wass wel ouer-decken/ ende legghent aldus int
nudden vande gloeyende colen/tot dat al dwater vers
brandt ende gheconsumeert is: So sult ghy een
vergult hebbe als oftet enckel goudt ware.

Ten lesten meucht ghyt polysten met
copperzaet-bozsteltens ende
schoon water / oft ghy
moget bruneren
alsoo ghy
wilt.

Ende des lesten Boeck.

Tafel van alle de Secreten, die in desen Boec begrepen zijn.

Begryp des eersten Boecs.

De ionckheit te conserueren / ende den ouderdom te doen verspaenen: om den mensche altyt in sinen fleur ende in sin teucht t'onderhouden / als oft hy noch int beste van sinen leuen ware. v.

Om een costelijck ende seer crachtich waterke te maken / dwelck door den mondt ingenomen / versterct ende vermeerdert de natuerlijcke hitte ende de radicale vochticheyt / purgeert het bloet / ende suuert de mage van alle oueruloedicheyt der humeuren / ende in dier manieren onderhoudet de ghesontheyt ende teucht / en doet het leuen verlenghen. v.

Eenen goeden dzanck die goedt is om te ghebruycken inde stede van syrope / eenen peggelijcken bequaem die hem purgeren wil / van wat ouderdom oft complexie dat hy zy / die welcke genomen op sulcken daech als ghy wilt / de quade humeuren verdrift / sonder de goede te moueren oft eenighe schade te doen : ende is oock seer goedt voor de grote pocken / ende voor alle crancheyt so wel der magen als des hoofts: desghelijcx oock den ghenen profitelijck die ghesont zyn / om tweemaal des iaers te nutten in maniere van purgatie / te weten inde Lenten / ende in September. x.

Een recepte seer licht om maken / ende seer goedt om alle maniere van pocken te ghenesen / ende en cost niet vele / noch men derf hem niet te bedde houden / noch in huys / maer men macht nutte achter straten gaeden / ende daer en bouen ist seer goet tegen alle pyne der knoelen / in wat deel des lichaems dattet zy. xi.

Om het goute te dissolueren / en so te reduceren / dattet potabel zy / dwelck conserueert de ionckheit ende de ghesontheyt / so wel alleen ingenomen / als niet de voor-

De Tafel

seyde decoctie gemēgt/ daer wy af gesproken hebbe int
tweede capittel van desen boecke: ende geneest alle ma-
nieren van siecten diemē vooz ongeneslijck acht/ bin-
nen seuen daghen ten alderlanxsten. xi.

Om eenen wt-was van vleessche te genesen die in
des mans roede gewassen is/ niet te genstaende dattet
daer van langer handt in ghewoxtelt is. xiiij.

Om alle inflammatien ende quade dispositie der le-
ueren te genesen: ende dooz dit secreet zynder sommige
personen ghenesen / die het aensicht gesiet hadden als
melactische/ de beenen opgheswollen/ de handen ontsies-
ten/ ende seer ruydich van binnen. xiiij.

Om de spenen binnen eenen nacht te ghenesen/ het
welck een wonderlijck ende seltsaem secreet is. xiiij.

Een sonderlinge salue om alle verbrantheyte te ghe-
nesen/so datter geen lietecken na en blyue. xiiij.

Een excellēte en beproefde recepte vooz de ghene die
een seer crācke mage hebben/ en die haer spysse qualijck
ingehouden cunnē sonder van bouē wt te worpē. xv.

Een seer excellente medecyne/ daer een vrouwe van
xxxvi. jaren mede genesen is gheweest/ die welcke haer
maghe also bedoruen hadde/ datse in twee jaren ende
ren half gheen natuerlijcke purgatie gehad en hadde/
maer werp terstōt dooz den mont alle tgene datse inge-
nomen hadde/so datse geel gheworden was/ende wt-
ghedzoocht ghelijck eenen stock. xv.

Daz recepten / die seer goet zyn teghen de woormen
der cleynder kinderen. xvi.

Het tweede. xvi. Het derde. xvi.

Om de kinderen vander maen-siecten te ghenesen/
dwele haer aldereerst aencoompt van eenē woorm mee
twee hoofden/ die welcke in haer lichaem groeyt/ ende
comende tot aent herte/ doet henlieden sulcke pyne/ dat
sit daer diekwils af steruen. xvi.

Teghen de vallende siecten. xvi.

Om

Der Secreten.

Om solfer olie te maken/daermen alle maniere van
sancker/sfistulen/ en oude wonden mede geneest. xvj.

Om tseyn vā eenige wonde wech te nemē /die met
scanich senynich yser geslagen oft gesteken is. xvij.

Tegen de beten van alle sentinige beesten. xvij.

Om eenich yser / oft ander dinck wt de wonde te
trecken. xvij.

Tegen den scherpe hoest der cleynder kindere. xvij.

Voor den ghenen die eenige buylen int hooft heeft/
het zy van vallen/oft anderssins. xvij.

Een seer goede recepte voor de doofheyt. xvij.

Om een vrouwe te ghenesen / dien de moedere wt
haer natuerlijcke plaetse is. xvij.

Om den vrouwen het mele te doen comen. xix.

Om de punsten te verdryuen die vande pocke ouer/
bleuen zyn/so wel de oude als andere. xix.

Een andere teghen tselue. xix.

Een remedie die licht om doen is/ende seer profitez
liel voor den genen/die met eenen stocke/steen/oft and
der instrument geslagen is/ al waer hy doct grotelijck
een ghewondt. xix.

Water om alle manieren van wonden binnen seer
coorten tydt te ghenesen/ het welcke een yeghelijck altyt
in sijn huys behoorde te hebbene/ tegen alle accidentē
die eenen aencomen mochten: aengesien datment lich
telijcken ende met cleyuen coste ghemaken kan/ en dat
tet doet van so wonderlijcker operatten is. xx.

Om alle olie vā hypertcon te makē / die welcke men
te Venegien en tot sommige andere plaetjen/rode olie
noempt: ende is van sulcker crachten/ dattet niet lich
telijcken om te seggen en waer/ so wel tot wonden als
tot andere diuersche ghebreken te ghenesene : waer af
wy de merckelijckste verhalen sullen / ende die meest by
experientien beuonden zyn. xx.

Om olie te makē van eenen rossen hont/waermede
S 3 (houen

De Tafel

(houen andere ontallycke deuchden die sy heeft) ick een
nen Religieus genesen hebbe vander orden van sinte
Duofer/die welcke xij. iare lanc met eenē arm gegaen
hadde/die wt de lebē was/ende dzoge als tenen stock/
so datter de nature gheen voetsel toe en sandt. xxiii.

Om eē salue te makē/die excellēste diemē ter werelt
hebbē mach/wiens crachtē ontallyck zyn/als wy hier
na seggen sullē. Eñ de Princē behoorden wel te beneke
dat sulcke salue altyt in elke gemeente bewaert werde/
ende datmense maecte in presentie vande Medecynē/
ghelyckmen den dyakel maect/ ende een yghelyck bez
hoordet by hem te bewaren / ende bysondert om dats
ment in groter quantiteyt maken mach/ende het wort
altydt hoe ouder hoe beter. xxv.

Een warachtighe ende wel beproefde remedie tegen
de vierdaechse coztse. xxvi.

Om de wzatten te verdzyuen een seer excellent ses
ereet/seer licht om doen/ ende is dickwils by experien
tien warachtich beuonden. xxvii.

Teghen het pleuris een seer profitelyck ende lichte
remedie/daer eenen smit mede ghenesen is geweest/die
welcke alreede by na doot was/ende en hadde in twee
machten niet gheslapen. xxviii.

Een ander recepte tegē het voorszeyde pleuris. xxviii.

Een ander goede remedie tegē de selue siectē. xxviii.

Een ander recepte tegē de voorszeyde siecten. xxviii.

Om pectoral water te makē/het welcke mē te dzine
ke geeft den genē die met pyne inde sude oft met pleure
tycke aposteumē gequelt is:dit water is vā seer goeden
smake/ en situert de borste wonderlycken wel. xxviii.

Teghen alle gebzeken des monds/des gehemels/
der telen/ende tandvreesch. xxix.

Tegen alle wonden oft gebzeken der beenē/gy dat
se oudt oft versch zyn/al waer oock tgeheele been ouer
deet/ende totten ghebeente toe af ghetnaecht. xxix.

Om

Der Secreten.

Om de knyen ende beenen te ghenesen/ die geswollen/ root/ ende vol humeurē zyn/ een seer goede medecyne/ licht om maken met cleyngen costen/ en is diekwils beproeft gheweest. xxix.

Een sekere medecyne tegē het cratica/ het welc in vele en diversche personen warachtich beuondē is. xxx.

Een waterken om binne vyf daghen ten alderlancken alle grote secken te ghenesen/ so wel inwendich als wtwendich/ ende dit waterken is claer/ wit/ ende wel rieckende/ so datment een Coninghinne wel mochte geuen te ghebruyken. xxxi.

Teghen de pyne der syden ende tegen het colycompas/ een sonderlinge goede remedie/ welc diekwils ge experimenteert is. xxxii.

Een ander medecyne teghen de pyne der syden / oft teghen het colycompas. xxxiii.

Een ander wtnemende goede medecyne tegen de selue siecke/ ende om den persoon te doen water lossen/ die dat oft vier dagen cranck geweest heeft sonder water te lossen/ ende dat binnen een half vze/ ende sal den steen brycken binnen thien oft twaelf dagen. xxxiiii.

Een ander medecyne teghen den steen ende pyne der lendenen. xxxv.

De leste ende alder wtnemēste medecyne van allen teghen den steen/ zy dat hy inde niereen zy oft inde blase/ van wat grootte oft wat qualiteyt dat hy zy. xxxvi.

Teghen het bloet spouwen/ comende van eenige gebroken adere aen de borste. xxxvii.

Teghen de ptyfieke oft verdroginge een sekere ende lichte remedie. xxxviii.

Teghen de pyne der syden/ ende alle andere manicken van weedom. xxxix.

Teghen den stucckenden adem. xl.

Teghen den beet van dulle honden/ ende teghen de raserye die den menschen aencompt. xli.

De Tafel

Om het doot vleesch wech te nemen dat inde nense
woompt. xxxiii.

Dooz eenen die van eenige hoghe plaetse gheuallen
hebbende / vzeerst dat hy inden lichame yet mochte gheo
bozsten hebben. xxxiiii.

Teghen de elieren der scrofulen een seer goede ende
lichte remedie. xxxv.

Een ander remedie tegē de voozschzeuē sieete. xxxv.

Om te weten / oft een vzwourve sal moghen begozte
worden / oft niet. xxxv.

Een seer sonderlinghe remedie om den groten crop
vanden halse te verdzynen / binnen vijftich daghen ten
alder lanexten. xxxv.

Een ander remedie veel lichter om doene. xxxv.

Teghen de selfde sieete een gheexperimenteerde enz
de warachtighe remedie. xxxvj.

Om de huydt weder natuerlijck te doen comen / na
dat den crop ghenesen sal zyn. xxxvj.

Tegē de squinātie eē seer sonderlinge remedie. xxxvj

Een ander teghen tselue ghebzeck. xxxvj.

Noch een ander teghen tselue ghebzeck. xxxvj.

Een goede remedie teghen de scrofulen. xxxvj.

Om tselue ghebzeck te ghenesen met een substantie
diemen dooz den mondt in-nemen sal. xxxvj.

Om aqua celestialis oft hemelwater te maken / hee
welck vele ende diuersche crachten eē virtuyten heeft /
als wy hier na seggen sullen. xxxvij.

Pillulen die van wonderlijcker cracht ende operas
ten zyn / teghen het cyatica / die welcke wy hier bouen
beloof hebben / int selfde capittel daer van het ciatica
ghesproken is. xxxviii.

Een sonderlinge secreet om eenē rasenden mensch te
ghenesen / het zy dat hem de raserye aengcomen zy by
cranekheit van herffenen / oft andersins. xxxix.

Pillulen van M. Michiel de Schot / die welcke so
wel

Der Secreten.

wel de oude als de nieuwe pyne des hooftes ghemeken/
so purgeren de herffenen/ verclaren tghesichte/ maken
goede memozie/ goede verwe des aensichts/ ende ym
seer goet tot vele andere ghebzeken. xl.

Teghen de pyne der vrouwen tepelen een sonderlin
ghe medecyne. xl.

Om eenen bloetfweer ende alle andere manieren
van aposthemen te doen rypen. xl.

Om eenen bloetfweer oft gheswil int beghinsel te re
solueren. xli.

Om het Emplastrum Aureum te maken/ dwelc seer
gostelijc is tot alle manieren van wonden. xli.

Een ander seer excellent secreet / dwelc wt Indien
gebzacht is/ ende is seer goet tot veelderhande acciden
ten die des menschen lichaem aencomen mogen. xli.

Teghen alle manieren van hoest/ so wel ouden als
nieuwden/ een sekere medecyne. xlii.

Een sonderlinge goede conferue tegen den hoest/ es
tot alle pyne der borsten/ het welc de maghe swuert /
maect goet vons/ en goede verwe des aensichts. xlii.

Een seer schoo ende plaisant secreet om den hoest te
genesen/ almer hem de planten der voete mede stryct:
ende is seer seker ende licht om doene. xlii.

Een seer schoo ende licht secreet om binnē eenē dach
oft twe alle manieren vā oude wondē te genesen/ inde
welcke doot oft ouertollich vleesch gewassen zy/ en die
men niet met geen andere remedien genesen en can. xlii.

Teghen alle manieren van Peste/ hoe groot datse
zy/ een seer sekere ende wel beproefde medecyne. xlii.

Een goede persumeringe tegē de pestilentie. xlii.

Een ander remedie seer goet tegē de pestilētie. xlii.

Doer den ghenen die de peste heeft. xlii.

Een wdderlike goede preseruatie tegē de peste. xlii.

Een salue om de apostheme te doen berste/ ende om
de wole te doen wt vallen. xlii.

De Tafel

- Een ander remedie teghen de Peste. xliiij.
 Een ander goede remedie teghen de peste. xlv.
 Een ander seer sekere recepte teghen de peste. xlv.
 Noch een ander teghen de peste. xlv.
 Teghen de peste een remedie die dickwils by exper-
 timentien warachtich bevonden is. xlv.
 Praeservatiff tegē de peste seer dickwils versocht. xlv.
 Een ander. xlv. Een ander. xlvj.
 In twden de suspect zyn van peste. xlvj.
 Een ander wel beproefde remedie tegē de peste. xlvj.
 Een sonderlinge secreet tegen de peste. xlvj.
 Een ander seer excellent secreet tegen de peste. xlvj.
 Een seer excellent/veerdich/ēn licht secreet/om de cole-
 en andere pestilētiaale apostemē te doen wt breekē. xlvj.
 Seer goede remedie tot de plecken der pesten. xlvij.
 Tegē de haestige siecte een perfecte remedie. xlvij.
 Ballekens teghen de Peste. xlvij.
 Een mortificatie salve tegen de peste. xlvij.
 Een sonderlinghe olie teghen de peste/ende alle maz-
 nieren van senyn. xlvij.
 Een wonderlyck secreet om den mensche vande pes-
 ste te praeservieren/ende is beproeft gheweest in Enghes
 landt van alle de Medecynen in de grote sterfte vanz
 den Jare. 1348. die by na alle de werelt door geg-
 noerde/ ende daer en is noch noyt niemant gheweest/
 die vande peste niet en is ghepraeserveert gheweest/
 dit secreet te wercke stellende. xlvij.
 Een wtnemēde en seer sonderlinge remedie om den
 mensche vāde peste te genesen: en daer isser geweest die
 binne eenē nacht hebben genesen geweest: ooc ist tselue
 seer goet tegen de vleckē/purper/oft vleckē vander pe-
 ste/tegen de colen/ anthracen/ ende diergelijcke gebrez-
 ten/als van S. Steuen/en van S. Antonis. xlvij.
 Een seer schoon ende veerdich secreet om de peste te
 genesen/ treckende het senyn vāder colen/oft anthrac/
 oft

Der Secreten.

oft andere diergheluyck accident. xlx.
 Een seer goede vermaninge om hem te preserueren
 in weecke tyden. xlx.

Om het sap van citroenen te bereyden/ om daer na
 te gebruycken als voorszeyuen is. li.

Begryp des tweeden Boeck.

O M een Keyserlycke olie te maken/ daermen hem
 den baert ende het hayr mede parfumeren mach/
 oock handen en hantschoenē mede strycken/ om poe in
 de loge te leggen/ inde welcke men het lywaet vā grote
 Princerssen wasschen wilt: ende men macht costelyck/
 ende oock met cleyne coste maken. li.

Om olie vā Ben met cleyne coste te make/ die welez
 te van selfs seer welriekende ende excellent is/ ende die
 de parfumeerders besighen om hantschoenen ende an
 dere dinghen mede te parfumeren. lii.

Om een sonderlinghe goet ende welriekende was
 sercken te maken. lii.

Het tweede welriekende water. lii.

Het derde welriekende water. lii.

Het vierde welriekende water. lii.

Het vyfde welriekende water. lii.

Het sesste welriekende water. lii.

Het seuende welriekende water. lii.

Het achtste welriekende water. lii.

Het neghende welriekende water. lii.

Het thiende welriekende water. lii.

Arangie-water seer excellent. lii.

Zosemin ende grossels water. lii.

Olie van noten muscaten seer excellent. li.

Olie van Benjoin. li.

Olie van Styrax. li.

Olie van myrche/ die seer goet is voor de ghene die
 vochtich en quelende vleesch hebben/ om tselue leuens
 dich ende reuchdich te maken. li.

Om

De Tafel

Om te maken dat de olien nimmermeer gherst en worden.	lv.
Trias poeder.	lv.
Poeder van violetten.	lv.
Een wit poederke om in witte sacckes te doen.	lvj.
Poeder van Cypzes.	lvj.
Om witte zeepē met muscus te maken.	lvij.
Ander witte welriecckende zeepē.	lvij.
Om muscus-zeepē te make op de maniere van Da masco.	lvij.
Om meelē vanden Macaleb te maken.	lvij.
Quette poeder dat seer excellent is.	lvij.
Om magistrael poeder te maken.	lvij.
Een wit welriecckende poeder.	lvij.
Root poeder.	lvij.
Swert poeder	lvij.
Cypzes poeder dat seer excellent is.	lvij.
Om iseluc op een ander maniere seer excellent te maken.	lvij.
Een welriecckende ende seer excellent poeder om in coffers te legghen.	lix.
Een seer welriecckende poeder.	lix.
Olie van Benjoin.	lix.
Een seer goet en welriecckende poeder om ouer hem te draghen/ende in coffers te bewaren.	lix.
Ballekens tegen de peste/ ende die alle dinghen eenen goeden reuck gheuen.	lix.
Een coninlycke confectie.	lx.
Weccke Napelsche zeepē.	lx.
Om de voorszecue zeepē met muscus te make.	lx.
Seer excellente muscardynen.	lx.
Coninlycken muscardyn.	lx.
Seer excellente stocckens om de tanden mede te sijnieren.	lxi.
Welriecckende olie van Benjoin.	lxi.
Olie van styrax calamita.	lxi.
Om labanum olie te maken.	lxi.
	Olie

Der Secreten.

Olie van noten muscaten.	lxv.
Op een ander maniere.	lxvi.
Een seer excellente zeepē van diuersche dinghen ge maect.	lxvii.
Zeepē met ciuette.	lxviii.
Zeepē met diuersche welreectēde en excellēte olie.	lxix.
Zeepē van Rosen.	lxx.
Witte welreectēde zeepē.	lxxi.
Seer excellente zeepē.	lxxii.
Swerte harde zeepē.	lxxiii.
Perfumeringhe van Damasco.	lxxiiii.
Een ander.	lxxv.
Een seer excellente pomade.	lxxvi.
Een ander pomade.	lxxvii.
Een ander pomade.	lxxviii.
Een seer excellent ypoeras.	lxxix.
Om gheperfumeerde rose-custens te maken.	lxxx.
Een seer welreectēde licht.	lxxxi.
Een compositie van muscus / ciuette / ende ambers gris.	lxxxii.
Camer-perfumeringhe die seer excellent is.	lxxxiii.
Napelsche zeepē.	lxxxiiii.
Seer excellente zeepē.	lxxxv.
Lamp-perfumeringhe.	lxxxvi.
Een behendighe perfumeringhe.	lxxxvii.
Welreectēde vogelkens om camerēn mede te pers fumeren.	lxxxviii.
Een goede perfumeringhe voor hantschoenen / die lutt eel cost / ende langhe duert.	lxxxix.
Een sonderlinge ciuette / om handtschoenen mede te streycken / ende inde handen te wryuen.	lxxxx.
Olie van rosen ende bloemen seer excellent.	lxxxxi.
Olie van grossels naghelen seer excellent.	lxxxxii.
Om te maken een seer excellent persumeruekinghe om te persumeren camerēn / eleren / deeffels / sywaet / en ander	

- ander dinghen vooz eenighe grote Prince. lxx.
 Appelen om olie en vette plecken wt te doene. lxx.
 PASTE om te maken welriekende paternosters. lxx.

Begryp des Derden Boeck.

Seer schoo secretē om te consistē schellē van citroen/arangen/ en dierghelycke/ en doec alle ander fruyten in syzope/welck een heerlyck dinct is. lxx.

De maniere om te clarificeeren ende pzeperere den honich oft suycker/ om te consisten citroenen schozssen/ ende alle ander fruyten. lxxi.

Om persen te consisten op Spaensch. lxxi.

Om drooch quecruyt te makē op syn Valks/ dwelck de Geneuoyfen doec ghebruycken. lxxi.

Om te consisten barangenēn oft pomedamours op syn Geneuoyns/welck een fruyt is in Lombardien gheheeten pomi disbegnoso. lxxii.

Om te makē een paste vā suycker/ vāde welcke men mach makē alle soortē vā suyter en ander fraycheit in haer forma/ als schotelē/ cometens/ glazen/ schalen/ en ander dierghelycke om een tafel te stoffere / dwelck men int leste al mach eten/ seer lustich int wesen. lxxii.

Om te maken een compositie van meloenen oft peypoenen exquys. lxxiii.

Om te maken dat ghy sult hebben meloenen en peypoenen soet ende delicaet. lxxiii.

Om te consisten schozssen van arangien alle theeljaer vooz/ ende principalyck inden May/ want dan zynse groter ende dieker. lxxiii.

Om te consisten okernoten. lxxiii.

Om canwoerden te consisten. lxxiii.

Om te consisten muscadelpeyren. lxxiii.

Om triecken te consisten. lxxiii.

Om te maken mozzelletten op syn Napels seer exquys/want sy zyn seer smatich/ conforteren de mager/ ende maken goeden gessen. lxxiii.

Der Secreten.

Begryp des vierden Boeck.

Een seer costelyck ende welricckende water / daerme
handdoecken mede accoutreren mach / want sy de
huyt seer wit en schoon van coeure maken / ende hoer
mer hem meer mede wyyst / hoe de huyt schoo der daer
af wort / en duert aldus ses maenden lanct / een wel be
proeft stuck / ia al waert voor ee Coninghinne. lxxv.

Water dat den ghenen goede verwe doet hebben /
die bleect van coeure is. lxxvi.

Een seer costelyck water / dat het aensicht maect als
ofmen maer xv. jaren oude ware. lxxvi.

Een waterke dat het aensicht ende alle andere leden
des lichaems een schoonheit gheeft. lxxvi.

Water om de huyt schoon te make / ende om de ver
brantheit der sonnen wech te nemen. lxxvii.

Een ander water om het aensicht schoon te maken /
als ofmen maer xv. jaren oude en ware. lxxvii.

Een seer veerdich water voor de Joffrouwe. lxxvii.

Om den Joffrouwen eenen schonen luster te doen
maken. lxxvii.

Om de vleeck des aensichts te doe verdzine. lxxviii.

Om het wyngaert water of wyngaert traen te bes
reyden. lxxviii.

Een goede maniere om alle ghedistilleerde wateren
eenen goeden luster te gheuen. lxxviii.

Om water te maken van witte meloenen / diuele ooc
schone huyt maect. lxxviii.

Om seer goet cauwoerden water te maken / so wel
van wilde als van tammie cauwoerden. lxxviii.

Een salunge die weleke na datmer het aensicht acht
dagen lanct mede gestreken heeft / so veraderet de huyt
ende vernieuwet seer schoon. lxxix.

Voor de ghene die het aensicht van nature te root
hebben. lxxx.

Om talsium water te maken / het welck seer schoon
vlesch

De Tafel

- vleesch maect/ende duert langhen tydt. lxxx.
 Om argentata water te maken/het welck dat aen-
 sichte seer wit/lyfverwich/ ende seer claer maect: ende
 het gheschiet met water/ende niet met salue: dit is by
 den Joffrouwen van Italien seer ghemern/ hoe wel
 dattet een yeghelyck van haerlieden niet ghemaken en
 kan so dat behoort. lxxx.
 Om op de voozschreuen substantie eenen schonen lus-
 ster te maken. lxxx.
 Een salcken totten aensichte. lxxx.
 Om roysetsel te maken vooz het aensichte. lxxx.
 Om schoon aensicht te maken. lxxx.
 Noch het selue op een ander maniere. lxxx.
 Op een ander maniere. lxxx.
 Om de vleecken des aensichts te verdryuen / ende
 schoon hayr te maken. lxxx.
 Een waterken het wels wit aensicht maect. lxxx.
 Noch om het aensicht schoon te maken. lxxx.
 Om de sproeten ende rode vleecken des aensichtes te
 verdryuen. lxxx.
 Om het vliegende vier wt het aensicht ende alle an-
 dere leden des lichaems te verdryuen. lxxx.
 Om de luyfen te verdryuen. lxxx.
 Om water te make het welck alle vleecken en verwe-
 wt der werclieden handen doet/en maecte wit: oec is
 goet vooz de gene die vāde sonne verbrāt zyn. lxxx.
 Water dat een seer schone huyt maect/ en men bes-
 waret lange tyt als eenē seer costelyckē balsam. lxxx.
 Een seer schoon water/ om het aensicht/ den hals/
 ende de borste mede te wasschen / ende men macht in
 grote quātiteit maken: want hoe datter meer zyn sal/
 hoe beter: ende het sal schynen dattet also van naturen
 zy/ende niet van ghemacten coloure. lxxx.
 Om ee seer sonderlinge en natuerlyck rosetsel te ma-
 ken/het wels sāge op het aensicht duert/en maket altyt
 hos

Der Secreten.

Hoe langer hoe schoonder ende ieuclidiger. lxxxliii.

Een ander rosetfel dat seer veerdich is / ende men macht met cleyuen cost maken. lxxxliiii.

Een seer schoo witte verwe boue alle andere. lxxxv.

Om het hayr blondt te maken als oftet goudt draet ware. lxxxv.

Om hayrloge te maken / die weleke boue dien datse de herffenen ende de memorie edozteert / so doertse het hayr lanc / blondt / ende seer schoon worden. lxxxv.

Loge daermen het hayr mede swert maect. lxxxvi.

Olie om het hayr te stryke / daert lac / blot / en blines fide af wort / als oftet gebzuncert gont ware. lxxxvi.

Een seer sonderlinghe maniere om lichtelycken het hayr blondt te maken / sonder langhen tyd oft niet inde sonne te staene / diwelck een seer seltsaem ende seer excellent secreet is. lxxxvi.

Een saluinghe om thayr wt eenighe plaetse te doen vallen. lxxxviii.

Een olie oft vochticheyt om thayr mede te doen wt vallen / en men macht also lange bewaren als men wilt / en is noch tot alle andere saken seer goet. lxxxviii.

Een vermaninghe vooz de ghene die thayr wt willen doen vallen. lxxxviii.

Om te maken dattet hayr niet weder en come / ende om tselue cleyu ende dun te maken / ghelyck het eerste wolhayrken. lxxxix.

Om een maniere van plaester te maken / daerme het hayr mede doet wt vallen / vaden aensichte / halse / handen / oft andere delen des lichaems. lxxxix.

Een seer sonderlinghe secreet dat de grote heren in Mozenlant gebzuycken / daer mede sy maken dat haer kinderen geen hayr onder de oeselen oft elders daer sy willen en cryghen. Dit secreet heb ick in Syrien gheuonden int jaer 1521. door de hulpe van eenen grote here / wiens dochter ick ghenesen hadde. xc.

T

Om

De Tafel

Om Oziensche lywaet te maken/baer de vroukens
het aensicht mede verwen. xc.

Het selue op een ander maniere. xc.

Om wit hayr oft baert seer schoo swert te make. xcj.

Een seer edel ende excellent poeder om de taden me/
de te reynighen/vast staen/ende wit worden: oock om
het tantvleesch te preserueren/ wiens gelyck niet te vin
den en is/ al waert oock vooz een grote Vrouwe/Key
serinne/oft Prinzesse. xcj.

Een seer excellente conserue om de tanden te reyni/
ghen/het tandvleesch te consozteren/ ende goedē aess/
sem te maken. xcj.

Vermaninghe vooz de ghene de tantpoeder oft con/
serue maken willen. xcij.

Een seer goet en wit tantpoeder/den Herē en Princē
veel angenamer dan eenige vande voorszeyde. xcij.

Een seer costelijck ghedistilleert water om de tanden
terstont wit te maken / ende die wter maten wel te con/
serueren. xciiij.

Dy treffelycke vermaningē om de taden wit en ge/
font/en oock om goeden aessem t'onderhouden. xciiij.

Een decoctie om den mont se swueren/de loterende
tandē vast te maken/het tantvleesch te consolideren/en
vleesch te doen wassen ist van node. xciiij.

Begryp des vyfden Boeck.

DOm seer excellenten lascur van ouer-zee te ma/
ken. xcij.

Om lacca te maken van sinen greyne. xcviij.

Om been groen te maken. xcviij.

Een ander maniere om been oft yuooz groen mede
te verwen. xcviij.

Om been in root/lascur/oft andere coleuren te vers/
wen na v beltefte. xcviij.

Een seer schoon secreet om thout van sulckē coleure
te maken als ghy wilt / als schrymwerckers en andere
consies

Der Secreten.

constenaers te wercke stellen/ende houdent onder haer
lieden so secreet/dattet de eene broeder den ander niet
leren en wilt.

xcviij.

Om het Eben-hout te coterfeyten/so datmēt vā het
warachtich niet en soude cunnē onderkennen.

xcviij.

Om het leyr in lasleur te verwen.

xcviij.

Om leyr in weedt te verwen.

xcviij.

Om leyr groen te verwen.

xcix.

Een ander maniere om het leyr groē te verwē.

xcix.

Om het leyr op eē ander maniere groē te verwē.

xcix.

Om het leyr op een ander maniere seer schoon ende
lasleur-verwich te maken.

xcix.

Om het leyr root te verwen.

xcix.

Om het leyr op eē ander maniere groē te verwē.

c.

Om cozduacn groen te verwen/ so wel in galle bez
reht als in bladeren.

c.

Om leyr groen te verwen met Iris bloemē/ oft lis
ouer-zee.

c.

Om beē in turckons couleur oft in root te verwē.

cx.

Om verckens bozstelen oft ander dingen te verwē/
daermen cleerbessenen oft bozstelen af maect.

cx.

Om de voorszreuen bozstelen gheel/groen/lasleur/
oft anders te verwen.

cx.

Om purpuryn verwe te maken / dwelck een verwe
is/daermē goutverwe af maect/om daer mede te schry
uen oft te schilderen.

cx.

Om lac te maken van hzeilie-hout.

cij.

Om witte tafeltens te maken/daermen met copere/
latoene/oft siluere priemē mach in schryuen/ sulck als
ser wt Duytschlant comen.

cij.

Om roose te maken.

cij.

Om goudt te legghen op francyn/ leyr/ oft andere
dierghelijcke dinghen/ diemen gebuyet inde stede van
tapiiserie.

cij.

Om cramosijn-sijde te verwen.

cij.

De Tafel

- Om de bresilie te bereyden/ende vierderhande ver-
wen daer af te maken. ciiij.
- Om roset van bresilie op een ander maniere te ma-
ken. ciiij.
- Om lascur van ouer zee sonder lapis lasuli te ma-
ken. ciiij.
- Om groen te maken daermen mede schryuen ende
verwen mach. ciiij.
- Om het sijn gout te bresken/ daerme mede schildert
oft schryft metten pinceele. ciiij.
- Op een ander maniere. ciiij.
- Noch op een ander maniere/ te weten/ met purpur
ryne. ciiij.
- Om den gront te leggen daermen gebzuncert gout
op legghen mach. cv.
- Om het gout te leggē op eenē simpelen gront. cv.
- Om het gout noch op eē ander maniere te leggē. cv.
- Om colouren van alderhande maniere van metael
te legghen. cv.
- Om gout op eenen swerten gront te leggen. cv.
- Om gout op marmersteen/ oft op eenighe tafele oft
bert te legghen. cv.
- Om goutverwige letterē sonder gout te makē. cv.
- Om siluerverwige letterē sonder siluer te scrijue. cv.
- Om groene letteren te schryuen. cv.
- Om witte letterē in een swert velt te schryuen. cv.
- Om groen te maken dat goet zy om mede te schry-
uen oft te schilderen. cvj.
- Om het lascur te bereyden. cvj.
- Om het einober also te bereyden/ datmen daer me-
de schryuen oft schilderen mach. cvj.
- Eenen gront om het goudt op syden oft linnen laten
oft oock op marmersteen te legghen. cvj.
- Een bytende substātie oft gront/ om gout op eenich
metael oft yser te legghen. cvj.
- Dit

Der Secreten.

Om de boecken opte snede te vergulden. cxv.

Om het wit vā eyerē also lange te bewarē als ghy wilt/sonder eenichsins te bederuen/en oock sonder arsenicum/een seer seltsaem ende onbekent secreet. cxvi.

De maniere om de bytēde materie te maken tot het Indicum. cxvii.

Het selue op een ander maniere. cxviii.

Een seer schoō maniere om gepulueriseert gout ofte siluer te makē/seer licht om doe/en daer een seer schoō colour af compt:het is eē seer seltsaem secreet/het wele tot noch toe onbekent geweest is/en men cant seer aerdichlycken ghebruken oft vernissen. cxix.

Een seer schoon vernis om het voorszreuen goudt ende alle andere dingen mede te vernissen. cxx.

Om het goudt ende het siluer lichtelycken te brenken op de ghewoonlycke maniere / ghelyckt de grote meesters ghebruken. cxxi.

Om een weecke substātie te maken/waer door men goutverwe sonder gout gemaken can. cxxii.

Een ander goutverwighe weecke materie om mede te schryuen/en te vergulden/op yser/hout/glas/been/ende andere dierghelycke dinghen. cxxiii.

Een ander seer schone weecke materie om goutverwe te makē met cleyne coste/en met luttel moeytē. cxxiiii.

Om inct oft verwe te maken daermen seer perfectelycken mede schryuen sal. cxxv.

Een seer aerdighe maniere om inct-poeder te maken datmen dzoghe ouer hem dzagen mach/ende daer een weynich wyns / azyns / oft andere natticheyt bydoende/cannen daer terstont mede schryuen. Doek betert dit poeder alderhande swerten inct / hoe quaet ende slecht dat hy zy. cxxvi.

Om terstont een grote quātiteyt goeden inct met luttel cost te maken. cxxvii.

Om Boeckdzuckers inct te maken. cxxviii.

De Tafel

Om wittē inct te makē / die welcke (om synder wittē
heyt wil) op wit papier geschreuen gemackelycken ges-
lesen wozt. Een sonderlinghe schoon secreet. cxix.

Om een poeder te maken daermen de inct-plecken /
die opt papier gheuallen zyn / oft oock de gheschreuen
letteren mede wt den papiere doet: een seer seltsaem en
de profitelyck secreet. cxix.

Om een maniere van vernis te maken / die veel bez-
eer ende schoonder is dan tselue dat de schryuers besis-
ghen / ende cost veel min / noch en stinct niet gelyck den
anderen. cxiii.

Om liniē te maken / die welcke / na dat het geschryft
droghe zyn sal / also lichtelycken wt te doen sullen wes-
sen / dattet schynen sal datmen sonder linien gheschre-
uen heeft. cxiii.

Begryp des seften Boeck.

Dat het quicsiluer te sublimeren / dats te segghen /
om den ghemeynen sublimaet te maken / diwelc de
goutsmeden / alchimisten / Joffrouwen / Medecynen /
ende Aptekers besighen. cxiiii.

Om den cinober te maken / ende dien oock in grote
hzoden te redigeren / als van hondert oft twe hondert
ponden swaer / oft also swaer als ghy wilt / gelyckmen
in Duytschlant maect : het welck tot noch toe in ghes-
heel Italien onbekent is gheweest. cxvii.

Om den bozax te fineren ende te hermaken. cxix.

Een schone en lichte maniere om sterck water te ma-
ken / dat alle sterck water te bouen gaet. cxvii.

De oprechte ende goede maniere om medaljen en
de alle andere dierghelycke wercken te ghieten / so wel
in coper als goudt / siluer / metael / ten / loot / cristallyn /
glas / oft marmar. cxviii.

De eerste eerde om alle dinghen te ghieten die men
smilten can. cxviii.

De tweede eerde. cxviii.

Der Secreten.

De derde eerde. cxxxij.

De vierde eerde. cxxxij.

De vijfde eerde. cxxxij.

De sefte eerde/ die seer excellent is. cxxxij.

De seuende eerde. cxxxij.

Een seer arvdige maniere om alle de bouen-genoens
de eerden so subtyl te maken/ datmen-se nauwelijcx en
sal cunnen ghetasten. cxxxij.

Om de Nagistra te maken/daermen alle de voorsz
seyde eerden mede temperen sal. cxxx.

Om seer excellētelijck lutrum sapiētie te make. cxxx.

Sommige dingen diemen altydt gereet moet heb
ben/so wie met smilten onnegaen wilt. cxxxij.

De maniere hoemen medalieu oft andere dinghen
ghieten sal. cxxxij.

Om in weecke eerde te ghieten die metter bozstelen
ghemaect is/het welek veel lichter om doene is dan in
sozmen/maer het en dient maer tot eens te gietē/ noch
men en cander gheen te subtyle substantie mede ghes
ghieten/noch de malcanderen aenrueren. cxxx.

Om een wit te maken daermen de medalieu en alle
andere ghegoten werck mede witten sal/ ende oock ons
D'oude siluere medalieu te veruerffchen. cxxx.

Om yser met water te vergulden. cxxxj.

Tselue op een ander maniere. cxxxj.

Om yser met geslagē goudt/oft met water/oft met
gheamalgameert gont oft quicsiluer te vergulden/ghe
lijck de goutsmeden tsiluer vergulden. cxxxj.

Om het yser metalverwich te maken/ ende om tsil
uer te vergulden/dattet veel schoöder schynt/ en duere
oock veel langher. cxxxj.

Water oft verwe om onder de diamanten te doen/
so wel onder oprechte als ghetalschte. cxxxij.

Om van eenen witten saphier eenen diamāt te cons
terfeyten. cxxxij.

Om

De Tafel der Secreten.

Om de dunne balysen dicker te maken/ datmese in
de ringhen setten mach. cxxxix.

Om robynen te maken van twee stucken/ ende oock
amerauden ghelyctmen te Milanen maect. cxxxix.

Om paste oft masse tot ghesceeten te maken/ als a-
merauten/robynen/saphyzen/ en dier gelijcke/ die maer
van eenen stücke en sijn/ seer wel ghecolozeert/ so wel
van binnen als van buyten. cxxxix.

Om amerautē en ander ghesceeten te make. cxxxix.

Om cristal ende calcidonte te calcineren/diemen in
de voorszeyde mixtie vanden steenen doen sal. cxxxix.

Water om de voorszeyde stene hart te make. cxxxix.

Om sijn siluer te calcineren. cxxxix.

De tweede maniere om t siluer te calcinerē. cxxxix.

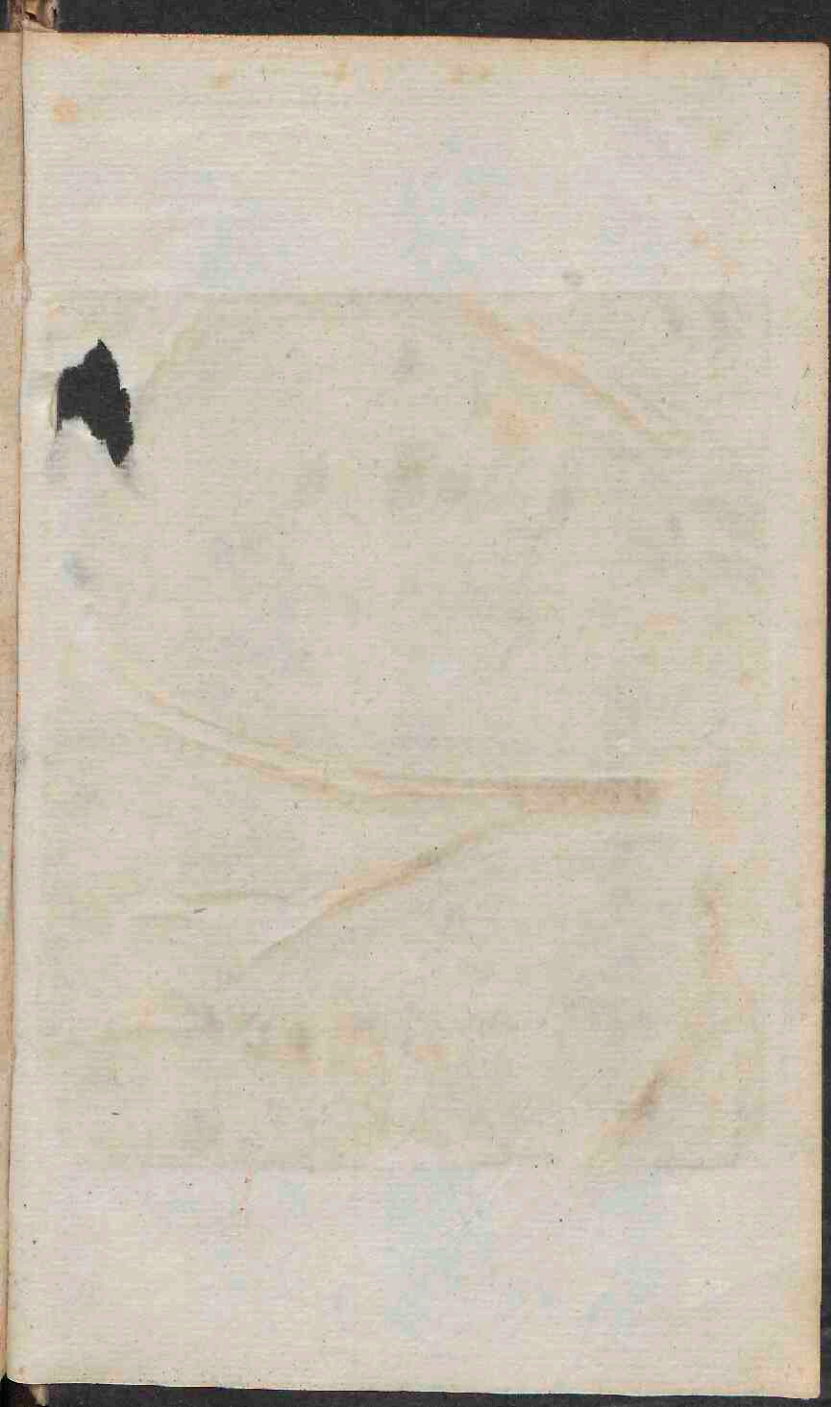
De derde maniere om t siluer te calcineren. cxxxix.

Om den Calchum haest te calcineren. cxxxix.

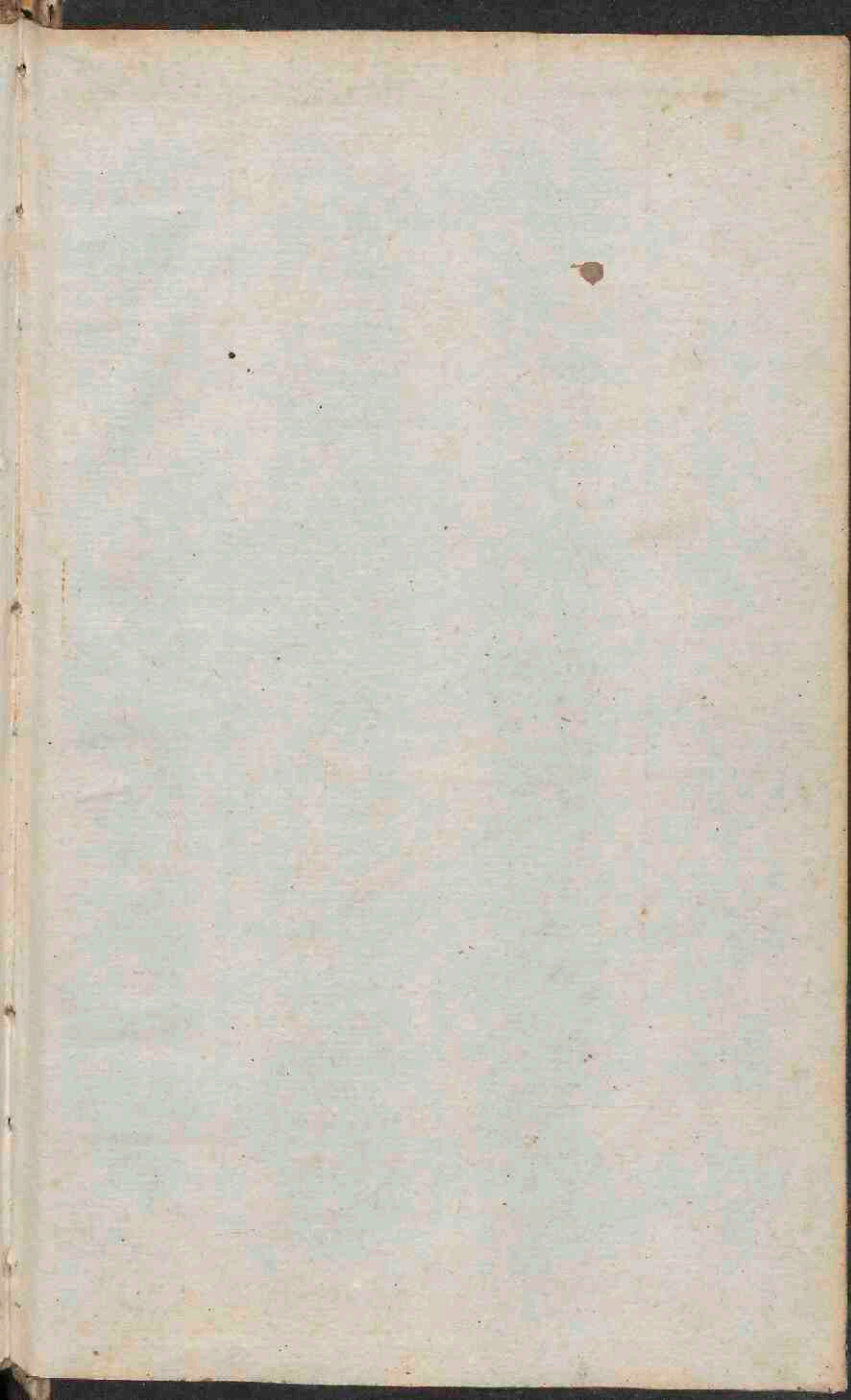
Een seer excellentē ende lichte maniere om yser / cos-
per/ende siluer te vergulden/ dattet heel goudt schyne
te wesen. cxxxix.

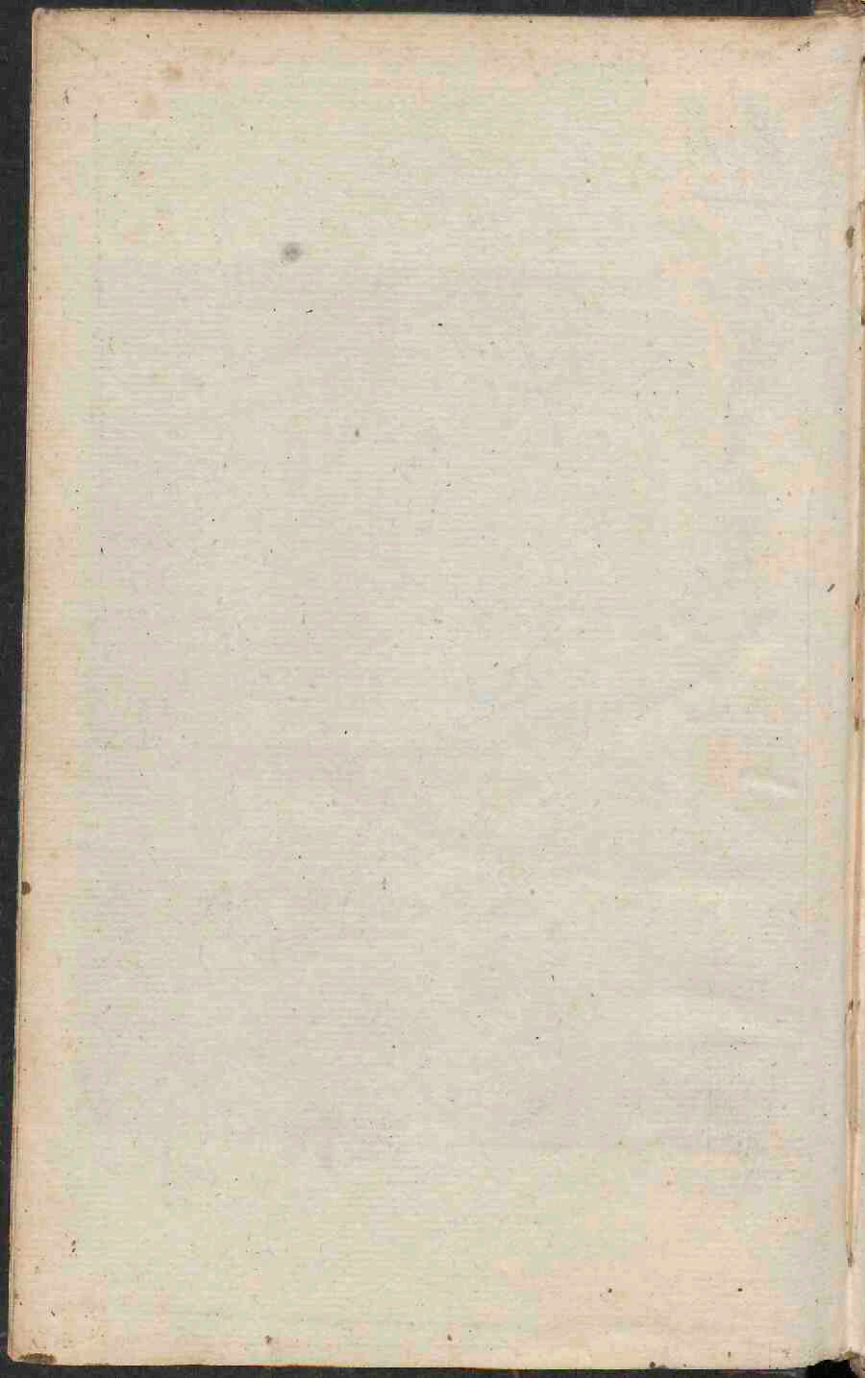
Een seer excellentē maniere om te vergulden/en om
gutesiluer van t vergult te doen verdwynen. cxxxix.

Eynde des Tafels.

ii.
iii.
iiii.
v.

14
Jul

